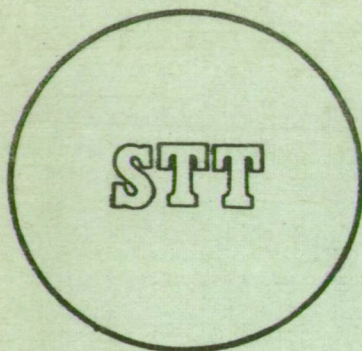

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE
SECTIO PAEDAGOGICA, SERIES SPECIFICA

STANDARDIZÁLT TÉMAZÁRÓ TESZTEK

4

DR. OROSZ SÁNDOR
MAGYAR NYELVTAN

ÁLTALÁNOS ISKOLA
8. OSZTÁLY

SZEGED, 1974.

A 88135

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE
SECTIO PAEDAGOGICA
SERIES SPECIFICA

4.

STANDARDIZÁLT TÉMAZÁRÓ TESZTEK

MAGYAR NYELVTAN

Általános iskola 8. osztály

Dr. ORSZ SÁNDOR

Szeged, 1975.

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000770457

Szerkesztő:

Dr. ÁGOSTON GYÖRGY

egyetemi tanár

A 88135

SZTE Klebelsberg Könyvtár
Egyetemi Gyűjtemény
2.

Lektorálta:

Dr. Sipka Sándor

egyetemi adjunktus

**HELYBEN
OLVASANDÓ**

Kiadja a JATE Pedagógiai Tanszéke

Technikai szerkesztő: Dr. Kunsági Elemér

Borítóterv: Horváth Mihály

Terjedelem: 12,3 A/5 iv

Példányszám: 600

Engedélyszám: 100204

Készült a JATE Szakszorosító-részlegében, Szeged

Műszaki vezető: Lengyel Gábor

ELŐSZÓ

E standardizált témazáró tesztek - a tananyagcsökkentő rendelkezések figyelembevételével - a Művelődésügyi Minisztérium és az Országos Pedagógiai Intézet támogatásával készültek.

Ezeket a tesztek felügyeleti célokra nem szabad felhasználni. A témazáró mérőlap a pedagógus eszköze. A pedagógus a mérőlapok használatára nem kötelezhető.

A felhasználásának az a feltétele, hogy az ujrásokszorosítás hibátlan és kifogástalanul olvasható legyen. Ezért csak olyan teszt használható, amelyen fel van tüntetve az ujrásokszorosításért felelős személy neve a tesztváltozat utolsó oldalán. Az ujrásokszorosítást formailag úgy kell megoldani, hogy egy oldalt arányosan egy normál gépelt oldalra kinagyítva helyezünk el. Amennyiben az ujrásokszorosítás nem az iskolában történik e füzet birtokában, akkor a sokszorosító szerv a tesztekhez az értékelő anyagot, a javítókulcsokat külön mellékelje a pedagógusok számára. Kérjük, hogy közöljék a sokszorosítás tényét és azoknak az iskolának a listáját, amelyek a tesztek megkapták.

Mivel hazánkban standardizált tudásszintmérő tesztek még nem használatosak, ezeknek a teszteknek az is céljuk, hogy a pedagógusok megtanulják használatukat, megismerjék az országos eredményeket, azok tükrében elemezhesék saját munkájukat és az oktatás fejlesztésének lehetőségeit.

Természetesen a tesztkészítő kollektívák is szeretnének tanulni a felhasználó pedagógusoktól, hogy az új tantervekhez már a pedagógusok szélesebb körének tapasztalatai alapján jobb tesztek készülhessenek. Ezért kérjük felhasználó kollégáinkat, hogy közöljék észrevételeiket, bíráló jelzéseiket az alábbi címre: JÓZSEF ATILA TUDOMÁNYEGYETEM PEDAGÓGIAI TANSZÉK, 6722 Szeged, Táncsics Mihály u. 2.

A standardizált témazáró tesztek elveinek és használati módjainak a megismerésére Dr. Nagy József: A témazáró tudásszintmérés c. könyvét ajánljuk /Tankönyvkiadó, 1972/. Mivel előfordulhat, hogy nem mindenki tud a könyvhöz hozzájutni, ezért abból a felhasználásra vonatkozó legfontosabb részt a Függelékben közöljük.

Dr. Ágoston György
egyetemi tanár

_____

BEVEZETŐ

Az általános iskolai felső tagozatos anyanyelvi nyelvtan tudásszintjét elemző sorozat utolsó kötetét indítjuk utjára. E tény, valamint a nyolcadik osztályos tananyag funkciója és szerkezete miatt az elemzés más tényezőket is tartalmaz, mint az előző három füzet: az ismétlő témáknál visszatekintő összehasonlítást a korábbi évek eredményeivel, másutt óvatos következtetéseket az általános iskolai nyelvtanítás egészére, itt-ott általánosítható didaktikai konzekvenciákat a tantervi strukturára, a tananyag elrendezésének némely alapelvére, s szerény adalékot a tudás szintjeire vonatkozó elméleti kérdésekhez.

A mérőlapok készítésekor is újszerű problémákba ütköztem: a tanterv csak az új anyagot tartalmazó tematikus egységek ismeretanyagát közli, az ismétlő témákat nem; a tankönyvben ismétlő-rendszerező kérdések találhatók csupán e témákhoz, így a mérés tárgyának meghatározása, az ismeretek számbavétele és a mérőlapok feladatainak összeállítása gondot okozott.

Egyebekben azonos volt a munka menete a korábbi kötetekével: az 1969/70. tanévben történt a tananyag elemzése, a mérőlapok összeállítása és kipróbálása, az 1970/71. tanévben az országos reprezentatív mérés, az 1973/74. tanévben a tananyagcsökkentésnek megfelelő módosítás.

A szerkezeti felépítés hasonló az előzőekéhez: annyi fejezetből áll, ahány a tanítandó tematikus egység, s a fejezetek belső tagolása is követi az előzőekét: az első részben a tudáselemek számbavétele, a másodikban a mérőlapok és a javítókulcsok, a harmadikban az összesített eredmények, a negyedikben a témák szerinti elemzések találhatók.

Kívánom, hogy haszonnal forgassák a kedves Kollégák: aki csak visszajelzést kíván osztálya tudásáról, vagy objektív módon óhajtja értékelni tanítványai eredményeit, sokszoroztsa s alkalmazza a mérőlapokat; aki össze kívánja hasonlítani tanítványai teljesítményét az országos szinttel, használja az összesített eredményekről készült táblázatokat és diagramokat; aki szaktárgya tanításának mélyebb összefüggései iránt is érdeklődik, kövesse végig az elemzéseket, s ha további összefüggéseket lát meg, kérem. publikálja: hadd hasznosítsák mások is.

Szeged, 1974. október

A szerző

I. FEJEZET

"A mondat" c. tematikus egység1. Az egység ismeretanyaga

/Tartalmi - szerkezeti elemzés/

E tematikus egység - a tankönyv beosztása szerint - az alábbi témákat tartalmazza:

A mondat fajtái szerkezet szerint

Az egyszerű mondat fajtái tartalom szerint

Az egyszerű mondat részei

Milyen szófajokkal fejezzük ki a mondatrészeket?

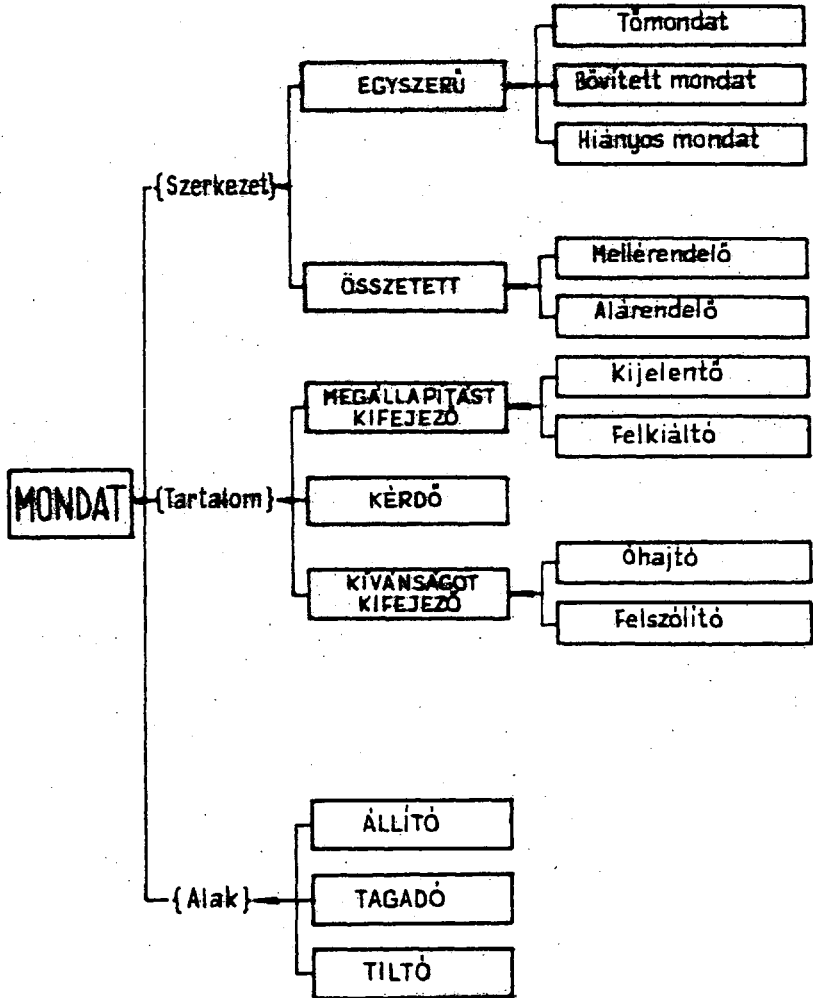
E témák közül a harmadik és negyedik a 7. osztályos éves ismeretanyag ismétlését - megszilárdítását szolgálja. Az első kettő viszont a hetedikben is ismétlés - rendszerezés funkcióját tölti be, s mivel a tananyagcsökkentő rendelkezés folytán átkerült a hetedik osztályból a nyolcadikba, tulajdonképpen nagyon távoli: az ötödik osztályban tanult /helyesebben: ott is inkább csak átismételt/ ismeretek ismétlését és bővítését jelenti.

Mivel a mondatrészek fogalmainak strukturáját és a rájuk vonatkozó tényeket, szabályokat, tevékenységeket a 7. osztályos kötetben /Orosz, 1974. 7-28. és 81-88.o./ bemutattuk, itt nem foglalkozunk számbavételükkel.

Az első két téma fogalmainak külön számbavétele azonban mindenképpen indokolt, nemcsak az előzőekben említett időbeli távolság miatt, hanem azért is, mert új elemeket és újszerű felosztást is tartalmaznak. /1. ábra./

A tanítandó /cél-/fogalmak strukturájának felvázolásakor /s a méréskor is/ a hetedikes felosztást vettük alapul. Dilemmát okoz, hogy a nyolcadikos tankönyvben ezen ismétlődő téma végén rendszerező táblázatokat találunk. Ezek egyike /12.o./ a mondatok szerkezet szerinti osztályozását mutatja be, ahol az összetett mondatok két válfaját /részhalmazát/ is közli, holott e felosztás sem az ötödik, sem a hetedik osztályban nem szerepel: a nyolcadik osztály következő tematikus egysége tárgyalja új anyagként. Nincs helye tehát az ezt megelőző ismétlésben. A fogalmak strukturáját bemutató 1. ábrán - a tankönyvnek megfelelően - azonban mégis feltüntettük.

A „MONDAT” FOGALMAI

Már csak azért is, mert így együtt áll egyszer az egész szerkezet. /Az összetett mondatok tárgyalása után már nem kapnak szintetizáló összefoglalást a tanulók./

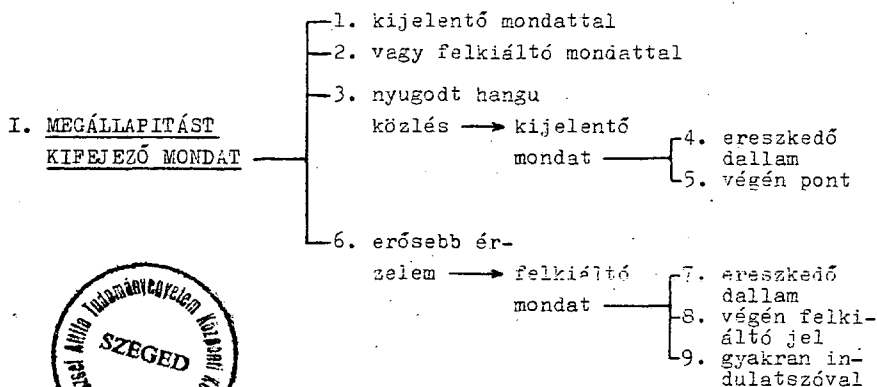
Az ötödik osztályos tananyaghoz képest új a hiányos mondat fogalma és a mondatok alak szerinti felosztása. /Igaz, a felosztási alapot nem nevezi meg a tankönyv./

Ujszerű a mondatok tartalom szerinti osztályozása is. A hetedik tankönyv a 13. oldalon megismétli az ötödikes tankönyvben található felosztást, majd a 14-22. oldalon közöl egy másfajta csoportosítást: a kijelentő és felkiáltó mondatot megállapítást kifejezőnek, az óhajtó és felszólító mondatot kívánságot kifejező mondatnak nevezvén, nyilvánvalóan a besorolás alapjául szolgáló közös vonásaik szerint. E közös tulajdonság mindkét esetben a közös tartalma, továbbá a megállapítást jelentő mondatoknál a dal- lam, a kívánságot kifejezőknél pedig a mondatjel is.

Hiányoljuk viszont, hogy ez utóbbiaknál a dallamot nem közli a tankönyv: következetlenség, és a tanulóknak azt involválja, hogy a kívánságot kifejező mondatoknak nincs dallamuk.

Az ismeretbővítő és megszilárdító eme tematikus egység tény- anyagának meghatározásához sem a hetedik, sem a 8. osztályos tan- könyv nem nyújt elegendő alapot, csupán a "Mit tanultunk..." for- májú kérdések jelzik, hogy teljes egészében az 5. osztályban ta- nult tényekre terjed ki az ismétlés, tehát a már tanított fogal- mak nem bővülnek új jegyekkel. Így a tények számbavételekor az 5. osztályos elemző kötetre utalunk /Orosz, 1973/a, 15-18.o./, és csak az új fogalmak jegyeit tartalmazó tényeket mutatjuk be.

A MONDAT halmazának fogalmaira vonatkozó új tények:

1. kérdez, tudakol
2. lehet benne kérdőszó
3. -e
4. kérdő névmás
5. kérdő határozószó
- II. KÉRDŐ MONDAT
6. a kérdőszavas dallama végig ereszkedő
7. azaz egyezik a kijelentőével
8. a kérdőszó nélküli dallama ereszkedő - eső
9. végén kérdőjel

1. óhajtó mondattal
2. vágyakozásszerű
3. kevésbé határozott
4. gyakran indulat-
szóval
5. állítmánya felté-
teles módban
6. végén felkiáltó
jel
- III. KIVÁNSÁGOT KI-
FEJEZŐ MONDAT
7. felszólító mon-
dattal
8. határozott
9. parancs
10. kérés
11. állítmánya fel-
szólító módu
12. végén felkiáltó
jel

1. állítást fejez ki
2. mindegyik mondatfajta lehet állító
1. tagadást fejez ki
2. mindegyik mondatfajta lehet tagadó
- IV. ÁLLÍTÓ MONDAT

3. mindig van
4. nem
5. sem
6. se
7. vagy tagadó ige
8. nincs
9. sincs
- V. TAGADÓ MONDAT

- VI. TILTÓ MONDAT — { 1. tagadó felszólító mondat
 { 2. mindig van tiltószo — { 3. ne
 { 4. se

A tanítandó új szabályok

1. Az -e kérdőszó helye
2. A tagadó és a tiltószo írása
3. A mondatfajták helyes használata /Nyelvhelyességi szabály/

Tevékenységek:

Besorolás, osztályozás, csoportosítás

Mikszáth: A néhai bárány c. elbeszéléséből a párbeszédes részlet mondatainak besorolása tartalmi szempontból

Egyszerű mondat mondatrészeinek besorolása

Mondat elemzés az állítványhoz és az alanyhoz kapcsolódó mondatrészek besorolásával

Szövegből a határozók besorolása

Minőségjelzők besorolása Juhász Gyula-verből

Jellemzést adó leírásból a jellemzést kifejező mondatrészek besorolása aláhúzással

Mondatelemzés táblázattal: a mondat szavainak mondatrészek szerinti és szófaji besorolása

Felkiáltó mondat besorolása a kiváltó érzelem szerint

Kérdések tartalma alapján a kérdező besorolása foglalkozás szerint

Mondatelemzés tartalom és mondatrészek szerint

Versrészleteknek a mondatok tartalma szerinti besorolása

Felszólító mondatok csoportosítása aszerint, hogy kérést vagy parancsot fejeznek ki

Mondatok alak szerinti besorolása

Mondatok szerkezet, tartalom és mondatrészek szerinti elemzése

Kiegészítés, pótlás

Hiányzó mondatjelek beírása

Kérdő mondatokba az -e kérdőszó beillesztése

Kérdő mondat dallamának jelölése

Hiányzó betűk és írásjelek pótlása

Példák gyűjtése, alkotása

Felszólítást kifejező közmondások gyűjtése

Tagadó felszólító mondatok gyűjtése feliratokról

Elemekre bontás, tagolás

Távíratsszöveg tagmondatokra /egy egyszerű és egy összetett mondatra/ tagolása

Tagolatlan szöveg mondatokra tagolása

Átalakítás

Kijelentő mondatokat kérdővé

Kijelentő mondatokat óhajtvá, azután felszólítóvá

Kérdő mondatokat felszólítóvá

Kijelentő mondatokat felszólítóvá

Állító mondatokat tagadóvá, tagadó mondatokat állítóvá /szóban/

Állító mondatokat tagadó felszólítóvá

Tagadó kijelentő és kérdő mondatokat állító felszólítóvá

Az "Elkésünk" mondat átalakítása a többi tartalom szerinti kategóriába tartozó mondatná és tagadóvá

Egyszerű kijelentő mondatokkal írt szöveg tagolása összetettekkel, ill. a kijelentők kérdőkkel való felváltása

Elbeszélő szöveg párbeszédessé alakítása

Halmazott mondatrészeket tartalmazó egyszerű mondat több egyszerű mondatná alakítása

Mondatalakítás, fogalmazás

Öt felszólító mondat az utcai közlekedés öt fontos szabályáról

Elragadtatást kifejező felkiáltó mondatok írása /szép tájról/

Nyáron látott vidékről rövid leírás, érzelmek kifejezésével

Kérdések szerkesztése szaktárgyi szöveghez

Adott melléknevek antinómiáival jelzős szókapcsolatok alkotása

Egy-egy kijelentő, felkiáltó stb. mondat írása a legutóbb látott filmről

Párbeszéd írása "Üzletben" címmel

Fogalmazás kijelentő és felkiáltó mondatok felhasználásával

Öt kérdés szerkesztése külföldön járt barátához

Óhajító mondatok szerkesztése tervezett kirándulásról

"Ha valóra válna..." címmel fogalmazás

Tanácsadás nehezen tanuló pajtásnak - kijelentő és felszólító mondatokkal

Beszó szavainak megfogalmazása változatos mondat szerkesztéssel

Összehasonlítás

Fogalmazás-részletek összehasonlítása az érzelmi hatás szerint
Azonos szavakból álló, egyező szórendű kijelentő és felkiáltó mondat stílushatásának összevetése

Összetett tevékenységek

Válasz írása táviratra úgy, hogy minél több átismételt mondatfajra legyen példa benne

Kihagyott betűk és ékezetek pótlása, valamint az egyszerű és összetett mondatok megszámlálása

Hiányzó írásjel pótlása a mondatok végén, indoklás; a szöveg hangos olvasása a dallam gyakorlására

Kijelentő mondatok átalakítása felszólítókká, a felszólító mondatok állítmányának kiírása, az írásmód magyarázatával

Hiányzó írásjelek pótlása óhajtó mondatok végén; az óhajtók felszólítókká alakítása; a változások megállapítása

Fizikai kísérlet leírása kijelentő, majd egyéb mondatfajták alkalmazásával; a fogalmazás hatásának megállapítása

Kihagyott betűk és írásjelek pótlása irodalmi szövegben; a hangszollyal kiemelt szótagok aláhúzása

Adott kijelentő mondatra kérdés; más tantárgyakból megállapítás /tény, szabály/ szerkesztése és erre kérdés

Kihagyott betűk és ékezetek pótlása, a kiegészített szavak mondatrészek szerinti besorolásával

Adott tőmondat bővítése, a bővitmények besorolása

Jó munka kifejezése jelzőkkel, majd határozókkal, közös tevékenységben; a leghatásosabbak kiemelése

Állapothatározó kiemelése szövegből; szógyűjtés hasonló, majd derűsebb hangulatot kifejező állapothatározós szerkezetek alkotásához

Kihagyott betűk pótlása mondatban, az írásmód magyarázata; elemzés mondatrészek szerint

Adott szövegben fogalmazási hiba javítása, indoklással

Csonka közmondások kiegészítése, besorolásuk szerint, hogy egyszerű vagy összetett mondatból állnak

Hiányzó mondatjelek pótlása, indoklással

Mondatelemzés tartalom, majd mondatrészek szerint

Indulatszóval bevezetett felkiáltó mondatok gyűjtése, majd besorolása a kiváltó - kísérő érzelem szerint

Felkiáltó mondatok gyűjtése, majd besorolása a kiváltó - kísérő érzelem szerint

Kérdő mondatok olvasása a dallam kiemelésével; a dallam ábrázolása és indoklása

Táblázat szerkesztése: a j, jj, ly, lly és lyj betűk fejrészbe írásával, majd adott szavak e hiányzó betűkkel történő kiegészítése és besorolása a megfelelő rovatba

Felszólító és kijelentő mondatokat alkotó szópárok alkotása analógiák alapján

Felszólító mondatok igei állítmánya hiányzó szóvégi -d-jének pótlása; helyesírási indoklás

Hiányzó mondatjelek pótlása; indoklás

Érdemes megvizsgálnunk, hogy az egyes tevékenységi formák milyen gyakran fordulnak elő a tankönyvi feladatok között. Ezt mutatja az alábbi táblázat.

A tevékenységtípusok összehasonlítása

1. tábla

Osztály	Besorolás, csop., osztályozás %	Kiegészítés %	Példák gyűjtése %	Elemekre bontás %	Magyarázat %	Átala-kítás %	Mon-dat-alk., fo-gal-mazás %	Ösz-sze-has. %	Ösz-sze-tett %
6-7.	23,7	7,9	10,4	2,2	7,8	13,6	15,8	-	19,7
8.	23,7	7,2	2,5	2,5	-	14,8	16,1	2,5	29,6

A legtöbb feladattípus nagyjából azonos arányban fordul elő a 8. osztályos tankönyvben, mint a 6. és 7. osztályosban. Szembetűnő, hogy az olyan egyszerű, a tanulók által eléggé kedvelt feladattípus, mint a példák gyűjtése, a 8. osztályban minimális arányban szerepel. Ugyancsak említésre méltó, hogy a szintén egyszerű, ugyanakkor a logikus gondolkodás fejlődése szempontjából fontos típus, a szabály- stb. magyarázat teljesen hiányzik a tematikus egység tevékenységei közül. Belép viszont egy olyan típusú feladat, amilyent eddig nem alkalmaztak a tankönyvek: az összehasonlítás. És igen nagy mértékben emelkedett az összetett feladatok aránya. /

Összegezve: csökkent az egyszerűbb, növekedett a bonyolultabb gondolkodási műveleteket kívánó, nagyobb figyelemkoncentrációt igénylő tevékenységek aránya.

2. A MÉRŐLAPOK ÉS JAVÍTÓKULCSOK

Témazáró mérőlap

Általános iskola

Nyelvtan, 8. osztályA/ változat

Név: .....

Osztály: .....

AZ EGYSZERŰ MONDAT

1. Milyen írásjelet alkalmazunk a kijelentő mondat végén?

.....

a	
1	

2. Hogyan nevezzük azt az egyszerű mondatot, amelyben csak állítmány és alany van?

.....

a	
1	

3. Egészítsd ki!

Az állítmány az a mondatrész, amellyel .....

.....

a	
1	

4. Milyen tagokból áll az összetett állítmány?

.....

a	b	
1	1	

5. Sorold fel a jelzők fajtáit!

.....

.....

a	b	c	
1	1	1	

8/1. A

6. Egészítsd ki!

A mondat tartalma szerint: . . . . .

. . . . .

. . . . .

a	b	c	d	e	
1	1	1	1	1	

7. Írj egy egyszerű mondatot!

. . . . .

. . . . .

a	
1	

8. Bővítsd a következő mondat helyhatározóját birtokos jelzővel és minőségjelzővel!

A gyerekek délután az udvaron játszottak.

. . . . .

. . . . .

a	b	c	
1	1	2	

9. Bővítsd a következő mondatot időhatározóval, részeshatározóval és tárggyal!

Jancsi hozott . . . . .

. . . . .

a	b	c	
1	1	1	

10. Elemezd a következő mondatot úgy, hogy a szavak fölé írd be a mondatrészek nevét! - A határozók és a jelzők fajtáját is jelöld!

Szünetben az ügyeletes tanár a folyosón sétál.

a	b	c	d	e	
2	2	2	2	2	

8/1.A

11. Állapítsd meg a következő mondatról, hogy milyen mondat a tartalom és a szerkezet szempontjából! - Úgy válaszolj, hogy az elemzés szempontja melletti vonalra írd a megfelelő választ!

Ezt nem tétéleztem volna fel rólad!

a/ Tartalom szerint: . . . . . kijelentő
felkiáltó
kérdő
felszólító
óhajtó

b/ Szerkezet szerint: . . . . . egyszerű,
tömondat

egyszerű,
bővített
mondat

egyszerű,
hiányos
mondat

összetett
mondat

a	b	
2	2	

12. Elemezd a következő mondatot úgy, hogy szavait írd be a megfelelő mondatrészek neve mellé!

A föld népe keservesen dolgozott mindennapi kenyeréért.

a/ Állítmány: . . . . .
b/ Alany: . . . . .
c/ Módkhatározó: . . . . .
d/ Célhatározó: . . . . .
e/ Minőségjelző: . . . . .
f/ Birtokos jelző: . . . . .

a	b	c	d	e	f	
1	2	2	2	2	2	

13. Elemezd a következő mondatokat úgy, hogy a kiírt szavak mellé írd le a mondatrész megnevezését!

Apámmal a városban sétáltunk. Izzadt a homlokunk a melegtől. Sok ember fáradtan haladt az utcán. A hőségről beszéltek.

Milyen mondatrész?

- a/ apámmal . . . . .
 b/ városban . . . . .
 c/ sétáltunk . . . . .
 d/ izzadt . . . . .
 e/ homlokunk . . . . .
 f/ melegtől . . . . .
 g/ sok . . . . .
 h/ ember . . . . .
 i/ fáradtan . . . . .
 j/ haladt . . . . .
 k/ utcán . . . . .
 l/ hőségről . . . . .
 m/ beszéltek . . . . .

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2

14. Az alábbi tábla kitöltésével elemezd a következő mondatot!

A nyolcadik osztály ünnepi rajgyűlést tartott felszabadulásunk évfordulóján.

	Milyen mondatrész?	Milyen szófaj?
nyolcadik	a/	b/ . . . . .
osztály	c/	d/ . . . . .
ünnepi	e/	f/ . . . . .
rajgyűlést	g/	h/ . . . . .
tartott	i/	j/ . . . . .
felszabadulásunk	k/	l/ . . . . .
évfordulóján	m/	n/ . . . . .

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2

Teljesítmény: ....%pont

SZORGALMI FELADAT

15. Elemezd az alábbi mondatot úgy, hogy készítsd el szerkezeti vázlatát! A vázlaton írd be a szavak alá, hogy milyen mondatrészek! A vázlat jelölje a mondatrészek egymáshoz való viszonyát!

A szorgalmas tanuló mindig ésszerűen használja fel a délután minden óráját az otthoni munkára, tanulásra, pihenésre, sportolásra.

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	

A szorgalmi feladat értéke: .....%pont

Érdemjegy: . . . . .

Ez a teszt - az OM és az OPI támogatásával - a JATE Pedagógiai Tanszékén készült.

Csoportvezető: Dr.Orosz Sándor kandidátus

Az újraskiosztásért felelős: .....

Javítókulcs. 8. osztályA/ változat

AZ EGYSZERŰ MONDAT

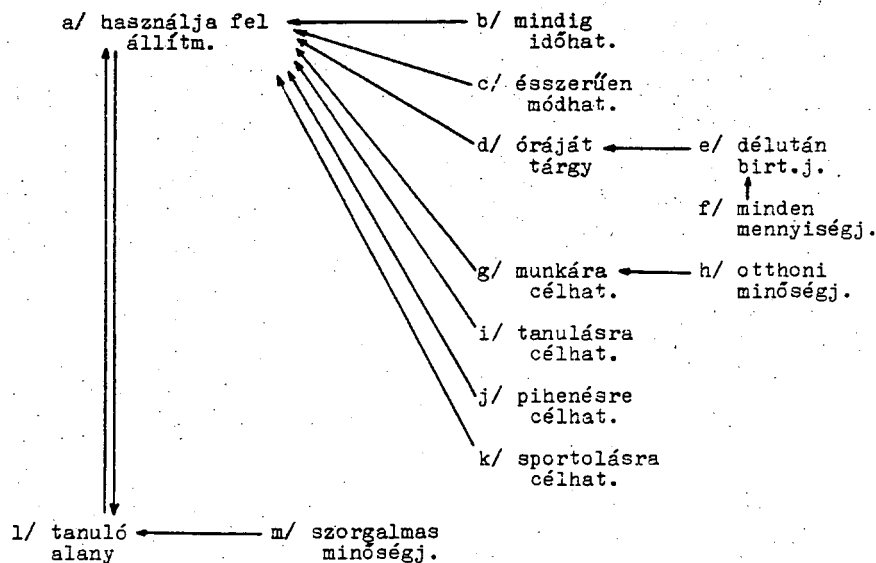
1. a/ pontot
2. a/ főmondat
3. a/ megállapítunk valamit
4. a/ névszóból
  - b/ legtöbbször a létige valamelyik alakjától /elfogadható: létigéből/
5. a/ minőségjelző
  - b/ mennyiségjelző
  - c/ birtokos jelző
6. a/ kijelentő
  - b/ felkiáltó
  - c/ kérdő
  - d/ óhajtó
  - e/ felszólító
7. Javítása értelem szerint.
8. a/ A helyhatározót bővítette-e?
  - b/ birtokos jelző
  - c/ minőségjelző

/Elfogadható, ha nem a helyhatározót, hanem a helyhatározó birtokos jelzőjét látja el a minőségjelzővel./
9. a/ tárgy
  - b/ részeshatározó
  - c/ időhatározó

Nem vesszük figyelembe, ha más mondatrészszel is bővítette.
10. a/ szünetben: időhatározó
  - b/ ügyeletes: minőségjelző
  - c/ tanár: alany
  - d/ folyosón: helyhatározó
  - e/ sétál: állítmány
11. a/ felkiáltó
  - b/ egyszerű bővített
12. a/ dolgozott
  - b/ népe
  - c/ keservesen
  - d/ kenyérért
  - e/ mindennapi
  - f/ föld
13. a/ társhatározó
  - b/ helyhatározó
  - c/ állítmány
  - d/ állítmány
  - e/ alany
  - f/ okhatározó
  - g/ mennyiségjelző
  - h/ alany
  - i/ állapothatározó /módhat./
  - j/ állítmány
  - k/ helyhatározó
  - l/ állandó határozó /képes helyhatározó/
  - m/ állítmány
14. a/ minőségjelző
  - b/ sorszámnev
  - c/ alany
  - d/ főnév
  - e/ minőségjelző
  - f/ melléknév
  - g/ tárgy
  - h/ főnév
  - i/ állítmány
  - j/ ige
  - k/ birtokos jelző
  - l/ főnév
  - m/ időhatározó
  - n/ főnév

8/1.A.

15. Csak kifogástalan szerkezeti jelölés esetében fogadható el a hibátlan mondatrész-megnevezés is. - A vázlat síkban történő elhelyezése lehet többféle. Pl.:

CSZTÁLYZATTA ALAKÍTÁS

0 - 29	elégtelen
30 - 52	elégséges
53 - 74	közepes
75 - 91	jó
92 -100	jeles

Témazáró mérőlap

Általános iskola

Nyelvtan, 8.osztályB/ változat

Név: .....

Osztály: .....

AZ EGYSZERŰ MONDAT

1. Egészítsd ki!

Az alany az a mondatrész, ...

.....

a	
1	

2. Milyen írásjelet alkalmazunk a kérdőmondat végén?

.....

a	
1	

3. Az állítmánynak milyen fajtáit ismertük meg?

.....

.....

a	b	c	
1	1	1	

4. Hogyan kapcsoljuk egymáshoz a halmazott mondatrészeket?

.....

a	b	
1	2	

5. Hogyan nevezzük az olyan egyszerű mondatot, amelyben az állítmányon és az alanyon kívül más mondatrész is van?

.....

a	
1	

6. Melyek az egyszerű mondat részei?

.....
 .....

a	b	c	d	e	f	
1	1	2	2	2		

7. Írj egy egyszerű tőmondatot!

.....
 .....

a	
2	

8. Bővítsd a következő mondat tárgyát birtokos jelzővel és minőségjelzővel!

Tegnap egész délután könyvet olvastam.

.....
 .....

a	b	c	
1	1	1	

9. Elemezd a következő mondatot úgy, hogy szavait írd be a mondatrészek neve mellé!

A katonák bátran harcoltak a közeli magaslat
 elfoglalásáért.

- a/ Állítmány: .....
 b/ Alany: .....
 c/ Módkhatározó: .....
 d/ Célhatározó: .....
 e/ Minőségjelző: .....
 f/ Birtokos jelző: .....

a	b	c	d	e	f	
1	1	1	2	2	2	

8/1.B

10. Bővítsd a következő mondatot tárggyal, részeshatározóval és időhatározóval!

Írtam, ...

. . . . .

a	b	c	
1	2	2	

11. Állapítsd meg a következő mondatról, hogy milyen mondat a tartalom és a szerkezet szempontjából! - Úgy válaszolj, hogy az elemzés szempontja melletti vonalra írd a megfelelő választ!

Gyerekek, ne firkáljatok a padra!

a/ Tartalom szerint: . . . . . kijelentő
felkiáltó
kérdő
felszólító
óhajtó

b/ Szerkezet szerint: . . . . . egyszerű,
tőmondat
egyszerű,
bővített
mondat
egyszerű,
hiányos
mondat
összetett
mondat

a	b	
1	1	

12. Elemezd a következő mondatot úgy, hogy a szavak fölé írd be a mondatrészek nevét! - A határozók és a jelzők fajtáját is jelöld!

Az apróbb gyerekek az udvaron futkosnak a szünetben.

a	b	c	d	e	
2	2	2	2	2	

13. Elemezd a következő mondatokat úgy, hogy! a kiírt szavak mellé írd le a mondatrész megnevezését!

Két osztálytársammal siettünk az utcán. Reszketett a kezem az izgalomtól. Az orvostudományról beszélgettünk. Barátom betegen feküdt a kórházban.

Milyen mondatrész?

- a/ két: . . . . .
 b/ osztálytársammal: . . . . .
 c/ siettünk: . . . . .
 d/ utcán: . . . . .
 e/ reszketett: . . . . .
 f/ kezem: . . . . .
 g/ izgalomtól: . . . . .
 h/ orvostudományról: . . . . .
 i/ beszélgettünk: . . . . .
 j/ barátom: . . . . .
 k/ betegen: . . . . .
 l/ feküdt: . . . . .
 m/ kórházban: . . . . .

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	
2	2	1	1	1	2	3	3	1	2	3	1	1	

14. Az alábbi tábla kitöltésével elemezd a következő mondatot!

A helytörténeti szakkör tagjai hónapokig gyűjtötték a régi dalokat.

Milyen mondatrész?

Milyen szófaj?

- helytörténeti a/ . . . . . b/ . . . . .
 szakkör c/ . . . . . d/ . . . . .
 tagjai e/ . . . . . f/ . . . . .
 hónapokig g/ . . . . . h/ . . . . .
 gyűjtötték i/ . . . . . j/ . . . . .
 régi k/ . . . . . l/ . . . . .
 dalokat m/ . . . . . n/ . . . . .

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	
2	3	3	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	

15. Elemezd az alábbi mondatot úgy, hogy készítsd el szerkezeti vázlatát! A vázlaton írd be a szavak alá, hogy milyen mondatrészek! A vázlat jelölje a mondatrészek egymáshoz való viszonyát!

Délután a jókedvű úttörők a lombos fák alatt keskeny ösvényen kerülgettek a kiálló sziklákat a Vértes sűrű erdejében.

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	

A szorgalmi feladat értéke: ...%pont

Érdemjegy: . . . . .

Ez a teszt - az OM és az OPI támogatásával - a JATE Pedagógiai Tanszékén készült.

Csoportvezető: Dr.Orosz Sándor kandidátus

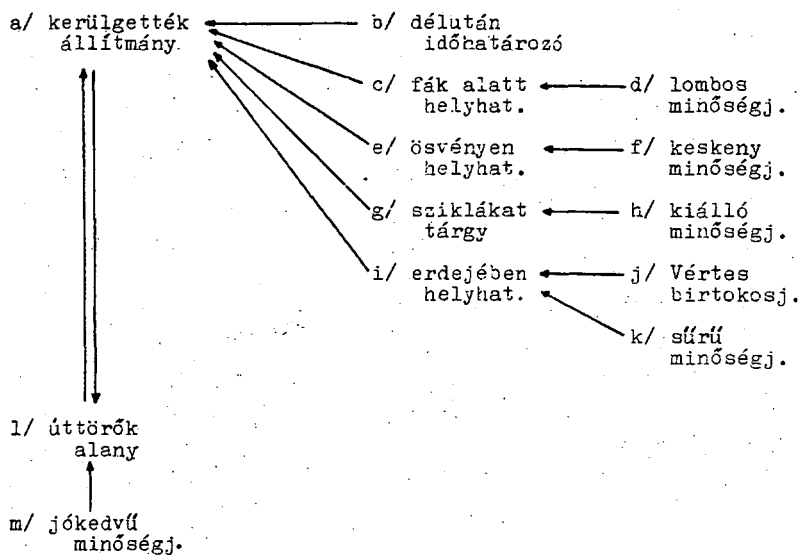
Az újrasokszorosításért felelős: .....

Javítókulcs, 8. osztályB/ változat

AZ EGYSZERŰ MONDAT

1. a/ amelyről megállapítunk valamit /amelyre a megállapítás vonatkozik/
2. a/ kérdőjelet
3. a/ igei
b/ névszói
c/ összetett /igei-névszói/
4. a/ kötőszóval
b/ vagy kötőszó nélkül
5. a/ bővített mondat
6. a/ állítmány
b/ alany
c/ tárgy
d/ határozó
e/ jelző
7. Javítása értelem szerint.
8. a/ A tárgyat bővítette-e?
b/ birtokos jelző
c/ minőségjelző
/Elfogadható, ha nem a tárgyat, hanem a tárgy birtokos jelzőjét bővíti minőségjelzővel./
9. a/ harcoltak
b/ katonák
c/ bátran
d/ elfoglalásáért
e/ közeli
f/ magaslat
10. a/ tárgy
b/ részeshatározó
c/ időhatározó
/Nem vesszük figyelembe, ha egyéb bővítményt is ír./
11. a/ felszólító
b/ egyszerű bővített
12. a/ apróbb: minőségjelző
b/ gyerekek: alany
c/ udvaron: helyhatározó
d/ futkosnak: állítmány
e/ szünetben: időhatározó
13. a/ mennyiségjelző
b/ társhatározó
c/ állítmány
d/ helyhatározó
e/ állítmány
f/ alany
g/ okhatározó
h/ állandó határozó
i/ állítmány
j/ alany
k/ állapothatározó
l/ állítmány
m/ helyhatározó
14. a/ minőségjelző
b/ melléknév
c/ birtokos jelző
d/ főnév
e/ alany
f/ főnév
g/ időhatározó
h/ főnév
i/ állítmány
j/ ige
k/ minőségjelző
l/ melléknév
m/ tárgy
n/ főnév

15. Csak kifogástalan szerkezeti jelölés esetén fogadható el a hibátlan mondatrész-megnevezés is. - A vázlat síkban történő elhelyezése lehet többféle is. Pl.:

OSZTÁLYZATTÁ ALAKÍTÁS

0 - 30	elégtelen
31 - 51	elégséges
52 - 73	közepes
74 - 91	jó
92 -100	jeles

Témazáró mérőlap

Általános iskola

Nyelvtan, 8. osztályC/ változat

Név: .....

Osztály: .....

AZ EGYSZERŰ MONDAT

1. Hogyan nevezzük az olyan egyszerű mondatot, amelyben nincs állítmány, vagy nincs alany?

.....

a	
4	

2. Milyen írásjelet írunk az óhajtó mondat végére?

.....

a	
4	

3. Egészítsd ki!

A tárgy az a mondatrész, ...

.....

a	
4	

4. Melyek a mondat főrészei?

.....

a	b	
4	4	

5. Írj egy egyszerű bővített mondatot!

.....

.....

a	
2	

6. Egészítsd ki!

A mondat tartalma szerint . . . . .

. . . . .

. . . . .

a	b	c	d	e	
1	1	1	1	1	

7. Melyek a mondat bővítményei?

. . . . .

a	b	c	
1	1	1	

8. Bővítsd a következő mondat alanyát birtokos jelzővel és minőségjelzővel!

A kellemes tavaszi időben kinyíltak a virágok.

. . . . .

. . . . .

. . . . .

a	b	c	
1	2	1	

9. Elemezd a következő mondatot úgy, hogy szavait írd be a mondatrészek neve mellé!

A nagyüzemek munkássága kitartóan sztrájkolt a magasabb munkabéért.

a/ Állítmény: . . . . .

b/ Alany: . . . . .

c/ Módkhatározó: . . . . .

d/ Célhatározó: . . . . .

e/ Minőségjelző: . . . . .

f/ Birtokos jelző: . . . . .

a	b	c	d	e	f	
1	1	2	2	2	2	

8/1.C

10. Bővítsd a következő mondatot tárggyal, időhatározóval és részeshatározóval!

Vásároltunk . . . . .
 . . . . .

a	b	c	
1	2	2	

11. Állapítsd meg a következő mondatról, hogy milyen mondat a tartalom és a szerkezet szempontjából! - Úgy válaszolj, hogy az elemzés szempontja melletti vonalra írd a megfelelő választ!

Bárcsak ne esne az eső!

a/ Tartalom szerint: . . . . . kijelentő
 felkiáltó
 kérdő
 felszólító
 óhajtó

b/ Szerkezet szerint: . . . . . egyszerű,
 tömondat
 egyszerű,
 bővített
 mondat
 egyszerű,
 hiányos
 mondat
 összetett
 mondat

a	b	
1	1	

12. Elemezd a következő mondatot úgy, hogy a mondatrészek fölé írd be a nevüket! - A határozók és a jelzők fajtáját is jelöld!

A hetedikes lányok délután a tornateremben

játszottak.

a	b	c	d	e	
2	2	1	2	2	

13. Elemezd a következő mondatokat úgy, hogy a kiírt szavaik mellé írd le a mondatrész megnevezését!

Barátommal hazafelé igyekeztünk. Az időjárásról beszélgettünk. Kipirult az arcunk a hidegtől. Két madár fagyottan feküdt a földön.

Milyen mondatrész?

a/ barátommal	.....
b/ hazafelé	.....
c/ igyekeztünk	.....
d/ időjárásról	.....
e/ beszélgettünk	.....
f/ kipirult	.....
g/ arcunk	.....
h/ hidegtől	.....
k/ két	.....
j/ madár	.....
k/ fagyottan	.....
l/ feküdt	.....
m/ földön	.....

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	
2	2	1	2	1	2	2	4	2	2	5	1	1	

14. Az alábbi tábla kitöltésével elemezd a következő mondatot!

Legjobb barátom bátyja a napokban befejezi középiskolai tanulmányait.

	Milyen mondatrész?	Milyen szófaj?
legjobb	a/	b/ .....
barátom	c/	d/ .....
bátyja	e/	f/ .....
napokban	g/	h/ .....
befejezi	i/	j/ .....
középiskolai	k/	l/ .....
tanulmányait	m/	n/ .....

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	2	2		

Teljesítmény: .....% pont

SZORGALMI FELADAT

15. Elemezd az alábbi mondatot úgy, hogy készítsd el szerkezeti vázlatát! A szerkezeti vázlaton írd be a szavak alá, hogy milyen mondatrészek! - A vázlat jelölje a mondatrészek egymáshoz való viszonyát!

A bátor űrpilóták nagy magasságban végzett fedező repülése lehetőséget adott különféle elméletek megbízható ellenőrzésére.

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	

A szorgalmi feladat értéke: .... %pont

Érdemjegy: . . . . .

Ez a teszt - az OM és az OPI támogatásával - a JATE Pedagógiai Tanszékén készült.

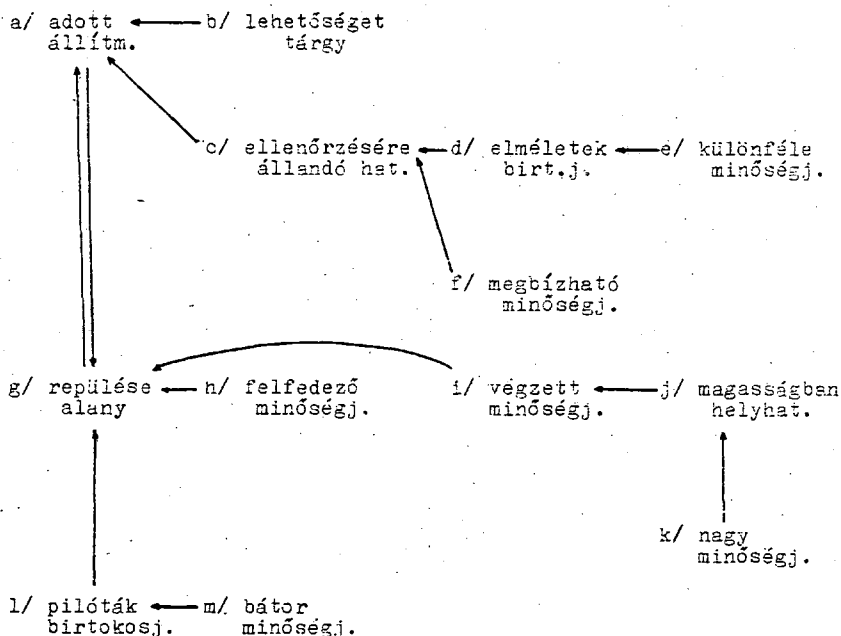
Csoportvezető: Dr. Orosz Sándor kandidátus

Az újraskozorozítástért felelős: .....

AZ EGYSZERŰ MONDAT

1. a/ hiányos mondat
2. a/ felkiáltójelet
3. a/ amelyre a cselekvés irányul
4. a/ állítmány
b/ alany
5. Javítása értelem szerint.
6. a/ kijelentő
b/ felkiáltó
c/ kérdő
d/ óhajtó
e/ felszólító
7. a/ tárgy
b/ határozó
c/ jelző
8. a/ Az alanyt bővítet-
te-e?
b/ birtokos jelző
c/ minőségjelző
/Elfogadható, ha nem az
alanyt, hanem az alany
birtokos jelzőjét bő-
vítí minőségjelzővel./
9. a/ sztrájkolt
b/ munkássága
c/ kitartóan
d/ munkabérért
e/ magasabb
f/ nagyüzemek
10. a/ tárgy
b/ részeshatározó
c/ időhatározó
Nem vesszük figyelem-
be, ha egyéb bővít-
ményt is ír.
11. a/ óhajtó
b/ egyszerű bővített
12. a/ hetedikes: minőségjelző
b/ lányok: alany
c/ délután: időhatározó
d/ tornateremben: helyhat.
e/ játszottak: állítmány
13. a/ társhatározó
b/ helyhatározó
c/ állítmány
d/ állandó határozó
e/ állítmány
f/ állítmány
g/ alany
h/ okhatározó
i/ mennyiségjelző
j/ alany
k/ állapothatározó
l/ állítmány
m/ helyhatározó
14. a/ minőségjelző
b/ melléknév
c/ birtokos jelző
d/ főnév
e/ alany
f/ főnév
g/ időhatározó
h/ főnév
i/ állítmány
j/ ige
k/ minőségjelző
l/ melléknév
m/ tárgy
n/ főnév

15. Csak kifogástalan szerkezeti jelölés esetén fogadható el a hibátlan mondatrész-megnevezés is. - A vázlat síkban való elhelyezése lehet többféle. Pl.:

OSZTÁLYZATTÁ ALAKÍTÁS

0 - 31	elégtelen
32 - 52	elégséges
53 - 74	közepes
75 - 91	jó
92 - 100	jeles

Témazáró mérőlap
Általános iskola
Nyelvtan, 8. osztály

D/ változat

Név: .....

Osztály: .....

AZ EGYSZERŰ MONDAT

1. Milyen írásjelet írunk a felszólító mondat végére?

.....

1-1	
4	

2. Hogyan nevezzük azt az egyszerű mondatot, amelyben az állítmányon és az alanyon kívül más mondatrész is van?

.....

2-1	
1	

3. Egészítsd ki!

A határozó az a mondatrész, amely .....

.....

3-1	
1	

4. Hányfélék a mondatok szerkezet szerint? Sorold fel őket!

.....

4-1	
4	

5. Milyen fajta mondatok végére írunk felkiáltójelet?

.....

5-1	
4	

8/1.D

6. Melyek az egyszerű mondat részei?

.....
 .....

a	b	c	d	e	f	
1	1	2	2	2		

7. Írj egy összetett mondatot!

.....
 .....

a	
1	

8. Bővítsd a következő mondat eszközhatározóját birtokos jelzővel és minőségjelzővel!

A nyáron autóval megyünk a Balatonra.

.....
 .....

a	b	c	
2	2	2	

9. Elemezd a következő mondatot úgy, hogy szavait írd be a mondatrészek mellé?

Az órs tagjai szorgalmasan tanultak a jobb eredményekért.

a/ Állítmány: .....

b/ Alany: .....

c/ Módhatározó: .....

d/ Célhatározó: .....

e/ Minőségjelző: .....

f/ Birtokos jelző: .....

a	b	c	d	e	f	
1	2	1	2	2	2	

8/1.D

10. Bővítsd a következő mondatot részeshatározóval, tárggyal és időhatározóval!

Vidd! . . . . .

. . . . .

a	b	c	
2	2	2	

11. Elemezd a következő mondatot úgy, hogy a mondatrészek fölé írd be a nevüket! - A határozók és a jelzők fajtáját is jelöld!

Tegnap a nyolcadikos fiúk röplabdáztak az

udvaron.

a	b	c	d	e	
1	2	1	1	1	

12. Állapítsd meg a következő mondatról, hogy milyen mondat a tartalom és a szerkezet szempontjából! Ugy válaszolj, hogy az elemzés szempontja melletti vonalra írd a megfelelő választ!

Nem járt itt a barátom, Jóska?

- a/ Tartalom szerint: . . . . . kijelentő
felkiáltó
kérdő
felszólító
óhajtó
- b/ Szerkezet szerint: . . . . . egyszerű,
tőmondat
egyszerű,
bővített
egyszerű,
hiányos
összetett

a	b	
1	2	

- Mindenki izgatottan várakozott a helyén. Barsi-
tommal feszengtünk a padban. A bizonyítványról
beszélgettünk. Pista félt a sok elégséges miatt.

Milyen mondatrész?

a/ mindenki	.	.	.	.	.	.	.	.	.
b/ izgatottan	.	.	.	.	.	.	.	.	.
c/ várakozott	.	.	.	.	.	.	.	.	.
d/ helyén	.	.	.	.	.	.	.	.	.
e/ barátommal	.	.	.	.	.	.	.	.	.
f/ feszengtünk	.	.	.	.	.	.	.	.	.
g/ padban	.	.	.	.	.	.	.	.	.
h/ bizonyítványról	.	.	.	.	.	.	.	.	.
i/ beszélgettünk	.	.	.	.	.	.	.	.	.
j/ Pista	.	.	.	.	.	.	.	.	.
k/ félt	.	.	.	.	.	.	.	.	.
l/ sok	.	.	.	.	.	.	.	.	.
m/ elégséges miatt	.	.	.	.	.	.	.	.	.

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
1	7	1	1	2	1	1	3	1	1	1	2	2

14. Az alábbi tábla kitöltésével elemezd a következő mondatot!

Nyelvtan órán az összetett mondatok elemzését magyarázta tanárunk.

Milyen mondat-
rész?

Milyen szófaj?

nyelvtan	a/	b/ . . . . .
órán	c/	d/ . . . . .
Összetett	e/	f/ . . . . .
mondatok	g/	h/ . . . . .
elemzését	i/	j/ . . . . .
magyarázta	k/	l/ . . . . .
tanárunk	m/	n/ . . . . .

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n
2	2	3	2	2	2	3	2	2	2	1	2	1	2

Teljesítmény: ....%pont

15. Elemezd az alábbi mondatot úgy, hogy készítsd el szerkezeti vázlatát! A vázlaton írd be a szavak alá, hogy milyen mondatrészek! A vázlat jelölje a mondatrészek egymáshoz való viszonyát is!

A sötét, sűrű erdő mélyén messzire hallatszott az évtizedes fákat döngető favágók fejszéjének ütemes csattogása.

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	

A szorgalmi feladat értéke: ...%pont

Érdemjegy: . . . . .

Ez a teszt - az OM és az OPI támogatásával - a JATE Pedagógiai Tanszékén készült.

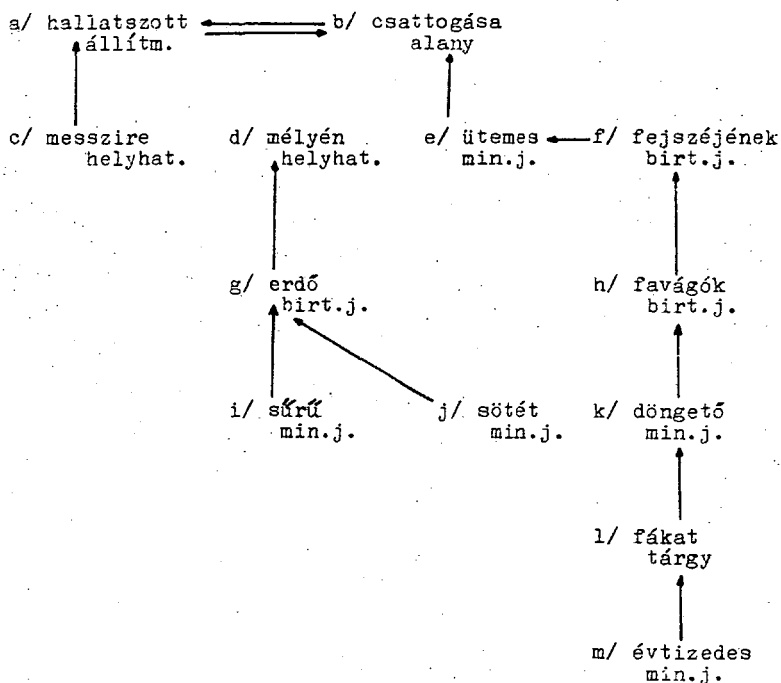
Csoportvezető: Dr.Orosz Sándor kandidátus

Az újraskorszerűsítésért felelős: .....

AZ EGYSZERŰ MONDAT

1. a/ felkiáltójelet
2. a/ bővített mondat
3. a/ valamilyen körülményt határoz meg
4. a/ egyszerű
b/ összetett
5. a/ felkiáltó
b/ felszólító
c/ óhajtó
6. a/ állítmány
b/ alany
c/ tárgy
d/ határozó
e/ jelző
7. Javítása értelem szerint.
8. a/ Az eszközhatározót bővítette-e?
b/ birtokos jelző
c/ minőségjelző
/Elfogadható, ha nem az eszközhatározót, hanem az eszközhatározó birtokos jelzőjét bővíti minőségjelzővel./
9. a/ tanultak
b/ tagjai
c/ szorgalmasan
d/ eredményekért
e/ jobb
f/ őre
10. a/ tárgy
b/ részeshatározó
c/ időhatározó
Nem vesszük figyelembe, ha egyéb bővítményt is ír.
11. a/ tegnap: időhatározó
b/ nyolcadikos: minőségj.
c/ fiúk: alany
d/ röplabdáztak: állítmány
e/ udvaron: helyhatározó
12. a/ kérdés
b/ egyszerű bővített
13. a/ alany
b/ állapothatározó
c/ állítmány
d/ helyhatározó
e/ társhatározó
f/ állítmány
g/ helyhatározó
h/ állandó határozó
i/ állítmány
j/ alany
k/ állítmány
l/ mennyiségjelző
m/ okhatározó
14. a/ minőségjelző
b/ főnév
c/ időhatározó
d/ főnév
e/ minőségjelző
f/ melléknév /mnévi igenév/
g/ birtokos jelző
h/ főnév
i/ tárgy
j/ főnév
k/ állítmány
l/ ige
m/ alany
n/ főnév

15. Csak kifogástalan szerkezeti jelölés esetén fogadható el a hibátlan mondatrész-megnevezés is. - A vázlat síkban történő elhelyezése többféle lehet. Pl.:

OSZTÁLYZATTA ALAKÍTÁS

0 - 25	elégtelen
26 - 47	elégséges
48 - 70	közepes
71 - 91	jó
92 - 100	jeles

3. Összesített eredmények tesztváltozatanként

Néhány általános megjegyzést teszünk az eredmények alakulásáról. Ezek részint az átlagos színvonalra, részint az eredmények eloszlásának jellemzőire vonatkoznak.

1. AZ ÁTLAGOS SZÍNVONAL jónak mondható: a négy változaton a tanulói teljesítmények középértéke 66,7 %pont. /Az eredmény 4 %-os pontossági követelményszinten szignifikáns./

Mint már jeleztük, ez a tematikus egység az 5. osztályos első egységben tanított /helyesebben: átismételt/ tudásanyag megismétlése, néhány új fogalommal s ezek viszonylag kevés fogalmi jegyével kiegészítve. Az 5. osztályos elemző kötetben /i.m. 41-50.o./ azt láttuk, hogy az e témából elért országos átlag 57,4 %pont. Vagyis az ötödikes és nyolcadikos átlag közötti különbség nincs 10 %pont sem. A tananyag koncentrikus elrendezésének eredménye ezek szerint 9,3 %pont tudás-többlet. Illetőleg valószínűleg ennyi sincs, hiszen a 66,7 %pontos átlaghoz tartozó 2,7 konfidencia intervallum azt jelenti, hogy a nyolcadikosok átlaga 64,0 és 69,4 %pont között ingadozik. Az ötödikes 57,4 %pont átlaghoz tartozó konfidencia intervallum pedig 3,5, tehát az ötödik osztály átlagos eredménye 53,9 és 60,9 %pontos érték között mozog. Bizonyítható fejlődés tehát mindössze $64,0 - 60,9 = 3,1$ %pont! Magától adódik a kérdés ezek után, hogy vajon gazdaságos-e az anyag koncentrikus újratanítása, ha az eredményben mutatkozó többlet ilyen minimális?

2. AZ EREDMÉNYEK ELOSZLÁSA /2., 3., 4. és 5. ábra/ jobboldali aszimmetriát mutat, vagyis az átlagnál jobb eredményt elérők számaránya nagyobb, mint az átlagnál gyengébben teljesítőké. Ez csak úgy lehetséges, hogy a gyenge tanulók sokkal alacsonyabb teljesítményt nyújtanak az átlagnál.

Már az 5. osztályban megfigyelhető az eloszlási görbéken az átlag alatt és fölött két külön csúcs /i.m. 42-45. oldal, 2-5. ábra/, ami arra utal, hogy az általános iskola 5. osztályos tanulói a nyelvtani tudás tekintetében tulajdonképpen két külön populációt alkotnak: a tantervi követelményeket normálisan teljesítőket és a követelményeknek meg nem felelőket. A két csoport aránya ott még közel azonos.

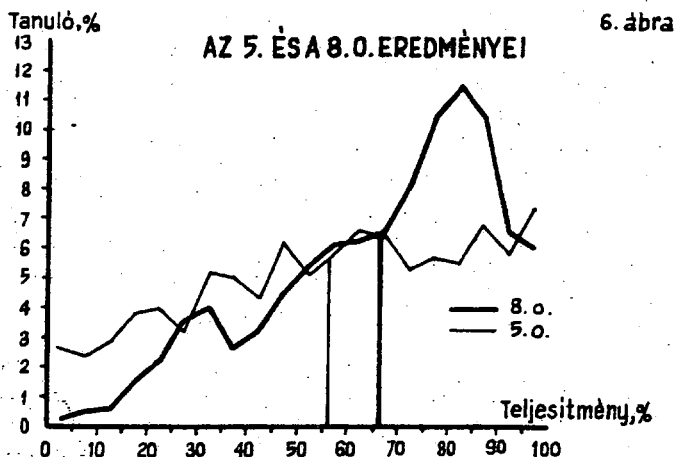
A 8. osztályra a helyzet ugy változik meg, hogy az átlagnál

magasabb teljesítményt nyújtók "tömörülnek", arányuk növekszik az ötödik osztályhoz viszonyítva, míg az átlagnál gyengébbek mértéke széthúzódik. Ezt a jelenséget mutatja az 2.sz. táblázat, és szemléletesen demonstrálja a 6. ábra.

Az ötödikes és a nyolcadikos eloszlás összehasonlítása

2. tábla

Osztály	Az átlag $\bar{x}$ fölötti eredményt elérők aránya %	A 80 %pont fölötti teljesítményt nyújtók aránya %	A 40 %pont alatt teljesítők aránya %
5.	51,1	25,4	28,6
8.	57,3	34,6	14,2

Az adatok birtokában a tanulók tudásának a fejlődését jellemezve tömören a következő megállapítások tehetők:

a/ Az ötödik osztályban közepesnél valamivel jobb az átlagos teljesítmény /ha közepesnek az 50 %pont körülit tekintjük/, de szembetűnően elkülönül a jó és gyenge eredményt elérő tanulók rétege; arányuk nagyjából azonos. Igen jelentős tehát azoknak a száma /ha a korosztályok átlagos létszámát vesszük alapul, akkor évente mintegy 65-70 ezer!/, akik a felső tagozatos anyanyelvi tanulmányokat hiánnyokkal, hátránnyal kezdik.

b/ A 8. osztályig e tematikus egységben az átlagos eredmény minimális emelkedést mutat.

A javulás egyik oka az, hogy a gyengék egy kisebb hányada felzárkózik a középmezőnybe. Ezt mutatja, hogy a 40 %pont alatt teljesítők aránya az 5. osztályosnak a felére csökken, illetőleg az átlag fölötti eredményt elérők aránya 6 %-kal növekszik.

A másik ok, hogy a legjobb tanulók teljesítménye jelentősen emelkedik a 8. osztályig, és felzárkózik hozzájuk a jók egy nem jelentéktelen része is. Ezt mutatja a 80 %pont feletti eredményt elérők 10 %-os növekedése.

c/ Mindezen tények együttesen azt is jelzik, hogy a felsőtagozatos tanulmányok folyamán a két szélső érték közötti különbségek növekednek, a felső tagozatban hátránnyal indulók elmaradása csak fokozódik a 8. osztályig.

3. tábla

Az I/A változat összefoglaló
adatai

A tanulók száma	284
Átlag $\bar{x}$	67,7
Konfidencia intervallum $\pm \Delta$	2,6
Pontossági követelmény %	3,9
Szórás $\pm s$	22,9
Relatív szó- rás %	33,8

4. tábla

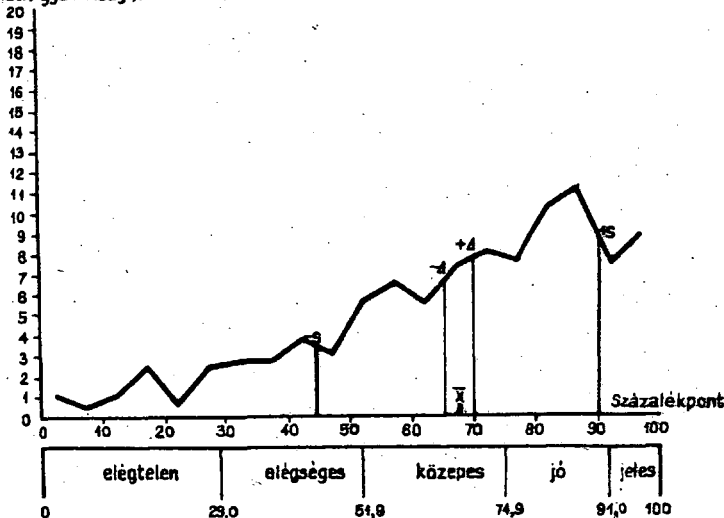
Eloszlás

%pont	Tanuló %/
0,1 - 5,0	1,0
5,1 - 10,0	0,3
10,1 - 15,0	1,0
15,1 - 20,0	2,4
20,1 - 25,0	0,7
25,1 - 30,0	2,4
30,1 - 35,0	2,8
35,1 - 40,0	2,8
40,1 - 45,0	3,8
45,1 - 50,0	3,1
50,1 - 55,0	5,6
55,1 - 60,0	6,6
60,1 - 65,0	5,6
65,1 - 70,0	7,3
70,1 - 75,0	8,0
75,1 - 80,0	7,7
80,1 - 85,0	10,2
85,1 - 90,0	11,2
90,1 - 95,0	7,7
95,1 - 100,0	8,8

AZ I/A VÁLTOZAT EREDMÉNYEINEK ELOSZLÁSA

2. ábra

Relatív gyakoriság %

5. tábla

Az I./B változat összefoglaló
adatai

A tanulók száma	260
Átlag $\bar{x}$	67,4
Konfidencia intervallum $\pm \Delta$	2,6
Pontossági követelmény %	3,9
Szórás $\pm s$	21,7
Relatív szórás %	32,2

5. tábla

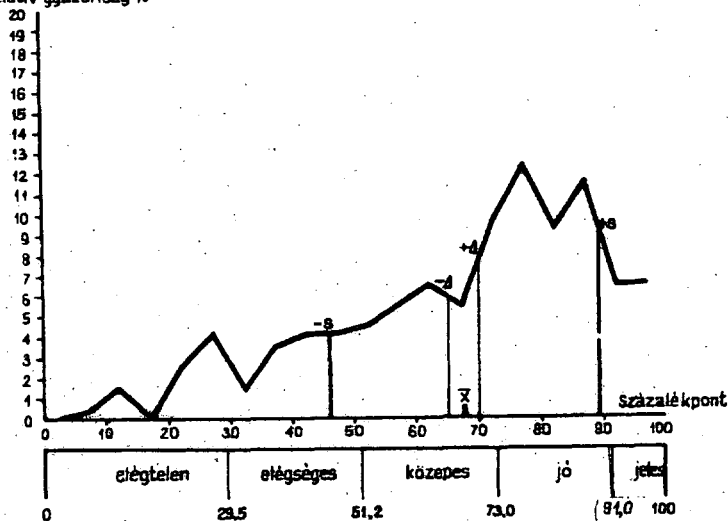
Eloszlás

%pont	Tanuló /%/
0,1 - 5,0	0,0
5,1 - 10,0	0,3
10,1 - 15,0	1,5
15,1 - 20,0	0,0
20,1 - 25,0	2,6
25,1 - 30,0	4,2
30,1 - 35,0	1,5
35,1 - 40,0	3,4
40,1 - 45,0	4,2
45,1 - 50,0	4,2
50,1 - 55,0	4,6
55,1 - 60,0	5,3
60,1 - 65,0	6,5
65,1 - 70,0	5,3
70,1 - 75,0	9,6
75,1 - 80,0	12,3
80,1 - 85,0	9,2
85,1 - 90,0	11,5
90,1 - 95,0	6,5
95,1 - 100,0	6,5

AZ I./B VÁLTOZAT EREDMÉNYEINEK ELOSZLÁSA

3. ábra

Relatív gyakoriság %

7.tábla

Az I./C változat összefoglaló adatai

A tanulók száma	200
Átlag $\bar{x}$	66,6
Konfidencia intervallum ± 4	2,9
Pontossági követelmény %	4,3
Szórás $\pm s$	21,0
Relativ szórás %	31,6

8.tábla

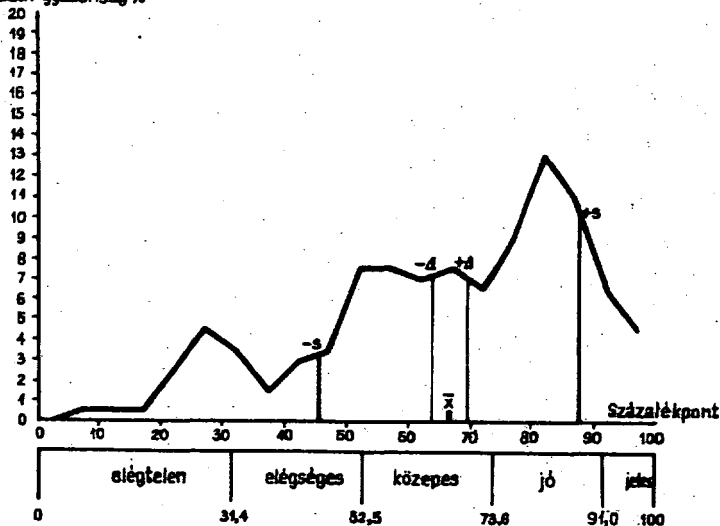
Eloszlás

%pont	Tanuló %/
0,1 - 5,0	0,0
5,1 - 10,0	0,5
10,1 - 15,0	0,5
15,1 - 20,0	0,5
20,1 - 25,0	2,5
25,1 - 30,0	4,5
30,1 - 35,0	3,5
35,1 - 40,0	1,5
40,1 - 45,0	3,0
45,1 - 50,0	3,5
50,1 - 55,0	7,5
55,1 - 60,0	7,5
60,1 - 65,0	7,0
65,1 - 70,0	7,5
70,1 - 75,0	6,5
75,1 - 80,0	9,0
80,1 - 85,0	13,0
85,1 - 90,0	11,0
90,1 - 95,0	6,5
95,1 - 100,0	4,5

AZ I./C VÁLTOZAT EREDMÉNYEINEK ELOSZLÁSA

4.ábra

Relativ gyakoriság %

10. tábla Eloszlás

9. tábla

Az I./D. változat összefoglaló adatai

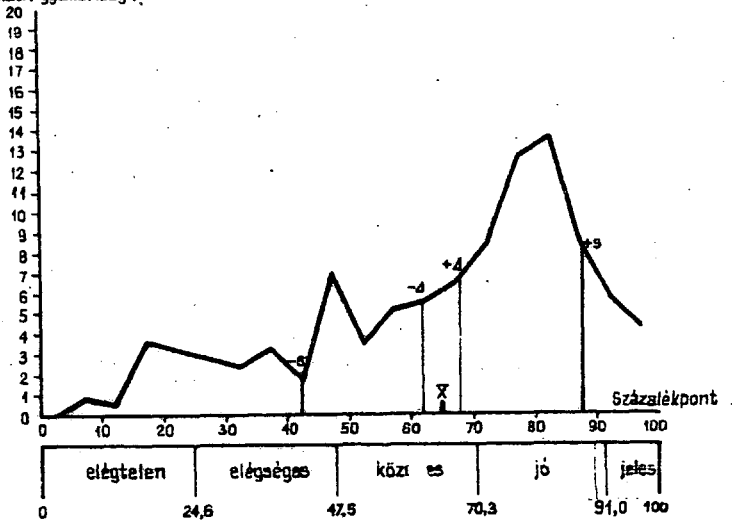
A tanulók száma	213
Átlag $\bar{x}$	65,0
Konfidencia intervallum $\pm \Delta$	3,0
Pontossági követelmény %	4,7
Szórás $\pm s$	22,8
Relativ szórás %	35,1

%pont	Tanuló /%/
0,1 - 5,0	0,0
5,1 - 10,0	0,9
10,1 - 15,0	0,4
15,1 - 20,0	3,7
20,1 - 25,0	3,2
25,1 - 30,0	2,8
30,1 - 35,0	2,3
35,1 - 40,0	3,2
40,1 - 45,0	1,8
45,1 - 50,0	7,0
50,1 - 55,0	3,7
55,1 - 60,0	5,1
60,1 - 65,0	5,6
65,1 - 70,0	6,5
70,1 - 75,0	8,4
75,1 - 80,0	12,6
80,1 - 85,0	13,6
85,1 - 90,0	8,4
90,1 - 95,0	5,6
95,1 - 100,0	4,2

AZ I./D VÁLTOZAT EREDMÉNYEINEK ELOSZLÁSA

5. ábra

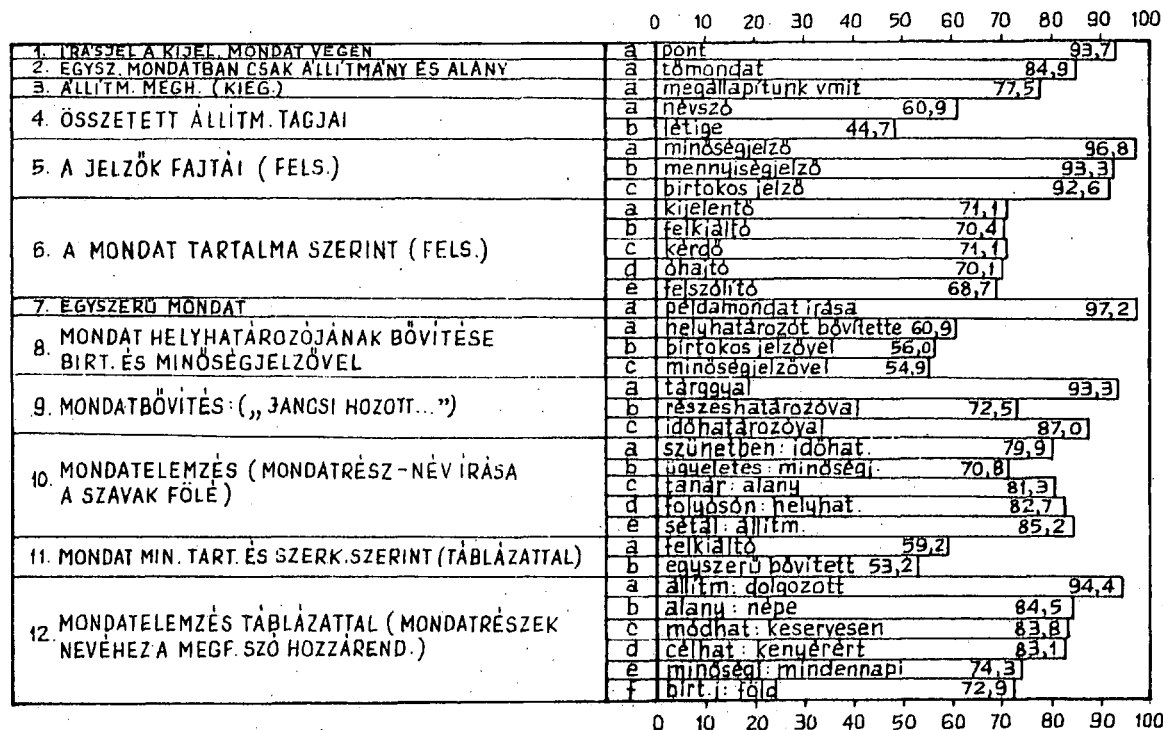
Relativ gyakoriság %

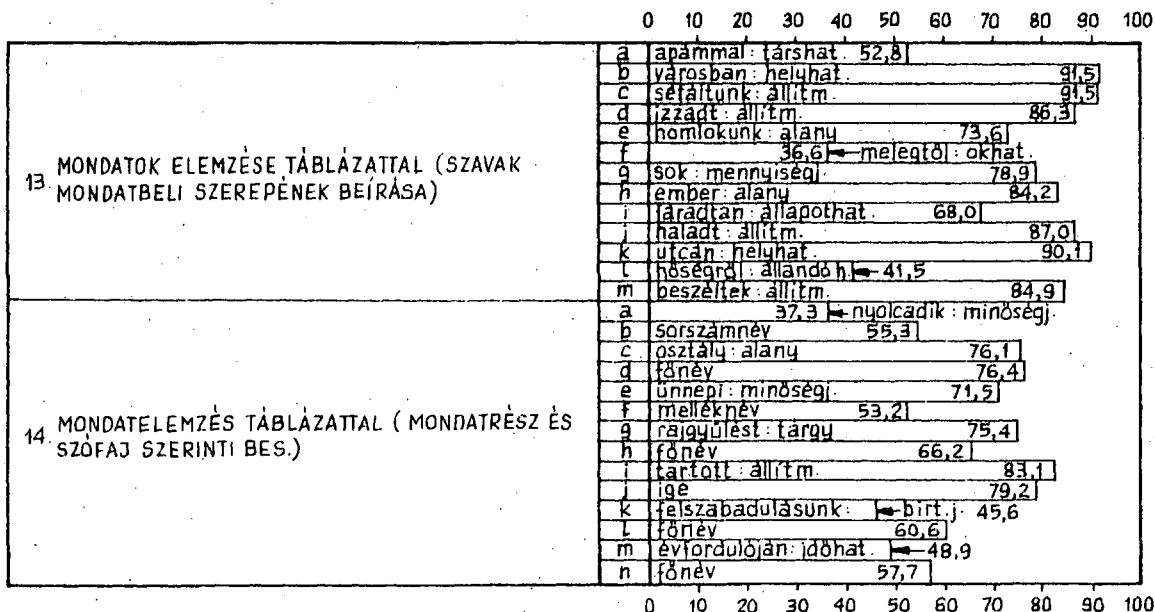

AZ I/A VÁLTOZAT EREDMÉNYEI

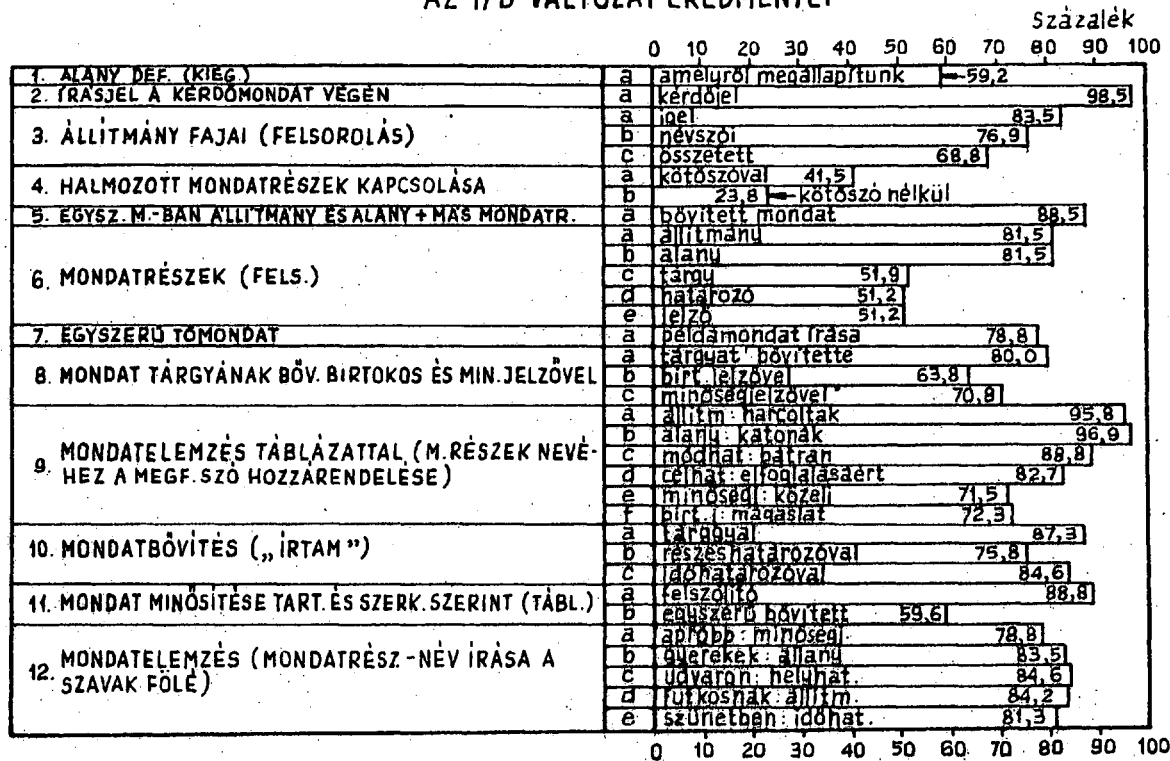
7. ábra

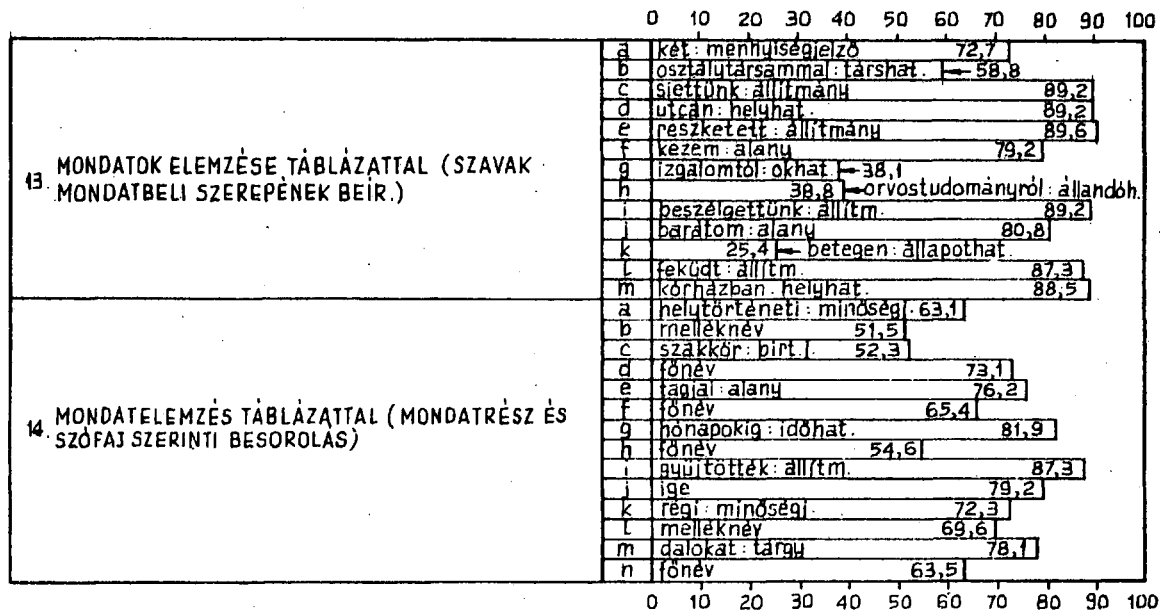
százalék

AZ I/B VÁLTOZAT EREDMÉNYEI

AZ I/C VÁLTOZAT EREDMÉNYEI

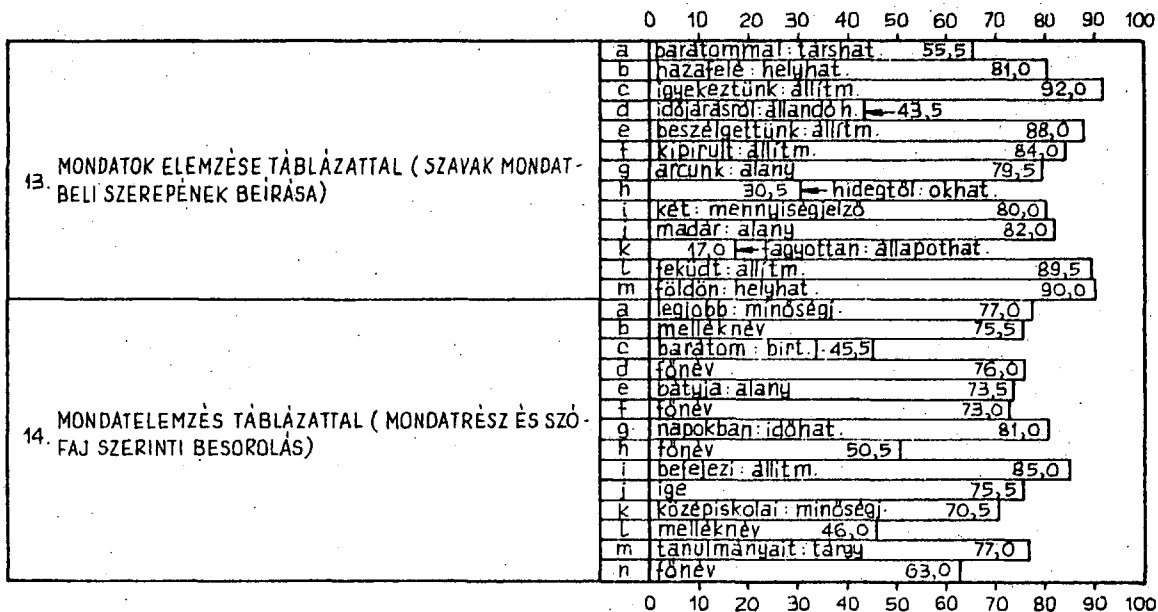
Százalék

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

1. EGYSZ. MONDATBOL HIANYZIK AZ ALLITMANY V. ALANY	a	hiányos mondat	93,5
2. ÍRÁSJEI AZ ÓHAJTÓ M. VEGÉN	a	felkiáltójele	93,0
3. A TÁRGY DEF. (KIEG.)	a	amelőre a csel. irányul	65,0
4. A MONDAT FŐ RÉSZEI (FELS.)	a	allitmány	93,5
5. EGYSZERŐ BŐVÍTETT MONDAT	b	alany	93,5
	a	példamondat írása	84,5
	a	kirelento	73,5
6. A MONDAT TART. SZERINT (KIEG.)	b	felkiáltó	72,5
	c	kerdő	72,5
	d	óhajtó	73,0
	e	felszólító	72,5
7. BŐVÍTMÉNYEK (FELS.)	a	tárgy	90,5
	b	határozó	92,5
	c	jelző	92,0
8. MONDAT ALANYÁNAK BÖV. BIRTOKOS ÉS MINŐSÉGJELZŐVEL	a	alanyt bővítette	65,0
	b	birt. jelzővel	49,0
	c	minőségjelzővel	61,0
9. MONDATELEMLÉZÉS TÁBLÁZATTAL (M. RÉSZEK NEVÉHEZ A MEGF. SZÓ HOZZÁRENDELÉSE)	a	allitm.: sztrájkolt	93,5
	b	alany: munkássága	89,5
	c	modhat: kitartóan	82,5
	d	célhat: munkabéért	84,0
	e	minőség: magasabb	80,0
	f	birt.: nagylüzemek	79,0
10. MONDATBŐVÍTÉS („VÁSÁROLTUNK”)	a	tárggual	92,0
	b	részeshatározóval	81,5
	c	időhatározóval	78,5
11. MONDAT MINŐSÍTÉSE TART. ÉS SZERK. SZERINT (TÁBLÁZATTAL)	a	óhajtó	89,0
	b	egyszerű bővített	63,5
	a	hetedikés: minőségj.	62,0
12. MONDATELEMLÉZÉS (MONDATRÉSZ-NEV. ÍRÁSA A SZAVAK FÖLÉ)	b	lányok: alany	81,5
	c	délután: időhat.	86,5
	d	tornateremben: helyhat.	86,0
	e	játszottak: allitm.	84,5

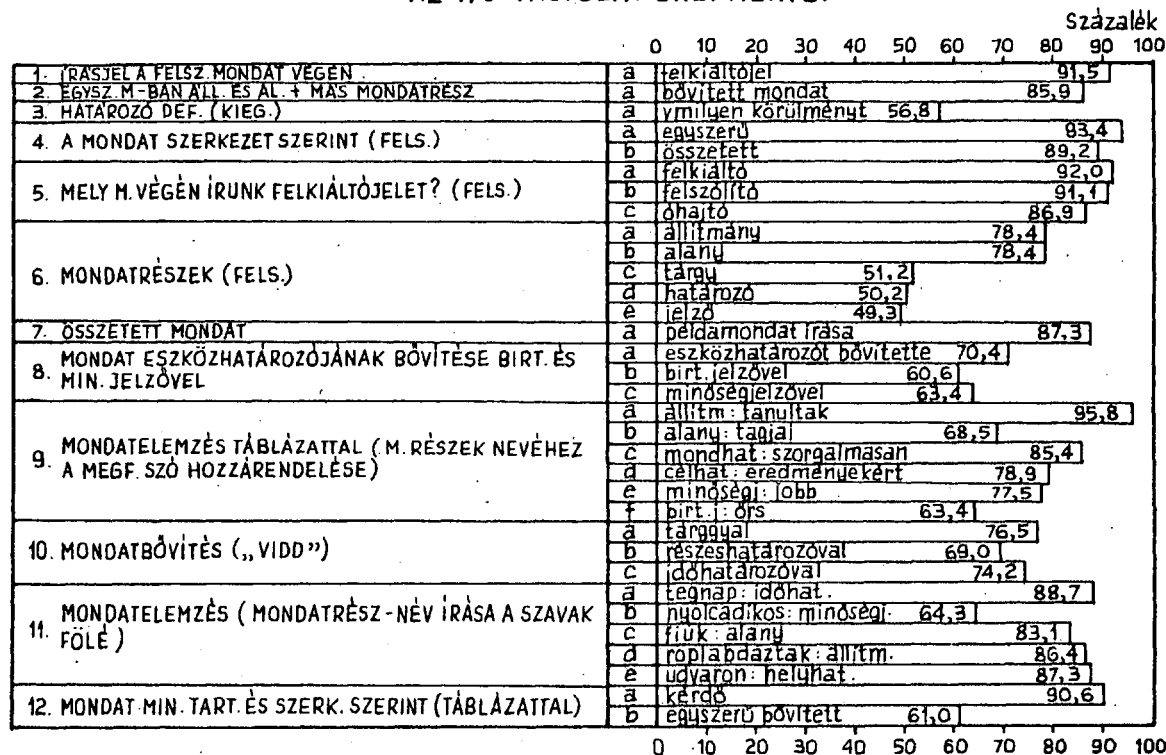
0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

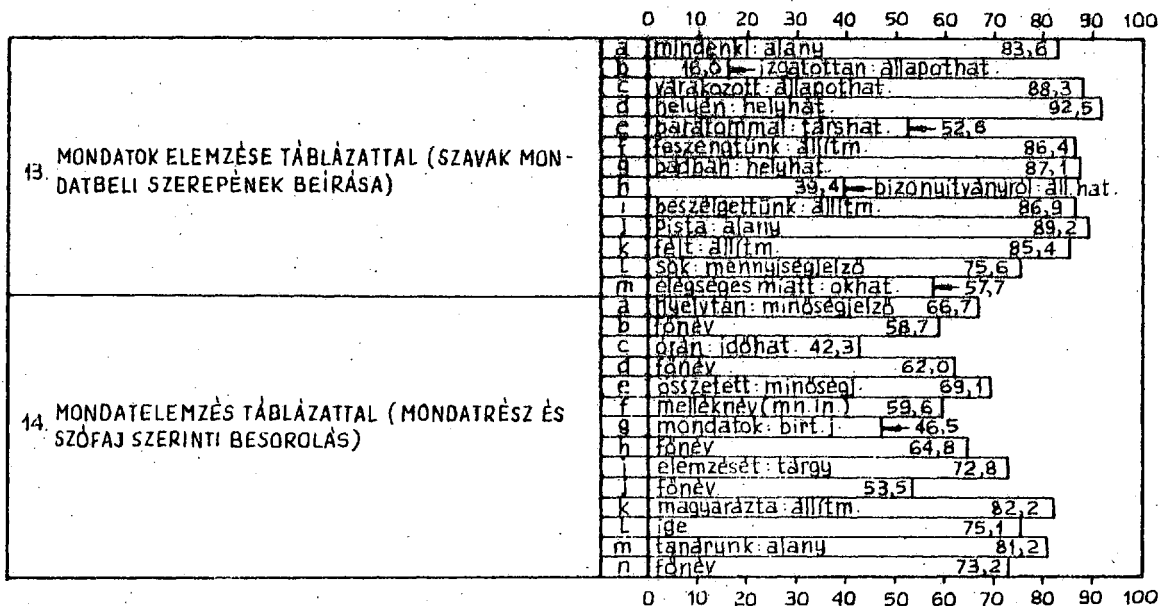

10. ábra

AZ I/D VÁLTOZAT EREDMÉNYEI

4. Az eredmények témánként és feladattípusonként

Önként kívánczók az elemzésnek az a módja, hogy összehasonlítsuk a nyolcadikos eredményeket az előző évfolyamokon mért tudásszinttel. Először megvizsgáljuk az elméleti ismeretek tudását a reprodukálás szintjén, majd az ismeretek alkalmazásának színvonalát elemezzük.

Elméleti ismeretek

A mondat tartalom és szerkezet szerint. A mondatrészek.

Mint a 11. ábrán látható, a mondatok tartalom és szerkezet szerinti részhalmazainak, a mondatrészeknek és a jelzők fajtáinak felsorolása, definíciók, néhány helyesírási szabály /mondatjelek használata/ reprodukálása volt a feladat. Az átlagos tudás jó, hiszen a tanulók 75 %-a tudja ezeket az ismereteket reprodukálni. Néhány meglepő jelenséget is takar azonban ez a jó átlag.

Először: Elég nagy az egyenetlenség a tudásban. Sok ismeretet a tanulók több mint 90 %-a tud, de nem kicsi azoknak az elemeknek a száma sem, amelyeket csak 50 %-uk, vagy még kevesebb tanuló tud.

Másodszor: A mondatrészek felsorolását kétféleképpen is kértük. Egyszer elkülönítve a főrészekét, valamint a bővitményeket, és egyszer eme differenciálás nélküli folyamatos felsorolást, még pedig úgy, hogy a folyamatos felsorolást két változaton /B₆ és D₆ feladat/ is ellenőriztük, és mindkét esetben azt láthatjuk, hogy az állítmányt és az alanyt a tanulók 80 %-a, a tárgyat, határozót és jelzőt 51 %-a tudta felsorolni. Amikor viszont külön kértük a főrészek, majd a bővitmények felsorolását, mindkét csoportot a tanulók 92 %-a tudta. E jelenség okát csak találgathatjuk, elfogadható magyarázatát nem tudjuk adni.

Nagyon érdekes összehasonlítást kínál az a tény, hogy ezeknek az elméleti ismereteknek egy részét csaknem azonos módon kértük számon az 5. és a 8., sőt egyes esetekben a 7. osztályban is. Az eredmények összehasonlítását áll.sz. táblázat tartalmazza.

Megjegyzés: 1. E táblázaton a mondatrészek felsorolásának tudását a 8. osztályban is azon feladatok alapján tüntettük fel, amelyekben a tanulóknak folyamatosan kellett felsorolniuk minden mondatrészt, mivel az 5. osztályban is ilyen módon történt az el-

Mondatfajták és a mondatrészek tudásának összehasonlítása

A mért ismeret	A tanulók hány %-a tudta		
	5.o.	7.o.	8.o.
A mondatfajták /tartalom szerinti felsorolás/	74,7	-	71,5
Definíciók: Állítmány	49,8		77,5
Alany	47,0		59,2
Tárgy	-	61,8	65,0
Határozó	50,2	48,9	56,8
Jelző	46,1	66,7	-
Mondatrészek felsorolása:			
Állítmány	80,6		79,9
Alany	78,9		79,9
Tárgy	51,1		51,5
Határozó	48,1		50,7
Jelző	49,8		50,2
Írásjelek a mondatok végén	81,5		94,2

lenőrzés. 2. A mondatrészek definíciójának tudását az ötödik osztályban úgy ellenőriztük, hogy a fogalom minden jegyét emlékezetből kellett felidézniük a tanulóknak, és a táblázat ezek átlagos tudását tünteti fel, míg a nyolcadikban a definíciókat olyan szövegkiegészítéssel feladatokban ellenőriztük, amelyekben a fogalom egyetlen jegyét kellett csak megadniuk. Vagyis a 8. osztályban jóval egyszerűbb feladatot kaptak a tanulók, így a tudás összehasonlítása kevésbé reális. Annál meglepőbb, hogy milyen kevés az eltérés az eredményekben a nyolcadikosok javára. Egészében véve az a megállapítás tehető, hogy az ismeretek reprodukálásában minimális mértékben muljék felül a nyolcadikosok az ötödikes színvonalat.

Mondatok besorolása tartalom és szerkezet szerint

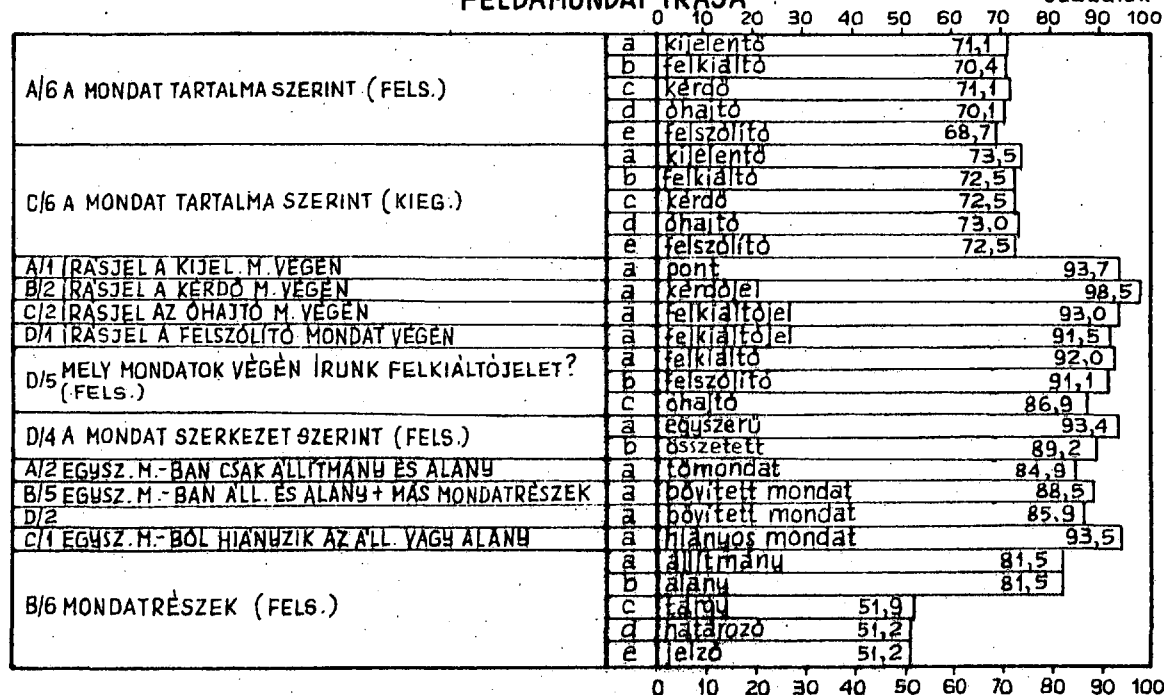
Az eredményeket feltüntető 12. ábra nem sok magyarázatot kíván: a tartalom szerinti besorolás átlagosan a tanulók 82 százalékának sikerült, a szerkezet szerinti besorolást viszont csupán 59 százalékuk végezte el helyesen. Szembetűnő az A változat fela-

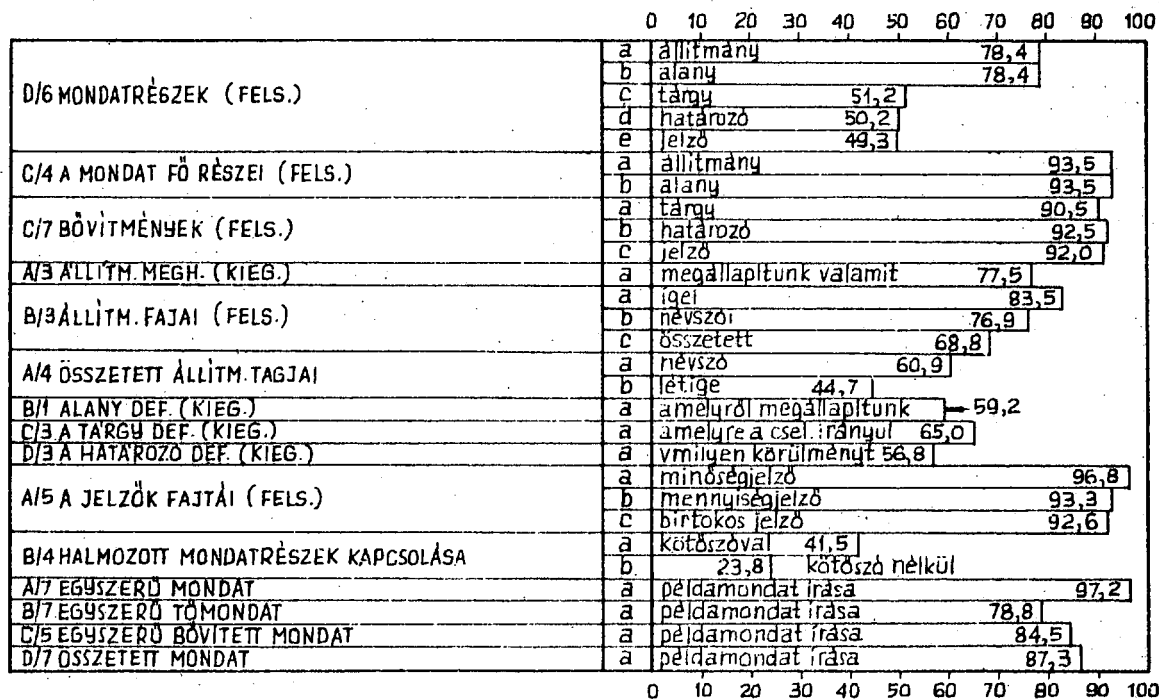
ELMÉLETI ISMERETEK

(A mondat a tartalom és a szerkezet szerint; a mondatrészek)

PÉLDAMONDAT ÍRÁSA

Százalék

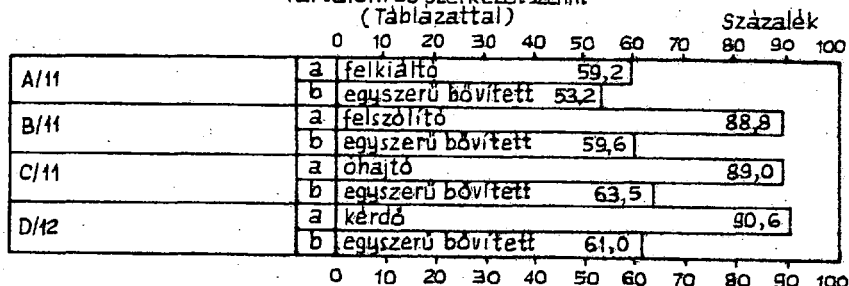

datának a többinél jóval alacsonyabb megoldási aránya mind a tartalom, mind a szerkezet szempontjából. Ennek magyarázatául részint az az eléggé általános tapasztalat szolgálhat, hogy a tanulók a felkiáltó jellel végződő mondatok közül -- jellegénél

12. ábra

MONDATOK BESOROLÁSA

Tartalom és szerkezet szerint
(Táblázattal)

fogva - a felkiáltót jegyzik meg legnehezebben, részint pedig az igei személyraggal kifejezett alany miatt nehezebben ismerhető fel a szerkezet. /A mondatok: A változat: "Ezt nem tételeztem volna fel rólad!" B változat: "Gyerekek, ne firkáljatok a padra!" C változat: "Bárcsak ne esne az eső!" D változat: "Nem járt itt a barátom, Jóska?"/ - A B és a D változat mondatai szerkezetének megállapítását nehezíthette volna a mondatból vesszővel elválasztott megszólítás, ez azonban - mint látható - nem jelentett tényleges nehézséget.

Mondatbővítés

E feladatok egyik típusában tömondatot kellett a tanulóknak tárggyal, részeshatározóval és időhatározóval bővíteniük. A másik típusban megjelölt mondatrészt birtokos és minőségjelzővel láttak el. /13. ábra. A₉, B₁₀, C₁₀, D₁₀ feladat./

A tőmondatok bővítését igen jó eredménnyel végezték: tárgyyal a tanulók 87 %-a, részeshatározóval 75 %, időhatározóval 81 % egészítette ki a megadott mondatot.

A második típusnál először mondatelemzés vált szükségessé /A₈, D₈, C₈, D₈ feladat/, hogy megtalálhassák a bővitendő mondatrészét. Ezt a feladatelemet 69 %-uk sikerrel oldotta meg. Jóval gyengébb a megnevezett mondatrész birtokos jelzővel /57 %/ és minőségjelzővel /63 %/ való bővítése. A két típus átlagos eredményei között igen jelentékeny az eltérés, pedig látszólag analóg a kétféle mondatkiegészítési feladat, sőt az elsőben, amelyet a tanulók nagyobb része oldott meg jól, háromféle mondatrészszel kellett kiegészíteni az adott mondatot, míg a gyengébben sikerült másodikban csak egy elemzéssel megtalálható mondatrész egy egész szerkezettel bővítettünk. Az első emiatt szabadabb, kötetlenebb, egyszerűbb "előírás" lépéseinek egymás utáni végrehajtását, míg a második a figyelem egyidejűleg több tényezőre koncentrálását kívánta meg. A kétféle feladat megoldásának eredményeiben mutatkozó eltérés azt mutatja tehát, hogy a figyelemmegosztás és a kicsit is összetettebb gondolkodási művelet végzése nem erős oldala a tanulóknak. Éppen ezért: a figyelem és a gondolkodás fejlesztése szempontjából hasznos lehet az efféle feladatok megoldatása.

Mondatelemzés

Azok a feladatok, amelyek eredményeit a 14., 15. és 16. ábrán tüntettük fel, logikailag egyazon feladatosztályba tartoznak: mind a három besorolási művelettel oldható meg. Ezen belül azonban három alcsoport különböztethető meg, és egyes alcsoportokban több variáns is adódhat a formai megoldások alapján.

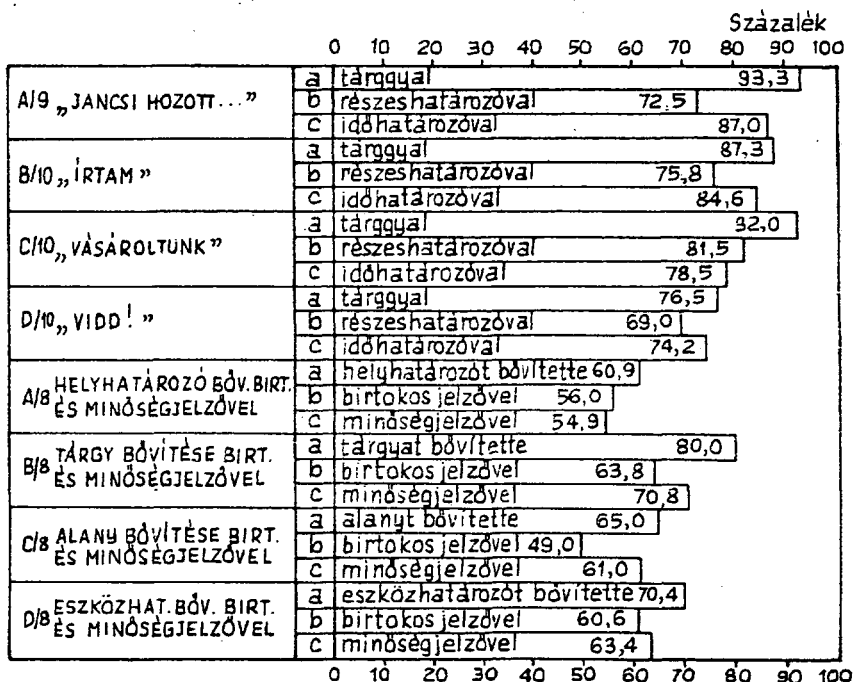
a/ Fogalom-megnevezéshez konkrét individuum besorolása

Az A₁₂, B₉, C₉ és D₉ feladatban adott egy táblázaton az elemezendő mondatban előforduló mondatrészek neve /fogalommegnevezés/, és ezekhez kell hozzárendelni a mondat szavait. A feladat lényeges vonása, hogy csak annyi mondatrész-név szerepel a táblázatban, ahány szóból áll a mondat, és kizárólag olyan mondatrésznevek vannak feltüntetve, amilyen mondatrészeket az elemezendő mondat tartalmaz. A mondatok szerkezeti felépítése azonos mind a négy változatban, azaz minden mondatban azonos hat mondatrészfajta fordul elő. A feladat megoldása egészen egyszerű logikai művelettel elképzelhető: a szavakat egyenként "hozzápróbálja" a tanuló a fel-

sorolt mondatrész-név mindegyikéhez, s amelyikhez "hozzáillik", oda beírja. Ehhez tulajdonképpen elegendő lenne az egyes mondatrészek fogalmi jegyeinek egészen alacsony szintű tudása is.

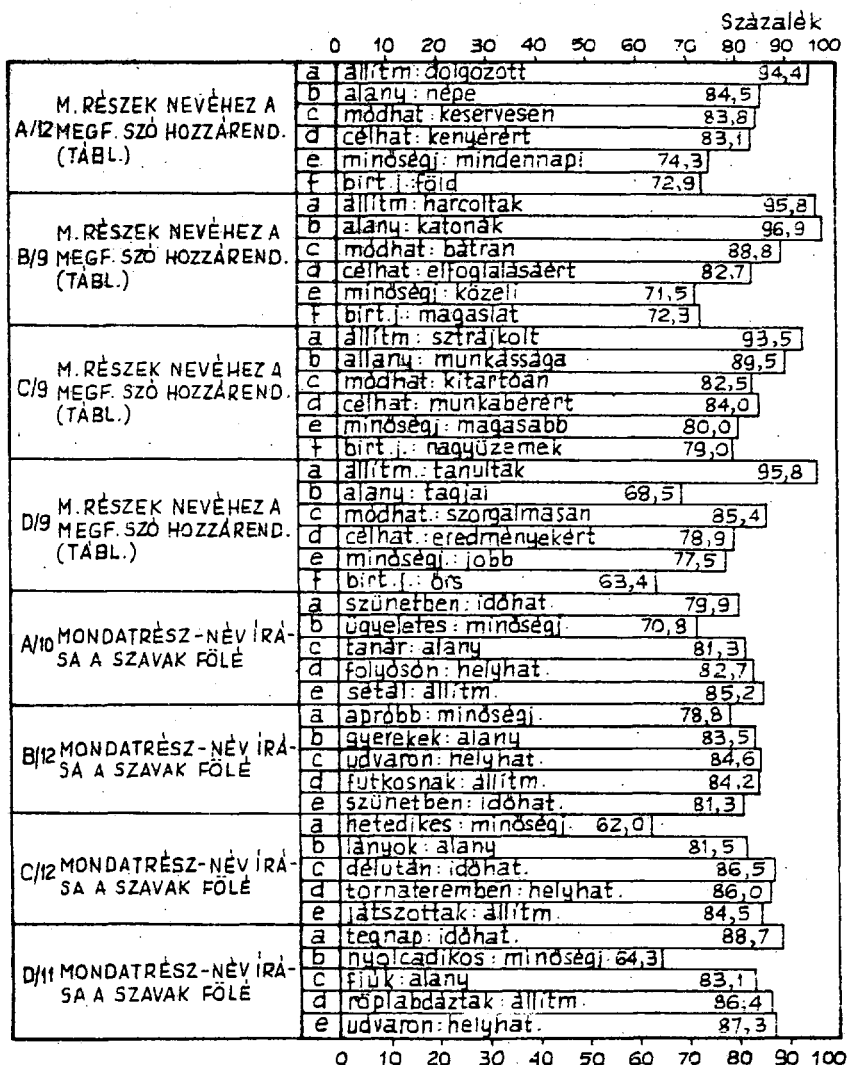
13. ábra

MONDATBŐVÍTÉS

A legtöbb dilemmát, próbálkozást az első szó besorolása okozza, minden következő eggyel kevesebb próbálkozással, ezáltal eggyel kevesebb tévedési lehetőséggel történhetne, feltéve, hogy a tanuló azonos mértékben vészték emlékezetükbe a mondatrészek fogalmi jegyeit. E téma megoldási eredményeit a 14. ábrán láthatjuk.

MONDATELEMZÉS I.

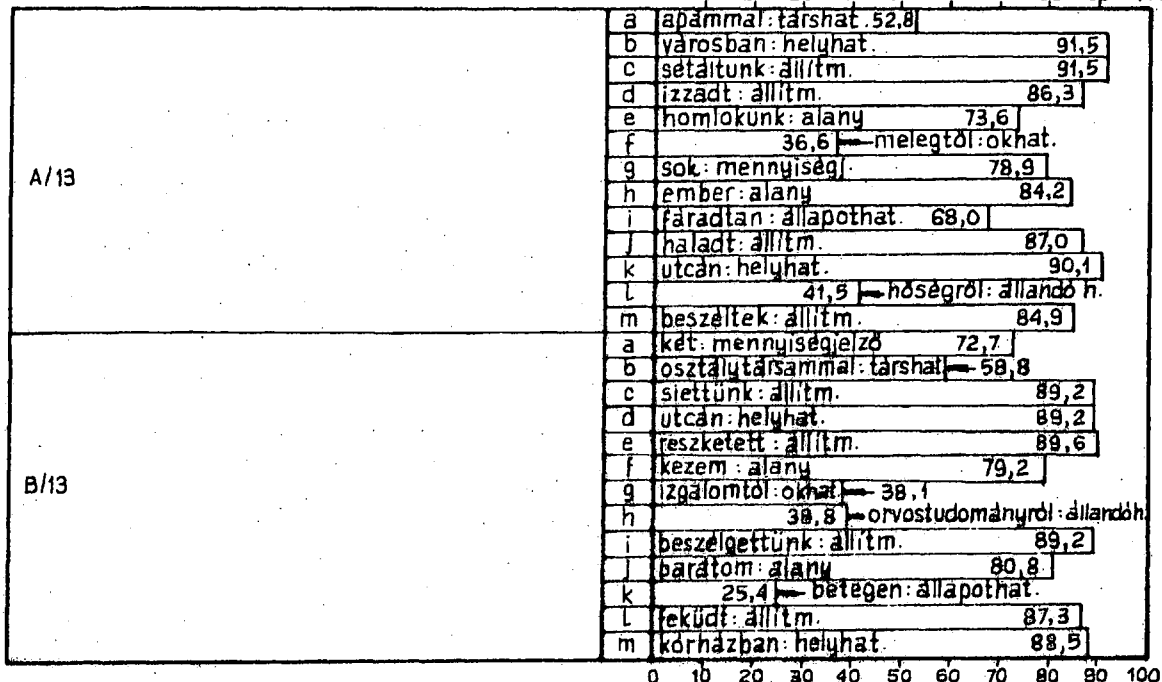
MONDATELEMZÉS II.

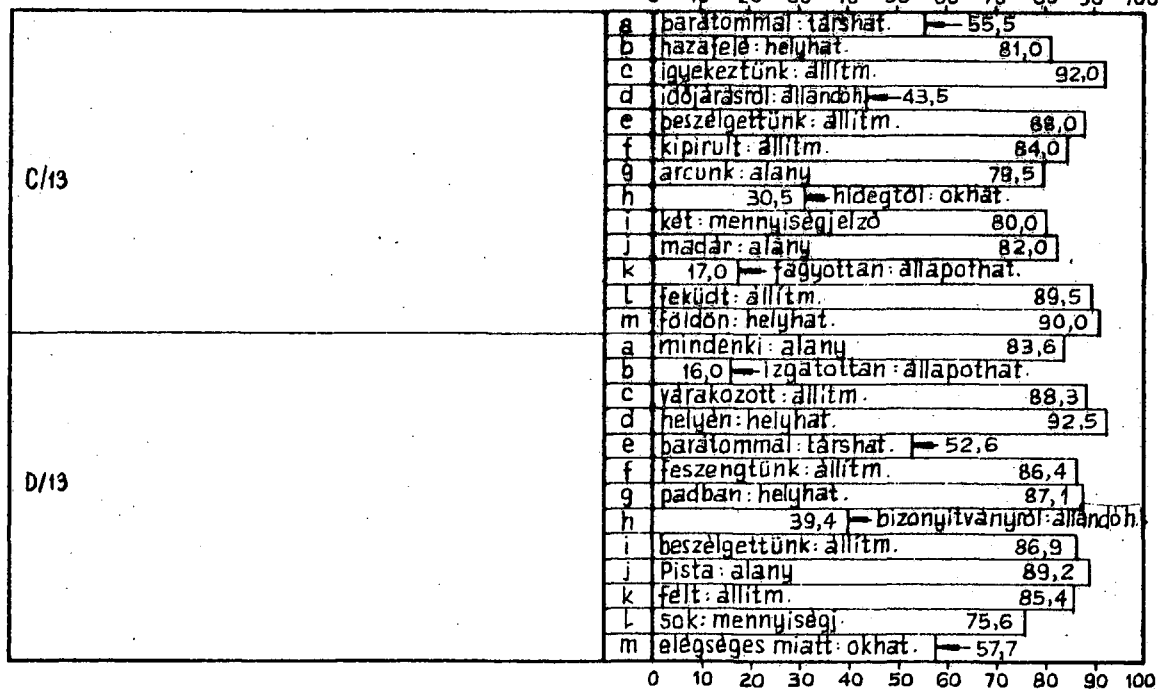
Szavak mondatbeli szerepének beírása

(Táblázatba)

Százalék

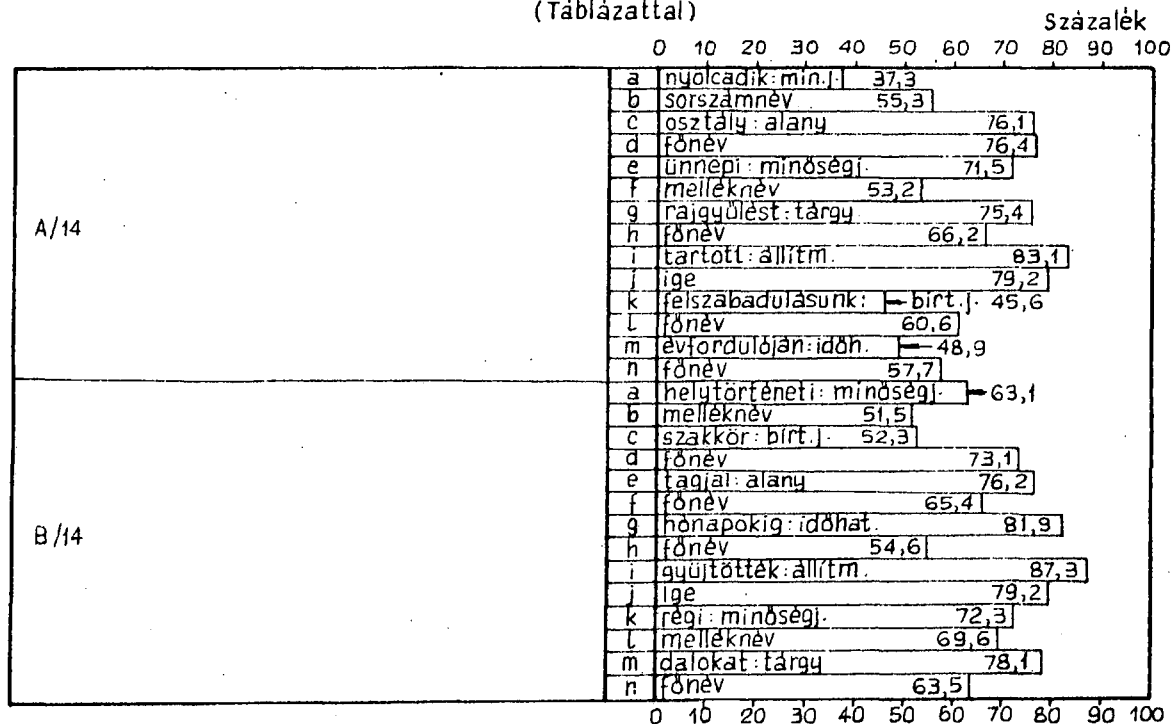
0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

MONDATELEMZÉS III.

Mondatelemzés és szófaj szerinti besorolás
(Táblázattal)

U	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100			
C/14	a	legjobb: minőség								77,0			
	b	melleknév								75,5			
	c	barátom: birt.j.	45,5										
	d	főnév								76,0			
	e	atyja: alany								73,5			
	f	főnév								73,0			
	g	napokban: időhat.								81,0			
	h	főnév				50,5							
	i	bejeleni: állítm.								85,0			
	j	ige								75,5			
	k	középiskolai: minőség					70,5						
	l	melleknév				46,0							
	m	tanulmányait: tárgy								77,0			
	n	főnév					63,0						
D/14	a	nyelvtan: minőségjelző								66,7			
	b	főnév: órán					58,7						
	c	órán: időhat.				42,3							
	d	főnév					62,0						
	e	összetett: minőségjelző								69,1			
	f	melleknév (mn.is)					59,6						
	g	mondatok: birt.j.								46,5			
	h	főnév								64,8			
	i	elemzést: tárgy								72,8			
	j	főnév					53,5						
	k	magyarázta: állítm.								82,2			
	l	ige								75,1			
	m	tanárunk: alany								81,2			
	n	főnév								73,2			
			0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100

Mint jeleztük, mind a négy elemezendő mondat azonos felépítésű abból a szempontból, hogy ugyanazok a mondatrészek találhatók bennük, sőt az A, C, D változatban további egyezés mutatkozik a mondatrészek sorrendjében /birtokos jelző, alany, módhatározó, állítmány, minőségjelző, célhatározó/, valamint a belső struktúrában: a birtokos jelző az alannyal, a minőségjelző a célhatározóval alkot szerkezetet. A B változat mondatának belső struktúrája annyiban tér el a többiétől, hogy az alannak nincs jelzője, viszont a célhatározós szerkezet bonyolultabb a többinél, mivel ennek a birtokos jelzőjéhez járul a minőségjelző. Más szóval: az A, C és D változat mondataiban csak két tagból álló, s B változatban pedig három tagból álló szerkezet is van.

A fentebb feltételezett megoldási menet szerint az A, C és D változatban a birtokos jelzőt kellene a legkevesebb tanulónak besorolnia, ezt követően az alanyt, a módhatározót, az állítmányt, a minőségjelzőt, végül a legtöbbnek a célhatározót. A valódi helyzet azonban más. Ez látható al2. táblázaton. Vagyis nem érvényesül a feltételezett algoritmus a besorolási feladat megoldásában.

Fogalom-névhez individuum besorolása

12. tábla

Fogalom-név	Állítmány	Alany	Módhatározó	Célhatározó	Minőségjelző	Birtokos jelző
A tanulók hány %-a sorolta be az <u>A</u> , <u>C</u> , <u>D</u> feladatban	94,5	80,8	83,9	82,0	77,3	71,8
Feltételezett rangsor	3.	5.	4.	1.	2.	6.
Tényleges rangpozíció	1.	4.	2.	3.	5.	6.
A tanulók hány %-a sorolta be a <u>B</u> változatban	95,8	96,9	88,8	82,7	71,5	72,3
Rangpozíció a <u>B</u> változatban	2.	1.	3.	4.	6.	5.

Feltűnő, hogy az A, C és D változatban az alany besorolása a 4., míg a B változatban az 1. helyen áll. Ennek valószínű oka a strukturálódás: a három azonos változatban birtokos jelzős szerkezetben, az eltérő változatban jelző nélkül szerepel. A mondaton belüli helye aligha játszott szerepet, mivel mind a négy változatban a mondat elején helyezkedett el.

A korábbi vizsgálatok eredményei alapján feltételezhető, hogy a két főrészt általában jobban tudják a tanulók a bővítményeknél, ezután következnek az állítmányhoz kapcsolódó szerkezetben elhelyezkedő határozók /ezt jelzi a most vizsgált négy mondat elemzésének eredménye is/, végül a bármely szerkezetben jelentkező, ennélfogva legkötetlenebb, leginkább mobil mondatrészek, a jelzők tudása a leggyengébb.

Ezt az általános, tapasztalati sorrendet persze felborítják az olyan speciális esetek, ahol az alany valamiféle szerkezetben jelenik meg, ill. bármely mondatrész egy szokatlanabb, bonyolultabb strukturában helyezkedik el.

b/ Individuumokhoz a fogalom megnevezése

Az A_{10} , B_{12} , C_{12} és D_{11} feladatban /14. ábra/ a mondat minden egyes szava /konkrét individuum/ fölé be kellett írniuk a tanulóknak, hogy milyen mondatrész szerepét töltik be a mondatban /fogalom megnevezése/. E mondatok is azonos szerkezetűek voltak: mindegyikben szerepelt minőségjelzős alany, állítmány, hely- és időhatározó. Eltérés csupán a mondatrészek sorrendjében adódott.

Az elemzés eme válfaját igen jó eredménnyel végzik a tanulók: az összes mondatrészt átlagosan 82 %-uk sorolja be jól. Eltérések persze itt is vannak, de - egy kivétellel - nem szélsőségesek. Ezt láthatjuk a 13. tábla adataiból, melyekből a következő konklúziók vonhatók le: 1./ Legszilárdabb a tudás a két fő mondatrész esetében. Ezt annak ellenére kijelenthetjük, hogy az alany az átlagos eredményt tekintve a negyedik helyre került, mivel nagyon kicsi a szóródás terjedelme /"range"-e/, míg a rangsorban az alanyt megelőző két határozónál ez az érték jóval nagyobb, ami a tudás bizonytalanságát, ingadozását jelzi. 2./ A leggyengébb a jelzők tudása. Ezt a többen alacsonyabb átlagon kívül az is mutatja, hogy a szóródás igen nagy: nyolcszorosa az állítmánynál és az alanynál tapasztaltaknak. E nagy eltérés magyarázata - a továbbiakban említetteken kívül - abban található meg, hogy ritkábban fordul

elő sorszámnév minőségjelzőként, mint melléknév, így a kevésbé biztos tudású tanulókat ez a szokatlanabb eset megzavarja, elbizonytalanítja. A C_{12} és D_{11} feladatban a "hetedikés", ill. "nyolcadikos" sorszámnévben jóval kevesebben látják meg a minőségjelzőt, mint a két másik feladat melléknévében.

13. tábla

Individuumokhoz fogalom-megnevezés I.

Mondatrész	Állítmány	Alany	Időhatározó	Helyhatározó	Minőségjelző
Átlagosan a tanulók hány %-a nevezte meg	85,1	82,4	84,1	85,1	68,9
Rangpozíció	1-2.	4.	3.	1-2.	5.
A szóródás terjedelme /Range/	2,3	2,2	3,8	4,6	16,8

A fentiekhez hasonló logikai művelettel oldhatók meg az A_{13} , B_{13} , C_{13} és D_{13} feladat mondatelemzése is /15. ábra/. Az elemzendő mondatok szerkezeti felépítése is sok hasonlóságot mutat, de nem azonos a strukturájuk. Az egyes változatokban szereplő összes feladatot tekintve azonban teljes az azonosság a következőkben:

Minden változatban négy-négy mondat elemzése volt a feladat.

Minden mondatban kifejezett igei állítvány van, összesen tehát 16.

Változatonként két-két mondatban az állítvány személyragja fejezi ki az alanyt, így tehát csak nyolc alanyt kellett megnevezniük a tanulóknak.

Változatonként ugyancsak két-két helyhatározót, összesen tehát nyolcat tartalmaztak a feladatok.

A további ötféle mondatrészből minden változatban egy-egy, összesen tehát négy darab szerepelt a másfajta mondatrészekből.

Az eredmény részletes minőségi elemzése helyett tekintsük meg az alábbi táblázatot!

Individuumokhoz fogalom-megnevezés II.

Mondatrész	Állít- mány	Alany	Hely- hatá- rozó	Tárgs- hatá- rozó	Ok- hatá- rozó	Álla- pot- hatá- rozó	Állan- dó ha- táro- zó	Mennyi- ség- jel- ző
A tanulók hány %-a nevezte meg átlagosan	87,8	81,5	88,7	54,9	40,7	31,6	40,8	76,8
Rangpozíció	2.	3.	1.	5.	7.	8.	6.	4.
Range	8,0	15,6	5,4	6,2	27,2	52,0	4,7	4,4

Egyetlen megjegyzés kívánczik csupán ide, nevezetesen az, hogy minél alacsonyabb az átlageredmény, általában annál nagyobb a teljesítmények szóródása is. /Megjegyezzük, hogy a szóródás számításnak itt nem sok értelme lett volna: a vizsgált elemek száma eléggé kevés ahhoz./

c/ Egyazon konkrét individuum besorolása két különböző rendszerbe tartozó fogalom-névhez

A feladat lényegét tekintve azonos az a/ típussal, csak abban tér el tőle, hogy nem egyetlen, hanem kétszeres besorolást kíván minden konkrét individuum /szó/ esetében: mondatrészek szerintit és szófajit. /Lásd a 16. ábrát!/

Az A₁₄, B₁₄, C₁₄ és D₁₄ feladatokban egyetlen mondat elemzése volt a feladat. Mind a négy változat mondatában azonos mondatrészek fordultak elő. A szerkezeti felépítés is teljesen azonos a B₁₄ és a C₁₄ feladatban: minőségjelzős birtokos jelzővel ellátott alannal kezdődnek, ezt a szerkezetet időhatározó és állítmány követi, a végén pedig minőségjelzővel ellátott tárgy áll.

Az A₁₄ feladat mondatában csak két tagból álló szerkezetek fordulnak elő: minőségjelzős alany, minőségjelzős tárgy, birtokos jelzős időhatározó. A D₁₄ feladatban viszont egy két és egy három tagból álló szerkezet, hasonlóan a B₁₄ és C₁₄ feladathoz, csupán az időhatározó jelenik meg minőségjelzővel, nem a tárgy, és minő-

ségjelzős birtokos jelzővel a tárgy van ellátva, nem az alany.

Az eredményeket ismét táblázatba foglaltuk.

15. tábla

Egyazon individuum besorolása
két különböző rendszerbe tar-
tozó fogalom-névhez

A fogalom megnevezése		Átlagosan a tanulók hány %-a sorolta be	Rang- pozíció	Range
Állítmány	Mondatrész	84,4	1.	5,1
	Szófaj	77,2	1.	4,1
Alany	Mondatrész	76,8	2.	5,1
	Szófaj	72,0	2.	11,0
Tárgy	Mondatrész	75,8	3.	5,3
	Szófaj	61,6	4.	12,7
Minőségjelző	Mondatrész	65,9	4.	39,7
	Szófaj	58,7	5.	29,0
Birtokos jelző	Mondatrész	47,5	6.	6,8
	Szófaj	68,6	3.	15,4
Időhatározó	Mondatrész	63,5	5.	39,6
	Szófaj	56,2	6.	10,5

Részletesebb elemzésre aligha szorulnak az adatok. Csupán egy megjegyzés kívánczik ide: a mondatrész-funkciót a tanulók nagyobb hányada tudta itt is megállapítani, mint a szófaji hovatartozást. Ebben egy már korábban feltételezett törvényszerűség megerősítését láthatjuk. A 6. osztályban, amikor a szótani tudnivalók képezték a célismereteket, néhány olyan feladatot is alkalmaztunk a mérőlapokon, amelyek a mondatrész és a szófaji funkció megállapítását követelték a tanulóktól. Ott is annak ellenére,

hogy egész tanévben szótannal foglalkoztak, jobb eredménnyel vé-
 gezték a mondatrészek szerinti besorolást, mint a szófajtanit.
 /Lásd: Orosz, 1973/b. 184.c./ - Mint látható, kivétel ez
 alól a birtokos jelző: e mondatrésznél a szófaji besorolás sike-
 rült jobban. Ennek magyarázata az lehet, hogy mind a négy válto-
 zatban főnév volt a birtokos jelző, s ez általában a jobban tudott
 szófajok közé tartozik, de ragtalanul töltötték be a birtokos jelző
 funkcióját, ami nehezítette a mondatrész-szerep felismerését. Eh-
 hez még hozzáfűzhetjük azt is, hogy általában több tagú szerkezet-
 ben jelentek meg a birtokos jelzők.

II. FEJEZET

"Az összetett mondat" c. tematikus egység1. Az egység ismeretanyaga

/Tartalmi-szerkezeti elemzés/

A tankönyvben az alábbi témákra tagolódik ez az egység:

Mit tudunk az összetett mondatról?

Az összetett mondat fajtái

A mondatrend

A mondatrészek és a mellékmondatok összefüggése

Az idézés

A mellérendelő összetett mondatok

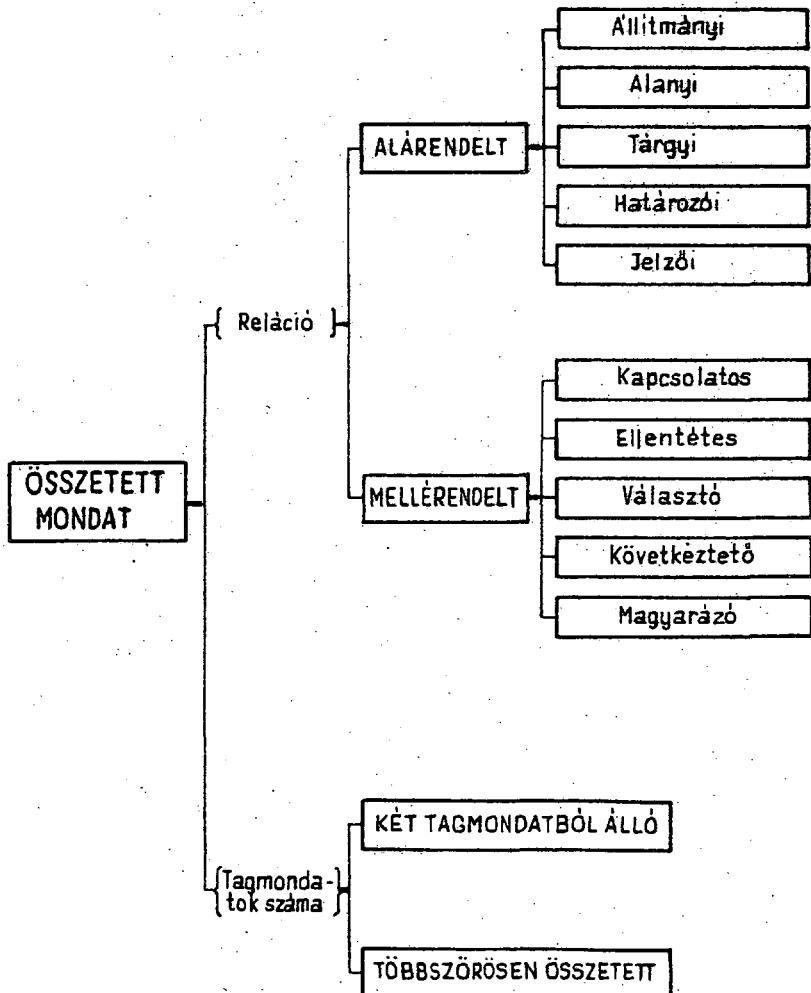
Az ellentétes, a választó és a kapcsolatos mondatok

A következtető és a magyarázó mondatok

Mit tanultunk az összetett mondatokról? /Összefoglalás/

E témák közül az első nyilvánvalóan az összetett mondatokról előzetesen szerzett ismeretek összefoglalását célozza. A további témák címei megtévesztőek. A címben ugyanis az alárendelő mondatok sehol sem szerepelnek, a mellérendelők igen. Ugyanakkor az alárendelő mondatok problematikájával négy témában is találkozunk. Ezek a következők: "Az összetett mondat fajtái", de itt természetesen szó van a mellérendelőkről is; "A mondatrend", "A mondatrészek és a mellékmondatok összefüggése", "Az idézés". - Számomra érthetetlen, hogy miért nem szerepel - a mellérendelő mondatok tárgyalásához hasonlóan - az alárendelő mondatok általános problematikája kiemelt témában, s ennek részeként a speciális kérdések. Félő, hogy e téma fogalmai nem szerveződnek rendszerbe a tanulók tudatában. Igaz, a tankönyv 41. oldalán - nyilván a rendszeralkotás igényével - megjelenik egy szisztéma, amely azonban csak a tagmondatok viszonya szerinti rendszerezést adja. Ezen az alapon megkülönbözteti az összetett mondatok két részalmazát, az alárendelőket és a mellérendelőket, és feltünteteti mindkettő fajtáit /a "második szintű" részalmazokat/. De ezek felsorolásában kö-

AZ „ÖSSZETETT MONDAT” FOGALMAI

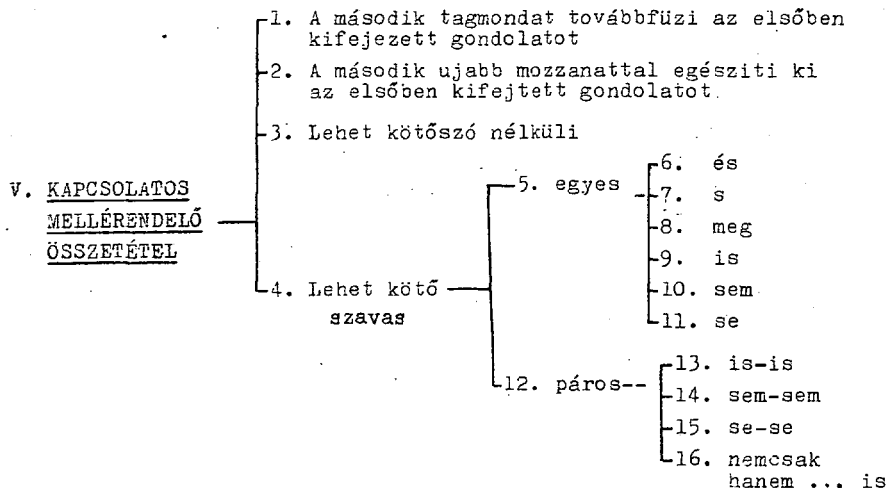
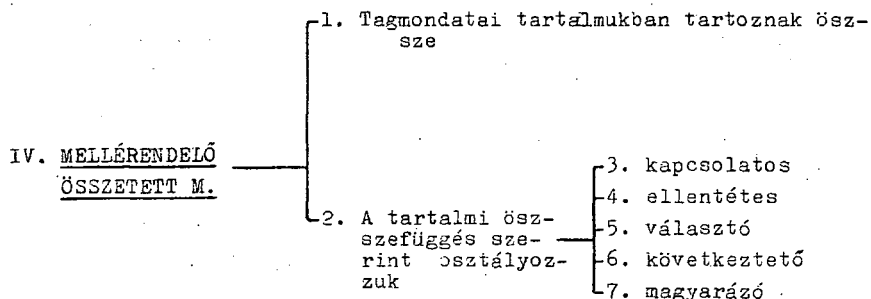
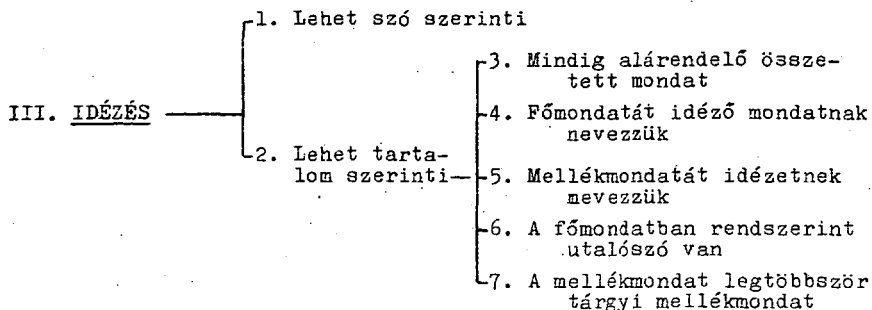

vetkezetlen: a mellérendelő mondatok "fajai"-t nyelvtani fogalmi nevükkel jelöli, az alárendelőknél viszont nem a fajokat adja meg, hanem azt sorolja fel, hogy mely mondatrészt helyettesíthetik, azaz nem jelöli a fajtaikat fogalmi nevükkel. A tankönyv adta rendszerben tehát egy felosztáson belül két részhalmazt nem azonos felosztási alappal rendszerezettünk a tanulókkal, vagyis rendszertelenséget idézünk elő a rendszerezés igényével.

A tematikus egység fogalmairól tanítandó tények

I. <u>ÖSSZETETT</u> <u>MONDAT</u>	--1. Kettő tagmondatból vagy	
	--2. több tagmondatból --3. többszörösen összetett	
	--4. A tagmondatok között a beszédben szünet	
	--5. A tagmondatok között az írásban írásjel	
	--6. Az írásjel legtöbbször vessző	
	II. <u>ALÁRENDELŐ</u> <u>ÖSSZETETT</u> <u>MONDAT</u>	--1. Az egyik mondat a másik tagmondat hiányzó részét fejezi ki egész mondatban
--2. Főmondatból és mellékmondatból áll		
--3. A mellékmondat a főmondatból szerkesztett kérdésre felel		
--4. A mellékmondat a főmondatnak alá van rendelve		
--5. A tagmondatok közt tartalmi és szerkezeti kapcsolat van		
--6. Annyiféle, ahány féle mondatrész		--7. állítmányi --8. alanyi --9. tárgyi --10. határozói --11. jelzői
--12. A főmondatban gyakran utalószó van		
--13. A mellékmondatban kötőszó		
--14. Tagmondatok rend- je: mondatrend----		--15. Az első a főmondat --16. Második a főmondat --17. A főmondat közre- fogja a mellékmon- datot
--18. Sajátos fajtája az idézés		
--19. A hasonlat rendszerint alárendelő össze- tett mondat		

- VI. ELLENTÉTES
MELLÉRENDELŐ
ÖSSZETÉTEL
- 1. A tagmondatok tartalma ellentétben van
  - 2. Lehet kötőszó nélküli
  - 3. Lehet kötőszavas
    - 4. de
    - 5. azonban
    - 6. ellenben
    - 7. mégis
    - 8. pedig
    - 9. mégsem
    - 10. hanem
    - 11. csakhogy
- VII. VÁLASZTÓ
- 1. Tagmondatai választási lehetőséget tartalmaznak
  - 2. Kötőszava egyes --- 3. vagy
  - 4. Vannak páros kötőszavai
    - 5. vagy-vagy
    - 6. akár-akár
    - 7. Az akár-akár akkor használatos, ha bármelyik lehetőség választása ugyanarra az eredményre vezet
- VIII. KÖVETKEZTETŐ
- 1. A második tagmondat az előzőből levont következtetést tartalmazza
  - 2. Kötőszavai vannak
    - 3. tehát
    - 4. hát
    - 5. ezért
    - 6. így
    - 7. ennélfogva
  - 8. Átalakítható magyarázóvá
- IX. MAGYARÁZÓ
- 1. A második tagmondat az első tartalmát magyarázza
  - 2. Kötőszavai vannak
    - 3. hiszen
    - 4. hisz
    - 5. ugyanis
    - 6. tudniillik
  - 7. Átalakítható következtetővé

Szabályok

1. Az alárendelő összetett mondatok elemzésének szabálya
2. A főmondatba ékelődő mellékmondat előtt és után vessző irandó
3. Az alárendelő összetett mondat végén alkalmazandó írásjel
4. Helyesírási szabály: ha az idéző mondat megelőzi az idézetet
5. Helyesírási szabály: ha az idéző mondat az idézet után áll
6. Helyesírási szabály: ha az idéző mondat beékelődik az idézetbe

Megjegyzés: A tartalom szerinti idézésről csak annyit ír a tankönyv, hogy alárendelő összetett mondat, amelyben a főmondat az idéző mondat, a mellékmondat az idézet, s a mellékmondat leggyakrabban tárgyi mellékmondat. Nem tesz említést az effajta idézés helyesírásáról. Nyilván azért, mert a fentiek implicálják, hogy az alárendelő összetételre vonatkozó helyesírási szabályok emiatt a tartalom szerinti idézésre is vonatkoznak, de ez a gyermek számára, ill. a gyermekek többsége számára nem evidens. Helyesebb lenne, ha "kifejtett algoritmust" tartalmazna a tankönyv.

7. A /mellérendelő/ összetett mondat tagmondatait mindig vesszővel választjuk el egymástól.
8. A vagy kötőszó előtt nincs vessző, ha mondatrészeket kapcsol össze.

Megjegyzés: Közvetlenül a vagy kötőszó előtti vessző elmaradása szabályának bemutatása után tárgyalja a tankönyv a kapcsolatos mondatok és, s kötőszavát, de arra nem tér ki, hogy ez épp úgy kapcsolhat mondatrészeket is, mint a vagy kötőszó, és ekkor ugyanúgy nem teszünk eléje vesszőt, mint a vagy elé.

9. A kötőszavak használatára vonatkozó nyelvhelyességi szabály /Változatosság!/
/Változatosság!/
10. A következtető mondat magyarázóvá, a magyarázó következtetővé alakításának szabálya

Ez a tematikus egység összesen 75 tevékenységet tartalmaz, a következő megoszlásban:

16. tábla

"Az összetett mondat" c. tematikus egység
tevékenységei

	Besorolás, csop.	Kiegészítés	Példák gyűjt.	Elemekre bont.	Magyarázat	Át- lakítás	Mondat- alk., fogalm.	Össze- tett
Ösz- szes	11	7	3	1	4	10	10	29
%	14,7	9,3	4,0	1,3	5,3	13,3	13,3	38,8

Besorolás, osztályozás, csoportosítás

Mondatok besorolása az összetétel jellege szerint

Mondatrend megállapítása megadott mondatokban

Mellékmondatok besorolása olyan összetett mondatokban, amelyekben a főmondat egyetlen szóból áll

Határozói mellékmondatok besorolása

Mellérendelő összetett mondatok besorolása az összetétel jellege szerint

Kapcsolatos és ellentétes mondatok besorolása szövegből

Kötőszavak kiemelése szövegből /bekeretezéssel/

Adott szöveg mondataiban szereplő vagy kötőszavak besorolása aszerint, hogy mondatrészeket vagy tagmondatokat kötnek össze

Mellérendelt mondatok besorolása az összetétel jellege szerint; a kötőszavak bekeretezéssel történő besorolásával

Következtető és magyarázó mondatok besorolása szövegből

Idézett feleletrészlet mondatainak besorolása

Kiegészítés

Mondatvégi írásjelek pótlása összetett mondatok végén /indoklással/

Összetett mondatokban a főmondat kiegészítése utalószóval

Adott szöveg kiegészítése megfelelő ellentétes kötőszókkal

Megadott mondatok folytatása kapcsolatos tagmondatokkal

Adott egyszerű mondatokhoz magyarázó mondat alkotása

Adott mondatokban a hiányzó vesszők és kötőszók pótlása

Példák gyűjtése, alkotása

Hét olyan szó gyűjtése adott szövegből, amelyekben a szóelemzés elve érvényesül

Földrajzkönyvből három mellérendelő összetett mondat gyűjtése
Fizikában használatos következtető mondatok gyűjtése

Elemekre bontás

Összetett mondatok tagolása vesszőkkel

Magyarázat

Idéző mondatok és idézetek helyesírásának magyarázata

Adott szavak helyesírásának magyarázata

Költői idézetben az ellentétes mondatok jellemzésre alkalmasságának indoklása /stilushatásának magyarázata/

Adott szövegben a vesszők használatának magyarázata

Átalakítás

Félreérthető szöveg helyesbitése /Nyelvhelyesség/

Összetett mondatok összevonása egyszerűvé

Szó szerinti idézetek átalakítása tartalom szerinti idézéssé, a mondta ige változatcs használatával

Mondatpárok ellentétes mellérendelő összetett mondatokká fűzés

És-sel tarkított szöveg nyelvhelyességi javítása

Páros kötőszóval kapcsolt, állító kapcsolatos mondatok tagadóvá alakítása

Tagadó összetett mondatok állítóvá alakítása

Következtető mondatok magyarázóvá, magyarázók következtetővé alakítása

Következtető mondatok magyarázóvá alakítása

Mondatalkotás, fogalmazás

Sportjátékról egyszerű és összetett mondatokat

Megadott gondolatok kifejezése előbb egyszerű, majd összetett mondatokkal

Szállóigék leírása az idézés három módján

Idéző mondat alkotása idézetekhez

Három kapcsolatos és három ellentétes mondat szerkesztése

Megadott szituációkhoz egy-egy választó mondat alkotása

Jövőre vonatkozó terv leírása választó mondatok alkalmazásával

Egy rendes és egy hanyag tanuló munkájának összehasonlítása és

a tanulók jellemzése ellentétes mondatokban

Egy-egy összetett mondat alkotása is-is, valamint se-se kötőszó-párral

Adott történelmi tényekhez magyarázó mondatok írása

Összetett feladatok

Többszörösen összetett mondat írása, a tagmondatok megszámlálása, a szükséges írásjelek kitétele

Hiányzó betűk pótlása szövegben, mondatokra tagolás; az összetett mondatok, azokon belül a tagmondatok megszámlálása

Kérdőszó alkotása hiányzó mondatrészekre, a kérdésekre válasz fogalmazása tagmondatokkal, az így nyert összetett mondat jellegének meghatározása

A főmondat megkeresése összetett mondatban, kérdés szerkesztése a mellékmondatra, a kérdéses mondatrész megnevezése

Megkezdett összetett mondatok kiegészítése második tagmondat-tal, a létrejött összetett mondatok besorolása az összetétel jellege szerint

Főmondatok kiegészítése mellékmondatokkal, a mondatvégi írás-jel megállapítása

Összetett mondatok tagolása írásjelekkel, majd a mondatrend megállapítása

Összetett mondatokban a főmondat után a mellékmondat kérdésének beírása, a mellékmondat besorolása a megfelelő mondatrész jelével történő aláhúzással, az utaló- és a kötőszó bekere-
tezése

Főmondatok kiegészítése mellékmondat-tal, a mellékmondatok
/ elemzése aláhúzással, az írásjel kitétele

Három összetett mondat szerkesztése tanult irodalmi anyag kap-
csán, az összetett mondatok elemzése

Főmondatok kiegészítése jelzői mellékmondat-tal, a jelzői mel-
lékmondat besorolása

Hasonlat szerkesztése adott főmondatokkal, a mellékmondatok be-
sorolása

Főmondatok kiegészítése többféle mellékmondat-tal, utasítás
szerint, a főmondat kiegészítése megfelelő utalószóval

Megadott egyszerű mondatok és a belőlük szerkesztett összetett
mondatok összevetése alapján megállapítandó, mely mondat-
részt fejezik ki a mellékmondatok; a mondatrend megállapi-
tása

Adott szöveg hiányzó betűinek és ékezeeteinek pótlása, majd a mondatok átalakítása összetetté, a megadott mondatrészek kiemelésével

Híres emberektől származó idézetek gyűjtése, közülük egynek a leírása mindhárom idézési formában

Mondatok szerkezet szerinti besorolása, az írásjelek használatának magyarázata

Hiányzó betűk és írásjelek pótlása adott szövegben, majd a mondatok tartalom szerinti elemzése

Adott egyszerű mondatok folytatása előbb ellentétes, majd kapcsolatos mondattal, a kötőszavak bekeretezésével

Mellérendelt mondatok fajtájának meghatározása /szövegből/, egyikük elemzése mondatrészek szerint

Tagmondatok megszámlálása többszörösen összetett mondatban, a tagmondatok közötti viszony/ok/ megállapítása

Szöveg tagolása a vesszők használatának magyarázatával

Adott szavak helyesírásának magyarázata, a keletkezett mondatok besorolása a tagmondatok közötti reláció alapján

Adott mondat kiegészítése ellentétessel, következtetővel, majd kapcsolatossal

2. A MÉRŐLAPOK ÉS JAVÍTÓKULCSOK

Témazáró mérőlap

A/ változat

Általános iskola

Név: .....

Nyelvtan, 8. osztály

Osztály: .....

AZ ÖSSZETETT MONDAT

1. Sorold fel az alárendelő összetett mondatok fajait!

.....

.....

a	b	c	d	e	
2	2	2	2	2	

2. Egészítsd ki!

Az olyan összetett mondatot, amelynek tagmondatai . . .
 . . . . . mellérende-
 lő összetett mondatnak nevezzük.

a	
1	

3. Általában milyen fajta mellékmondat a tartalom szerinti idézet? .....

a	
2	

4. Állapítsd meg a következő mondatokról, melyik alárendelő és melyik mellérendelő összetett mondat! - A mondatok betűjelét /a, b, c, stb./ írd a megfelelő mondatfajta neve melletti vonalra!

a/ Az úttörők sokat tanultak, mert jó eredményt akartak elérni.

b/ Bejártuk az egész erdőt, de gombát nem találtunk.

c/ Hallottuk, hogy új gyár épül a közelben.

d/ Nagyon igyekeztek a fiúk, mégis a lányok győztek.

e/ Egy ideig olvastam, majd rádiót hallgattam.

Alárendelő összetett mondat: .....

Mellérendelő összetett mondat: .....

a	b	c	d	e	
3	3	3	3	3	

5. Egészítsd ki!

Az alárendelő összetett mondat tagmondatainak sorrendjét . . . . . nevezzük.

a	
1	

6. Egészítsd ki!

Nem teszünk vesszőt az "és" kötőszó elé, ha . . . . .
 . . . . . kapcsol össze.

a	
1	

7. Vond össze a következő összetett mondatot egyszerű mondatná!

Jóskát megjutalmazták, mert szorgalmasan tanult.

. . . . .

a	
2	

8. Miféle sorrendben következhet az idéző mondat és az idézet?

a/ . . . . .

b/ . . . . .

c/ . . . . .

a	b	c	
1	1	1	

9. Írd le azokat a helyesírási szabályokat, amelyeket akkor alkalmazunk, ha az idéző mondat megelőzi az idézetet!

. . . . .

. . . . .

. . . . .

. . . . .

. . . . .

a	b	c	d	
2	2	2	3	

8/2.A

10. Tanultad, hogy mikor kell és mikor nem kell vesszőt írni a "vagy" és az "és" kötőszó elé. - Tedd ki a hiányzó vesszőket az alábbi mondatokban!

- a/ Nehezen tudtam eldönteni, hogy vonattal vagy autó-busszal utazzam a táborba.
- b/ Végül úgy határoztam, hogy vonattal megyek és gyorsan csomagolni kezdtem.
- c/ Késő délután érkeztem Kenesére és csak sokára találtam meg a tábor.
- d/ Már nem emlékszem, hogy a táborvezető vagy a helyettese fogadott-e.
- e/ Négy vagy öt fiú várakozott már az irodán.
- f/ Közölték, hogy mindannyiunkat a negyedik órsbe osztottak be és elindultunk sátrunk felé.

a	b	c	d	e	f	
3	2	2	3	2	2	

11. Alkoss alárendelő összetett mondatot az alábbi szavakból!

- Írd le a mellékmondat kérdőszavát, és nevezd meg, milyen fajta mellékmondatot írtál!

zaj, még, tanár, osztályban, nagy, amikor, volt, belépett

a/ A mondat: . . . . .

. . . . .

b/ A mellékmondat kérdőszava: . . . . .

c/ Milyen fajta mellékmondat? . . . . .

a	b	c	
2	3	4	

12. Az alábbi két egyszerű mondatot fűzd össze a megjelölt összetett mondatfajttákká!

Ili naponta több órát gyakorol. Jól zongorázik.

a/ Mellérendelő, magyarázó: . . . . .

. . . . .

b/ Mellérendelő, következtető: . . . . .

. . . . .

8/2. A

c/ Mellérendelő, kapcsolatos: . . . . .

. . . . .

d/ Mellérendelő, ellentétes: . . . . .

. . . . .

e/ Alárendelő, célhatározó: . . . . .

. . . . .

f/ Alárendelő, okhatározó: . . . . .

. . . . .

a	b	c	d	e	f	
3	3	3	3	3	5	

13. Alakítsd át a következő összetett mondatot úgy, hogy az idéző mondat az idézet előtt álljon!

Le a kapitalizmussal! - kiáltották a tüntetők.

. . . . .

. . . . .

a	b	c	d	
3	3	3	4	

Teljesítmény: .....%pont

SZORGALMI FELADATOK

14. Alakítsd a következő egyszerű mondatot alárendelő összetett mondattá úgy, hogy az aláhúzott mondatrészszel alkoss mellékmondatot! - Nevezd meg a mellékmondatfajtát!

Szüleitek sokat fáradoznak boldogulásokért.

. . . . .

. . . . .

Milyen mellékmondat? . . . . .

a	b	
2	2	

15. Egészítsd ki a következő megkezdett mondatot, és írd le, hogy milyen mellérendelő összetett mondatot alkottál!

A török sereg nem tudta bevenni Eger várát, így

.....

Milyen fajta mondat? .....

a	b	
2	2	

A szorgalmi feladatok értéke: ...%pont

Érdemjegy: .....

Ez a teszt - az OM és az OPI támogatásával - a JATE Pedagógiai Tanszékén készült.

Csoportvezető: Dr.Orosz Sándor kandidátus

Az újraskiosztásért felelős: .....

Javítókulcs, 8. osztályA/ változat

AZ ÖSSZETETT MONDAT

1. a/ állítmányi
b/ alanyi
c/ tárgyi
d/ határozói
e/ jelzői
2. a/ tartalmukban tartoznak
össze /között csak tartal-
mi összefüggés van/
3. a/ tárgyi
4. Alárendelő: a/, c/
Mellérendelő: b/, d/, e/
5. a/ mondatrendnek
6. a/ mondatrészeket/ elfo-
gadható negatív formá-
ban: nem tagmondatokat/
7. a/ A szorgalmas tanulásért
megjutalmazták Jóskát.
/A szórend tetszőleges/
8. a/ Az idéző mondat megelőzi
az idézetet /előtte áll/
- b/ Az idéző mondat követi
az idézetet /utána áll/
- c/ Az idéző mondat bekele-
dik az idézetbe.
9. A szövegezés többféle le-
het. A szükséges elemek:
a/ Az idéző mondat után
kettőspont.
b/ Az idézetet idézőjelek
fogják közre./Az idé-
zet előtt és után idé-
zőjel/
- c/ Az idézet első szava
nagy kezdőbetűs.
- d/ Az idézet végén, az
idézőjel előtt, az idé-
zet tartalmának megfe-
lelő írásjel.
/Elfogadható a teljes
felsorolás: pont vagy
kérdőjel vagy felkiál-
tójel./
10. a/ Nem kell vessző.
b/ Kell vessző.
c/ Kell vessző.
d/ Nem kell vessző.
e/ Nem kell vessző.
f/ Kell vessző.
/A máshova kitett
vesszőket nem vesszük
figyelembe./

11. a/ Még nagy zaj volt az osztályban, amikor belépett a tanár. /A mondatrend és a szórend tetszőleges./

b/ Mikor /volt zaj/?

c/ /Idő/határozói mellékm.

12. Javítása értelem szerint.

13. A tüntetők ezt kiáltották:

"Le a kapitalizmussal!"/

a/ Felismerte-e az idézetet és az idéző mondatot?

b/ A kettőspontot kitette-e az idéző mondat után?

c/ Az idézet elején és végén alkalmazott-e idézőjelet?

d/ A felkiáltójel az idézőjelen belül van-e?
- Hiba, ha utána áll vagy hiányzik.

14. a/ Szüleitek sokat fáradoznak, hogy boldoguljatok. /A mondatrend és a szórend tetszőleges/

b/ /Cél/határozói mellékm.

15. a/ Kiegészítés értelem szerint.

b/ Magyarázó

OSZTÁLYZATTÁ ALAKÍTÁS

0 - 20	elégtelen
21 - 43	elégséges
44 - 66	közepes
67 - 90	jó
91 -100	jeles

Témazáró mérőlap

B/ változat

Általános iskola

Név: .....

Nyelvtan, 8. osztály

Osztály: .....

AZ ÖSSZETETT MONDAT

1. Sorold fel a mellérendelő összetett mondatok fajtáit!

.....

.....

a	b	c	d	e	
2	2	2	2	2	

2. Egészítsd ki!

Az olyan összetett mondatot, amelynek egyik tagmonda-
ta ..... fe-
jez ki, alárendelő összetett mondatnak nevezzük.

a	
1	

3. Milyen írásjelet teszünk az alárendelő összetett mon-
-
- dat végére?

.....

a	
1	

4. Állapítsd meg a következő mondatokról, hogy melyik a-
-
- lárendelő és melyik mellérendelő összetett mondat!

- A mondatok betűjelét /a, b, c, stb./ írd a megfele-
lő mondatfajta neve melletti vonalra!

a/ Délutánonként Jancsi vagy olvasott, vagy barátjá-
hoz ment játszani.

b/ Elkéstem ma reggel, pedig idejében fölkeltem.

c/ Az úttesten óvatosan menj át, nehogy elüssön
az autós!

d/ Beborult az ég, aztán megereedt az eső.

e/ Akinek a foga fáj, tartsa nyelvét rajta!

Alárendelő összetett mondat: .....

Mellérendelő összetett mondat: .....

a	b	c	d	e	
3	3	3	3	3	

8/2.B

5. Egészítsd ki!

A kettőnél több tagmondatból álló összetett mondatot
 ..... mondatnak ne-
 vezzük.

a	
1	

6. Egészítsd ki!

Az összetett mondat tagmondatait mindig .....
 ..... választjuk el egymástól.

a	
1	

7. Vond össze a következő összetett mondatot egyszerű mondatná!

Megvettem azokat a dolgokat, amelyekre szükségem
 van.

a	
2	

8. Sorold fel a tagmondatok sorrendjét az alárendelő összetett mondatban?

a/ .....
 b/ .....
 c/ .....

a	b	c	
1	1	1	

9. Írd le azokat a helyesírási szabályokat, amelyeket akkor alkalmazunk, ha az idéző mondat az idézet után áll!

.....
 .....
 .....
 .....

a	b	c	d	
2	2	2	3	

8/2.B

10. Tanultad, hogy mikor kell és mikor nem kell vesszőt írni a "vagy" és az "és" kötőszó elé. - Tedd ki a hiányzó vesszőket az alábbi mondatokban!

- a/ Este 10 órakor fekvődtünk és reggel 7 órakor keltünk a táborban.
 b/ Többnyire kolbászt és sajtot kaptunk reggelire.
 c/ Ebéd után fürödni mentünk vagy a sportpályán töltöttük az időt.
 d/ Éjszakánként a lányok vagy a fiúk adtak őrséget.
 e/ Eltelt a két hét és izgalommal készülődtünk haza.
 f/ Nehezen döntöttük el, hogy a reggeli vonattal utazzunk vagy délig fürödjünk még a Balatonban.

a	b	c	d	e	f	
2	2	2	3	2	2	

11. Alkoss alárendelő összetett mondatot az alábbi szavakból!

- Írd le a mellékmondat kérdőszavát, és nevezd meg, milyen fajta mellékmondatot írtál!

volt, aki, kapott, boldog, nagyon, dicséretet

a/ A mondat: . . . . .

. . . . .

b/ A mellékmondat kérdőszava: . . . . .

c/ Milyen fajta mellékmondat?

a	b	c	
3	4	4	

12. Az alábbi két egyszerű mondatot fűzd össze a megjelölt összetett mondatfajttá!

Barátom jól dolgozik. Szépen keres.

a/ Alárendelő, okhatározó: . . . . .

. . . . .

b/ Alárendelő, célhatározó: . . . . .

. . . . .

c/ Mellérendelő, kapcsolatos: . . . . .

. . . . .

d/ Mellérendelő, következtető: . . . . .

- d/ Mellérendelő, következtető: . . . . .
- . . . . .
- e/ Mellérendelő, ellentétes: . . . . .
- . . . . .
- f/ Mellérendelő, magyarázó: . . . . .
- . . . . .

a	b	c	d	e	f	
4	3	2	3	3	3	

13. Alakítsd át a következő összetett mondatot úgy, hogy az idéző mondat az idézet előtt álljon!

Győztünk! - kiáltották a boldog harcosok.

. . . . .

a	b	c	d	
3	4	4	4	

Teljesítmény: ....%pont

SZORGALMI FELADATOK

14. Alakítsd a következő egyszerű mondatot alárendelő összetett mondatná úgy, hogy az aláhúzott mondatrészszel alkoss mellékmondatot!

Betegsége idején gyakran meglátogattam Pistát.

. . . . .

. . . . .

Milyen mellékmondat? . . . . .

a	b	
2	2	

15. Egészítsd ki a következő megkezdett mondatot, és írd le, milyen mellérendelő összetett mondatot alkottál!

Elmondanám a verset, de . . . . .

. . . . .

Milyen fajta mondat? . . . . .

a	b	
2	2	

A szorgalmi feladatok értéke: ....%pont

Érdemjegy: . . . . .

Ez a teszt - az OM és az OPI támogatásával - a JATE Pedagógiai Tansején készült.

Csoportvezető: Dr.Orosz Sándor kandidátus

Az újrászkiosztásért felelős: . . . . .

Javítókulcs, 8. osztályB/ változat

AZ ÖSSZETETT MONDAT

1. a/ kapcsolatos
b/ ellentétes
c/ választó
d/ következtető
e/ magyarázó
2. a/ a másik tagmondat hiányzó mondatrészét egész mondat formájában
3. a/ amilyent a főmondat tartalma kíván
4. Alárendelő: c/, e/
Mellérendelő: a/, b/, d/
5. a/ többszörösen összetett
6. a/ vesszővel
7. a/ Megvettem a szükséges dolgokat. /A szórend tetszőleges./
8. a/ Az első tagmondat a főmondat.
b/ A második tagmondat a főmondat.
c/ A főmondat közrefogja a mellékmondatot.
9. A megszövegezés tetszőleges.
A szükséges elemek:
a/ Az idézet után gondolatjel.
b/ A gondolatjel után az idéző mondatot kis kezdőbetűvel.
c/ Az idézetet záró kérdőjelet vagy felkiáltójelet kitesszük a gondolatjel előtt.
d/ Az idézetet záró pontot nem tesszük ki.
10. a/ Kell a vessző.
b/ Nem kell vessző.
c/ Kell vessző.
d/ Nem kell vessző.
e/ Kell vessző.
f/ Kell vessző.
/Az egyéb helyre kitett vesszőket most nem vesszük figyelembe./

11. a/ Nagyon boldog volt, aki dicséretet kapott.

/A mondatrend és a szórend tetszőleges./

b/ Ki /volt boldog/?

c/ Alanyi mellékmondat

12. Javítása értelem szerint.

13. A boldog harcosok ezt kiáltották: "Győztünk!"

a/ Felismerte-e az idézetet és az idéző mondatot?

b/ A kettőspontot kitette-e az idéző mondat után?

c/ Az idézet elején és végén alkalmaz-e idézőjelet?
/Hiba, ha akármelyik elmarad!/
d/ A felkiáltójel az idézőjelen belül van-e? /Hiba, ha utána áll vagy hiányzik./

14. a/ Gyakran meglátogattam Pistát, amikor beteg volt.
/A mondatrend és a szórend tetszőleges./

b/ /Idő/határozói mellékmondat

15. a/ Kiegészítés értelem szerint.

b/ Ellentétes

OSZTÁLYZATTÁ ALAKÍTÁS

0 - 22	elégtelen
23 - 46	elégséges
47 - 70	közepes
71 - 91	jó
92 -100	jeles

Témazáró mérőlap

Általános iskola

Nyelvtan, 8.osztályC/ változat

Név: .....

Osztály: .....

AZ ÖSSZETETT MONDAT

1. Egészítsd ki!

Az olyan összetett mondatot, amelynek tagmondatai
 ..... mellérendelő
 összetett mondatnak nevezzük.

2	
1	

2. Egészítsd ki!

Azt a mondatot, amely kifejezi, hogy kinek a szava-
 it idézzük ..... nevezzük.

2	
1	

3. Sorold fel az alárendelő összetett mondatok fajtáit!

.....
 .....

a	b	c	d	e	
2	2	2	2	2	

4. Állapítsd meg a következő mondatokról, melyik alárendelő és melyik mellérendelő összetett mondat! -
 A mondatok betűjelét /a, b, c, stb./ írd a megfelelő mondatfajta neve melletti vonalra!

a/ Majdhogy kezét-lábát törte, annyira igyekezett.

b/ Ne a múltba tekints, hisz fiatal vagy még!

c/ Hidd el, legjobb mindig a becsület útját járni!

d/ Az állami gazdaság dolgozói nagyon igyekeztek a vetéssel, ugyanis a hideg idő késleltette a tavaszi munkákat.

e/ Esténként vagy beszélgetünk, vagy a televíziót nézzük.

Alárendelő összetett mondat: .....

Mellérendelő összetett mondat: .....

a	b	c	d	e	
3	3	3	3	3	

8/2. C

5. Egészítsd ki!

Az alárendelő összetett mondat tagmondatainak a sorrendjét . . . . . nevezzük.

a	
1	

6. Egészítsd ki!

A főmondatba beékelődő mellékmondat elé is, mögé is . . . . . teszünk.

a	
1	

7. Vond össze a következő összetett mondatot egyszerű mondattá!

Mari nem jött iskolába, mert beteg volt.

. . . . .

a	
3	

8. Miféle sorrendben következhet az idéző mondat és az idézet?

a/ . . . . .

b/ . . . . .

c/ . . . . .

a	b	c	
1	1	1	

9. Írd le azokat a helyesírási szabályokat, amelyeket akkor alkalmazunk, amikor az idéző mondat beékelődik az idézetbe!

. . . . .
 . . . . .
 . . . . .
 . . . . .
 . . . . .

a	b	c	d	
2	2	3	4	

10. Tanultad, hogy mikor kell és mikor nem kell vesszőt tenni a "vagy" és az "és" kötőszó elé. - Tedd ki a hiányzó vesszőket az alábbi mondatokban!

- a/ Jancsi golyóstollat és füzetet vett az írószert-boltban.
 b/ Azon tépelődött, hogy a nyelvtant írja a füzetbe vagy naplót kezdjen vezetni.
 c/ Otthon először becsomagolta és címkét ragasztott rá.
 d/ Ezután elővette a tollat és íráshoz készülődött.
 e/ Gyorsan rávéste nevét és tétovázva abbahagyta az írást.
 f/ Vajon naplónak vagy munkafüzetnek használja?

a	b	c	d	e	f	
2	2	1	2	2	3	

11. Alkoss alárendelő összetett mondatot az alábbi szavakból! - Írd le a mellékmondat kérdészavát, és nevezd meg, milyen fajta mellékmondatot írtál!

orrunkig, köd, hogy, láttunk, ereszkedett,
 olyan, az, se

- a/ A mondat: . . . . .
 . . . . .
 b/ A mellékmondat kérdészava: . . . . .
 c/ Milyen fajta mellékmondat? . . . . .

a	b	c	
3	4	4	

12. Az alábbi két egyszerű mondatot fűzd össze a megjelölt összetett mondatfajtáká!

Jóska szorgalmasan tanul. Jó eredményeket ér el.

- a/ Mellérendelő, kapcsolatos: . . . . .
 . . . . .
 b/ Mellérendelő, ellentétes: . . . . .
 . . . . .
 c/ Mellérendelő, magyarázó: . . . . .
 . . . . .

8/2.C

d/ Mellérendelő, következtető: . . . . .

. . . . .

e/ Alárendelő, célhatározói: . . . . .

. . . . .

f/ Alárendelő, okhatározói: . . . . .

. . . . .

a	b	c	d	e	f	
2	2	4	3	3	4	

13. Alakítsd a következő összetett mondatot úgy, hogy az idéző mondat az idézet előtt álljon!

Rabok legyünk, vagy szabadok? - kérdezte Petőfi
a Nemzeti dalban.

. . . . .
. . . . .

a	b	c	d	
3	3	3	4	

Teljesítmény: ....%pont

SZORGALMI FELADATOK

14. Alakítsd a következő egyszerű mondatot alárendelő összetett mondatná úgy, hogy az aláhúzott mondatrészszel alkoss mellékmondatot! - Nevezd meg a mellékmondatot!

Mindig a legnehezebb feladatot végzem először.

. . . . .
. . . . .

Milyen mellékmondat? . . . . .

a	b	
2	2	

8/2.C

15. Egészítsd ki a következő megkezdett mondatot, és írd le, hogy milyen mellérendelő összetett mondatot alkottál!

Olga ismeri a szabályt, és . . . . .

Milyen fajta mondat? . . . . .

2	2	
2	2	

A szorgalmi feladatok értéke: ...%pont

Érdemjegy: . . . . .

Ez a teszt - az OM és az OPI támogatásával - a JATE Pedagógiai
Tanszékén készült.
Csoportvezető: Dr. Orosz Sándor kandidátus
Az újrasokszorosításért felelős: .....

Javítókurcs, 8. osztályC/ változat

AZ ÖSSZETETT MONDAT

1. a/ tartalmukban tartoznak
össze /csak tartalmi
összefüggés van köztük/
2. a/ idéző mondatnak
3. a/ állítmányi
b/ alanyi
c/ tárgyi
d/ határozói
e/ jelzői
4. Alárendelő: a/, c/
mellérendelő: b/, d/, e/
5. a/ mondatrendnek
6. a/ vesszőt
7. a/ Mari betegség miatt nem
jött iskolába. /A szó-
rend tetszőleges./
8. a/ Az idéző mondat megelő-
zi az idézetet.
b/ Az idéző mondat követi
az idézetet.
c/ Az idéző mondat beéke-
lődik az idézetbe.
9. A szövegezés lehet több-
féle.
A szükséges elemek:
a/ Az idézetet kérdőjel-
lel kezdjük és zárjuk.
b/ Az idéző mondatot gon-
dolatjelek közé tesz-
szük.
c/ Az idéző mondatot kis
kezdőbetűvel írjuk.
d/ Ha az idéző mondat o-
lyan helyen ékelődik
be, ahol vessző követ-
kezik az idézetben, a
vesszőt az idéző mon-
dat végén álló gondo-
latjel után tesszük.
10. a/ Nem kell vessző.
b/ Kell vessző.
c/ Nem kell vessző.
d/ Kell vessző.
e/ Kell vessző.
f/ Nem kell vessző.
/Más helyre kitett ves-
szőt most nem vesszük fi-
gyelembe/

11. a/ Olyan köd ereszkedett,
 hogy az orrunkig se
 láttunk.

b/ Milyen /kód/?

c/ /Minőség/jelzői mellékm.

12. Javítása értelem szerint.

13. Petőfi ezt kérdezte a Nem-
 zeti dalban: "Rabok legyünk,
 vagy szabadok?"

a/ Felismerte-e az idéze-
 tet és az idéző monda-
 tot?

b/ A kettőspontot kitette-e
 az idéző mondat után?

c/ Az idézet elején és vé-
 gén alkalmaz-e idézője-
 let? /Hibás, ha akárme-
 lyik vagy mindkettő hi-
 ányzik./

d/ A kérdőjel az idézőjelen
 belül van-e?

14. a/ Mindig azt a feladatot
 végzem először, amelyik
 a legnehezebb. /A mondat-
 rend és a szórend tetsző-
 leges./

b/ /Minőség/jelzői mellékm.

15. a/ Kiegészítés értelem
 szerint.

b/ Kapcsolatos melléren-
 delő m. /Ha "és még-
 sem"-mel folytatja,
 természetesen "ellen-
 tétes" a helyes vá-
 lasz./

OSZTÁLYZATTA ALAKÍTÁS

0 - 24	elégtelen
25 - 46	elégséges
47 - 68	közepes
69 - 90	jó
91 - 100	jeles

Témazáró mérőlap

D/ változat

Általános iskola

Név: .....

Nyelvtan, 8. osztály

Osztály: .....

AZ ÖSSZETETT MONDAT

1. Egészítsd ki!

Az olyan összetett mondatot, amelynek egyik tagmondata
 ta .....

..... fejez ki, alárendelő összetett mondatnak nevezzük.

2	
2	

2. Sorold fel a mellérendelő összetett mondatok fajtáit!

.....
 .....

a	b	c	d	e	
2	2	2	2	2	

3. Egészítsd ki!

Más szavainak a pontos idézése az .....

3	
4	

4. Állapítsd meg a következő mondatokról, hogy melyik alárendelő és melyik mellérendelő összetett mondat! - A mondatok betűjelét /a, b, c, stb./ írd a megfelelő mondatfajta neve melletti vonalra!

a/ Naponta örömmel figyelem, hogyan magasodnak az új ház falai.

b/ Érik a szőlő, hajlik a vessző.

c/ Apáink fiatalon megtanulták, hogy küzdelem az élet.

d/ Eltörött a mécses, azaz sírvafakadt.

e/ Új az órák, mégis sokat késik naponta.

Alárendelő összetett mondat: .....

Mellérendelő összetett mondat: .....

a	b	c	d	e	
3	3	3	3	3	

8/2.D

5. Egészítsd ki!

A kettőnél több tagmondatból álló összetett mondatot . . . . . nevezzük.

a	
4	

6. Egészítsd ki!

Nem teszünk vesszőt a "vagy" kötőszó elé, ha . . .
 . . . . . kapcsol össze.

a	
2	

7. Vond össze az alábbi összetett mondatot egyszerű mondatná!

Még nem adta vissza a ceruzát, amelyet kölcsönkért.

. . . . .
 . . . . .

a	
2	

8. Sorold fel a tagmondatok sorrendjét az alárendelő összetett mondatban!

a/ . . . . .
 b/ . . . . .
 c/ . . . . .

a	b	c	
4	4	4	

9. Írd le azokat a helyesírási szabályokat, amelyeket akkor alkalmazunk, ha az idéző mondat megelőzi az idézetet!

. . . . .
 . . . . .
 . . . . .
 . . . . .

a	b	c	d	
2	2	2	5	

8/2.D

10. Tanultad, hogy mikor kell és mikor nem kell vesszőt írni a "vagy" és az "és" kötőszó elé. - Tedd ki a hiányzó vesszőket az alábbi mondatokban!
- a/ Karcsi gyakran meglátogat és én is eljárak hozzájuk.
  - b/ A délutánt rendszerint náluk vagy nálunk töltjük.
  - c/ Többnyire együtt tanulunk és játszunk.
  - d/ Ha bajta kerülök vagy neki vannak nehézségei, mindig segítünk egymásnak.
  - e/ De nehezen tudnám megmondani, hogy barátom-e vagy mindez kevés a barátsághoz.
  - f/ Talán még nagyobb bizalomra és őszinteségre lenne szükségünk.

a	b	c	d	e	f	
2	4	2	2	2	2	

11. Alkoss alárendelő összetett mondatot az alábbi szavakból! - Írd le a mellékmondat kérdőszavát, és nevezd meg, milyen fajta mellékmondatot írtál!
- hogy, apám, magamnak, mondta, azt, tanulok

- a/ A mondat: . . . . .
- b/ A mellékmondat kérdőszava: . . . . .
- c/ Milyen fajta mellékmondat? . . . . .

a	b	c	
2	3	4	

12. Az alábbi két egyszerű mondatot fűzd össze a megjelölt összetett mondatokká!

Joli hetenként sok edzést tart. Első lett a versenyen.

- a/ Mellérendelő, ellentétes: . . . . .
- b/ Alárendelő, célhatározói: . . . . .
- c/ Mellérendelő, kapcsolatos: . . . . .

8/2.D

d/ Alárendelő, okhatározói: . . . . .

e/ Mellérendelő, következtető: . . . . .

f/ Mellérendelő magyarázó: . . . . .

a	b	c	d	e	f	
2	2	3	4	3	4	

13. Alakítsd át a következő összetett mondatot úgy, hogy az idéző mondat az idézet előtt álljon!

A haza minden előtt! - írta Kisbocsy.

a	b	c	d	
2	3	3	4	

Teljesítmény: ...%pont

SZORGALMI FELADATOK

14. Alakítsd a következő egyszerű mondatot alárendelő mondatná úgy, hogy az aláhozott mondatrészszel alkoss mellékmondatot! - Nevezd meg a mellékmondatot!

a/ Mutasd a feladatot! . . . . .

b/ Milyen mellékmondat? . . . . .

a	b	
2	2	

15. Egészítsd ki a következő megkezdett mondatot, és írd le, hogy milyen mellérendelő összetett mondatot alkottál!

a/ Moziba indulsz, vagy . . . . .

. . . . .

b/ Milyen fajta mondat? . . . . .

a	b	
2	2	

A szorgalmi feladatok értéke:....%pont

Erdemjegy: . . . .

Ez a teszt - az OM és az OPI támogatásával - a JATE Pedagógiai Tanszékén készült.

Csoportvezető: Dr.Orosz Sándor kandidátus

Az újraskozorositásért felelős: .....

Javítókulcs, 8. osztályD/ változat

AZ ÖSSZETETT MONDAT

1. a/ A másik tagmondat hiányzó mondatrészét egész mondat formájában.
2. a/ kapcsolatos
b/ ellentétes
c/ választó
d/ következtető
e/ magyarázó
3. a/ idézet
4. Alárendelő: a/, c/
Mellérendelő: b/, d/, e/
5. a/ többszörösen összetett mondatnak
6. a/ mondatrészeket /jó negatív formában is: nem tagmondatokat/
7. a/ Még nem adta vissza a kölcsönként ceruzát.
/A szórend tetszőleges/
8. a/ Az első tagmondat a főmondat.
b/ A második tagmondat a főmondat.
c/ A főmondat közrefogja a mellékmondatot.
9. A szövegezés többféle lehet. A szükséges elemek:
a/ Az idéző mondat után kettőspont.
b/ Az idézetet idézőjelek fogják közre./Előtte és utána idézőjel./
c/ Az idézet első szava nagy kezdőbetűs.
d/ Az idézet végén, az idézőjel előtt az idézet tartalmának megfelelő írásjel.
/Elfogadható a felsorolás: pont, kérdő-, felkiáltójel/
10. a/ Kell vessző.
b/ Nem kell vessző.
c/ Nem kell vessző.
d/ Kell vessző.
e/ Kell vessző.
f/ Nem kell vessző.
11. a/ Apám azt mondta, hogy magamnak tanulok. /A főmondat szórendje lehet más./
b/ Mit /mondott/?
c/ Tárgyi mellékmondat

12. Javítása értelem szerint.

13. Kölcsey írta: "A haza minden előtt!"

a/ Felismerte-e az idézet és az idéző mondatot?

b/ A kettőspontot kitette-e az idéző mondat után?

c/ Az idézet elején és végén alkalmazott-e idézőjelet? /Hiba, ha bármelyik vagy mindkettő elmarad./

d/ A felkiáltójel az idézőjelen belül van-e? /Hibás, ha utána áll vagy nincs./

14. a/ Azt mutasd, amit feledtek! /... ami fel volt adva./

/A mondatrend és a szórend tetszőleges/

b/ Tárgyi mellékmondat

15. a/ Kiegészítés értelem szerint

b/ választó

OSZTÁLYZATTÁ ALAKÍTÁS

0 - 23	elégtelen
24 - 46	elégséges
47 - 69	közepes
70 - 90	jó
91 -100	jeles

3. Összesített eredmények tesztváltozatokként

Az átlagos tudás megfelelő, sőt inkább jónak mondható, hiszen 59 %pont a négy változat számtani közepe.

Az eredmények eloszlása /18., 19., 20., 21. ábra és/18.,/20., 22.,/24. tábla/ azt mutatja, hogy ezen új anyagot tartalmazó tematikus egység elsajátításában hasonló a helyzet az 5., 6. és 7. osztályos új témák tudásához: itt is erősen elválik a gyenge eredményt felmutató és a tantervi követelményeket teljesítő tanulók csoportja. A "két populáció" tehát megmarad. /Ezt láttuk az I. fejezetben is./ A szélső értékeket a következő két adat jellemzi: a 40 %pontnál alacsonyabb eredményt elért tanulók aránya 25 %, a 80 %pontnál jobb teljesítményűek aránya 19 %. Ezek az arányok nagyjából egyeznek az 5., 6. és 7. osztályban megállapított arányokkal.

17. tábla

A II./A változat összefoglaló
adatai

A tanulók száma	247
Átlag $\bar{x}$	56,8
Konfidencia intervallum $\pm d$	2,9
Pontossági követelmény %	5,1
Szórás $\pm s$	23,3
Relatív szórás %	41,0

18. tábla

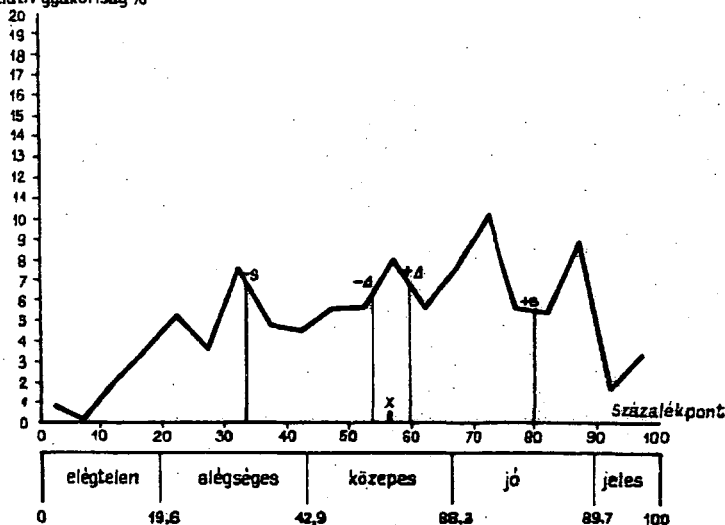
Eloszlás

%pont	Tanuló /%/
0,1 - 5,0	0,8
5,1 - 10,0	0,0
10,1 - 15,0	2,0
15,1 - 20,0	3,6
20,1 - 25,0	5,2
25,1 - 30,0	3,6
30,1 - 35,0	7,6
35,1 - 40,0	4,8
40,1 - 45,0	4,4
45,1 - 50,0	5,6
50,1 - 55,0	5,6
55,1 - 60,0	8,0
60,1 - 65,0	5,6
65,1 - 70,0	7,6
70,1 - 75,0	10,1
75,1 - 80,0	5,6
80,1 - 85,0	5,2
85,1 - 90,0	8,9
90,1 - 95,0	1,6
95,1 - 100,0	3,2

A II./A VÁLTOZAT EREDMÉNYEINEK ELOSZLÁSA

18. ábra

Relatív gyakoriság %

19. tábla

A II./B változat összefoglaló
adatai

A tanulók száma	237
Átlag $\bar{x}$	59,8
Konfidencia intervallum $\pm \Delta$	3,0
Pontossági követelmény %	5,1
Szórás $\pm s$	24,2
Relatív szórás %	40,4

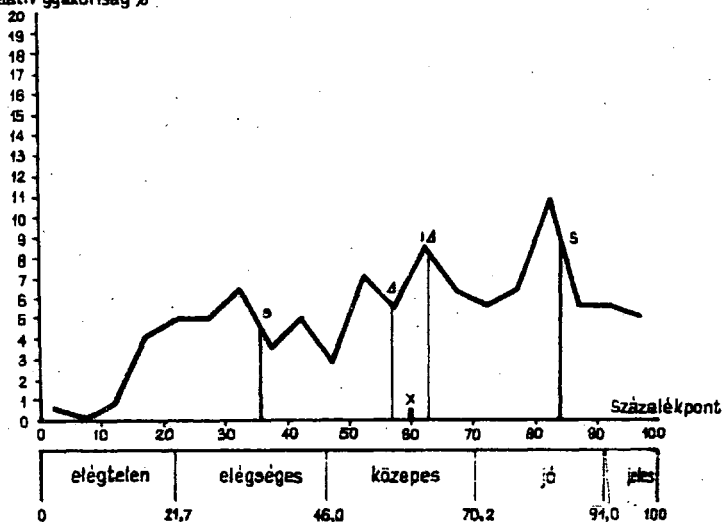
20. tábla Eloszlás

%pont	Tanuló /%/
0,1 - 5,0	0,4
5,1 - 10,0	0,0
10,1 - 15,0	0,8
15,1 - 20,0	4,2
20,1 - 25,0	5,0
25,1 - 30,0	5,0
30,1 - 35,0	6,3
35,1 - 40,0	3,7
40,1 - 45,0	5,0
45,1 - 50,0	2,9
50,1 - 55,0	7,1
55,1 - 60,0	5,4
60,1 - 65,0	8,4
65,1 - 70,0	6,3
70,1 - 75,0	5,4
75,1 - 80,0	6,3
80,1 - 85,0	10,9
85,1 - 90,0	5,4
90,1 - 95,0	5,4
95,1 - 100,0	5,0

A II./B VÁLTOZAT EREDMÉNYEINEK ELOSZLÁSA

19. ábra

Relatív gyakoriság %

21. tábla

A II/C változat összefoglaló
adatai

A tanulók száma	232
Átlag $\bar{x}$	58,8
Konfidencia intervallum $\pm \Delta$	2,8
Pontossági követelmény %	4,7
Szórás $\pm s$	21,7
Relatív szórás %	37,0

22. tábla

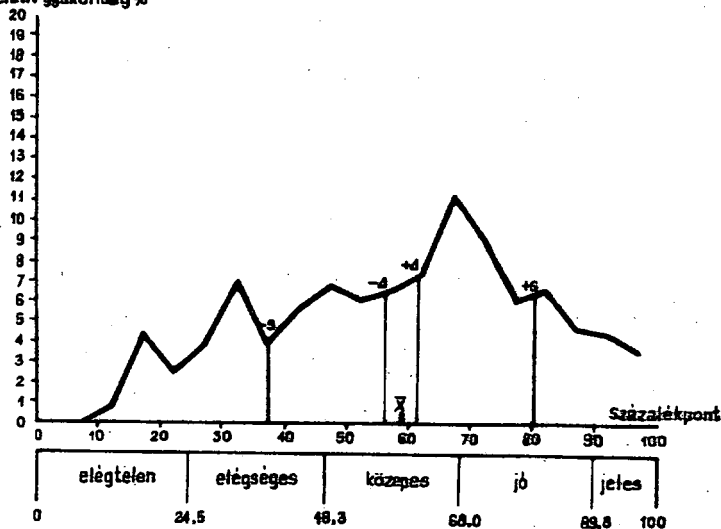
Eloszlás

%pont	Tanuló %/
0,1 - 5,0	0,0
5,1 - 10,0	0,0
10,1 - 15,0	0,8
15,1 - 20,0	4,3
20,1 - 25,0	2,5
25,1 - 30,0	3,8
30,1 - 35,0	6,8
35,1 - 40,0	3,8
40,1 - 45,0	5,6
45,1 - 50,0	6,8
50,1 - 55,0	6,0
55,1 - 60,0	6,4
60,1 - 65,0	7,3
65,1 - 70,0	11,2
70,1 - 75,0	9,0
75,1 - 80,0	6,0
80,1 - 85,0	6,4
85,1 - 90,0	4,7
90,1 - 95,0	4,3
95,1 - 100,0	3,4

A II./C VÁLTOZAT EREDMÉNYEINEK ELOSZLÁSA

20. ábra

Relatív gyakoriság %

23. tábla

A II/D változat összefoglaló
adatai

A tanulók száma	218
Átlag $\bar{x}$	61,8
Konfidencia intervallum $\pm \Delta$	3,0
Pontossági követelmény %	4,9
Szórás $\pm s$	23,0
Relatív szórás %	37,2

24. tábla

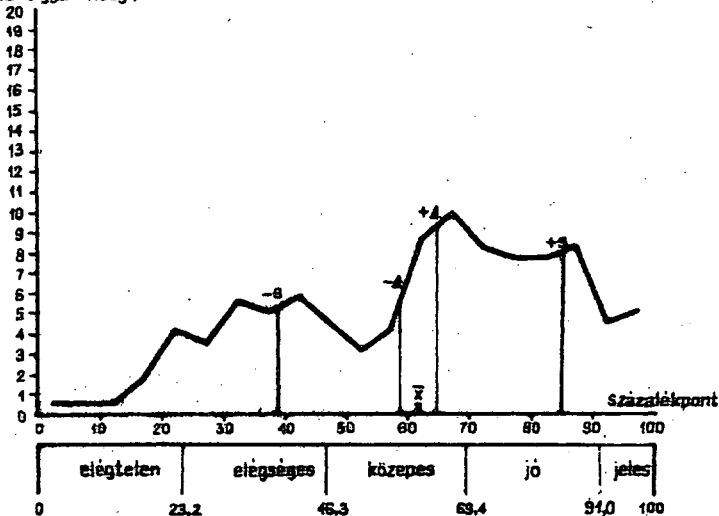
Eloszlás

%pont	Tanuló %/
0,1 - 5,0	0,4
5,1 - 10,0	0,4
10,1 - 15,0	0,4
15,1 - 20,0	1,8
20,1 - 25,0	4,1
25,1 - 30,0	3,6
30,1 - 35,0	5,5
35,1 - 40,0	5,0
40,1 - 45,0	5,9
45,1 - 50,0	4,5
50,1 - 55,0	3,2
55,1 - 60,0	4,1
60,1 - 65,0	8,7
65,1 - 70,0	10,0
70,1 - 75,0	8,2
75,1 - 80,0	7,7
80,1 - 85,0	7,7
85,1 - 90,0	8,2
90,1 - 95,0	4,5
95,1 - 100,0	5,0

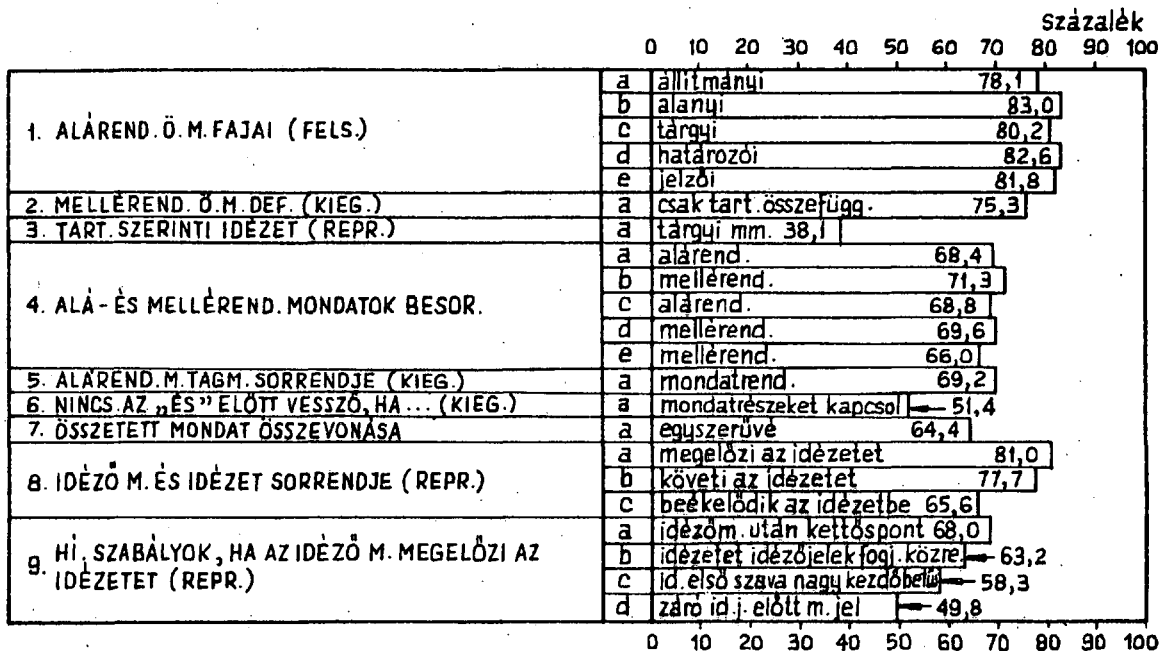
A II/D VÁLTOZAT EREDMÉNYEINEK ELOSZLÁSA

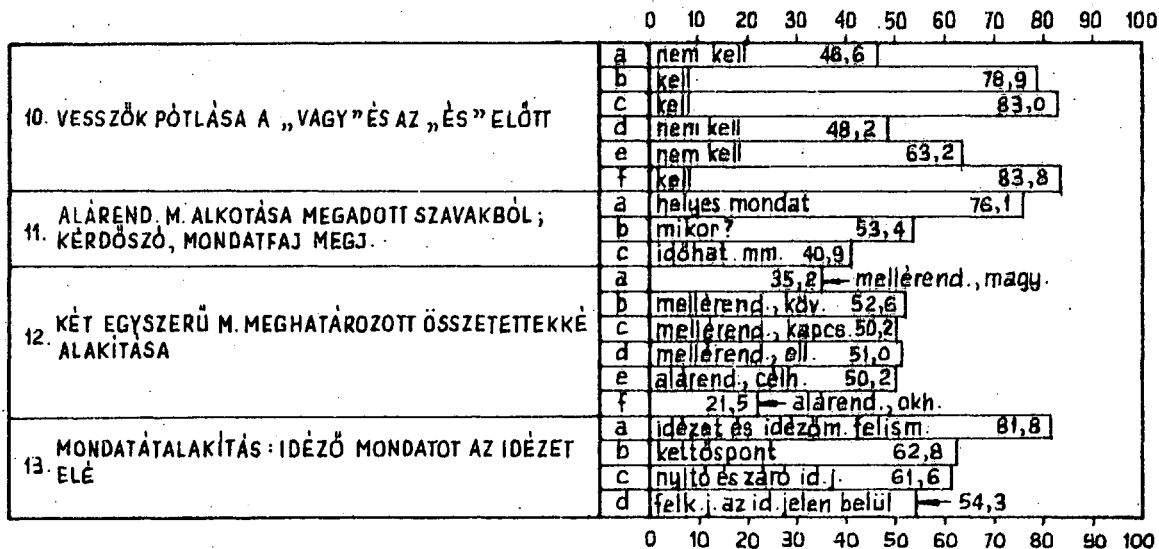
24. ábra

Relatív gyakoriság %

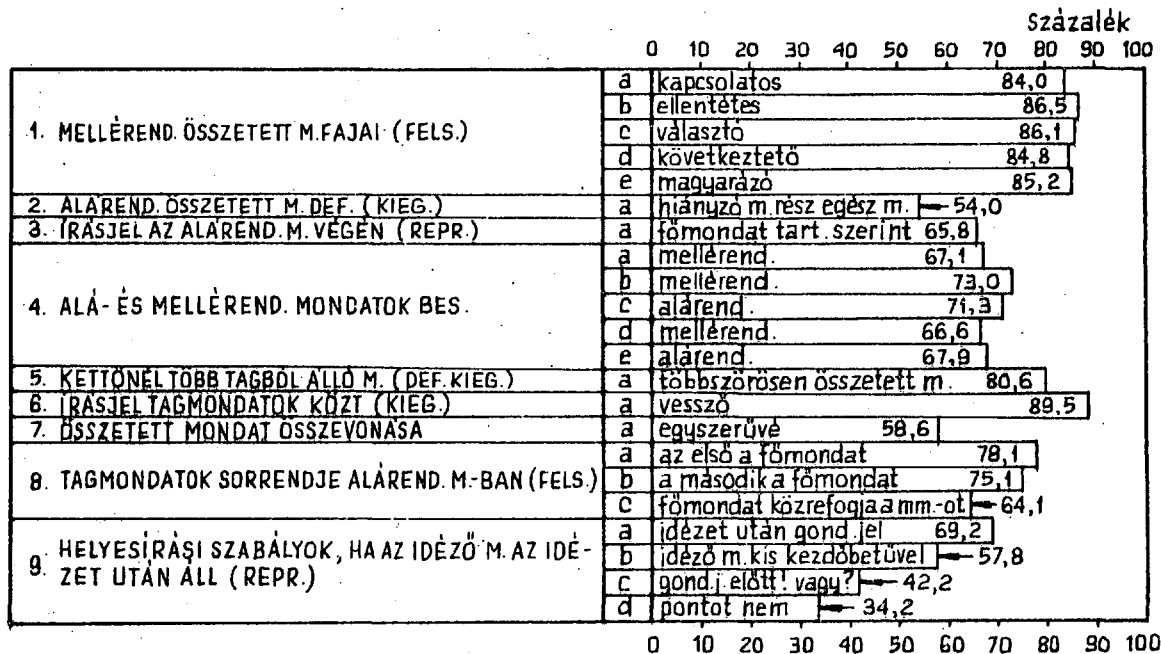

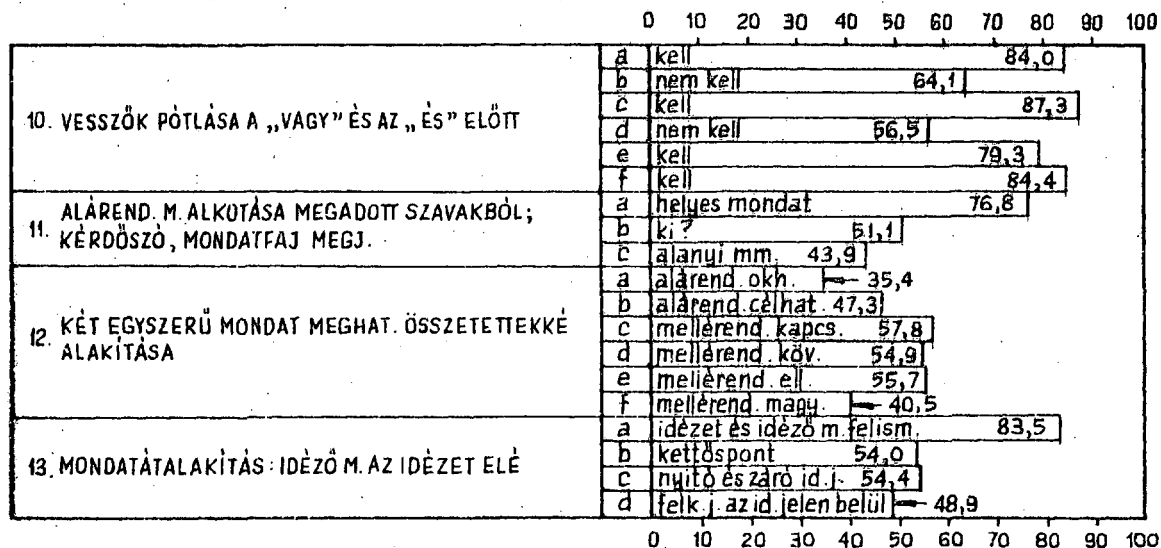
A II/A VÁLTOZAT EREDMÉNYEI

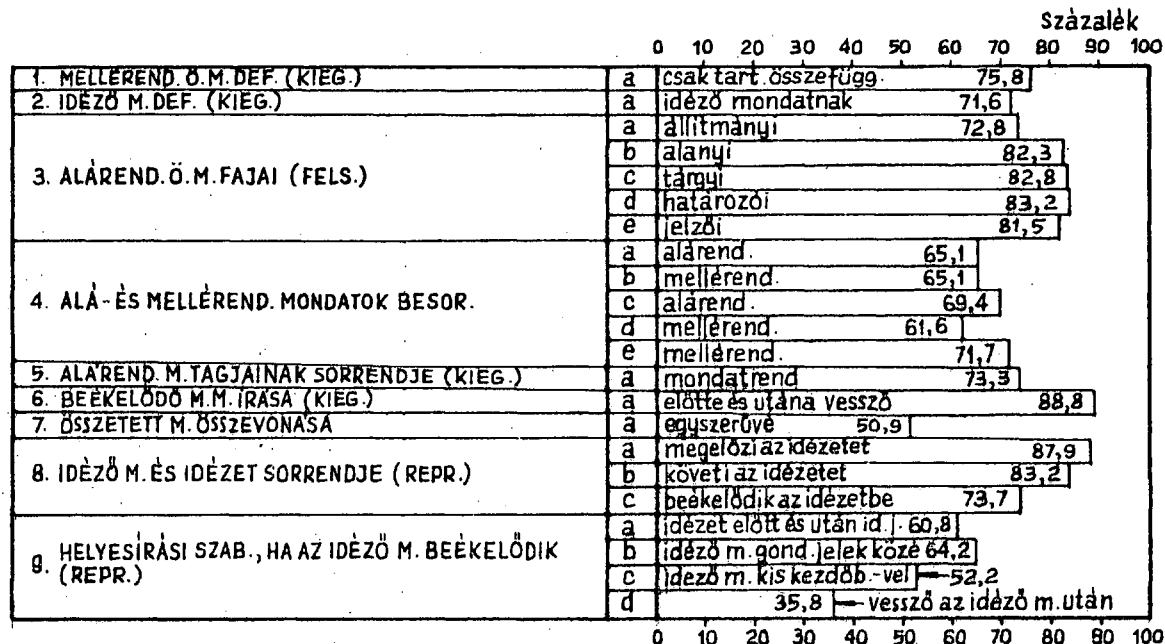

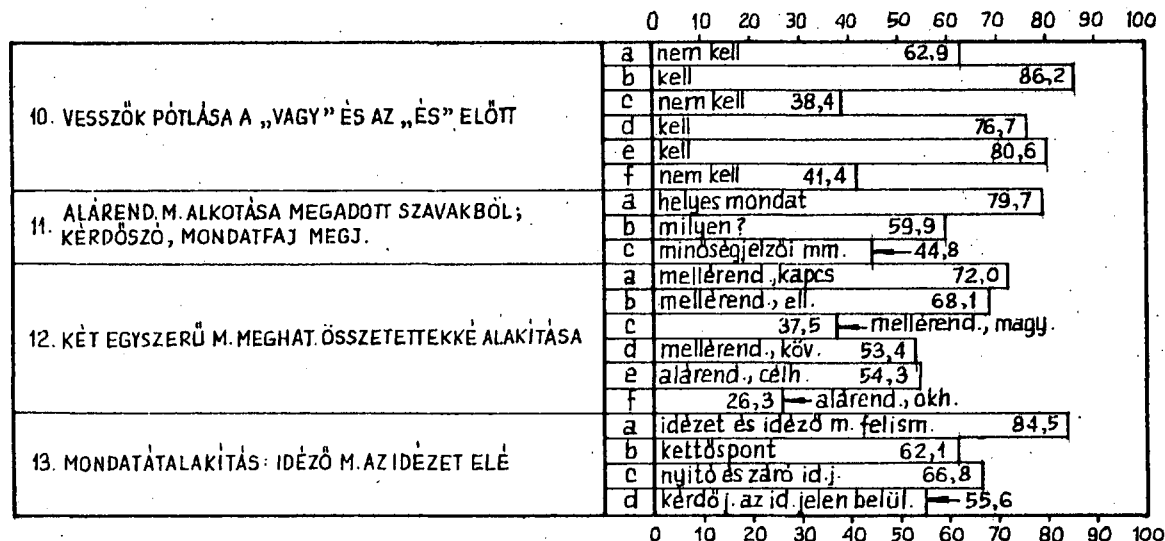
A II/B VÁLTOZAT EREDMÉNYEI

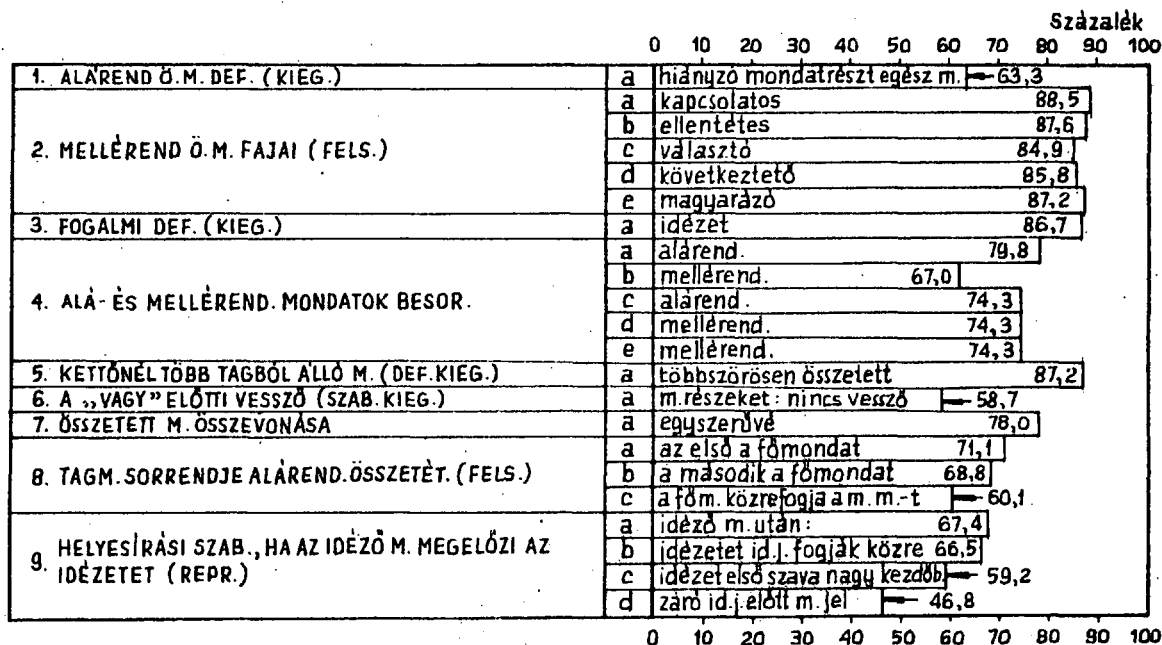

A II/C VÁLTOZAT EREDMÉNYEI

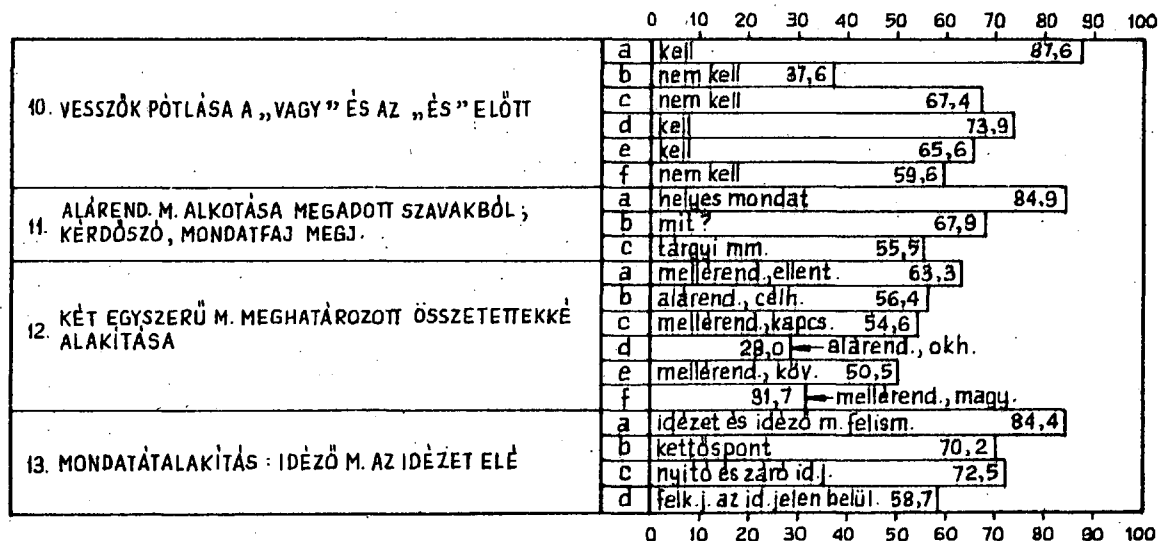

A II/D VÁLTOZAT EREDMÉNYEI

4. Az eredmények témánként és feladattípusonként

Az elemzés során most is külön tárgyaljuk az elméleti ismeretek tudását és külön vizsgáljuk az ismeretek alkalmazásának szintjét.

Elméleti ismeretek

/26. ábra/

Általában a reprodukálás szintjén ellenőriztük a tudást. A definíciók és szabályok egy részét kiegészítéses feladattal, a többséget: egyes definíciókat, felsorolásokat stb. pedig rákérdezéssel - utasítással ellenőriztük.

Néhány feladatot azonos formában illesztettünk be több teszt-változatba is. Ezek eredményének összevetése alapján részint az eredmények lesznek meggyőzőbbek, részint az egyes "item"-ek reliabilitása állapítható meg.

Legalább két változaton szerepelt a mellé- és alárendelő összetett mondatok fajtáinak a felsorolása, az alárendelő mondatok tagmondatainak, az idéző mondatnak és az idézettnek a sorrendje.

A mellérendelő összetett mondat fajtainak felsorolítása a B_1 és a D_2 feladatban szerepelt. Ezt a tanulók igen jól tudják: átlagosan 86,1 %-uk sorolta fel mind az öt fajtát. A szóródás is kicsi: 4,5 a terjedelme /a "range"/; a szórás 1,12, s ez 1,3 %-os relatív szórásnak felel meg. Ezek az adatok együttesen igen szilárd tudásról tanuskodnak.

Az A_1 és a C_3 feladatban az alárendelő összetett mondatokat kellett felsorolniuk a tanulóknak. Az eredmény hasonlóan jó: átlagosan a tanulók 80,8 %-a sorolja fel az összes fajtát. A szóródás terjedelme nagyobb: 10,4, ennek megfelelően a szórás is erősebb valamivel: 2,29, ami 28 %-os relatív szórásnak felel meg; ez szintén egészen enyhe, tehát az eredmények stabilitása itt is megállapítható. - Mint érdekességet érdemes csupán csak megemlíteni, hogy legkevesebben az állítmányi mellékmondatot sorolták fel az alárendelő összetett mondatok fajtái közül.

Egyenletlenebb a tudás a tagmondatok sorrendjének felsorolásában, akár általában az alárendelő mondatokról / B_8 , D_3 feladat/, akár speciális esetükről, az idézés tagjainak mondatrendjéről / A_8 , D_8 feladat/ van szó.

Még nagyobb a bizonytalanság az idéző mondatok és az idézetek helyesírási szabályának a tudásában /A₉, B₉, C₉ és D₉ feladat/. Az átlagos eredmény 55,9 %, tehát sokkal kevesebb tanuló tudja a szabályokat, mint a fentebb említett felsorolásokat. A range 35, a szórás 9,4, ami 17 %-os relatív szórást jelent. /Csak megjegyezzük, hogy nagy populációban, ill. nagy elemszámú mintában a 17 %-os relatív szórást közepesnek tekintjük, itt azonban mindössze 16 itemben elért eredmények szóródásáról van szó, s ilyen formán erősen minősül./

A különbségek tehát szembeszökőek az egyszerű felsorolások reprodukálni tudása és egy szabály reprodukálásnak eredményei között, az utóbbi kárára. Formailag pedig nincs lényeges eltérés a kétféle reprodukció között: a mondatfajta felsorolásában öt tagból /tényből/ álló sor reprodukálása volt a feladat, a szabályok leírásakor pedig lényegében négy tényt kellett emlékezetbe idézni. Tulajdonképpen mindkét feladatot megoldható akkor is, ha a tényeket pusztán mechanikusan vésték emlékezetbe a tanulók. Valójában mégis lényeges különbség van a kettő között, mert a helyesírási szabályt reprodukáltató feladatokban a munkát indító utasítás minden esetben egy logikai feltételt tartalmaz "...ha az idéző mondat megelőzi...", "... ha követi az idézetet...", "...ha bekezdődik az idézetbe"/, és ezen utasító feltételek eleve több tényező felidézését, mérlegelését kívánják meg, s ezek alapján szület-
het meg a döntés arról, hogy az /akár mechanikusan is/ emlékezetbe vésett tény-sorok közül melyiket kell felsorolni. Sőt a felsorolandó tények sem függetlenek egymástól, hanem logikai kapcsolat van közöttük.

A kiegészítő feladatok eredményei nem szorulnak magyarázatra: az ábráról minden világosan leolvasható.

Mondatelemzés, mondatalkotás

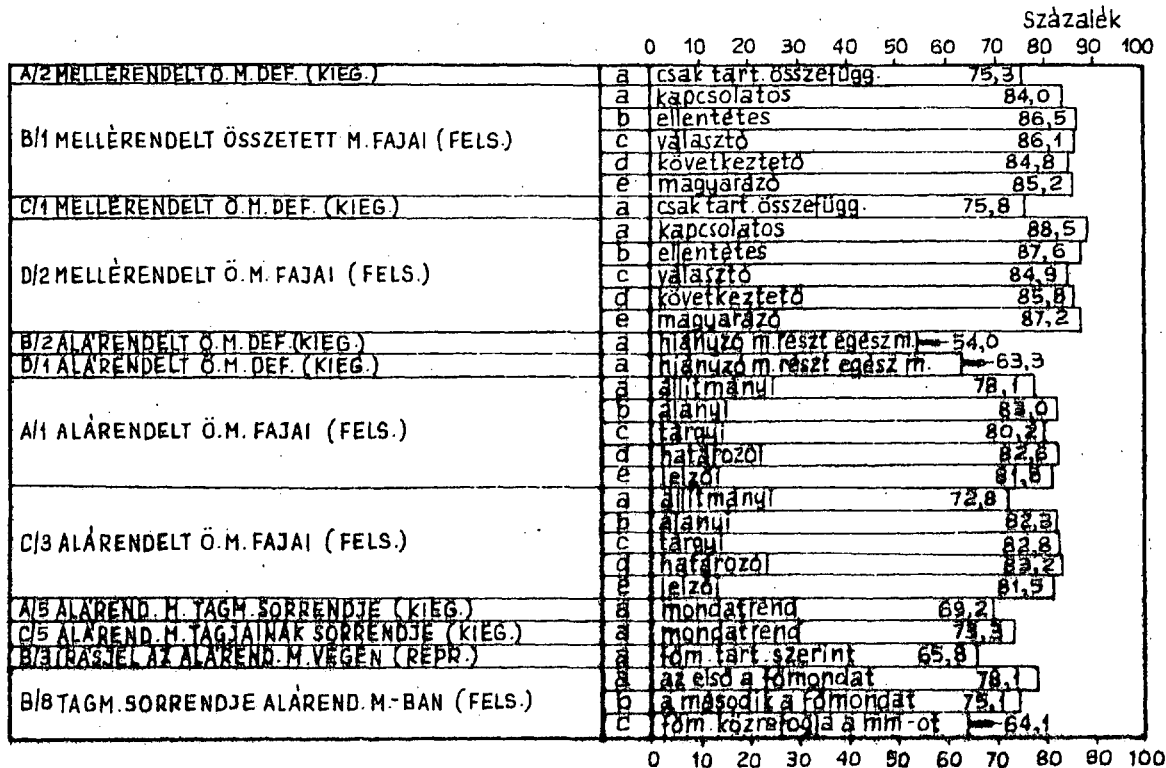
/27. ábra/

A címben szereplő feladat két különböző karakterű tevékenységet jelent: a mondatelemzés az ismeretek kognitív, a mondatalkotás pedig az ismeretek operatív alkalmazását kívánja.

Az A₄, B₄, C₄ és D₄ feladatban az alá- és mellérendelő mondatok fogalmáról tanultak kognitív alkalmazására van szükség: minden egyes mondat analízise folyamán össze kell hasonlítani a konkrét mondat jellemzőit a mellé-, ill. alárendelő mondatok ta-

ELMÉLETI ISMERETEK

26. ábra

D/8 TAGM. SORRENDJE ALÁREND. ÖSSZETÉTELBE (FELS.)	a az első a mondatnak 71,1
	b a második a mondatnak 68,8
	c fog. közrefoglal a mm.-ot 60,1
D/3 FOGALMI DEF. (KIEG.)	a idézet 86,7
C/2 IDÉZŐ M. DEF. (KIEG.)	a idéző mondatnak 71,6
A/3 TART. SZERINTI IDÉZET (REPR.)	a tárgyi mm. 38,1
	a megelőzi az idézetet 81,0
A/8 IDÉZŐ M. ÉS IDÉZET SORRENDJE (REPR.)	b követi az idézetet 77,7
	c beemelődik az idézetbe 65,6
A/9 HÍ. SZABÁLYOK, HA AZ IDÉZŐ M. MEGELŐZI AZ IDÉZETET (REPR.)	a idéző m. után kettőspont 88,0
	b idézetet idézőjelek fog. közre 63,2
	c idézet első szava nagy kb.-s 58,3
	d záró id. j. előtt m. jel 49,8
B/9 HÍ. SZABÁLYOK, HA AZ IDÉZŐ M. AZ IDÉZET UTÁN ÁLL (REPR.)	a az idézet után gond j. 69,2
	b idéző m. kis kezdőbetűvel 57,8
	c gond j. előtt vagy 42,2
	d pontot nem 34,2
C/8 IDÉZŐ M. ÉS IDÉZET SORRENDJE (REPR.)	a megelőzi az idézetet 87,9
	b követi az idézetet 83,2
	c beemelődik az idézetbe 73,7
C/9 HÍ. SZAB., HA AZ IDÉZŐ M. BEEMELŐDIK (REPR.)	a idézet előtt és után id. j. 60,8
	b idéző m. gond jelek közé 64,2
	c idéző m. kis kezdőbetűvel 52,2
	d 35,8 vessző az idéző m. után
D/9 HÍ. SZAB., HA AZ IDÉZŐ M. MEGELŐZI AZ IDÉZETET (REPR.)	a idéző m. után kettőspont 67,4
	b idézetet id. j. foglalk. közre 66,5
	c idézet első szava nagy kb. 59,2
	d záró id. j. előtt m. jel 46,8
B/5 KETTŐNÉL TÖBB TAGBÓL ÁLLÓ M. (DEF. KIEG.)	a többszörösen o. m. 80,6
D/5 KETTŐNÉL TÖBB TAGBÓL ÁLLÓ M. (DEF. KIEG.)	a többszörösen o. m. 87,2
C/6 BEEMELŐDŐ MM. IRÁSA (KIEG.)	a előtte és utána vessző 88,8
B/6 IRÁSJEL TAGMONDATOK KÖZT (KIEG.)	a vessző 89,5
A/6 NINCS AZ „ÉS” ELŐTT VESSZŐ, HA... (KIEG.)	a mondatrészeket kapcs. 51,4
D/6 A „VAGY” ELŐTTI VESSZŐ (SZAB. KIEG.)	a mondatrészeket nincs vessző 58,7

27. ábra

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

nult ismérveivel. Amelyikével egyeznek a mondat jegyei, ahhoz besorolják a vizsgált mondatot. E besorolás formája az, hogy a mondat kódjele beirandó a megfelelő mondatfaj neve mellé.

A négy feladatban összesen nyolc alá- és tizenkét mellérendelő mondat volt. Az ábra is jelzi, de a számítások is igazolják, hogy lényegében azonos eredménnyel sorolják be a tanulók az alárendelő és a mellérendelő mondatokat. /Az alárendelőknél az átlag 70,6 %, a range 11,9, a relatív szórás 4,8 %; a mellérendelőknél az átlag 69,0 %, a range 12,7, a relatív szórás 4,8 %./ A mért kisebb ingadozások az egyes mondatok strukturájából adódnak. Pl. a C_4 feladat d elemében egy, a többinél hosszabb mondat okozhatott némi bizonytalanságot, vagy az, hogy a tanulók ritkábban előforduló mellérendelő összetétellel /magyarázó/ találták magukat szemben, és ez egyeseknél nehezítette a besorolást. A B_4 feladatban viszont a mellérendelő összetételben ritkábban előforduló "aztán" kötőszó idézett elő nehézséget, mivel önmagában időviszonyt jelöl, így többen hajlamosak voltak alárendelőnek minősíteni az összetételt, nem ismervén föl a kapcsolatos mellérendelésnek azt a válfaját, amelyben a tagok közötti kapcsolatot az időbeli egymásuténiség képezi.

Az A_{11} , B_{11} , C_{11} és D_{11} feladatban az ismeretek operatív alkalmazására került sor. Helyesebben abban a feladatrészben, amelyben a rendszertelenül megadott szavakból mondatot kellett alkotni, operatív tevékenység végzendő. A megalkotott mondatra kérdés és a mondat besorolása viszont kognitív művelet.

Az operatív műveletet /mondatalkotást/ magasabb szinten végezték el a tanulók, mint az előbbi négy feladat kognitív tevékenységét: mintegy 10 %-kal több gyermek adott jó megoldást. Sokkal gyengébben sikerült a mellékmondatra kérdés /58 %, és legkevésbé a mondatok besorolása /46,3 %/.

Csak a felszint: a műveleti szinteket tekintve ez az eredmény meglepő, hiszen a kimondottan besorolási műveleteket kívánó A_4 , B_4 , C_4 és D_4 feladatokban a besorolást a tanulók 70 %-a végezte el, itt viszont csupán 46 %. Igen ám, de egyáltalán nem mindegy, hogy mit sorolunk be, és a besoroláskor milyen mélységig /milyen szintű halmazig/ kell hatolnunk. A tiszta besorolási feladatokban magasabb, általánosabb halmazfogalmak körébe, és csupán kétfébe /mellérendelő-alárendelő mondat/ soroltattuk be a mondatokat /"első szint"/, e most vizsgált feladatokban viszont mélyebbre hatoló tevékenység

végzendő: az alárendelő mondatok válfajait: az alanyit, tárgyt és a többiit /"második szint"/, sőt egyeseken belül a lehetséges változatokat, pl. minőségjelzői, mennyiségjelzői, okhatározói, módhatározói stb. /"harmadik szint"/ is figyelembe kellett venniük a tanulóknak. Ez nyilvánvalóan bonyolultabb besorolási művelet több részismeret besorolásnál; érthető a gyengébb eredmény. Érthető, de aligha fogadható el: a 46 %-os átlageredmény nem elgátheti ki a tantervi követelményeket.

A teljesítmény javításának útja bizonyára a több gyakorlás lenne. De nem akármiféle gyakorlás! - A besorolás kifejtett algoritmus szerinti többszöri végrehajtása az egyik lehetőség. Erre utal az a tény, hogy a mellékmondatok kérdőszavait csak a tanulók 58 %-a tudta megadni. Már pedig a mellékmondat válfajának megállapításában egyik lényeges lépés a kérdezés. Ha helytelen kérdőszót alkalmazunk, nagy a valószínűsége annak, hogy rossz lesz az eredmény. Erre is gondolnunk kell az elemzési gyakorlatok végeztetése folyamán. De nem egyetlen meghatározó tényező a helyes kérdőszó alkalmazása. Ha így lenne, akkor annyi tanuló végezte volna el a besorolást eredményesen, ahány helyesen adta meg a kérdőszót. Már pedig - mint láttuk - mintegy 12 százalékkal többen kérdeztek jól, mint ahányan helyesen végezték el a besorolást. Más/itt most nem érinthető/ tényezőkre is gondoljunk a gyakoroltatásban.

Mondatátalakítás

/23. és 29. ábra/

Az A₇ és a C₇ feladatban okhatározói, a B₇ és D₇ feladatban pedig minőségjelzői mellékmondatot kellett a főmondatba adekvát mondatrészként beolvasztani.

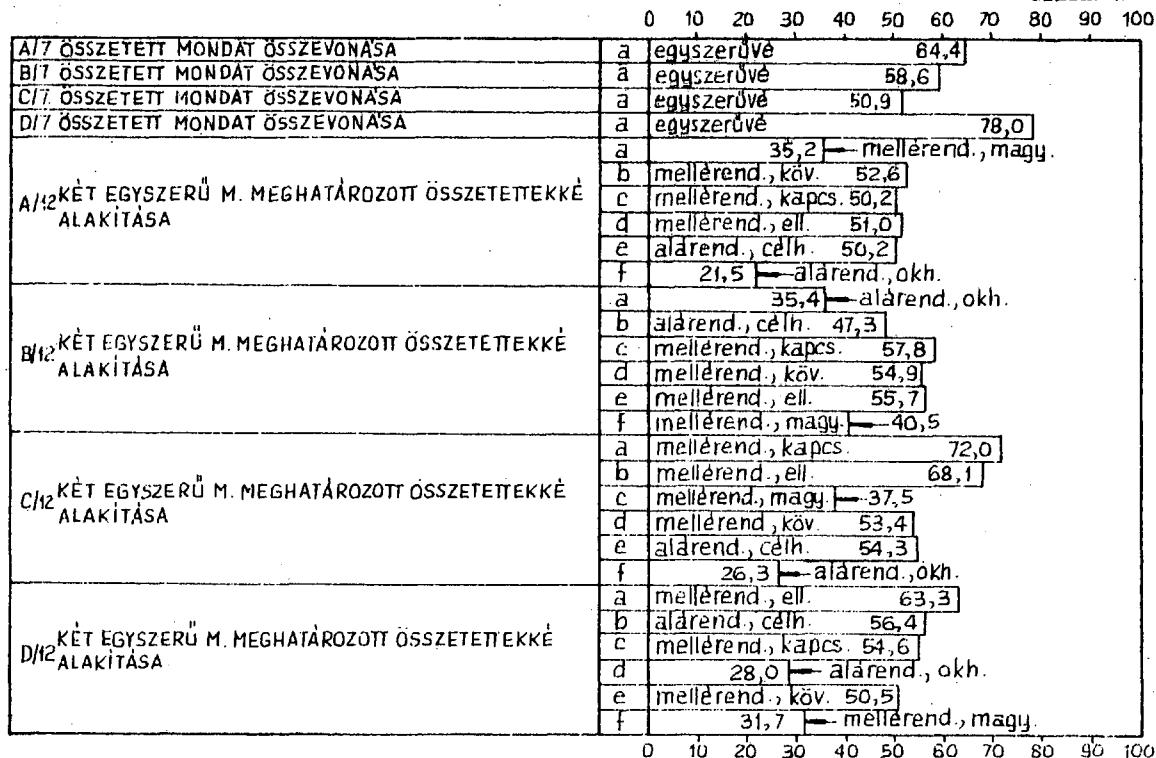
A négy feladatot eléggé egyenetlen eredménnyel oldották meg a tanulók. Átlagosan 63 százaléku jutott helyes eredményre, de a szélső értékek /50,9, 78,0/ közötti különbség igen nagy. Jelen-tős az eltérés az azonos mondatrészszé alakítás feladataiban is: a két okhatározói mondat beolvasztása közötti eltérés valószínű oka az, hogy az A₇ feladat mellékmondata egyszerű rágos főnévként, a C₇ feladat mellékmondata pedig névutós főnévként volt beolvasztható; ez utóbbi feladatot 14 %-kal kevesebben oldották meg. - Még nagyobb az eltérés a két jelzői mellékmondat jelzővé alakításában: 20 százalékkal több a jó eredmény a D₇ feladat megoldásában. A va-

MONDAT - ÁTALAKÍTÁS I.

28. ábra

Százalék

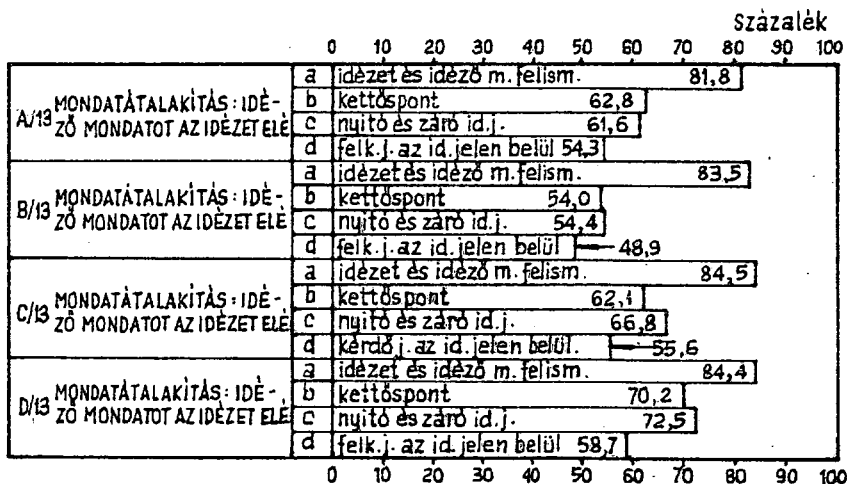

lőszinű ok az, hogy a D₇ feladat jelzői mellékmondata két szóból áll: kötőszóból és állítmányból /"... amelyet kölcsönkért"/; a megoldás a kötőszó elhagyásával és az állítmány változatlan alakban történő beillesztésével meg is történt, mivel a mellékmondat mult idejű igei állítmánya a vele alakilag egyező mult idejű /be-fejezett/ melléknévi igenév formájában szerepelnet a főmondat jelzőjeként. A másik mellékmondat csak nagyobb átalakítással illeszthető be a főmondatba: az "amelyekre szükségem van" mellékmondat helyét a "szükséges" melléknév tölti be a főmondat tárgyának minőségjelzőjeként úgy, hogy e tárgy előtt álló ragos utalószót is el kell hagyni a főmondatból.

Ismét csak a korábban nem egyszer leírt következtetés megerősítését láthatjuk e jelenségben. Nevezetesen azt, hogy az azonos logikai művelettipus /itt pl. két minőségjelzői mellékmondat beolvasztása a főmondatba/ önmagában nem jelent azonos nehézségű feladatot a tanulóknak: a konkrét feladat egyedi-sajátos struktúrája

29. ábra

MONDAT-ÁTALAKÍTÁS II.

a döntő az eredmény alakulásában. Ez egyúttal azt is jelzi, hogy a tanításban, a gondolkodásfejlesztő tevékenységben nem elegendő

a logikai műveletek alaptípusait megismertettünk; más szavakkal: nem elég egy típusfeladat algoritmusát megtanítanunk, hanem annak több variánsát is gyakoroltatnunk kell, megakadályozandó a szitativ kötöttség /gátlás/ kialakulást.

Az A₁₂, B₁₂, C₁₂ és D₁₂ feladatok az előzőektől eltérő tevékenységet kívántak. Megadtunk két egyszerű mondatban két tényt, amelyek között ok - okozati összefüggés van. A négyszer két mondat így hangzik:

A változat: "Ili naponta több órát gyakorol. Jól zongorázik.

B változat: "Barátom jól dolgozik. Szépen keres."

C változat: "Jóska szorgalmasan tanul. Jó eredményeket ér el."

D változat: "Joli hetenként sok edzést tart. Első lett a versenyen."

E mondatpárokban rejlő ok-okozati kapcsolatot kellett hatféle mondattal kifejezniük a tanulóknak. E feladat megoldása egyrészt a hatféle mondat /négy mellérendelő és két alárendelő összetett/ tudását, másrészt a tanulók gondolkodásának hajlékonyságát tükrözi. Az átlagos eredményeket a 25. táblázat mutatja.

25. táblázat

Két egyszerű mondat összetetté alakítása

A mondatfajta megnevezése		Átlagosan a tanulók hány %-a oldotta meg jól	Range	Rangpozíció
Mellérendelő	Kapcsolatos	58,7	21,8	2.
	Ellentétes	59,5	17,1	1.
	Következtető	52,9	4,4	3.
	Magyarázó	35,2	8,8	5.
Alárendelő	Célhatározói	52,1	9,1	4.
	Okhatározói	27,8	13,9	6.

Eléggé meglepő helyzetet mutat a táblázat. Tekintettel arra, hogy a két mondat tartalma között ok-okozati összefüggés áll fenn, elvileg az lenne természetes, hogy ezt a viszonyt okhatározói alárendelő, valamint következtető és röként magyarázó mellérendelő

összetett mondatból tudnák a legtöbbben kifejezni. Mint látható: legkevésbé magyarázó mellérendelő és okhatározói mellékmondatban tudták e viszonyt a tanulók megfogalmazni. E jelenség magyarázatát kísérlettel kellene keresnünk. De hogy az eredmény aligha véletlenül alakult így, arra vonatkozó érvünk kísérlet nélkül is adódik. Emlékezzünk vissza: a 7. osztályban végzett méréskor a határozók tudásának színvonalát tekintve az okhatározó csak az 5. helyen állt /Orosz, 1974. 80.o./, vagyis a megfelelő határozót sem tudták elég biztosan a tanulók. Ez persze önmagában aligha elegendő magyarázat.

Az A_{13} , B_{13} , C_{13} és D_{13} feladat mondatátalakításai más jellegűek. Azt ellenőrizhettük velük, hogy az idézés egyik esetének helyesírási szabályát mennyire tudják a tanulók. Az eredményt nem szükséges különösebben kommentálni: közepes a tudás. Legkevésbé azt az elemét tudják a szabálynak a tanulók, hogy milyen mondatjel alkalmazandó az idézőjelen belül.

Helyesírás

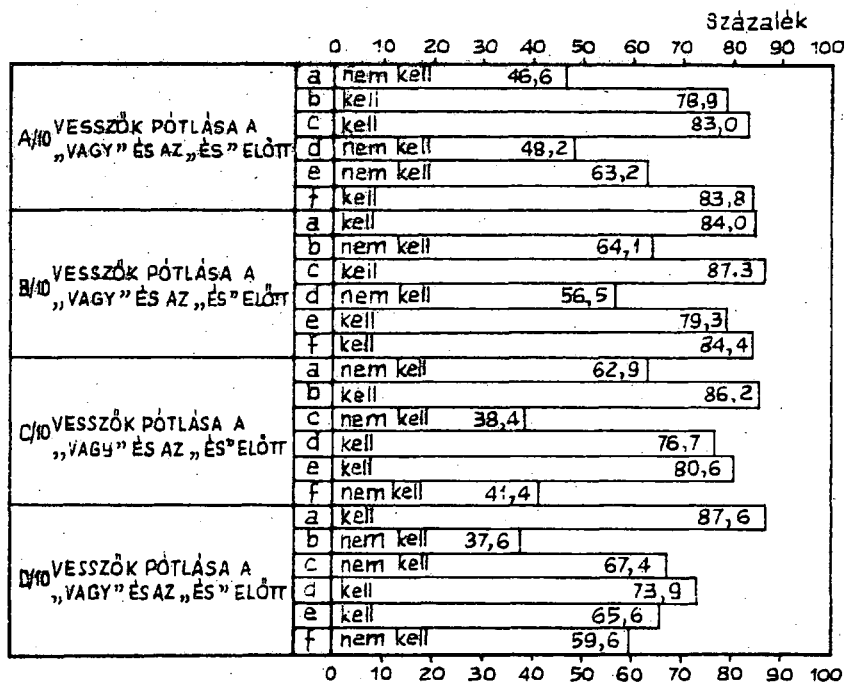
/30. ábra/

Tulajdonképpen a fentebb utolsóként bemutatott feladattípus is helyesírási tudást ellenőrzött, így e helyen kellene elemeznünk. Hogy mégis az átalakítási feladatok között foglalkoztunk vele, annak oka egyszerűen a nem "tisztá" jellege, így mindegy, hol mutatjuk be.

Mielőtt az A_{10} , B_{10} , C_{10} és D_{10} feladatok eredményeit elemeznénk, emlékezzünk vissza arra, hogy a tankönyv a vagy előtti vessző használatára vonatkozó szabályban kitér arra, hogy mondatrészek kapcsolása esetén nem teszünk vesszőt a kötőszó elé, az és, s használatára vonatkozó szabálynál azonban nem.

Egyszeri rátekintéssel leolvasható az ábráról, hogy a tanulók igen tekintélyes része bizonytalanul alkalmazza a szabályt. A szükséges vesszőt 81 % teszi ki, a szükségtelen esetekben pedig 55 % nem tesz vesszőt. Más szavakkal: a szükséges vesszőt 19 % nem teszi ki, de 45 % akkor is alkalmaz vesszőt, ha nem kell. Így ez a

HELYESÍRÁS

következtetés is levonható: nem biztos, hogy a tanulók 81 %-a tudatosan alkalmazza az és meg a vagy kötőszó előtt a vesszőt, hanem a 81 %-ban azok is szerepelnek, akik /talán "biztonsági okból"/ minden esetben vesszőt tesznek e kötőszók előtt, vagyis helyesen is véletlenségnél alkalmazták. Ezen "biztonsági elv" alapján állók aránya $81 - 55 = 26$ % lehet.

III. FEJEZET

"A szóalkotás" c. tematikus egység

1. Az egység ismeretanyaga

/Tartalmi - szerkezeti elemzés/

A tankönyv szerint a következő témák különülnek el:

Miért és hogyan keletkeznek új szavak?

A szóösszetétel

Az összetett szó tagjainak kapcsolata

A mellérendelő összetett szavak fajtái és helyesírása

Az alárendelő összetett szavak fajtái

Az alárendelő összetett szavak helyesírása

A szóképzés. A képzők szerepe

Igéképzés

A képzett igék helyesírása

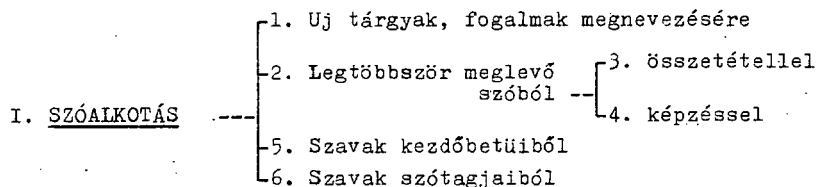
Névszóképzés

A képzett névszók helyesírása

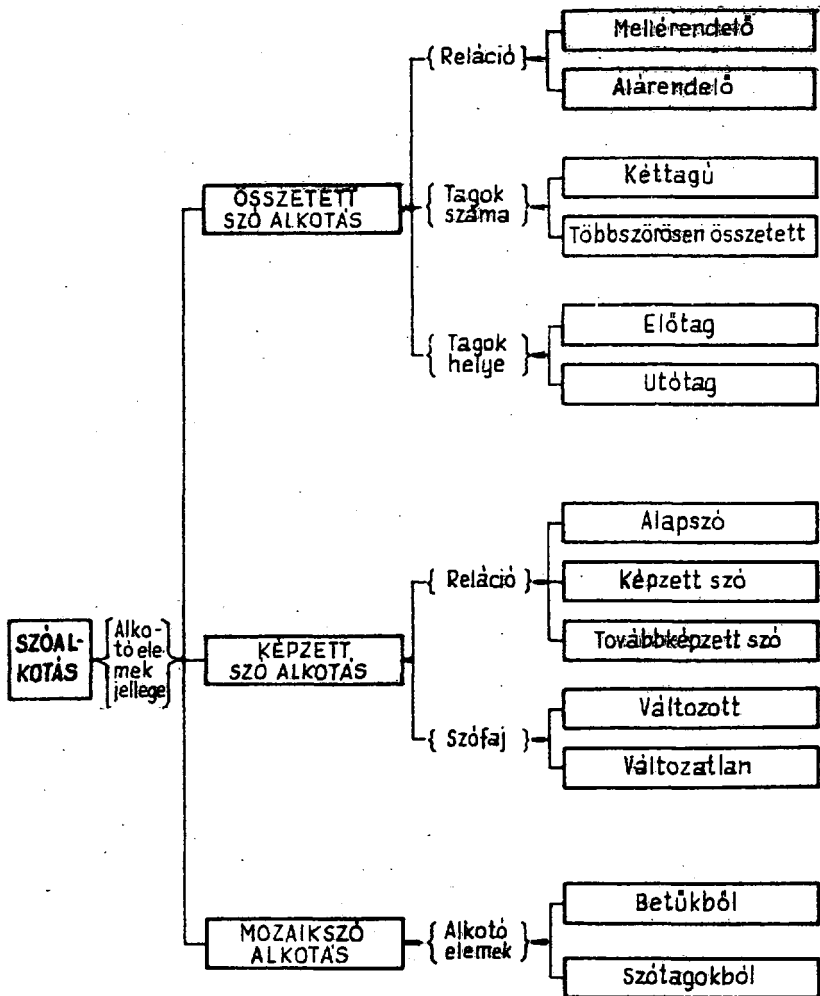
Mit tanultunk a szóalkotásról? /Összefoglalás/

A tankönyvi tagolás ez esetben talán a legtisztább logikai menetet adja az eddigiekhez viszonyítva. A fogalmak logikai struktúrájának felvázolását mégis szükségesnek látjuk. /31. ábra/

Az egyes fogalmakról tanítandó tények:

A „SZÓALKOTÁS” FOGALMAI

Megjegyzés: A tankönyv 60. oldalán szó van a szókészlet fogyása-ról is. Ennek megfelelően a szóalkotás funkcióját jellemző első tényt helyesebb lenne általánosabban megfogalmazni. Valahogyan úgy, hogy a szókészlet gyarapításának egyik eszköze. Az "egyik"-et hangsúlyoznám annak ellenére is, hogy a többi módot /átvétel/ nem tanítjuk.

II. ÖSSZETETT SZÓ-----

1. Két szó összekapcsolásával keletkezik
2. Előtagja van ---3. Ez lehet összetett szó is
4. Utótagja van----5. Ez is lehet összetett szó
6. Akármelyik tag összetett: a szó többszörösen összetett
7. Lehet mellérendelő
8. Lehet alárendelő
9. Szófaja általában egyezik a z utótagéval

III. MELLÉRENDELŐ ÖSSZETETT SZÓ -----

1. Tagjai többnyire azonos szófajuk
2. Mondatban a tagjai azonos mondatrészek volnának
3. A tagok összefüggése meghatározó jellegű
  4. Kettőztetett: a szó megismétlésével
    5. olykor-olykor
    6. körös-körül
  7. Ikerszó: a szó játékos változataival
    8. giz-gaz
    9. cserebere
    10. csip-csup
  11. Valódi:
    12. két önálló szóból
    13. sava-borsa
    14. süt-főz
    15. manolnap
15. Toldalék csak az utótaghoz járulhat
16. Toldalék járulhat mindkét taghoz

IV. ALÁRENDELŐ
ÖSSZETETT
SZÓ

- 1. Előtagja az utótagnak valamilyen mondat-része
- 2. Négy faj-tája
  - 3. Alanyos
  - 4. szemfájós: alanyos
  - 5. Tárgyas
  - 6. favágó: tárgyas
  - 7. Határozós
  - 8. jóleső: határozós
  - 9. Jelzős
    - 10. brigádtag: jelzős
    - 11. háromszög: jelzős
- 12. Az utótaggal az előtagra kérdezőnk

V. KÉPZETT SZÓ

- 1. Meglevő szóból képző hozzáillesztésével
- 2. Képzett szóhoz újabb képzőt: továbbkép-zett szó
- 3. A képzőt felvevő szó: alapszó
- 4. A képző gyakran kötőhanggal kapcsolódik
- 5. A több alakú képzők az alapszó hangrendjé-hez illeszkednek
- 6. A képző megváltoz-tathatja az alapszó szófaját
  - 7. igét igéből
  - 8. igét névszóból
  - 9. névszót igéből
  - 10. névszót névszóból

VI. MOZAIKSZÓ

- 1. Több szóból álló neveket egyetlen szóval helyettesít
- 2. A teljes név tagjainak a kezdőbetűivel
- 3. A teljes név tagjainak egy-egy szótagjával

VII. KÉPZETT
IGE

- 1. Képezhető igeből --
  - 2. Visszaható cselekvést -- 3. Képző: -kozik, -közik, -kezik
  - 4. Gyakori, ismétlődő cselekvést -- 5. Képző: -gat, -get
  - 6. Az alany más-sal végezte-ti a csel. -- 7. Képző: -at, -et, -tat, -tet
  - 8. A cselekvés lenetőségét -- 9. Képző: -hat, -het
- 10. Képezhető névszóból
  - 11. Valamivel foglalkozik /gyalul/
  - 12. Valaminek tart /kevesell/
  - 13. Valamilyennek látszik /zöldül/
  - 14. Valamilyenné tesz /szépit/
  - 15. Valamilyenné válik /szépül/
  - 16. Valamivel ellát /sóz/
  - 17. Valamilyen funkciót tölt be /örködik/

VIII. KÉPZETT
NÉVSZÓ

- 1. Képezhető igeből --
  - 2. Főnév /másolás/
  - 3. Melleknév /törékeny/
  - 4. Igenév /sirni/
- 5. Képezhető névszóból
  - 6. Főnév --
    - 7. Foglalkozást jelentő /-s, -ász, -ész/
    - 8. Tulajdonságot jelentő /-ság, -ség/
    - 9. Gyűjtő /-ság, -ség/
    - 10. Kicsinységet jelentő /-ka, -ke, -cska, -cske/
  - 11. Melleknév
    - 12. Hiányt jelentő /-tlan; -talan/
    - 13. Ellátottságot jelentő /-ú, -ű/
    - 14. Valahová tartozást jel. /-i/
  - 15. Számnév

A tanítandó szabályok:

1. A csak szóvégen toldalékolt mellérendelő összetett szavak egybeírandók.
2. A mindkét tagjukban toldalékolt mellérendelő összetett szavak kötőjellel írandók.
3. A kettőztetett szavak kötőjellel írandók.
4. A jelöletlen tárgyas, határozós és birtokos jelzős összetett szavakat egybeírjuk.
5. A minőség- és mennyiségjelzős kapcsolatokat egybeírjuk, ha az egybeírással jelentést különítünk el.
6. A többszörösen összetett szavakat általában egybeírjuk.
7. A kéttagu összetételeket mindig egybeírjuk.

Megjegyzés: Nem fogalmazódik meg, hogy az alárendelő szóösszetételre érvényes ez a szabály.

8. A tulságosan hosszú /hat szótagnál hosszabb/ összetett szavakat kötőjellel írjuk.
9. Az összetett szavak határán mind a két kétjegyű mássalhangzót megőrizzzük /bányásszstrájk/.
10. Három azonos mássalhangzót összetétel határán nem írunk egymás mellé: a tagok között kötőjel van.

Megjegyzés: E két utóbbi szabály csak a gyakorlathoz adott utmutatóban szerepel: helyesebb lenne a tanulandó szövegben elhelyezni.

11. Képzett igék írásában a szóelemzés elvét követjük.
12. Az -ít képző í-je hosszú.
13. Az -ul, -ül képző u-ja és ü-je rövid.
14. A t végű igéből képzett műveltető ige /?/ képzője írásának a szabálya
15. A szószármaztatás elvét nem követő írásmód /lélegzik, küszködik, szitkozódik, hanyatlik, bólingat, tekinget, lyuggat, heged, hegeszt; időgál, kocoint/
16. "A képzett szavakban pontosan fel kell tüntetnünk a szótövet és a képzőt is! Különösen ügyeljünk a -ság, -ség képzős szavak helyesírására!"

Megjegyzés: 1. Ismétli a 11. szabályt, most általánosabb formában /képzett igék - képzett szavak/, de lényegében a főnévre szűkítve.

2. Nem kifejtett szabály, ill. példaanyag adja a kifejtését, ami nem feltétlenül biztosítja a tanulók tudatában az absztrakciót - általánosítást.

17. A fosztóképző /?/ írása

Megjegyzés: A ? jellel ellátott terminuszokat korábban nem használta a tankönyv, most mégis mint ismerteket kezeli.

- 18., 19., 20..Földrajzi tulajdonnevekből -i képzővel alkotott melléknevek /összetett tulajdonnevek, kötőjeles földrajzi nevek, különírt földrajzi nevek/ írása

A tanítandó tevékenységek:

Besorolás, osztályozás, csoportosítás

Szavak besorolása irodalmi szövegből, keletkezési idejük becslésével

Szavak besorolása a szóalkotás módjai szerint

Szavak besorolása a tagok relációja és szófaj szerint

Alárendelő összetett szavak csoportosítása

Összetétellel vált névutós szókapcsolatok besorolása

Három szakterületről származó szavak csoportosítása az összetétel relációi szerint

Névszókból képzett igék besorolása

Igék csoportosítása származásuk szerint

A szóalkotás módja és mondattani szempontu csoportosítás irodalmi szövegből

Kiegészítés

Kettőztetések kiegészítése a hiányzó második taggal

Megadott mondatok szóösszetételek mellett álló állitmánnyal történő kiegészítése

Megadott szavak szóösszetétel határán jelentkező kétjegyű mássalhangzókkal való kiegészítése

Megadott szavak kiegészítése a szóösszetétel határán jelentkező három azonos mássalhangzóval

Igék kiegészítése időtartamukban változó magánhangzókkal

Szavak kiegészítése -aj, -ej, ill. -ály, -ély képzővel

Példák gyűjtése, alkotása

Összetett szavak gyűjtése a szem szóhoz, megadott hat szóval

- Hangot utánczó, mozgást jelentő és értektelenséget jelentő iker-
szók gyűjtése
- Ikerszók gyűjtése játékdalokból, rigmusokból, találós kérdések-
ből, mondókákból
- Alárendelő összetett szavak gyűjtése különböző tantárgyak fontos
fogalmai köréből
- Szókapcsolatokhoz összetett szó, összetett szóhoz szókapcsolat
gyűjtése /táblázattal/
- Minőségjelzős összetételek gyűjtése virágnevek, fa nevek, állat-
nevek köréből
- Szerző és mű kapcsolatára vonatkozó összetételek gyűjtése külön-
böző művészeti ágak területéről
- Továbbképzett szavak alkotása az él igéből és a vas főnévből
- A költ szóból képzett és továbbképzett szavak gyűjtése
- A sodor igéből származó különféle jelentésű igék gyűjtése
- Megadott igéknek olyan alakját, amelyek "pillanatnyiságot" jelen-
tenek
- Körülírt tevékenységhez a megfelelő igék gyűjtése
- A meleg melléknévből és a kevés számnévből képzett igék gyűjtése
- Megadott keresztnévnek becéző alakjainak gyűjtése
- Foglalkozást jelentő nevek gyűjtése megadott szakmák területéről

Elemekre bontás

- Idézetekből kiemelt szavak elemekre bontása, a ragozás változásá-
nak elemzése céljából
- Összetett szavak leírása a lehető elválasztások szerint
- Igékötös igék leírása elválasztási lehetőségek szerint

Magyarázat

- Ikerszók szerepének értelmezése Arany Jánosnak A bajusz c. költe-
ményében
- A pillanatnyiságot kifejező igék hatásának magyarázata József Atti-
la Nyár c. versében

Átalakítás

- A szem szóból új szavak alkotása képzéssel
- Szöveg átalakítása szókapcsolatok helyett összetett szavak alkal-
mazásával

Adott szöveg átalakítása megadott szavak beillesztésével
Szócsoporthoz összekapcsolása többszörösen összetett szavakká
Szócsoporthoz összetett szavakká alakítása, helyesírásuk indoklásával

Összetett szavak alkotása két külön sorba irt szavak összekapcsolásával

A jár igéből gyakori cselekvést jelentő ige alkotása

A só főnévből olyan ige keresése, amely sóval való ellátást jelent, valamint olyan melléknév, amelynek jelentése "sóval való ellátottság"

Szóismétlésekből képzett ige alkotása

Megadott szavakból /melléknév/ igék képzése -l, -ul, -ül képzővel, valamint olyan igék alkotása, amelyek jelentése: "valamilyenre tesz"

Helytelenül képzett igék átalakítása helyessé, adott szövegben

Földrajzi nevekből, intézménynevekből -i képzős melléknévek alkotása

Melléknévek alkotása a szomszédos államok nevéből

Főnevek és melléknévek átalakítása olyan képzővel, amelyek segítségével valamivel való ellátottságot jelentő szót kapunk, majd ezek fosztóképzővel való ellátása

Mondatalakítás, fogalmazás

Adott szöveg dőlt betűs szavaival mondatok alkotása

"Tömörítő összetett szavak" alkalmazásával rövid leírás készítése
adott minta alapján

Természeti jelenség mozzanatsorának leírása

Összetett tevékenységek

Összetett szavak kiemelése megadott szövegből, majd szóelemekre bontásuk

A fej szó összetételeinek, valamint a belőle képzett szavaknak kiemelése adott szövegből, csoportosításuk

Felsorolt szavak csoportosítása összetételük szerint, majd szófa-
juk meghatározása

Szavak kiegészítése a hiányzó j hangot jelölő betűvel, majd csoportosításuk az összetétel fajtái szerint

A "különösen kifejező" szavak kiemelése József Attila Anyám c.
verséből; szóbeli indoklás

Két sorban adott szavakból összetettek alkotása, majd besorolásuk az összetétel fajtái, végül helyesírási módjuk szerint

Megadott összetett szavak toldalékolása, majd besorolásuk, ill.

csoportosításuk szerint, hogy melyik taghoz járul toldalék Mikszáth-idézet elemzése mondattani szempontból, majd a benne található összetett szavak csoportosítása

Hiányzó betűk pótlása megadott szavakban; a keletkezett szavak csoportosítása a mellérendelő összetett szavak három fajtája szerint

Összetett szavak jelentésének magyarázata, majd mondatalkotás velük

József Attila Favágó c. versének címét adó szó besorolása az összetétel jellege szerint; még egy összetett szó kiemelése a versből, az összetétel meghatározása, hatásának magyarázata Két sorban adott szavakból összetett szavak alkotása; az összetételek csoportosítása

Adott könyvcímek szavainak besorolása szóösszetétel szempontjából, újabb három hasonló könyvcím gyűjtése, az összetétel jellegének és a szófajnak a meghatározásával

Adott szavakból álló szókapcsolatok jelentésének magyarázata, majd összetett szavakká alakításuk, jelentésmagyarázattal

Az úttörő avatás szó egybeírásának indoklása; további összetett szavak alkotása úttörő előtaggal

Összetett szavak leírása a hiányzó betűk pótlásával; helyesírásuk magyarázata

A magyar tanár és a magyartanár szó, ill. szókapcsolat jelentésének magyarázata, helyesírási indoklás; három összetett szó írása a tanár utótaggal, annak jelölésével, hogy milyen órákat tart az illető tanár

Összetett szavak alkotása két sor szavaiból; ellátásuk -val, -vel raggal

Móczár László: Képes állatvilág c. könyvéből vett részletben az összetett szavak szerepének, jelentésének vizsgálata; a színárnyalatok helyesírási szabályának magyarázata; a birtokos jelzős kapcsolatok külön- és egybeírásának indoklása

Adott szavakhoz két-két olyan szó kapcsolása, amelyek egyikével összetételt, másikával jelzős kapcsolatot alkotnak; indoklás

Adott szavak kiegészítése olyan összetett szavakká, amelyekben az előtagot az utótaghoz hasonlítjuk /hófehér stb./; közülük két-tőt teljes hasonlattá bontva mondatba kell foglalni

Adott szavak alapszóra és képzőre bontása; a képző jelentésváltoztató szerepének magyarázata; a szavak csoportosítása a szóképzés négy válfaja szerint

Adott szövegből a képzett szavak kiemelése, elemekre bontása, csoportosítása az összetétel szerint

Adott szövegben az igéből képzett igék jelentésének magyarázata, a szöveg összetett mondatainak besorolása; összetett szavak besorolása a szövegből

Deák-idézetben az összetett mondat fajtájának meghatározása; a képzett szavak kiemelése az idézetből

A csip igéből igék képzése; a képző jelentésváltoztató szerepének magyarázata

Adott szöveg megjelölt névszóiból igék képzése; a képzett igékkel átfogalmazandó a szöveg

Adott szöveg képzett igéiben a hiányzó betűk pótlása, annak megállapításával, hogy a pótlás a helyesírás mely alapelve szerint történt; az igék kijelentő mód, mult idejű, alanyi ragozásu alakjainak leírása

Adott alapszavakból műveltető igék képzése, majd tárgyas ragozásu 2. személyű rovidebb felszólító alakjukkal egy-egy mondat írása

Hangutánzó igék átalakítása mozzanatossá, a keletkezett igepárok-kal mondatok alkotása

Adott mondatok igéinek műveltetővé alakítása; a szöveg értelmi változásának magyarázata

A megy ige megadott rokon értelmű párjai közül a mozzanatosak kiemelése; ezekkel három mondat alkotása.

Képzett névszók csoportosítása szófajuk szerint, a képzők aláhúzással történő kiemelése; a képző jelentésváltoztató szerepének magyarázata

Megadott alapszókból képzett szavak alkotása; a képzett szavak csoportosítása jelentés szerint; a szópárok felhasználása jellemzésben.

A dalol igéből a három igenév képzése, ezekkel egy-egy mondat alkotása; a képzett szó mondatrész-funkciójának megállapítása

Magánhangzók pótlása szavakban; a szavak besorolása összetétel szerint

Igenevek képzése megadott igékből; a képzett igenevekből főnevek képzése -ság, -ség képzővel, majd mondatalkotás velük

Hiányzó mássalhangzók pótlása megadott képzett szavakban; hangoztatás útján megállapítandó az írásmód és kiejtés közötti különbség

Megadott alapszavakból főnevek képzése -ság, -ség képzővel; csoportosításuk hangrend szerint; hangoztatással megállapítandó az írásmód és kiejtés különbsége

Megadott szavak fosztóképzős párjának írása; mondatalkotás velük
Földrajzi nevekből -i képzős melléknév képzése; csoportosításuk a helyesírás módja szerint

Földrajzi nevekből -i képzős melléknév képzése; szövegkiegészítés a kapott képzett szavakkal

E tematikus egységben dominálnak az összetett feladatok: az összes tevékenység 44,3 %-át alkotják. Elég sok a példák gyűjtését, ill. analógiás alkotását kívánó tevékenység is /16,5 %/, valamint az átalakítási feladat /14,4 %/. Jelentős számú besorolási - csoportosítási - rendszerezési feladat is szerepel /10,3 %/, míg a többi típusból viszonylag kevés. Vagyis a bonyolultabb gondolkodási műveletket kívánó feladatok kerültek túlsúlyba, ami a gondolkodásfejlesztés szempontjából igen jelentős tény. Nem lehetetlen, bár nem is bizonyítható, hogy igen jó eredményt értek el a tanulók e tematikus egységből országos átlagban.

2. MÉRŐLAPOK ÉS A JAVÍTÓKULCSOK

Témazáró mérőlap

A/ változat

Általános iskola

Név: .....

Nyelvtan, 8.osztály

Csztály: .....

SZÓALKOTÁS

1. Hogyan nevezzük azt a szót, amelyből képző segítségével új szót alkotunk?

.....

a	
1	

2. Hogyan írjuk az olyan mellérendelő összetett szavakat, amelyek mindkét tagjához toldalék járul?

.....

a	
1	

3. Soronként olyan szavakat írtunk egymás után, amelyekből egy összetett szót alkothatsz. Írd le a pontozott vonalakra a keletkezett összetett szavakat!

a/ tartalék, munka, erő: .....

b/ brigád, értekezlet: .....

c/ gyűlés, nagy: .....

d/ asztali, csapat, tenisz, bajnokság: .....

.....

e/ anyag, látás, el: .....

f/ szeretet, ember: .....

g/ rendű, harmad: .....

a	b	c	d	e	f	g	
2	1	2	2	1	1	1	

4. Sorold fel a szóalkotás módjait!

.....

.....

a	b	c	
1	1	1	

5. Egészítsd ki!

A képzett igék írásában a szóelemzés elvét követjük, tehát . . . . .

a	b	
1	1	

6. Hogyan írjuk a kötőjeles földrajzi nevekből -i képzővel alkotott mellékneveket?

. . . . .
 . . . . .
 . . . . .

a	b	
2	1	

7. Állapítsd meg a következő szavakról, hogy alárendelő vagy mellérendelő összetett szavak! Írd betűjelüket a megfelelő helyre!

a/ dúsgazdag,   b/ hasznavehetetlen
 c/ papírgyártás   d/ cserebere
 e/ magánember   f/ maholnap

Mellérendelő összetett szó: . . . . .

. . . . .

Alárendelő összetett szó: . . . . .

. . . . .

a	b	c	d	e	f	
2	2	1	1	1	1	

8. Mikor írjuk egybe a mellérendelő összetett szavak tagjait?

. . . . .
 . . . . .

a	
1	

8/3.A

9. Hogyan írjuk a jelöletlen tárgyas, határozós és jelzős szóösszetételeket?

.....

a	
1	

10. Töltsd ki az alábbi táblázatot úgy, hogy a beírt szókapcsolatból alkoss összetett szót, a beírt összetett szóból pedig alkoss meg azt a szókapcsolatot, amelyikből az összetett szó származik!

Szókapcsolat	Összetett szó
karddal vív	a/
a kocsi kereke	b/
c/	cipőtalp
száját tátotta	d/
e/	rovarirtó

a	b	c	d	e	
1	1	1	2	2	

11. Egészítsd ki!

Ha olyan szavakat kapcsolunk össze, amelyek .....

..... a/

és ..... , akkor

b/

mellérendelő szóösszetétel keletkezik.

a	b	
1	1	

12. Sorold fel az alárendelő összetett szavak fajtáit!

.....

.....

a	b	c	d	
1	1	1	1	

8/3.-A.

13. Csoportosítsd az alábbi táblázat segítségével a következő szavakat! Írd betűjelüket a táblázat megfelelő rovatába!

a/ zezugos,   b/ csireg-csörög
c/ folyton-folyvást   d/ fúr-farag
e/ dúsgazdag   f/ unos-untalan

Kettőztetett szó	Ikerszó	Valódi összetett szó

a	b	c	d	e	f	
2	2	2	3	4	2	

14. Képezz műveltető igét az alább felsorolt igékből!

a/ köt: . . . . . d/ sejt: . . . . .
b/ szánt: . . . . . e/ vet: . . . . .
c/ lát: . . . . .

a	b	c	d	e	
2	3	2	3	2	

15. Az alábbi szavakból képezz főnevet -ság, -ség képzővel!

a/ friss: . . . . . e/ igaz: . . . . .
b/ merész: . . . . . d/ lakos: . . . . .

a	b	c	d	
3	2	2	2	

16. Írd le szótagolva az alábbi két szót a mellettük található vonalra!

könyveimet: . . . . .

rosszabbul: . . . . .

a	b	c	d	e	f	g	
2	2	2	2	2	2	2	

17. Írd le az alábbi szavak -val, -vel ragos alakját a mellettük található vonalra!

a/ oszlop: . . . . .
 b/ gomb: . . . . .
 c/ hely: . . . . .
 d/ ujj: . . . . .
 e/ meggy: . . . . .

a	b	c	d	e	
2	2	2	2	2	

Teljesítmény: ....%pont

SZORGALMI FELADATOK

18. A megadott alapszavakból alkoss képzett szavakat a jelölés szerint!

Alapszó	Ige	Melléknév	Főnév
		/Igenév is!/ bíz	
bíz	a/	b/	c/ . . . . .
más	d/	e/	f/ . . . . .
hall	g/	h/	i/ . . . . .

a	b	c	d	e	f	g	h	i	
2	2	2	2	2	2	2	2	2	

19. Az alábbi táblázatban két többszörösen összetett szót találsz. - Állapítsd meg az összetétel fajtáját külön az 1. és a 2. tag, majd a 2. és a 3. tag között!
 A jelzős vagy határozós összetételekben nevezd meg, hogy milyen jelző vagy határozó!

Az összetett szó	Az 1. és a 2. tag közötti viszony	A 2. és a 3. tag közötti viszony
rovarirtószer	a/	b/
törökmézárus	c/	d/

a	b	c	d	
2	2	2	2	

A szorgalmi feladat értéke: ....%pont

Érdemjegy: . . . . .

Ez a teszt - az OM és az OPI támogatásával - a JATE Pedagógiai Tanszéken készült.

Csoportvezető: Dr. Crosz Sándor kandidátus

Az újraskozsoroztatásért felelős: .....

SZÓALKOTÁS

1. a/ alapszó
2. a/ kötőjellel
3. Csak kifogástalan helyesírással fogadható el!
a/ munkaerő-tartalék
b/ brigáderkezelés
c/ nagygyűlés
d/ asztaltenisz-csapatbajnokság
e/ anyagellátás
f/ emberszeretet
g/ harmadrendű
4. a/ szóösszetétel
b/ szóképzés
c/ mozaikszó-alkotás
5. a/ feltüntetjük az alapszó végső /utolsó/másalhangzóját
b/ és az igeképzőt /a képző első mássalhangzóját/
6. a/ Ha az előtag önmagában is tulajdonnév, az előtagot nagy kezdőbetűvel.
b/ Minden más esetben mindkét tagot kis kezdőbetűvel.
/Ha e két jegyet tartalmazza, más megfogalmazásban is elfogadható a szabály./
7. Mellérendelő: a/, d/, f/
Alárendelő: b/, c/, e/
8. a/ Ha a toldalék csak a második taghoz járul.
9. a/ egybe
10. a/ kardvívó
b/ kocsikerék
c/ a cipő/nek a/ talpa
d/ szájtátva /szájtáti/
e/ rovat irt
11. a/ A mondatban azonos mondatrészek volnának,
b/ és többnyire azonos szófaják.
12. a/ alanyos /alanyi/
b/ tárgyas
c/ határozós
d/ jelzős
13. a/ Kettőztetett: c/, f/
b/ Ikerszó: a/, b/
c/ Valódi összetett: d/, e/
14. Csak kifogástalan helyesírással
a/ köttet
b/ szántat
c/ láttat
d/ sejtet
e/ vettet
15. Csak hibátlan helyesírással!
a/ frissesség
b/ merészség
c/ igazság
d/ lakosság

16. a/ köny-
 b/ ve-
 c/ i-
 d/ met
 e/ rosz-
 f/ szab-
 g/ bul

17. Csak hibátlan helyesírással!

- a/ oszloppal
 b/ gombbal
 c/ helyyel
 d/ ujjal
 e/ meggyel

18. Javítása értelem szerint.

19. a/ tárgyas
 b/ minőségjelzős
 c/ minőségjelzős
 d/ tárgyas

OSZTÁLYZATTÁ ALAKÍTÁS

0 - 40	elégtelen
41 - 59	elégséges
60 - 76	közepes
77 - 92	jó
93 - 100	jeles

Témazáró mérőlap

Általános iskola

Nyelvtan, 8.osztályB/ változat

Név: .....

Osztály: .....

SZÓALKOTÁS

1. Hogyan nevezzük azt a szót, amelyet egy másik szóból alkotunk képző segítségével?

.....

2	1	
4		

2. Egészítsd ki az alábbi helyesírási szabályt!

A kéttagú összetett szavakat .....

..... írjuk.

2	1	
4		

3. Soronként olyan szavakat írtunk egymás után, amelyekből egy összetett szót alkothatsz. Írd le a pontozott vonalakra a keletkezett összetett szavakat!

a/ könyv, nép, tár: .....

b/ beton, keverő, gép, alkatrész: .....

.....

c/ proletár, forradalom: .....

d/ ipar, cement: .....

e/ dísz, század: .....

f/ szükséglet, munka, erő: .....

g/ vágás, nagyra: .....

2	3	2	2	2	2	4	
2	3	2	2	2	2	4	

4. Sorold fel a mellérendelő összetett szavak fajtáit!

.....

.....

2	3	2	4	
4	4	4		

8/3.B

5. Milyen fajta összetett szót nevezünk alárendelt összetett szónak?

.....

.....

a	b	
1	1	

6. Mi a szabály a fosztóképző helyesírására?

.....

.....

a	b	
1	1	

7. Állapítsd meg a következő szavakról, hogy mellérendelő vagy alárendelő összetett szavak! Betűjelüket írd a megfelelő helyre!

a/ járókelő   b/ zenebona   c/ áldozatkész
d/ zezzugos   e/ kincskereső   f/ üzemvezető

Mellérendelő összetett szó: .....

.....

Alárendelő összetett szó: .....

.....

a	b	c	d	e	f	
1	1	2	2	1	2	

8. Melyik tag határozza meg az összetett szó szófaját?

.....

a	
1	

9. Mikor írjuk egybe a mennyiségjelzős és minőségjelzős szókapcsolatokat?

.....

.....

a	
1	

8/3.B.

10. Töltsd ki az alábbi táblázatot úgy, hogy a beírt szókapcsolatból alkoss összetett szót, a beírt összetett szóból pedig alkossd meg azt a szókapcsolatot, amelyikből az összetett szó származik!

Szókapcsolat	Összetett szó
a hegynek az oldala	a/
b/	elvhű
c/	kincskereső
igazat mond	d/
e/	háztető

a	b	c	d	e	
1	2	2	1	1	

11. Húzd alá a megfelelő választ!

Az -it képző i-je mindig e/ hosszú
b/ rövid

a	b	
1	1	

12. Csoportosítsd az alábbi táblázat segítségével a következő szavakat! Írd betűjelüket a táblázat megfelelő rovatába!

e/ hejehuja   b/ olykor-olykor   c/ nyakra-főre,
d/ járókelő   e/ lim-lom   f/ alig-alig

Kettőztetett szó	Ikerszó	Valódi összetett szó

a	b	c	d	e	f	
2	1	2	1	1	1	

8/3.B

13. Milyen szófajból képezhetünk

igét? . . . . .

névszót? . . . . .

a	b	c	d	e
1	1	1	1	

14. Képez műveltető igét az alábbi felsorolt igékből!

a/ rejt: . . . . . d/ jut: . . . . .

b/ készít: . . . . . e/ fut: . . . . .

c/ fest: . . . . .

a	b	c	d	e
3	3	3	2	2

15. Az alábbi névszókából képez főneveket -ság, -ség képzővel!

a/ felelős: . . . . . c/ összes: . . . . .

b/ gonosz: . . . . . d/ köz: . . . . .

a	b	c	d	e
2	2	2	2	

16. Írd le szótagolva az alábbi két szót a mellettük található vonalra!

leckéidet: . . . . .

hosszabban: . . . . .

a	b	c	d	e	f	g
2	2	2	2	2	2	2

17. Írd le az alábbi szavak -val, -vel ragos alakját a mellettük található vonalra!

a/ gép: . . . . .

b/ gömb: . . . . .

c/ fogoly: . . . . .

d/ szakáll: . . . . .

e/ meccs: . . . . .

a	b	c	d	e
2	2	2	2	2

Teljesítmény: ....%pont

SZORGALMI FELADATOK

18. A megadott alapszavakból alkoss képzett szavakat a jelölés szerint!

<u>Alapszó</u>	<u>Ige</u>	<u>Melléknév</u>	<u>Főnév</u>
		/Igenév is!/ a/	b/ c/
szép	a/	b/	c/
ad	d/	e/	f/
kér	g/	h/	i/

a	b	c	d	e	f	g	h	i	
2	2	2	2	2	2	2	2	2	

19. Az alábbi táblázatban két többszörösen összetett szót találsz. - Állapítsd meg az összetétel fajtáját külön az 1. és a 2. tag, majd a 2. és a 3. tag között!
A jelzős vagy a határozós összetételekben nevezd meg, hogy milyen jelző vagy határozó!

Az összetett szó	Az 1. és a 2. tag közötti viszony	A 2. és a 3. tag közötti viszony
szamfényvesztés		
betűszedőmester		

a	b	c	d	
2	2	2	2	

A szorgalmi feladatok értéke: ...%pont

Érdemjegy: . . . . .

Ez a teszt - az OM és az OPI támogatásával - a JATE Pedagógiai Tanszéken készült.
Csoportvezető: Dr. Orosz Sándor kandidátus
Az újraskozorozításért felelős: .....

Javítókulcs, 8. osztályB/ változat

SZÓALKOTÁS

1. a/ képzett szó
2. b/ mindig egybe
3. Csak hibátlan helyesírással!
  - a/ népkönyvtár
  - b/ betonkeverőgép-alkatrész
  - c/ proletárforradalom
  - d/ cementipar
  - e/ díszszázad
  - f/ munkaerő-szükséglet
  - g/ nagyravágyás
4. a/ kettőztetett szó
/szókettőzés/
b/ ikerszó
c/ valódi összetett szó
5. a/ A tagok nem azonos mondat-
részek volnának /az egyik
tag a másiknak valamilyen
mondatrésze/.
b/ Az előtag az utótagnak va-
lamilyen mondatrésze.
Ha a b/ választ írja, az
a/ is automatikusan jónak
minősül.
6. a/ Tudja-e, hogy a -tlan, -tlen
a főszótképző?
b/ Nem szabad a t-jét kettőzni.
7. Mellérendelő: a/, b/, d/
Alárendelő: c/, e/, f/
8. a/ az utótag
9. a/ Ha az egybeírással
jelentést különítünk
el.
10. a/ hegyoldal
b/ elvőhez hű /ember/
c/ kincset keres
d/ igazmondó
e/ a ház/nak a/ teteje
11. a/ hosszú
b/ rövid
12. Kettőztetett: b/, f/
Ikerszó: a/, e/
Valódi összetett: c/, d/
13. Igét: a/ igéből
b/ névszóból
Névszót: c/ igéből
d/ névszóból
14. Csak hibátlan helyesírással!
  - a/ rejtet
  - b/ készített
  - c/ festet
  - d/ juttat
  - e/ futtat

15. Csak hibátlan helyesírással!

- a/ felelősség
- b/ gonoszság
- c/ összesség
- d/ község

16. a/ lec-

- b/ ké-
- c/ i-
- d/ det
- e/ hosz-
- f/ szab-
- g/ ban

17. a/ géppel

- b/ gömbbel
- c/ fogollyal
- d/ szakállal
- e/ meccsel

18. Javítása értelem szerint.

19. a/ birtokos jelző

- b/ tárgyas
- c/ tárgyas
- d/ minőségjelzős

OSZTÁLYZATTA ALAKÍTÁS

0 - 45	elégtelen
46 - 62	elégséges
63 - 79	közepes
80 - 92	jó
93 - 100	jeles

Témazáró mérőlap

Általános iskola

Nyelvtan, 8.osztályC/ változat

Név: .....

Osztály: .....

SZÓALKOTÁS

1. Hogyan nevezzük a képzett szóból újabb képzővel alkotott szót?

.....

a	
1	

2. Hogyan írjuk az olyan mellérendelő összetett szavakat, amelyeknek mindkét tagjához toldalék járulhat?

a	
1	

3. Soronként olyan szavakat írtunk egymás után, amelyekből egy összetett szót alkothatsz. Írd le a pontozott vonalakra az összetett szavakat!

a/ gazdálkodás, munka, erő: .....

b/ bővész, mutatóvány: .....

c/ tisztító, cipő: .....

d/ vizsgáló, csillag: .....

e/ idő, munka, veszteség: .....

f/ bányász, sztrájk: .....

g/ diktatúra, proletár: .....

a	b	c	d	e	f	g	
2	1	1	1	2	2	2	

4. Sorold fel a szóalkotás módjait!

.....

.....

a	b	c	
1	1	1	

5. Egészítsd ki!

A képzett igék írásában a szóelemzés elvét követjük,
 tehát . . . . .

. . . . .
 . . . . .

a	b	
1	1	

6. Mi a műveltető ige képzője, ha -t végű igeből képezzük a műveltető igét?

. . . . .
 . . . . .

a	b	
2	2	

7. Állapítsd meg a következő szavakról, hogy alárendelő vagy mellérendelő összetett szavak! Betűjelüket írd a megfelelő helyre!

a/ rendőr   b/ billeg-ballag   c/ könyveim
 d/ koldusszegény   e/ járókelő   f/ útvesztő

Mellérendelő összetett szó: . . . . .

. . . . .

Alárendelő összetett szó . . . . .

. . . . .

a	b	c	d	e	f	
2	1	2	2	2	2	

8. Milyen mellérendelő összetett szót nevezünk ikerszónak?

. . . . .

. . . . .

a	
1	

8/3.C.

9. Milyen szabályt alkalmazunk a többszörösen összetett szavak helyesírásában?

.....
 .....

a	
2	

10. Töltsd ki az alábbi táblázatot úgy, hogy a beírt szókapcsolatból alkoss összetett szót, a beírt összetett szóból pedig alkossd meg azt a szókapcsolatot, amelyből az összetett szó származik!

Szókapcsolat	Összetett szó
a/	áldozatkész
fajét töri	b/
c/	ételhordó
d/	ablakpárkány
a kapa nyele	e/

a	b	c	d	e	
2	2	2	2	1	

11. Egészítsd ki!

Ha olyan szavakat kapcsolunk össze, amelyek . . . . .

.....
 a/

és .....
 b/ ..... , akkor

mellérendelő szóösszetétel keletkezik.

a	b	
1	1	

12. Sorold fel az alárendelő összetett szavak fajtáit!

.....
 .....

a	b	c	d	
1	1	1	1	

13. Csoportosítsd az alábbi táblázat segítségével a következő szavakat! Írd betűjelüket a táblázat megfelelő rovatába!

a/ körbe-körbe   b/ diceg-döcög   c/ süt-főz
d/ maholnap   e/ cserebere   f/ egy-egy

Kettőzött szó	Ikerszó	Valódi összetett szó

a	b	c	d	e	f	
1	1	2	1	2	4	

14. Képezz műveltető igét az alább felsorolt igékből!

a/ fűt: . . . . . d/ alakít: . . . . .
b/ ringat: . . . . . e/ elhalaszt: . . . . .
c/ hajt: . . . . .

a	b	c	d	e	
2	2	2	2	3	

15. Az alábbi névszókból képezz főnevet -ság, -ség képzővel!

a/ munkás: . . . . . c/ száraz: . . . . .
b/ kész: . . . . . d/ képes: . . . . .

a	b	c	d	
2	2	2	2	

16. Írd le szótagolva az alábbi két szót a mellettük található vonalra!

hosszabban: . . . . .
dolgaiddat: . . . . .

a	b	c	d	e	f	g	
2	2	2	2	2	2	2	

19. Az alábbi táblázatban két többszörösen összetett szót találasz. Állapítsd meg az összetétel fajtáját külön az 1. és a 2. tag, majd a 2. és a 3. tag között! - A jelzős vagy határozós összetételekben nevezd meg, hogy milyen jelző vagy határozó!

Az összetett szó	Az 1. és a 2. tag közötti viszony	A 2. és a 3. tag közötti viszony
vízszintcsökkenés	a/	b/
könyvkötőmester	c/	d/

2	2	2	2	
---	---	---	---	--

A szorgalmi feladatok értéke: ...%pont

Érdemjegy: . . . . .

Ez a teszt - az OM és az OPI támogatásával - a JATE Pedagógiai Tanszékén készült.

Csoportvezető: Dr.Orosz Sándor kandidátus

Az újraskiosztásért felelős: .....

Javítókulcs, 8. osztályC/ változat

SZÓALKOTÁS

1. a/ továbbképzett szó
2. a/ kötőjellel
3. Csak hibátlan helyesírással!
  - a/ munkaerő-gazdálkodás
  - b/ bővészmutatvány
  - c/ cipőtisztító
  - d/ csillagvizsgáló
  - e/ munkaidő-veszteség
  - f/ bányászsztrájk
  - g/ proletárdiktatúra
4. a/ szóösszetétel
  - b/ szóképzés
  - c/ mozaikszó-alkotás
5. a/ Kírjuk az alapszó végső /utolsó/ mássalhangzóját,
  - b/ és az igeképzőt /a képző/ kezdő mássalhangzóját/.
6. a/ Ha magánhangzó előzi meg a-t végződést, akkor -tat, -tet,
  - b/ ha mássalhangzó előzi meg a-t végződést, akkor -at, -et.
7. Mellérendelő: b/, d/, e/
Alárendelő: a/, c/, f/
8. a/ A szónak saját hang-változatával való kapcsolatát.
9. a/ A hat szótagnál hosszabbat rendszerint kötőjellel írjuk.
10. a/ áldozatra kész /ember/
b/ fejtörő
c/ ételt hordó /edény/
d/ az ablak/nak a/ párkánya
e/ kapanyél
11. a/ A mondatban azonos mondatrészek volnának,
b/ és többnyire azonos szófajúak.
12. a/ alanyos /alanyi/
b/ tárgyas
c/ határozós
d/ jelzős
13. Kettőztetett: a/, f/
Ikérszó: b/, e/
Valódi összetett: c/, d/

14. Csak hibátlan helyesírással!

- a/ fűttet
- b/ ringattat
- c/ hajtat
- d/ alakíttat
- e/ elhalasztat

OSZTÁLYZATTÁ ALAKÍTÁS

0 - 46	elégtelen
47 - 63	elégséges
64 - 79	közepes
80 - 92	jó
93 -100	jeles

15. Csak hibátlan helyesírással!

- a/ munkásság
- b/ készség
- c/ szárazság
- d/ képesség

16. a/ hosz-

- b/ szab-
- c/ ban
- d/ dol-
- e/ ga-
- f/ i-
- g/ dat

17. a/ körrel

- b/ akadálllyal
- c/ lánkkal
- d/ vállal
- e/ könnyel

18. Javítása értelem szerint.

19. a/ birtokos jelző

- b/ birtokos jelző
- c/ tárgyas
- d/ minőségjelzős

Témazáró mérőlap
Általános iskola
Nyelvtan, 8. osztály

D/ változat

Név: .....
Osztály: .....

SZÓALKOTÁS

1. Egésztítsd ki!

A több alakú képzők /mihez?/ .....
..... illeszkednek.

a	
1	

2. Egésztítsd ki az alábbi helyesírási szabályt!

A kéttagú összetett szavakat .....
..... írjuk.

a	
1	

3. Soronként olyan szavakat írtunk egymás után, amelyekből egy összetett szót alkothatsz. Írd le a pontozott vonalakra az összetett szavakat!

- a/ pénz, miniszter, ügy: .....
b/ utalvány, posta: .....
c/ idő, munka, megtakarítás: .....
d/ termelés, olaj: .....
e/ gyűrfű, jegy: .....
f/ erő, vándorlás, munka: .....
g/ csepp, barlang, kő: .....

a	b	c	d	e	f	g	
1	1	2	1	2	2	1	

4. Sorold fel a mellérendelő összetett szavak fajtáit!

.....
.....

a	b	c	
1	1	1	

8/3.D

5. Milyen fajta összetett szót nevezünk alárendelt összetett szónak?

.....
 .....
 .....

a	b	
1	1	

6. Mit nevezünk képzőnek?

.....
 .....

a	b	
1	1	

7. Állapítad meg a következő szavakról, hogy alárendelő vagy mellérendelő összetett szavak! Írd betűjelüket a megfelelő helyre!

a/ fúr-farag,   b/ összevissza   c/ gépcsarnok
 d/ dirmeg-dörmög   e/ kőfejtő   f/ tűzálló

Mellérendelő összetett szó: .....

.....

Alárendelő összetett szó: .....

.....

a	b	c	d	e	f	
1	1	1	1	1	1	

8. Hogyan írjuk az egy szóból álló és az egybeírt összetett tulajdonnevekből -i képzővel alkotott mellékneveket?

.....

a	
2	

8/3.D

9. Melyik tagja határozza meg az összetett szó szófaját?

.....

a	
1	

10. Töltsd ki az alábbi táblázatot úgy, hogy a beírt szókapcsolatból alkoss összetett szót, a beírt összetett szóból pedig alkoss meg azt a szókapcsolatot, amelyből az összetett szó származik!

Szókapcsolat	Összetett szó
a kerékpár gumija	a/
b/	hegymászó
c/	ablaküveg
munkára képes	d/
pecsenyét süt	e/

a	b	c	d	e	
1	2	2	1	2	

11. Húzd alá a megfelelő választ!

Az -ul, -ül képző u-ja és ü-je mindig a/ hosszú
b/ rövid

a	b	
1	1	

12. Milyen szófajból képezhetünk

igét? .....
névszót? .....

a	b	c	d	
1	1	1	1	

8/3.D.

13. Csoportosítsd az alábbi táblázat segítségével a következő szavakat! Írd betűjelüket a táblázat megfelelő rovatába!

a/ koldusszegény   b/ irkafirka   c/ dúl-fúl
d/ köröskörül   e/ térül-fordul   f/ alig-alig

Kettőztetett szó	Ikerszó	Valódi összetett szó

a	b	c	d	e	f	
1	2	2	2	2	1	

14. Képezz műveltető igét az alább felsorolt igékből!

a/ begyűjt: . . . . . d/ tölt: . . . . .
b/ sirat: . . . . . e/ épít: . . . . .
c/ elsajátít: . . . . .

a	b	c	d	e	
3	3	3	3	3	

15. Az alábbi névszókból képezz főnevet -ság, -ség, képzővel!

a/ köteles: . . . . . c/ heves: . . . . .
b/ egész: . . . . . d/ nehéz: . . . . .

a	b	c	d	
2	2	2	2	

16. Írd le szótagolva az alábbi két szót a mellettük található vonalra!

rosszabbul: . . . . .

fogaidat: . . . . .

a	b	c	d	e	f	g	
2	2	2	2	2	2	2	

19. Az előbbi táblázatban két többszörösen összetett szót találsz. Állapítsd meg az összetétel fajtáját külön az 1. és a 2. tag, majd a 2. és a 3. tag között! - A jelzős és a határozós összetételekben nevezd meg, hogy milyen jelző vagy milyen határozó!

Az összetett szó	Az 1. és a 2. tag közötti viszony	A 2. és a 3. tag közötti viszony
háztűznéző	a/	b/
árumintavásár	c/	d/

a	b	c	d	
2	2	2	2	

A szorgalmi feladatok értéke: ...%pont

Érdemjegy: . . . . .

Ez a teszt - az OM és az OFI támogatásával - a JATE Pedagógiai Tanszékén készült.

Csoportvezető: Dr.Orosz Sándor kandidátus

Az újrásokszorosításért felelős: .....

Javítókulcs, 8. osztályD/ változat

SZÓALKOTÁS

1. a/ az alapszó hangrendjéhez
2. a/ mindig egybe
3. Csak hibátlan helyesírással!
  - a/ pénzügyminiszter
  - b/ postautalvány
  - c/ munkaidő-megtakarítás
  - d/ olajtermelés
  - e/ jeggyűrű
  - f/ munkaerő-vándorlás
  - g/ cseppkőbarlang
4. a/ kettőztetett szó /szó-kettőzés/
  - b/ ikerszó
  - c/ valódi összetett szó
5. a/ A tagok nem azonos mondatrészek volnának.
  - b/ Az előtag az utótagnak valamilyen mondatrésze.

Ha a b/ választ írja, automatikusan jónak vesszük az a/-t is.
6. a/ toldalékot
  - b/ mellyel új /jelentésű/ szót alkotunk
7. Mellérendelő: a/, b/, d/
  - Alárendelő: c/, e/, f/
8. a/ kis kezdőbetűvel
9. a/ az utótag
10. a/ kerékpárgumi
  - b/ hegyet mászik
  - c/ az ablak/nak az/ üvege
  - d/ munkaképes
  - e/ pecsenyesütő
11. a/ hosszú
  - b/ rövid
12. igét: a/ igéből
  - b/ névszóból

névszót: a/ igéből

b/ névszóból
13. Kettőztetett: d/, f/
  - Ikerszó: b/, c/
  - Valódi összetett: a/, e/
14. Csak hibátlan helyesírással!
  - a/ begyújtat
  - b/ sirattat
  - c/ elsajátított
  - d/ töltet
  - e/ épített

15. Csak hibátlan helyesírással!

- a/ kötelesség
- b/ egészség
- c/ hevesesség
- d/ nehézkes

OSZTÁLYZATTÁ ALAKÍTÁS

0 - 43	elégtelen
44 - 61	elégséges
62 - 79	közepes
80 - 92	jó
93 - 100	jeles

16. a/ rossz-
b/ szab-
c/ bul
d/ fo-
e/ ga-
f/ i-
g/ dat

17. a/ alakkal
b/ súllyal
c/ hanggal
d/ tollal
e/ gallyal

18. Javítása értelem szerint.

19. a/ birtokos jelző
b/ tárgyas
c/ minőségjelzős
d/ birtokos jelző
/esetleg: határozós/

3. Összesített eredmények tesztváltozatonként

Az összes tematikus egység közül ezt tudják a legjobban a tanulók a felső tagozaton: a négy változat csaknem 74 % pontos átlaga ezt jelzi, és megerősíti e megállapítást, hogy a 40 % pont alatti eredményt elért tanulók aránya mindössze 5,8 %, míg a tanulók majdnem fele /48,4 %/ nyújtott 80 % pontnál magasabb teljesítményt /26-33. tábla/. Ezek az adatok önmagukban is az eloszlása pozitív irányú aszimmetriájára utalnak, de szemléletesen tárul eléink mind ez a 32., 33., 34. és a 35. ábrán.

Ennek a jó eredménynek a valószínű oka - a korábban említetteken kívül - az lehet, hogy a tananyag könnyű, aminek egyik magyarázatául szolgálhat, hogy a szóösszetétel problématikájának megértését - elsajátítását jól készítik elő az egyszerű és főként az összetett mondatokról az előző tematikus egységben tanult ismeretek.- Akármilyen legyen is az ok, csak örülhetünk, hogy találunk végre egy nyelvtani témát, amelynek tudásanyagát a tanulók nagy többsége jól elsajátította.

27. tábla

Eloszlás

26. tábla

A III/A változat fesszefog-
lald adatai

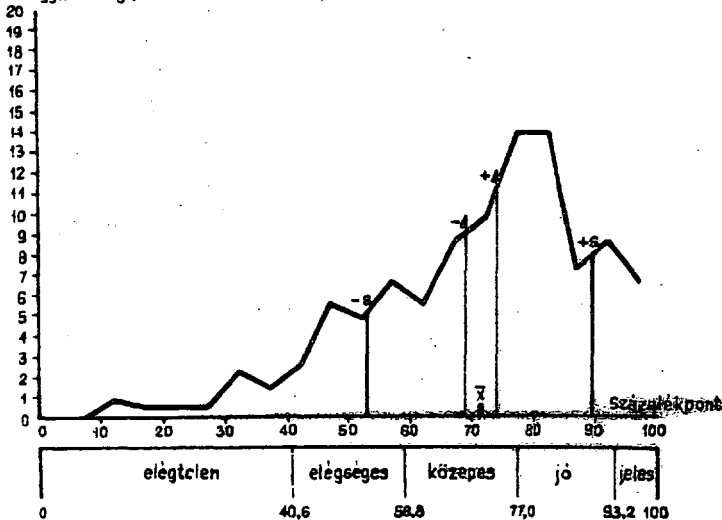
A tanulók száma	222
Átlag $\bar{x}$	71,51
Konfidencia intervallum $\pm \Delta$	2,39
Pontossági követelmény %	3,34
Szórás $\pm s$	15,19
Relatív szórás %	25,44

%pont	Tanuló /%/
0,1 - 5,0	0,0
5,1 - 10,0	0,0
10,1 - 15,0	0,9
15,1 - 20,0	0,4
20,1 - 25,0	0,4
25,1 - 30,0	0,4
30,1 - 35,0	2,2
35,1 - 40,0	1,3
40,1 - 45,0	2,7
45,1 - 50,0	5,4
50,1 - 55,0	4,9
55,1 - 60,0	6,7
60,1 - 65,0	5,4
65,1 - 70,0	3,5
70,1 - 75,0	9,9
75,1 - 80,0	13,9
80,1 - 85,0	13,9
85,1 - 90,0	7,2
90,1 - 95,0	3,2
95,1 - 100,0	6,7

A III/A VÁLTOZAT EREDMÉNYEINEK ELOSZLÁSA

32. ábra

Relatív gyakoriság %

28. tábla

A III/E változat összefoglaló adatai

A tanulók száma	226
Átlag $\bar{x}$	74,66
Konfidencia intervallum ± 4	2,22
Pontossági követelmény %	2,97
Szórás $\pm s$	17,03
Relatív szórás %	22,81

29. tábla

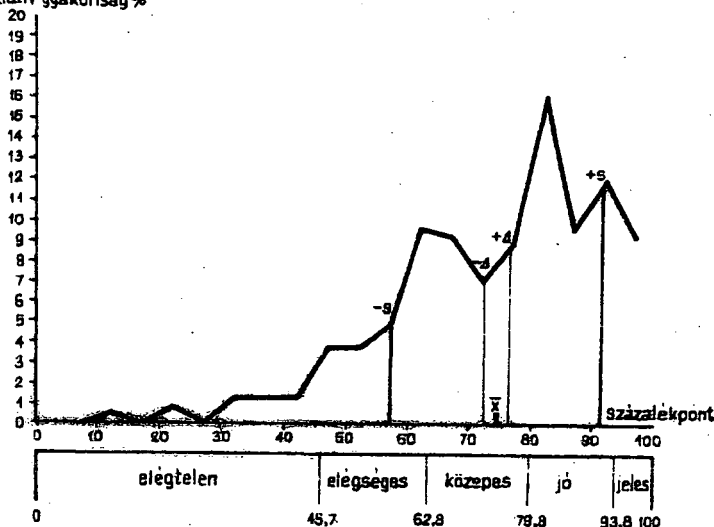
Eloszlás

%pont	Tanuló /%
0,1 - 5,0	0,0
5,1 - 10,0	0,0
10,1 - 15,0	0,4
15,1 - 20,0	0,0
20,1 - 25,0	0,8
25,1 - 30,0	0,0
30,1 - 35,0	1,3
35,1 - 40,0	1,3
40,1 - 45,0	1,3
45,1 - 50,0	3,9
50,1 - 55,0	3,9
55,1 - 60,0	3,8
60,1 - 65,0	9,7
65,1 - 70,0	9,2
70,1 - 75,0	7,0
75,1 - 80,0	16,8
80,1 - 85,0	15,9
85,1 - 90,0	9,7
90,1 - 95,0	11,9
95,1 - 100,0	9,2

AI III/B VÁLTOZAT EREDMÉNYEINEK ELOSZLÁSA

33. ábra

Relatív gyakoriság %

30. tábla

A IIL/C változat összefoglaló adatai

A tanulók száma	203
Átlag $\bar{x}$	76,01
Konfidencia intervallum $\pm \Delta$	2,26
Pontossági követelmény %	2,98
Szórás $\pm s$	16,46
Relatív szórás %	21,66

31. tábla

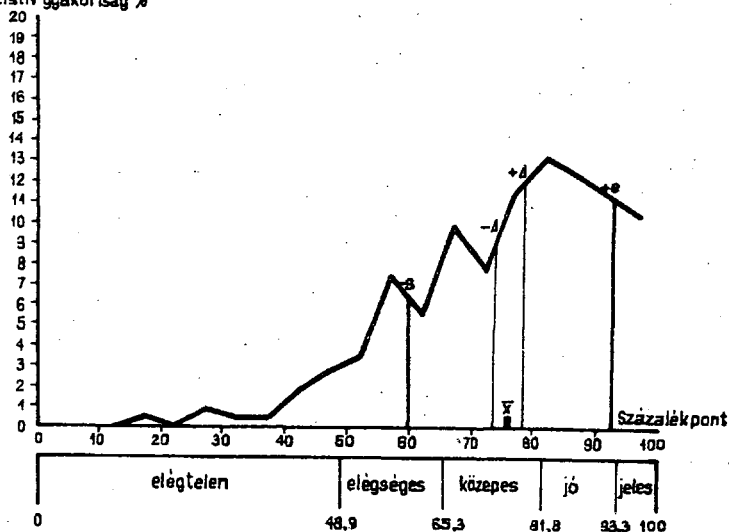
Eloszlás

%pont	Tanuló /%/
0,1 - 5,0	0,0
5,1 - 10,0	0,0
10,1 - 15,0	0,0
15,1 - 20,0	0,4
20,1 - 25,0	0,0
25,1 - 30,0	0,9
30,1 - 35,0	0,4
35,1 - 40,0	0,4
40,1 - 45,0	1,9
45,1 - 50,0	2,9
50,1 - 55,0	3,4
55,1 - 60,0	7,3
60,1 - 65,0	5,4
65,1 - 70,0	9,8
70,1 - 75,0	7,8
75,1 - 80,0	11,3
80,1 - 85,0	13,3
85,1 - 90,0	12,3
90,1 - 95,0	11,3
95,1 - 100,0	10,3

A IIL/C VÁLTOZAT EREDMÉNYEINEK ELOSZLÁSA

34. ábra

Relatív gyakoriság %

32. tábla

A III/D változat összefoglaló adatai

A tanulók száma	197
Átlag $\bar{x}$	72,6
Konfidencia intervallum $\pm \Delta$	2,54
Pontossági követelmény %	3,50
Szórás $\pm s$	18,23
Relatív szórás %	25,10

33. tábla

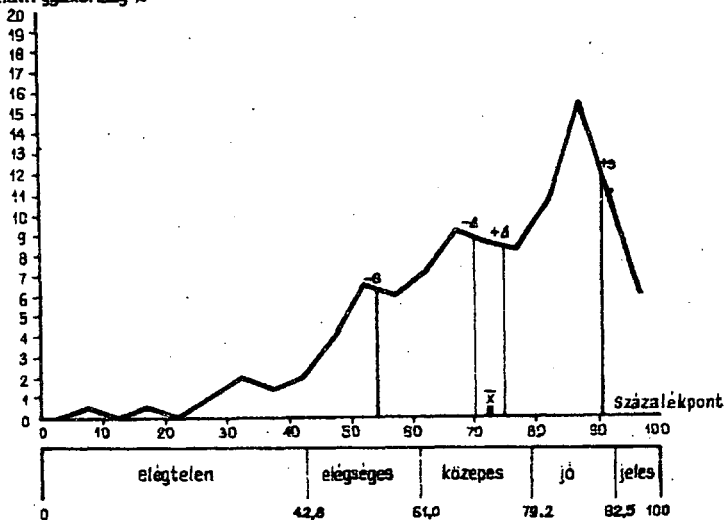
Eloszlás

%pont	Tanuló %/
0,1 - 5,0	0,0
5,1 - 10,0	0,5
10,1 - 15,0	0,0
15,1 - 20,0	0,5
20,1 - 25,0	0,0
25,1 - 30,0	1,0
30,1 - 35,0	2,0
35,1 - 40,0	1,5
40,1 - 45,0	2,0
45,1 - 50,0	4,0
50,1 - 55,0	6,5
55,1 - 60,0	6,0
60,1 - 65,0	7,1
65,1 - 70,0	9,1
70,1 - 75,0	8,6
75,1 - 80,0	8,1
80,1 - 85,0	10,6
85,1 - 90,0	15,2
90,1 - 95,0	10,6
95,1 - 100,0	6,0

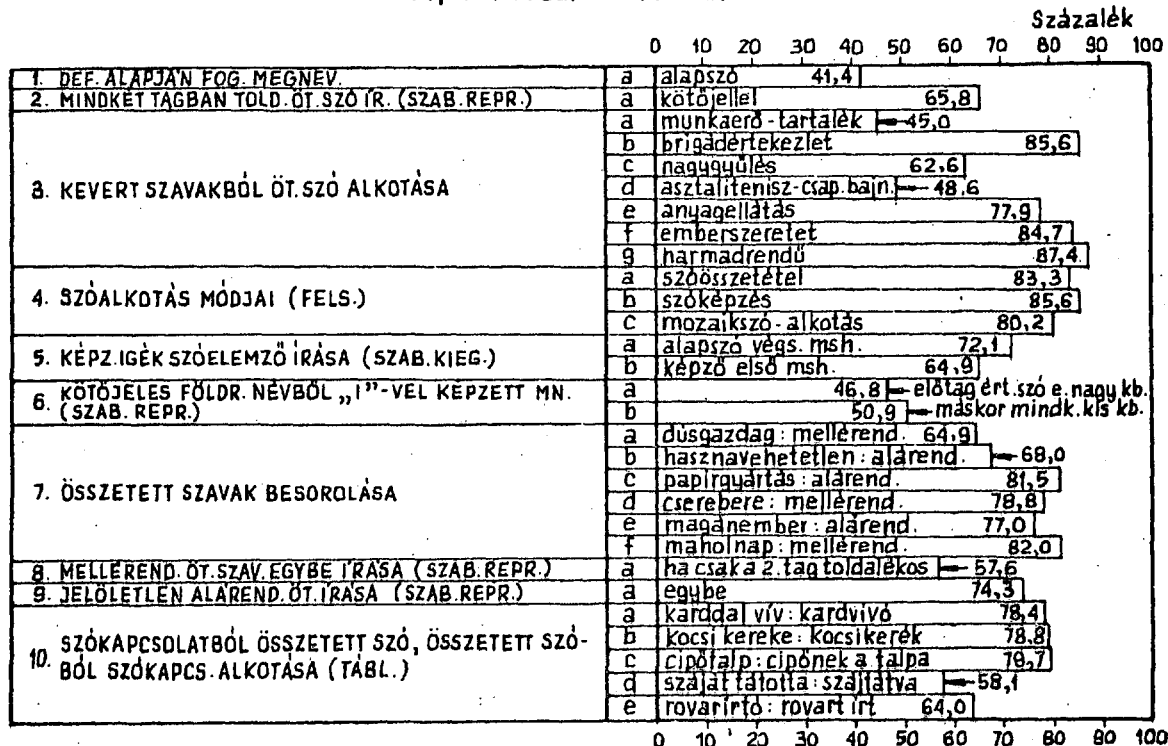
A III/D VÁLTOZAT EREDMÉNYEINEK ELOSZLÁSA

35. ábra

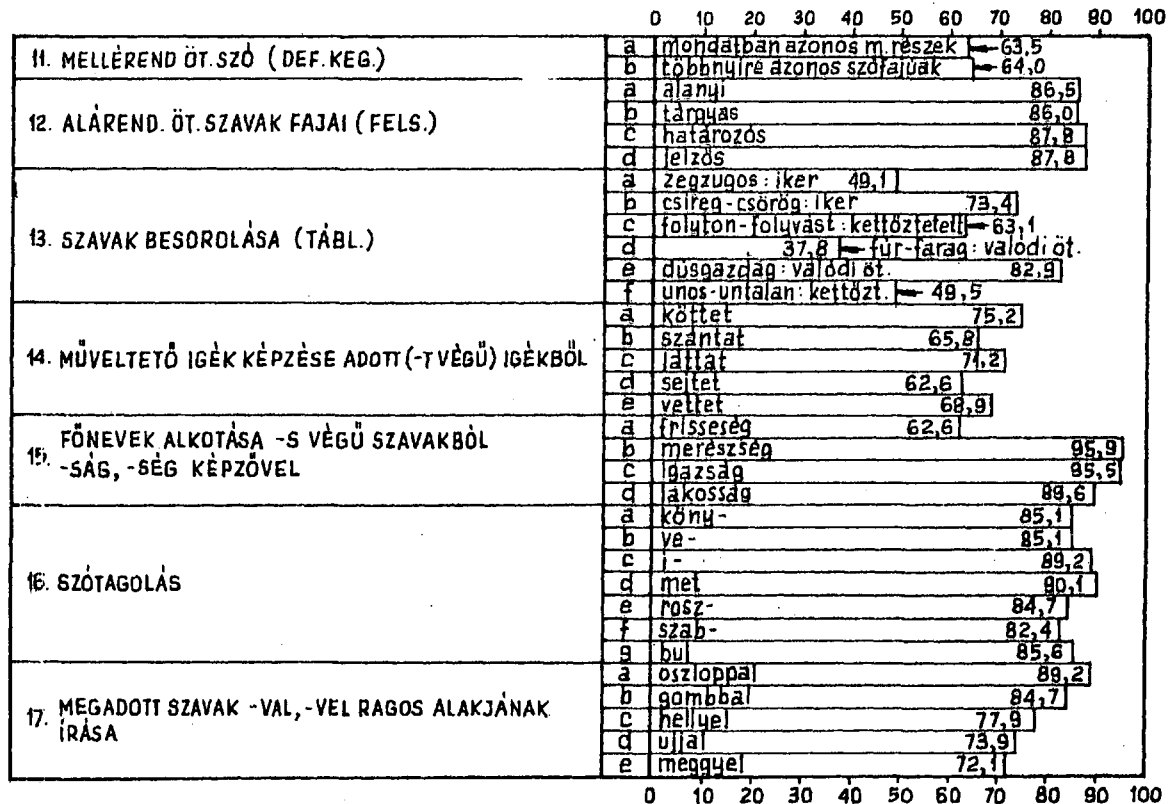
Relatív gyakoriság %

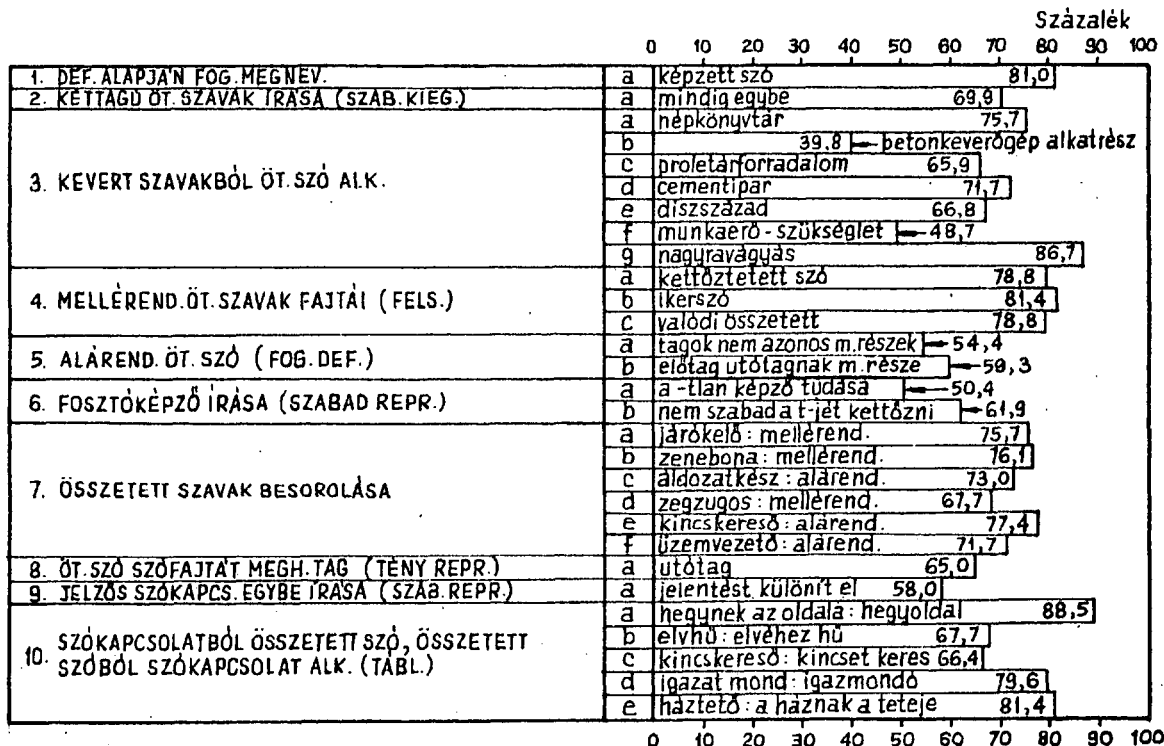
A III/A VÁLTOZAT EREDMÉNYEI

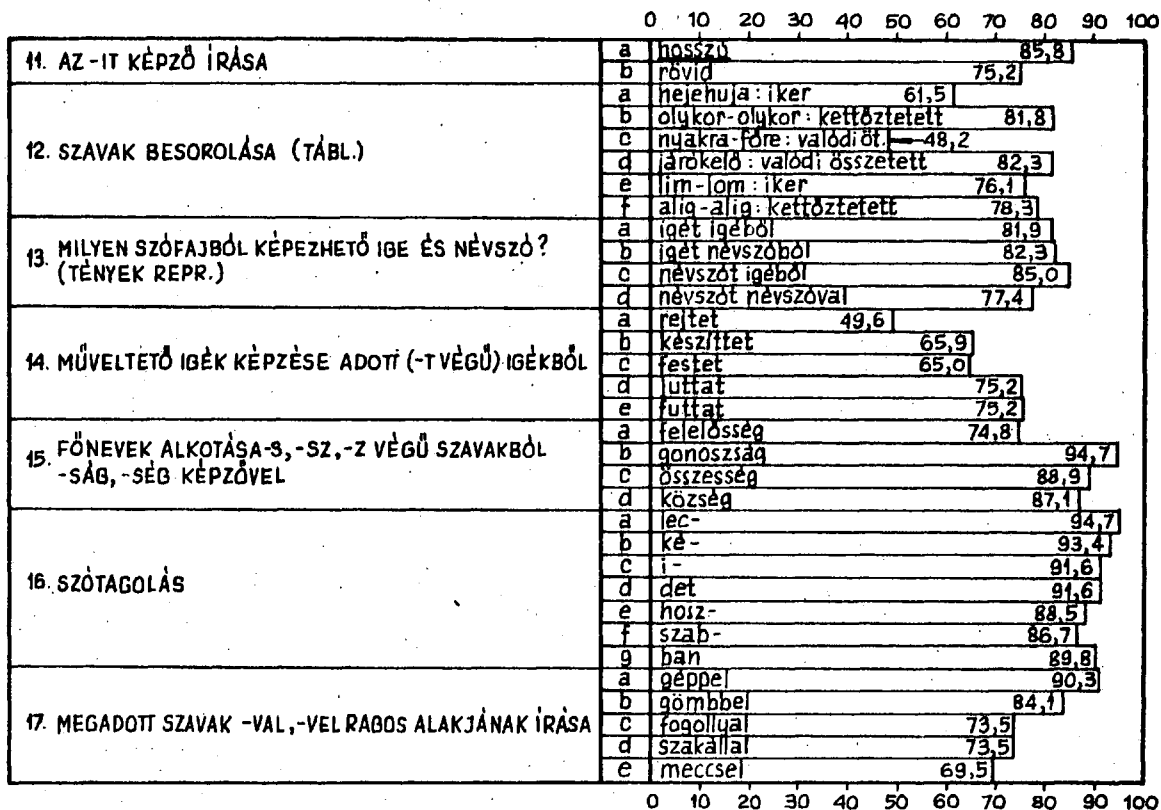

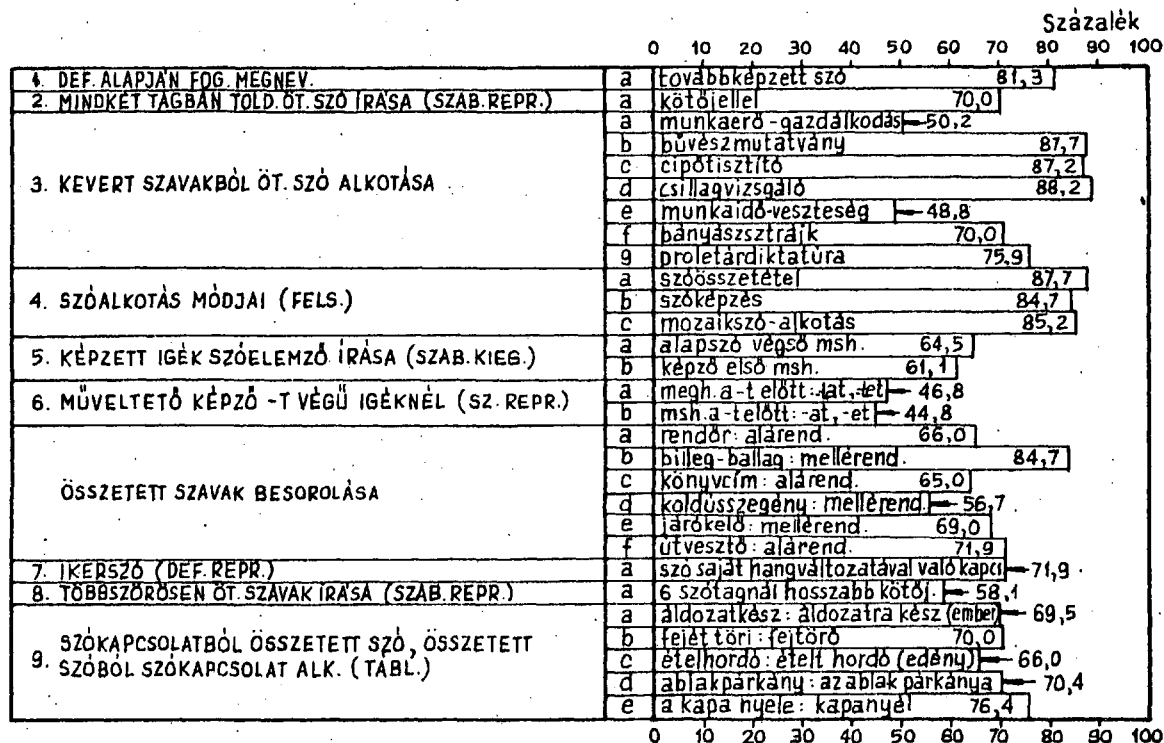

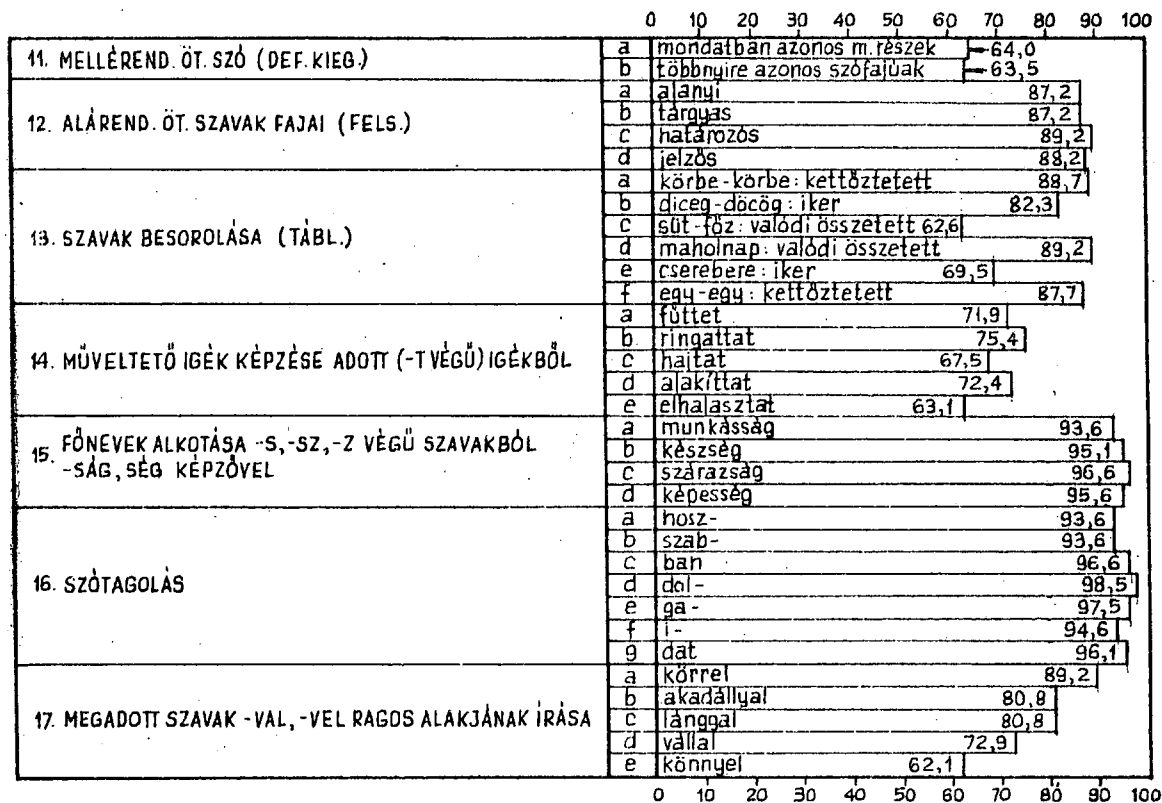
A III/B VÁLTOZAT EREDMÉNYEI

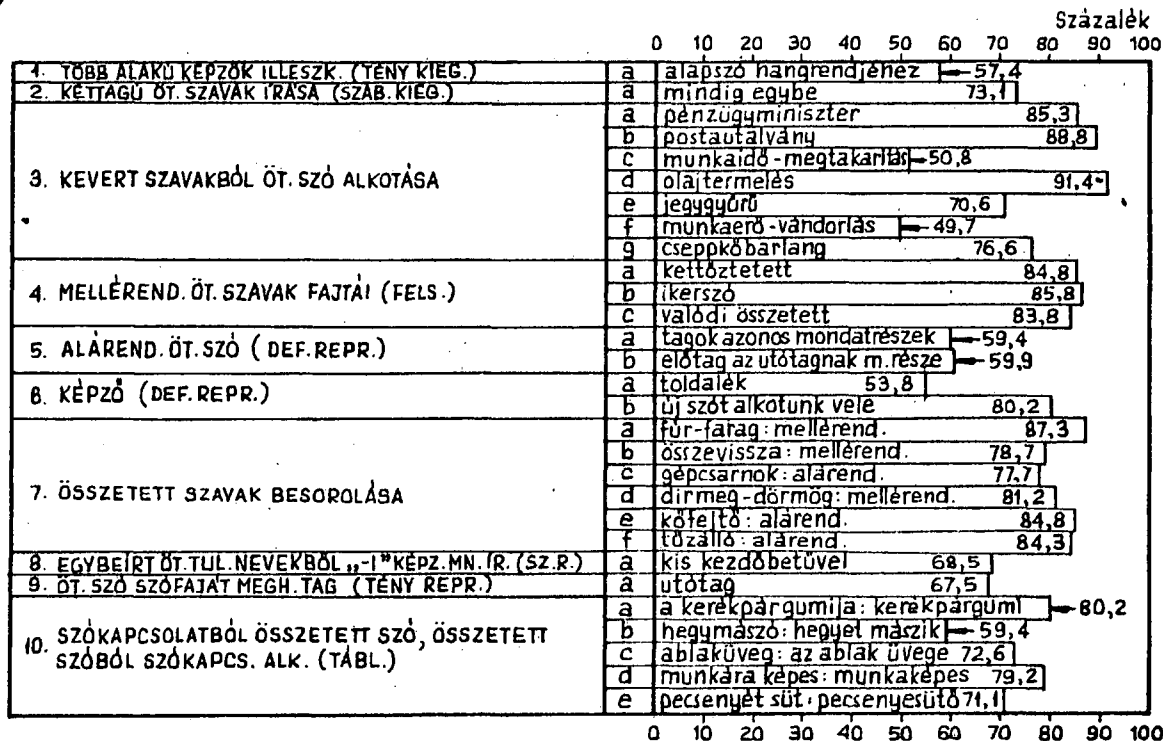
A III/C VÁLTOZAT EREDMÉNYEI

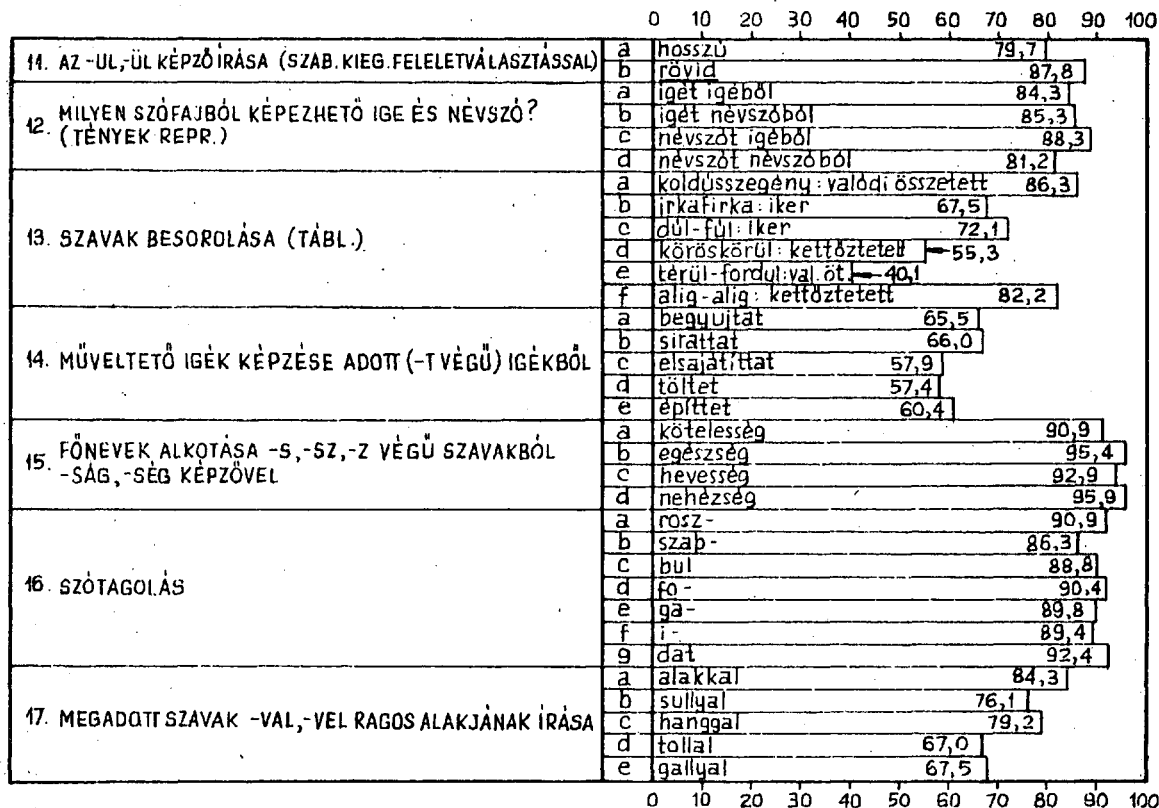

A III/D VÁLTOZAT EREDMÉNYEI

4. Az eredmények témánként, ill. feladattípusonként

Itt is különválasztottuk az elemzés céljából az elméleti ismeretek tudását és az alkalmazó feladatmegoldásokat.

Elméleti ismeretek

/40. ábra/

A tananyag jellemzője, hogy sok szabályt tartalmaz. Hasonlóan nagy számban tanítunk definíciókat. Jelentős mennyiségű tény tudása is fontos. Ezek ellenőrzése jórészt reprodukáló feladatokkal történt, melyek formája a kiegészítés, felsorolás, feleletválasztás.

Hosszas elemzést nem kívánnak az eredmények: a 40. ábra adatai szinte önmagukért beszélnek. Legjobban a felsorolások sikerültek: magas az átlaguk /85,3 %pont/, kicsi a szóródásuk /a range 10,4, a szórás 2,8 %-os/.

A tények, definíciók és szabályok reprodukálása a fent ismertetett összes ismeret tudásátlagánál jóval gyengébb: alacsonyabb átlaggal nagyobb szóródás párosul.

Feladatok I.

/41. ábra/

E csoportban két típusu feladat található. Az elsőben /A₃, B₃, C₃, D₃ feladat/ rendszertelenül felsorolt szavakból értelmes összetett szavakat alkottak a tanulók. Szigorította a követelményt az a megkorítás, hogy kizárólag hibátlan helyesírással fogadtuk el a megoldásokat. Mint látható, általában jó eredményeket értek el a tanulók /átlagosan 70 %-uk ad helyes megoldást/, de eléggé egyenetlen a teljesítmény. Kiugróan sok a rossz megoldás azokban az esetekben, amelyekben az összetett szó tagjai között kötőjel alkalmazandó /munkaerő-tartalék, asztalitenisz-csapatbajnokság, betonkeverőgép-alkatrész, munkaidő-vesztés, munkaerő-szükséglet, munkaerő-vándorlás/: e szavakat csak a tanulók 47,7 %-a alkotta meg és írta le helyesen.

A második típust etimológiai játéknak is tekinthetjük: szókapcsolatokból összetett szavakat kellett alkotni, ill. összetett szavakat kellett úgy értelmezni, hogy szókapcsolatokra bontottuk

szét őket. A kétféle feladattípusból azt oldották meg jobban, amelyben szókapcsolatból összetett szót kellett alkotniuk /76 %/, míg az ellenkezőjét jelentősen kevesebb tanuló végezte el helyesen. Talán azért, mert az előbbi a természetes folyamat: követi a nyelvfel fejlődés tendenciáját, míg a másik ehhez viszonyítva természetellenes.

Feladatok II.

/42. ábra/

Mind a nyolc feladatban besorolási művelet hajtandó végre. Az első négyben /A₇, B₇, C₇, D₇/ a tagok közötti reláció /mellérendelés - alárendelés/ alapján történt a besorolás, és ezt jó eredménnyel végezték a tanulók: átlagosan 75,2 %-uk sorolta be helyesen a szavakat. A szóródás sem erős, mindössze 8,9 %. Egyetlen kirívó eltérés mutatkozik az átlagtól: 28,5 %-kal kevesebben sorolták be a koldusszegény szót helyesen, mint az összes többi elemet átlagosan. - Lehetséges, hogy a mai nyolcadikosok részére annyira ismeretlen a szó jelölte fogalom, hogy ez nehezítette a besorolást?

A második feladattípus /A₁₃, B₁₃, C₁₃, D₁₃/ egy szinttel mélyebbre hatol: mellérendelő összetett szavakat soroltat be a megfelelő részhalmazokba. Mint látható, jóval egyenetlenebb az eredmény is, ami egy korábbi megállapításunkat erősíti meg. Azt ugyanis, hogy az azonos struktúra mellett /besorolás/ a specifikum s az is meghatározó, hogy hányadik szintű halmazig kell hatolni az elemzéssel - besorolással.

Feladatok III.

/43. ábra/

Tipusában egyező, tartalmában különböző két feladatsor megoldási eredményeit vizsgálhatjuk itt: az A₁₄, B₁₄, C₁₄ és D₁₄ feladatokban ígézől kellett ígét képezniük a tanulóknak; ez sikerült kevésbé. Nem tudom, helyes lenne-e arra utalnunk magyarázatul, hogy a szófajok közül az ígéről tanultakat tudták eddig a legkevésbé a tanulók. /Lásd: 5. osztály 4. téma: Oroz, 1973.a/ Mindenestre szembeszökően jobb az eredmény a főnevek alkotásában.

ELMÉLETI ISMERETEK

40. ábra

Százalék

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

A/4 SZÓALKOTÁS MÓDJAI (FELS.)	a	szóösszetétel	83,3
	b	szóképzés	85,6
	c	mozaikszó-alkotás	80,2
C/4 SZÓALKOTÁS MÓDJAI (FELS.)	a	szóösszetétel	87,7
	b	szóképzés	84,7
	c	mozaikszó-alkotás	85,2
A/1 DEF. ALAPJÁN FOG. MEGNEV.	a	alapszó	41,4
B/1 DEF. ALAPJÁN FOG. MEGNEV.	a	képzett szó	81,0
C/1 DEF. ALAPJÁN FOG. MEGNEV.	a	továbbképzett szó	81,3
D/6 KÉPZŐ (DEF. REPR.)	a	toldalék	53,8
	b	új szót alkotunk vele	80,2
D/1 TÖBB ALAKÚ KÉPZŐK ILLESZK. (TÉNY KIEG.)	a	alapszó hangrendjéhez	57,4
A/11 MELLÉREND. ÖT. SZÓ (DEF. KIEG.)	a	mondatban azonos részek	63,5
	b	többnyire azonos szófajúak	64,0
C/11 MELLÉREND. ÖT. SZÓ (DEF. KIEG.)	a	mondatban azonos részek	64,0
	b	többnyire azonos szófajúak	63,5
B/4 MELLÉREND. ÖT. SZÓ (DEF. KIEG.)	a	kettőztetett szó	78,8
	b	ikerszó	81,4
	c	valódi összetett	78,8
D/4 MELLÉREND. ÖT. SZÓ (DEF. KIEG.)	a	kettőztetett szó	84,8
	b	ikerszó	85,8
	c	valódi összetett	83,8
C/8 IKERSZÓ (DEF. REPR.)	a	szó saját hangváltoz. való. kapcs.	71,9
B/5 ALÁREND. ÖT. SZÓ (FOG. DEF.)	a	tagok nem azonos m.r.	54,4
	b	előtag utótagnak m. része	59,3
D/5 ALÁREND. ÖT. SZÓ (DEF. REPR.)	a	tagok azonos m. részek	59,4
	b	előtag utótagnak m. része	59,9
A/12 ALÁREND. ÖT. SZAVAK FAJAI (FELS.)	a	alanyi	86,5
	b	tárgyas	86,0
	c	határozós	87,8
	d	jelzős	87,8
C/12 ALÁREND. ÖT. SZAVAK FAJAI (FELS.)	a	alanyi	87,2
	b	tárgyas	87,2

	c	határozós	89,2
	d	jelzős	88,2
B/8 ÖT SZÓ SZÓFAJTÁT MEGH. TAG (TÉNY REPR.)	a	utótag	65,0
D/9 ÖT SZÓ SZÓFAJTÁT MEGH. TAG (TÉNY REPR.)	a	utótag	67,5
B/2 KÉT TAGÚ ÖT SZAVAK ÍRÁSA (SZAB. KIEG.)	a	mindig egybe	69,9
D/2 KÉT TAGÚ ÖT SZAVAK ÍRÁSA (SZAB. KIEG.)	a	mindig egybe	73,1
C/9 TÖBBSZÖRÖSEN ÖT SZAVAK ÍRÁSA (SZAB. REPR.)	a	szótagnál hosszabb kötőjellel	58,1
A/2 MINDKÉT TAGBAN TÖLD ÖT SZÓ ÍRÁSA (SZAB. REPR.)	a	kötőjellel	65,8
C/2 MINDKÉT TAGBAN TÖLD ÖT SZÓ ÍRÁSA (SZAB. REPR.)	a	kötőjellel	70,0
A/8 MELLÉREND ÖT SZAVAK EGYBEÍRÁSA (SZAB. REPR.)	a	ha csak a 2. tag toldalekos	57,6
A/9 JELETLLEN ALÁREND ÖT SZAV. ÍRÁSA (SZAB. REPR.)	a	egybe	74,3
B/9 JELZŐS SZÓKAPCS. EGYBE ÍRÁSA (SZAB. REPR.)	a	jelentést különít el	58,0
	a	igét igéből	81,9
B/13 MILYEN SZÓFAJBÓL KÉPEZHETŐ IGE ÉS NÉVSZÓ ? (TÉNYEK REPR.)	b	igét névszóból	82,3
	c	névszót igéből	85,0
	d	névszót névszóból	77,4
	a	igét igéből	84,3
D/12 MILYEN SZÓFAJBÓL KÉPEZHETŐ IGE ÉS NÉVSZÓ ? (TÉNYEK REPR.)	b	igét névszóból	85,3
	c	névszót igéből	88,3
	d	névszót névszóból	81,2
F/5 KÉPZ. IGÉK SZÓELEMZŐ ÍRÁSA (SZAB. KIEG.)	a	alapszó végső msh.	72,1
	b	képző első msh.	64,9
C/5 KÉPZ. IGÉK SZÓELEMZŐ ÍRÁSA (SZAB. KIEG.)	a	alapszó végső msh.	64,5
	b	képző első msh.	61,1
C/6 MŰVELTETŐ KÉPZŐ -T VÉGŰ IGÉKNÉL (SZAB. REPR.)	a	megh. a -t előtt: -tal, -tet	46,8
	b	msh. a-t előtt: -at, -et	44,8
B/11 AZ-IT KÉPZŐ ÍRÁSA (SZAB. KIEG. FELELVÁLASZTÁSSAL)	a	hosszú	85,8
	b	rövid	75,2
B/6 FOSZTÓKÉPZŐ ÍRÁSA (SZAB. REPR.)	a	a -tan képző tudára	50,4
	b	nem szabad a -t-jét kettőzni	61,9
D/11 AZ -UL, -ÜL KÉPZŐ ÍRÁSA (SZAB. KIEG. FELELVÁLASZTÁSSAL)	a	hosszú	79,7
	b	rövid	87,8
A/6 KÖTŐJELES FÖLDR. NÉVBŐL „I”-VEL KÉPZ. MN. (SZAB. REPR.)	a	előtag ért. szó e. nagyra	46,8
	b	máskor mindkettő kis kb.	50,9
D/8 EGYBEÍRT ÖT TUL. NÉV -BŐL „I”-VEL KÉPZ. MN. (SZAB. REPR.)	a	kis kezdőbetűvel	68,5

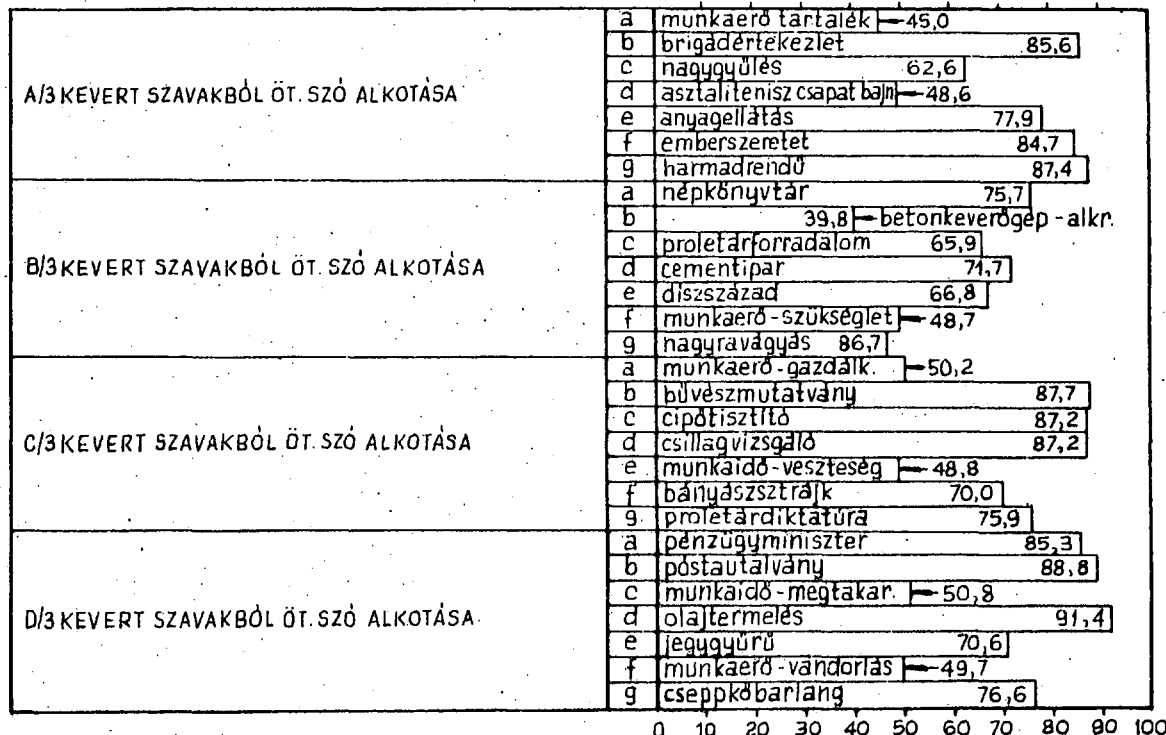
0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

FELADATOK I.

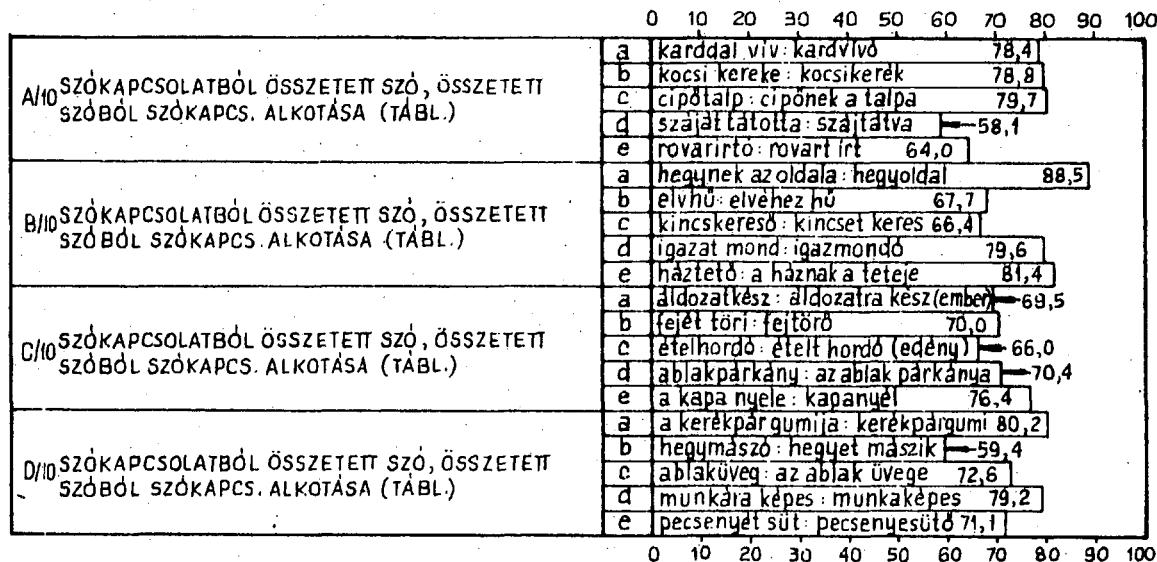
41. ábra

Százalék

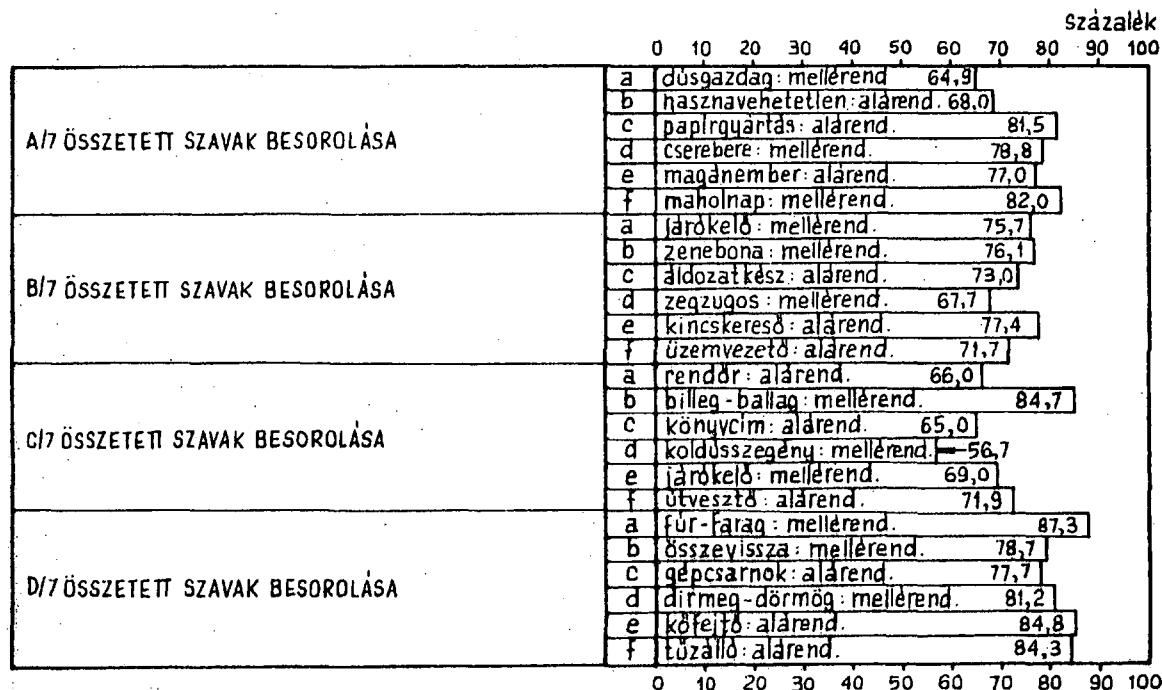
0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

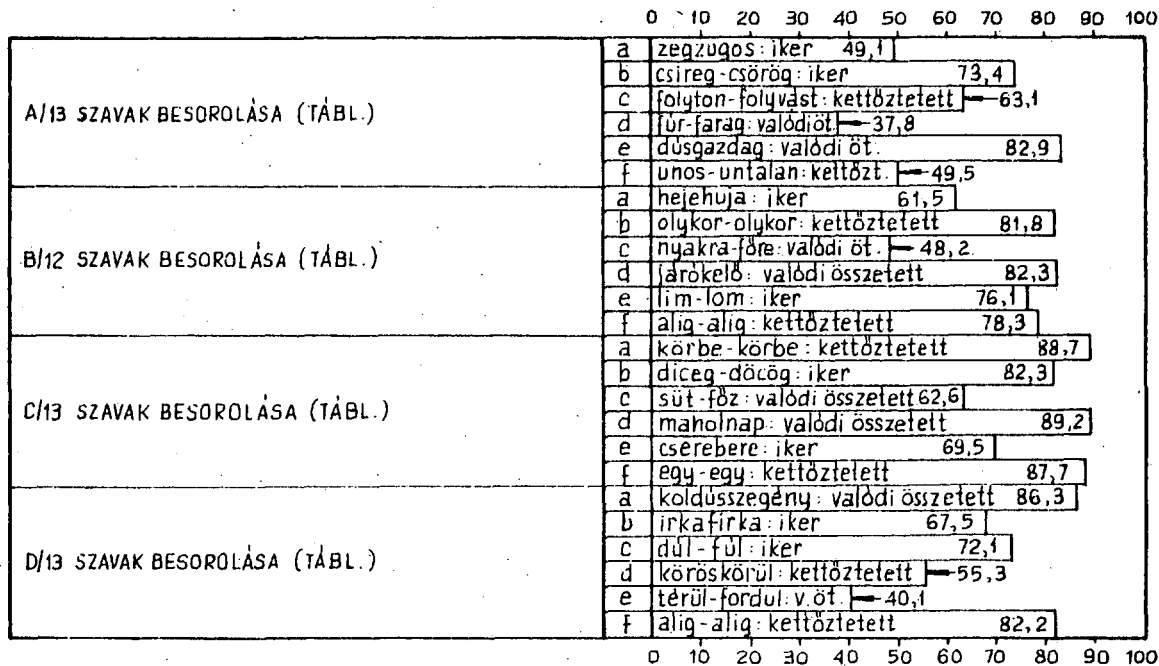

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

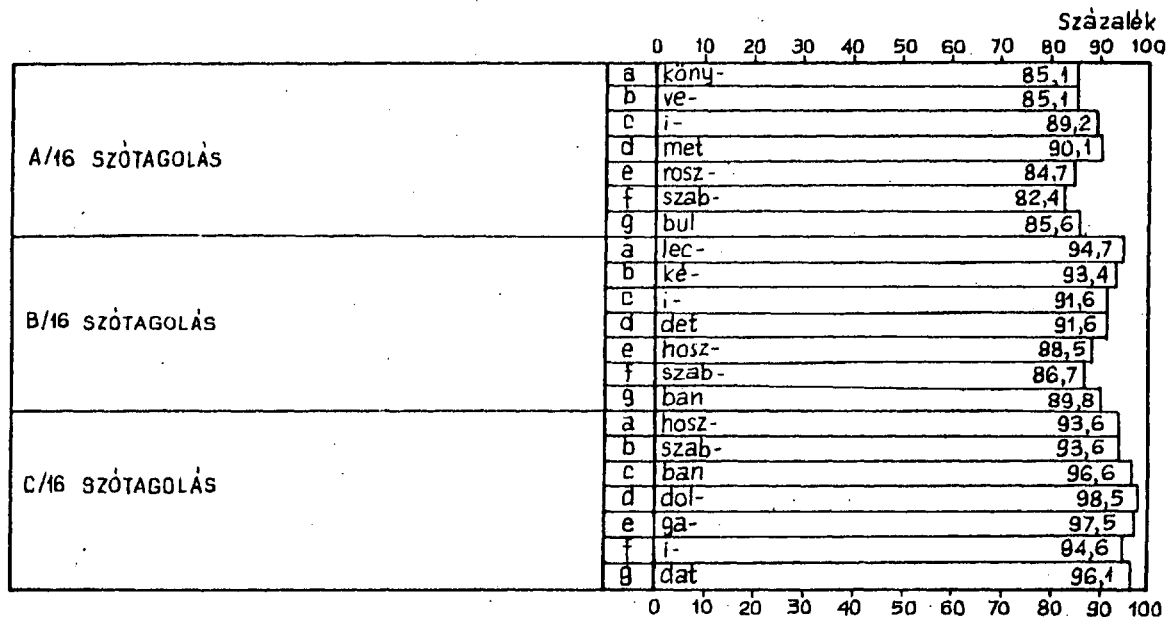

FELADATOK II.

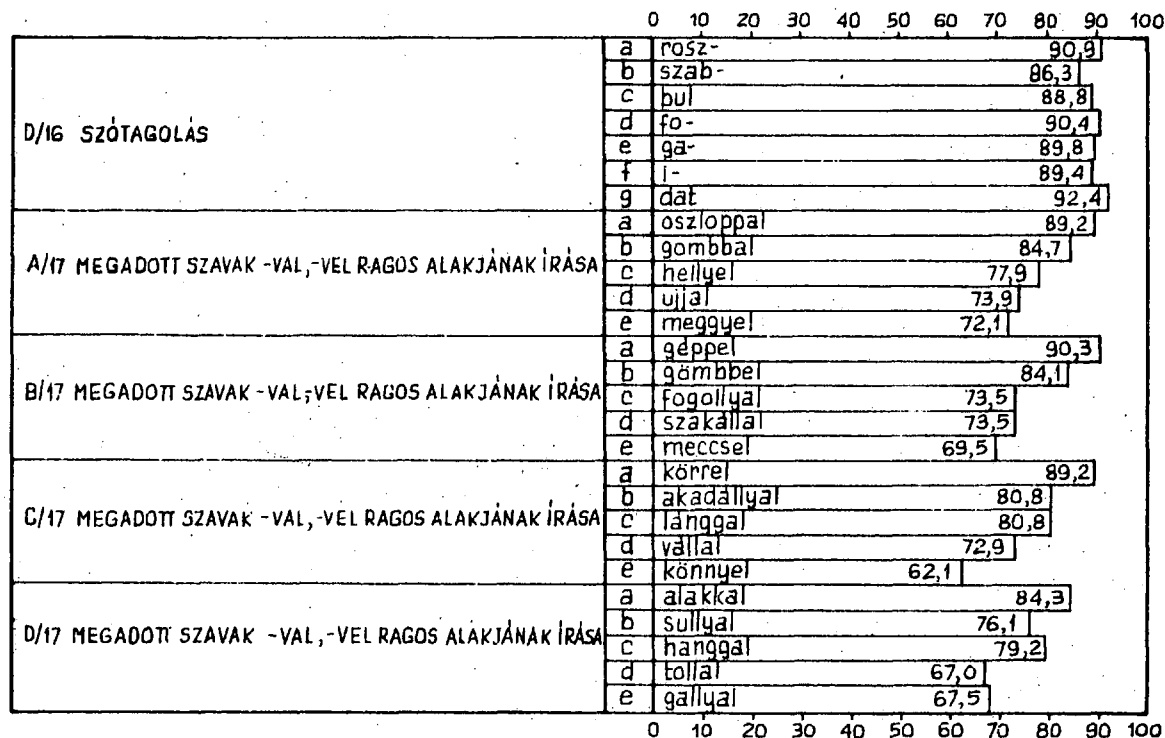

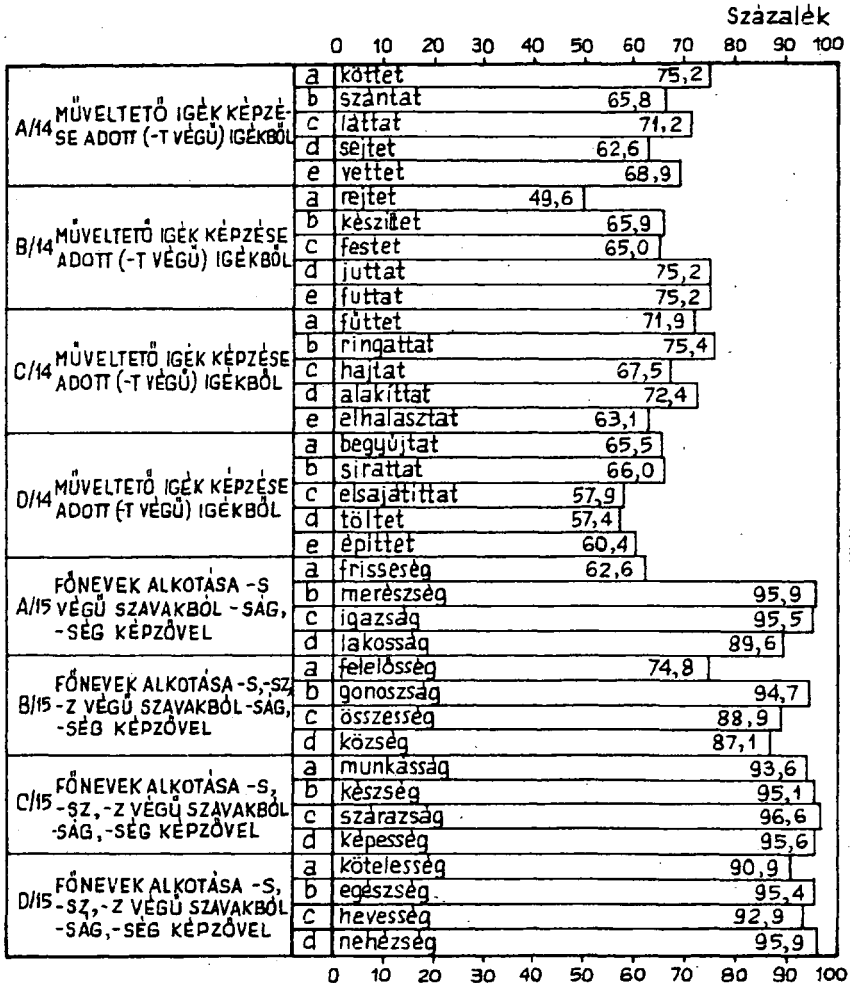
FELADATOK IV.

FELADATOK III.

Feladatok IV.

/44. ábra/

Az A₁₆, B₁₆, C₁₆, D₁₆ feladatban ugyanazokat a szavakat kellett szótagolniuk a tanulóknak, amelyeket az 5. osztályban is feladatul jelöltünk. Kíváncsiak voltunk ugyanis, hogy a felső tagozatos tanulmányok e szempontból mit eredményeztek: hoztak-e megfelelő szintjavulást; vagy sem. - Ha föllapozzuk az 5. osztályos elemző kötetet /Orosz, 1973.a. 107.o./, az tűnik szembe, hogy az ötödikesek valamivel jobban szótagolnak a nyolcadikosoknál. Pl. a rosszabbul szót az ötödik osztályban átlagosan a tanulók 91 %-a választotta el helyesen, a nyolcadikban 86 %-uk. De hasonló az eredmény a rosszabban szó elválasztásában is.

Az A₁₇, B₁₇, C₁₇ és D₁₇ feladatban a főnevek -val, -vel raggal történő ellátásakor az eredmények a tapasztalatból jól ismert tényt igazolnak újból; azt ugyanis, hogy a legproblematikusabb a kétjegyű mássalhangzóra végződő főneveknek e raggal történő ellátása.

IV. FEJEZET

"A szavak" c. tematikus egység

1. Az egység ismeretanyaga

/Tartalmi-szerkezeti elemzés/

A tankönyv szerinti témák a következők:

Az alak és a jelentés kapcsolata

A szóelemek

A szófajok

Az ige

Gyakoroljuk az ige helyesírását!

A névszók

Gyakoroljuk a névszók helyesírását!

A többi szófaj

Mivel az egész egység az 5. és 6. osztályban tanultak ismétlésére szorítkozik, vagyis nem nyújt semmiféle új ismeretet, nem "bővített" újratanulást kíván, nem látjuk értelmét annak, hogy az ismeretanyagot részletesen feltárjuk. A fogalmak strukturáját megtalálhatjuk az 5. és a 6. osztályos elemző kötetben /Orosz, 1973. a: A szó fogalmai. 111.o., Az ige. 157.o.; 1973/b: Névszók. 8.o., Egyéb szófajok. 120.o./ a fogalmakról tanítandó tényekkel, a szabályokkal együtt.

Itt csak azokat a tevékenységeket vesszük számba, amelyeket az ismétlések során végeztetünk a tankönyv alapján a tanulókkal. Ezek a gyakorlati alkalmazást kívánó feladatok szabják meg az ismétlés menetét.

Tevékenységek:

Besorolás, csoportosítás, rendszerezés

Szöveg mondattani és szófaji elemzése

Rokon és ellentétes értelmű, valamint hangutánzó és hangulatfestő szavak besorolása szövegbe

Egy és több jelentésű szavak csoportosítása a hozzájuk fűződő jelentés száma szerint

Azonos ejtésű, eltérő írású szavak jelentés szerinti csoportosítása

Tárgyragos, határozóragos és birtokos személyragos névszók besorolása adott szövegből

Igealakok csoportosítása személyragok szerint

Igék csoportosítása a jelentés, tranzitivitás, igemód, idő, szám és személy szerint

Megszemélyesítést kifejező igék és hangutánzó igék besorolása szövegből

Igenevek besorolása szövegből

Névmások besorolása szövegből

Leírás elemzése mondatrészek és szófajok szerint

Példrajzi nevek csoportosítása írásmódjuk szerint

Kötőszavak csoportosítása aszerint, hogy mondatrészeket vagy tagmondatokat kapcsolnak össze

Névelők, módosító szók, indulatszók csoportosítása szövegből

Illyés Gyula Nem menekülhetsz c. költeménye utolsó versszakának elemzése szófajok szerint

Kiegészítés

Szöveg kiegészítése rokon értelmű szavakkal

Adott jelen idejű igék kiegészítése a hiányzó j hangot jelölő betűvel

Szöveg szavainak kiegészítése a hiányzó toldalékokkal

Mondatok kiegészítése vonatkozó névmásokkal

Írásjelek pótlása szövegben

Példák gyűjtése, alkotása

Adott szavakhoz rokon értelmű szavak gyűjtése

Adott szavakhoz ellentétes jelentésű szavak gyűjtése

Gépek, járművek, szerszámok, természeti jelenségek, állatok hangját érzékeltető szavak gyűjtése

Ragos, képzett és jelezett szavak gyűjtése szövegből

Olyan kifejezések alkotása, amelyekben a megy vagy az áll ige különböző jelentésben használatos

Olyan igék gyűjtése, amelyek azt fejezik ki, hogy valaki lassan, bizonytalanul, dologtalanul, félénken, nehézkesen jár

Elemekre bontás

Versrészlet szövegében toldalékok sorrendjének megállapítása

Képzett szavak elemekre bontása
 Szöveg összetett szavainak tagokra bontása
 Szavak leírása elemekre bontva
 Ragos szavak szótagolt írása
 Mássalhangzó hosszúságában eltérő igealakok elemekre bontása
 Az atom-tengeralattjáró és az irányították szavak elemekre bontása

Magyarázat

Szólások jelentésének magyarázata
 Számnevek írásmódjának magyarázata
 Igeköptők jelentésmódosító szerepének magyarázata

Átalakítás

Megadott alapszókából minél több új szó alkotása képzéssel
 Adott szavak középfoku alakjának megalkotása
 Igék ragozása megadott alakokban
 Igeneves kifejezések személyragozása
 Szavakhoz meghatározott számu, személyű birtokos személyrag illesztése
 D végű igék egyes és többes szám, 2. személy, kijelentő mód, jelen idő, alanyi ragozású alakban való leírása
 Adott igék különböző módu, jelen idejű, alanyi és tárgyas ragozású alakjainak leírása
 Melléknévek /összetettek is/ középfokának írása
 Toldalékkal ellátott számnevek átírása számjeggyel
 Nyelvhelyességi javítás: Helytelenül használt névutók kicserélése
     Felesleges névelők elhagyása, hiányzó pótlása
     Helytelenül használt szó helyett rokon értelmű alkalmazása

Mondatalakítás, fogalmazás

Kijelölt munkadarab elkészítési módjának leírása időhatározók, valamint hangutánzó szók alkalmazásával
 Mondatok szerkesztése úgy, hogy egy megadott szó többféle mondatrész szerepében jelenjen meg bennük
 Felezőlalás szerkesztése "Olvass!" címmel

Megadott tárgyas ragozásu igealakokkal kijelentő és felszólító,
ill. tiltó mondatok szerkesztése

Határozókkal és határozói igenevekkel jellemezendő a jó tanuló:
ahogyan tanul, ahogyan iskolába megy, ahogyan az órán felel;
állapota a felelés után

Megadott igékhez kapcsolódó névutós állandó határozókkal mondatok
szerkesztése

Szobaberendezés hangulatos leírása, a butorok térbeli elrendezése-
re határozószók és névutós kifejezések alkalmazásával

Két tanuló /"Sopánkodó" és Főlényes"/ önjellemző beszélgetésének
leírása a félévi bizonyítványról, módosító és indulatszók
alkalmazásával

Összetett feladatok

Megadott szavak csoportosítása aszerint, hogy melyik jelent moz-
gást, melyik tulajdonságot, majd mondatalkotás velük

Két-két toldalékos magas, mély és vegyes hangrendű szó keresése
adott szövegből: -val, -vel raggal leírandó az olvasókönyv,
kalapácsnyél, bélgalgabum, üveggyöly és kvarckristály szó;
megállapítandó, hogy az összetett szavak melyik tagjától
függ a toldalék hangrendje

Megadott szavak /"kritikus" írásmódu igék, hangátvetős névszók
stb./ többes számba tétele, majd az egyes csoportok szófa-
jának meghatározása

Megadott ragos névszókból és igékből szókapcsolatok szerkesztése,
majd hasonló jelentés kifejezése rokon értelmű szóval vagy
szókapcsolattal

Igekötés igék meghatározott ragozott alakjainak megalkotása, cso-
portosításuk ragozási mód szerint, majd helyesírásuk magyará-
zata

Megadott igék egyes szám 2. személyű rövidebb felszólító alakjai-
nak leírása tárgyas ragozásban; a rövidebb és a hosszabb
alak jelentése közötti árnyalati különbségek megállapítása

Főnevek osztályozása szövegből; helyesírásuk magyarázata

Melléknévek osztályozása szövegből; helyesírásuk indoklása

Tamási Áron: Harmat és vér c. művéből vett részletben a mellékné-
vi igenevek jellemzésben betöltött szerepének meghatározása,
a leírást élénkítő eszközök kiemelése; az állítmányok stílus-
hatásának megállapítása

József Attila: Holt vidék c. verséből vett részlet névmásainak stilusnatása; a különféle névmások mondatbeli szerepének meghatározása

Mondatok szerkesztése megadott szavak különböző mondatrész-funkcióba helyezésével, a szavak toldalékos alakjainak leírása

Megadott igékből a háromféle melléknévi igenév képzése, ezek mondatokba illesztése

Megadott igékből befejezett melléknévi igenév képzése, majd ezekkel jelzős szerkezetek alkotása

Megadott határozószók csoportosítása, majd a szóelemzés elve szerint irtak kiemelése, végül az összetett szavak besorolása

Megadott határozószók /össze, ide, arra, hamar, bent, kint, fönt, lent/ középfoku alakjának, további határozószók /belül, alul, kívül, fölül, távol, tova, hátra/ felsőfoku alakjának leírása, helyesírási magyarázattal

Adott szövegben előforduló szavak szófaji besorolása; közülük a dőlt betűkkel szedettek helyesírásának magyarázata

Megadott kérdőmondatokba az -e kérdőszó beillesztése; a mondat dallamváltozásának magyarázata

E tematikus egységben a besorolást kívánó és az összetett tevékenységek egyaránt az összes feladat 21,5 %-át teszik ki, ennél valamivel kisebb arányban fordulnak elő az átalakítást szolgáló feladatok /18,9 %/, a további feladatok többé-kevésbé azonos arányban szerepelnek.

2. A MÉRŐLAPOK ÉS JAVÍTÓKULCSOK

Témazáró mérőlap
Általános iskola
Nyelvtan, 8. osztály

A/ változat
Név: .....
Osztály: .....

SZÓTAN

1. Egészítsd ki!

Hangutánzó szavaknak nevezzük azokat a szavakat, amelyek

.....

.....

a	
1	

2. Csoportosítsd az alábbi szavakat a megadott szempontok szerint!

süvölt, tó, tenger, csobban, zakatol, állóvíz,
csivitel

Hangutánzó: .....

Rokon értelmű: .....

a	b	c	d	e	f	g	
1	1	1	1	1	1	1	

3. Csoportosítsd a következő szavakat a hangalak és a jelentés viszonya szempontjából! Írd a tábla felső rova-
taiba a csoportok nevét, majd sorold be a szavakat!

nap, körte, nyár, asztal, láb

a	b	c	d	e	f	g	
1	1	1	1	1	1	1	

8/4. A

7. Írd le az alábbi igék megjelölt ragozott alakjait! A je-
lölések: E = egyes szám, T = többes szám, 1. = első sze-
mély 2. = második személy, 3. = harmadik személy

a/ Tárgyas ragozás, felszólító mód,

E 2.: elvisz: . . . . .

b/ Alanyi ragozás, feltételes mód,

jelen idő, T. 3.: lesz: . . . . .

c/ Tárgyas ragozás, kijelentő mód,

jelen idő, T.1.: tanít: . . . . .

d/ Alanyi ragozás, kijelentő mód,

jelen idő, T.3.: surran: . . . . .

e/ Tárgyas ragozás, kijelentő mód,

múlt idő, T.2.: hall: . . . . .

2	3	2	2	3	
---	---	---	---	---	--

8. Mi a határozói igenév?

. . . . .
. . . . .
. . . . .

2	4	4	2	
---	---	---	---	--

9. Írd le helyesen az alábbi tulajdonneveket!

a/ tiszta part: . . . . .

b/ márvány tenger: . . . . .

c/ zala megye: . . . . .

d/ francia ország: . . . . .

e/ mezőgazdasági és élelmiszerügyi minisztérium: . . . . .

. . . . .

f/ debreceni néplap: . . . . .

2	4	2	4	4	2
---	---	---	---	---	---

8/4.A

10. Írd le az alábbi melléknévek fokozott alakjait!

AlapfokKözépfokFelsőfok

alapos: a/ . . . . . b/ . . . . .
 alsó: c/ . . . . . d/ . . . . .
 nagyszámú: e/ . . . . . f/ . . . . .

a	b	c	d	e	f	
1	1	1	4	4	3	

11. Mit nevezünk számnévnek?

. . . . .
 . . . . .
 . . . . .

a	b	c	
1	4	4	

12. Milyen szavakat nevezünk rokon értelmű szavaknak?

. . . . .
 . . . . .

a	b	
1	1	

Teljesítmény: ....%pont

SZORGALMI FELADATOK

13. A következő ragtalan főneveket lásd el a táblázatban foglalt helyüknek megfelelő birtokos személyraggal!
 A személyragozott alakot írd a ragtalan főnév mellé!

		Egy birtok	Több birtok
Egyes számú birto- kos	1. személy	----	d/ kard:
	2. személy	----	e/ kín:
	3. személy	a/ erő:	----
Többes számú birto- kos	1. személy	----	f/ kabát:
	2. személy	b/ korlát:	----
	3. személy	c/ szó:	----

a	b	c	d	e	f	
2	2	2	2	2	2	

14. Írd a következő szavakat a megfelelő szófaj neve mellé!
jót, nincsenek, létező, haragudni, azonnal, meg-, -e,
sírva, a, alatt, ellenben, magunkat, néhányszor, hely,
hej

a/ ige: . . . . . i/ határozói igenév: . . . . .
b/ főnév: . . . . . j/ igekötő: . . . . .
c/ főnévi igenév: . . . . . k/ kötőszó: . . . . .
d/ melléknév: . . . . . l/ névelő: . . . . .
e/ melléknévi
igenév: . . . . . m/ névutó: . . . . .
f/ számnév: . . . . . n/ módosító szó: . . . . .
g/ névmás: . . . . . o/ indulatszó: . . . . .
h/ határozószó: . . . . .

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	t	u	v	w	x	y	z	
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	

15. Határozd meg, és írd a szavak mellé a táblázatban, hogy milyen szófajhoz tartoznak! Azt is jelöld, hogy a szófajon belül milyen csoportba sorolhatók! - Például: birtokos névmás, alapszó, melléknév, sorszámnév, stb.

Szó	Szófaj	Szófajon belüli csoport
amilyen	a/	b/ . . . . .
Vasas Sport Egy-		
let	c/	d/ . . . . .
vas	e/	f/ . . . . .
valamilyen	g/	h/ . . . . .
első	i/	j/ . . . . .
ők	k/	l/ . . . . .
nyolcad	m/	n/ . . . . .
nagyszerű	o/	p/ . . . . .
húsz	q/	r/ . . . . .

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	

A szorgalmi feladatok értéke: ...%pont

Érdemjegy: . . . . .

Ez a teszt - az OM és az OPI támogatásával - a JATE Pedagógiai
Tanszéken készült.

Csoportvezető: Dr. Orcs Szándor kandidátus

Az újrasokszorosításért felelős: . . . . .

Javítókulcs, 8. osztályA/ változat

SZÓTAN

1. a/ Hangalakjukkal élőlények vagy dolgok hangját utánozzák.
2. Hangutánzó:
  - a/ süvölt
  - b/ csobban
  - c/ zakatol
  - d/ csivitel

Hokon értelmű:

  - e/ tó
  - f/ tenger
  - g/ álióvíz
3. a/ Az "egyjelentésű szavak" csoportjának a megnevezése.
  - b/ nyár: egyjelentésű
  - c/ asztal: egyjelentésű
  - d/ A "több jelentésű szavak" csoportjának a megnevezése.
    - e/ nap: több jelentésű
    - f/ körte: több jelentésű
    - g/ láb: több jelentésű
4. a/ könyv: szótő
  - b/ -vel: rag
  - c/ és: szótő
  - d/ -ó: képző
  - e/ autó: szótő
  - f/ -k: jel
5. A megfogalmazás tetszőleges. A szükséges jegyek:
  - a/ szófaj
  - b/ cselekvést jelent
  - c/ vagy történetet jelent
  - d/ vagy létezését jelent
  - e/ és kifejezi, hogy ki cselekszik, kivel történik valami
5. f/ és kifejezi a cselekvés módját
  - g/ és kifejezi a cselekvés idejét
6. a/ feltételes mód
  - b/ múlt idő
  - c/ többes szám
  - d/ 1. személy
  - e/ tárgyas ragozás
  - f/ felszólító mód
  - g/ jelen idő
  - h/ egyes szám
  - i/ 2. személy
  - j/ tárgyas ragozás
  - k/ kijelentő mód
  - l/ jelen idő
  - m/ többes szám
  - n/ 1. személy
  - o/ tárgyas ragozás
7. a/ vidi el! Csak hitát-
 b/ lennének lan helyes-
 c/ tanítjuk írással po-
 d/ surrennak gadható el!
 e/ hallottatok
8. A megfogalmazás tetszőleges. A szükséges jegyek:
  - a/ határozószó
  - b/ igéből képezzük
  - c/ -va, -ve képzővel
  - d/ vagy -ván, -vén képzővel

9. a/ Tisza-part
b/ Márvány-tenger
c/ Zala megye
d/ Franciaország
e/ Mezőgazdasági és Élelmezés-
ügyi Minisztérium
d/ Debreceni Néplap
10. Csak kifogástalan helyes-
írással fogadható el!
a/ alaposabb
b/ legalaposabb
c/ alsóbb
d/ legalsó
e/ nagyobb számú
f/ legnagyobb számú
11. A megfogalmazás tetszőleges.
A szükséges jegyek:
a/ szó/faj/
b/ élőlények vagy dolgok
mennyiségét
c/ vagy élőlények, dolgok
sorszámát /sorrendiségét/
nevezi meg
12. A megfogalmazás tetszőleges.
A szükséges jegyek:
a/ a hangalak különböző
b/ a jelentés azonos vagy
hasonló
13. a/ ereje
b/ korlátotok
c/ szavuk
d/ kardjaim
e/ kinyjaid
f/ kabátjaink
14. a/ nincs
b/ hely
c/ haragudni
d/ jót
e/ létező
f/ néhányszor
14. g/ magunkat
h/ azonnal
i/ sírva
j/ meg-
k/ ellenben
l/ a
m/ alatt
n/ -e
o/ hej
15. a/ névmás
b/ vonatkozó
c/ főnév
d/ tulajdonnév
e/ főnév
f/ köznév
g/ névmás
h/ határozatlan
i/ számnév
j/ sorszámnev
k/ névmás
l/ személyes
m/ számnév
n/ tört /számnév/
o/ melléknév
p/ alapfokú
r/ számnév
s/ fő/számnév/

OSZTÁLYZATTÁ ALAKÍTÁS

0 - 32	elégtelen
33 - 50	elégséges
51 - 67	közepes
68 - 85	jó
86 - 100	jeles

Témazáró mérőlap
Általános iskola
Nyelvtan, 8.osztály

B/ változat

Név: .....

Osztály: .....

SZÓTAN

1. Egészítsd ki!

Jelnek nevezzük azt a toldalékot, amely .....

a	
1	

2. Csoportosítsd a következő szavakat a hangalak és a jelentés viszonya szempontjából! Írd a tábla felső rovataiba a csoportok nevét, majd sorold be a szavakat!

gép, zár, fagy, növény, gerinc

a	b	c	d	e	f	g	
1	1	1	1	1	2	1	

3. Csoportosítsd az alábbi szavakat a megadott szempontok szerint!

loccsan, patak, zúg, nyikorog, folyó, locsog,
folyam

Hangutánzó: .....

Rokon értelmű: .....

a	b	c	d	e	f	g	
1	1	1	1	1	1	1	

4. Bontsd elemeire a következő három szót, és írd be a szóelemeket a táblázatba!

órák, ceruzát, író

Szótő	Képző	Jel	Rag

a	b	c	d	e	f	
1	2	1	2	1	1	

5. Állapítsd meg a táblázatba beírt igékről, hogy milyen ragozott alakban vannak! Töltsd ki az üres rovatokat minden ige mellett!

Igealak	Milyen mód?	Milyen idő?	Milyen szám?	Hányadik személy?	Milyen ragozás?
írjatok	a/	b/	c/	d/	e/
olvastuk volna	f/	g/	h/	i/	j/
látja	k/	l/	m/	n/	o/

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	
2	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	

6. Mit nevezünk igének?

.....

.....

.....

.....

a	b	c	d	e	f	g	
1	1	1	1	2	2	2	

7. Írd le az alábbi igék megjelölt ragozott alakjait! A je-
lölések: E = egyes szám, T = többes szám, 1. = első sze-
mély, 2. = második személy, 3. = harmadik személy

a/ Alanyi ragozás, kijelentő mód,

jelen idő, T. 3.: zuhan: . . . . .

b/ Tárgyas ragozás, felszólító mód,

E. 2.: irányít: . . . . .

c/ Tárgyas ragozás, kijelentő mód,

jövő idő, T.2.: elhisz: . . . . .

d/ Alanyi ragozás, felszólító mód,

E. 3.: ad: . . . . .

e/ Alanyi ragozás, kijelentő mód,

múlt idő, T. 2.: vall: . . . . .

a	b	c	d	e	f	
1	2	5	3	3		

8. Mit nevezünk igekötőnek?

. . . . .
. . . . .

a	b	c	d	e	f	
1	1	2	2			

9. Írd le helyesen az alábbi tulajdonneveket!

a/ görög ország: . . . . .

b/ veszprém megye: . . . . .

c/ duna part: . . . . .

d/ öntözési és vízgazdálkodási társulat: . . . . .

. . . . .

e/ egri hírlap: . . . . .

f/ égei tenger: . . . . .

a	b	c	d	e	f	
1	2	2	1	2	1	

10. Írd le az alábbi melléknevek fokozott alakjait!

Alapfok

Középfok

Felsőfok

jómodú

a/ . . . . . b/ . . . . .

erős

c/ . . . . . d/ . . . . .

felső

e/ . . . . . f/ . . . . .

a	b	c	d	e	f	
4	3	1	1	1	2	

11. Mit nevezünk melléknévnek?

.....
 .....
 .....

a	b	c	
1	1	1	

12. Mit nevezünk több jelentésű szónak?

.....
 .....

a	b	
1	4	

Teljesítmény: ...%pont

SZORGALMI FELADATOK

13. A következő ragtalan főneveket lásd el a táblázatban elfoglalt helyüknek megfelelő birtokos személyraggal! A személyragos alakot írd a ragtalan főnevek mellé!

		Egy birtok	Több birtok
Egyes számú birtokos	1. személy	a/ szem:	----
	2. személy	---	d/ fürt:
	3. személy	b/ velő:	-----
Többes számú birtokos	1. személy	---	e/ fogoly:
	2. személy	c/ kert:	----
	3. személy	---	f/ fűzet:

a	b	c	d	e	f	
2	2	2	2	2	2	

14. Írd a következő szavakat a megfelelő szófaj neve mellé!

keveset, kímélendő, egyedül, talán, ejnye, felé,
fel-, kecsesen, egymással, megzavarodván, vagyis,
hall, hal, a, győzni

- a/ ige: . . . . . i/ határozói
igenév: . . . . .
b/ főnév: . . . . . j/ igekötő: . . . . .
c/ főnévi
igenév: . . . . . k/ kötőszó: . . . . .
d/ melléknév: . . . . . l/ névelő: . . . . .
e/ melléknévi
igenév: . . . . . m/ névutó: . . . . .
f/ számnev: . . . . . n/ módosító szó: . . . . .
g/ névmás: . . . . . o/ indulatszó: . . . . .
h/ határozószó: . . . . .

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2

15. Határozd meg, és írd a szavak mellé, hogy milyen szófajhoz tartoznak! Azt is jelöld, hogy a szófajon belül milyen csoportba sorolhatók! Például: birtokos névmás, alapfokú melléknév, sorszámnev stb.

	Szófaj	Szófajon belüli csoport
mieink	a/	b/ . . . . .
negyed	c/	d/ . . . . .
milyen	e/	f/ . . . . .
ilyen	g/	h/ . . . . .
reménytelen	i/	j/ . . . . .
hetven	k/	l/ . . . . .
mese	m/	n/ . . . . .
Szólnok meg- gye	o/	p/ . . . . .
harmadik	r/	s/ . . . . .

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	r	s
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2

A szorgalmi feladatok értéke: . . . %pont

Érdemjegy: . . . . .

Ez a teszt - az OM és az OPI támogatásával - a JATE Pedagógiai
Tanszékén készült.

Csoportvezető: Dr. Orosz Sándor kandidátus

Az újrasközösítésért felelős: . . . . .

Javítókulcs, 8. osztályB/ változat

SZÓTAN

1. a/ módosítja a szó jelentését
j/ tárgyas ragozás
2. a/ Az "egyjelentésű szavak" csoportjának megnevezése.
k/ kijelentő mód
b/ gép: egyjelentésű
l/ jelen idő
c/ növény: egyjelentésű
m/ egyes szám
d/ A "több jelentésű szavak" csoportjának megnevezése.
n/ harmadik személy
o/ tárgyas ragozás
- e/ zár: több jelentésű
f/ fagy: több jelentésű
g/ gerinc: több jelentésű
3. Hangutánzó:
a/ loccsan
b/ zúg
c/ nyikorog
d/ locsog
Rokon értelmű:
e/ patak
f/ folyó
g/ folyam
4. a/ óra: szótő
b/ -k: jel
c/ ceruza: szótő
d/ -t: rag
e/ ír: szótő
f/ -ó: képző
5. a/ felszólító mód
b/ jelen idő
c/ többes szám
d/ 2. személy
e/ alanyi ragozás
f/ feltételes mód
g/ múlt idő
h/ többes szám
i/ 1. személy
6. A megfogalmazás tetszőleges.
A szükséges jegyek:
a/ szófaj
b/ cselekvést jelent
c/ vagy történést jelent
d/ vagy létezést jelent
e/ és kifejezi, hogy ki cselekszik, kivel történik valami
f/ és kifejezi a cselekvés módját
g/ és kifejezi a cselekvés idejét
7. a/ zuhannak
b/ irányítsd
c/ el fogják hinni
d/ adjon
e/ vallottatok
Csak hibátlan helyesírással fogadható el!
8. A megfogalmazás tetszőleges.
A szükséges jegyek:
a/ szófaj
b/ igehez kapcsolódik
c/ módosítja az ige jelentését
d/ vagy megváltoztatja az ige jelentését
9. a/ Görögország
b/ Veszprém megye
c/ Duna-part
d/ Öntözési és Vízgazdálkodási Társulat
e/ Egri Hírlap
f/ Ézei-tenger

10. Csak kifogástalan helyesírással fogadható el!

- a/ jobb módú
- b/ legjobb módú
- c/ erősebb
- d/ legerősebb
- e/ felső
- f/ legfelsőbb

11. A megfogalmazás tetszőleges.

A szükséges jegyek:

- a/ szófaj
- b/ élőlények tulajdonságát nevezi meg
- c/ vagy élettelen dolgok /fogalmak/ tulajdonságát nevezi meg

12. A megfogalmazás tetszőleges.

A szükséges jegyek:

- a/ a hangalakhoz /kettő vagy/ több jelentés kapcsolódik
- b/ a jelentések összefüggésnek egymással

13. a/ szemem

- b/ veleje
- c/ kertetek
- d/ fürtjeid
- e/ foglyaink
- f/ füzetjeik /füzeteik/

14. a/ hall

- b/ hal
- c/ győzni
- d/ kecsesen
- e/ kímélendő
- f/ keveset
- g/ egymással
- h/ egyedül

14. i/ megzavarodván

- j/ fel-
- k/ vagyis
- l/ a
- m/ felé
- n/ talán
- o/ ejnye

15. a/ névmás

- b/ birtokos /névmás/
- c/ számnév
- d/ tört/számnév/
- e/ névmás
- f/ kérdő/névmás/
- g/ névmás
- n/ mutató/névmás/
- i/ melléknév
- j/ alapfokú/melléknév/
- k/ számnév
- l/ fő/számnév/
- m/ főnév
- n/ köznév
- o/ főnév
- p/ tulajdonnév
- r/ számnév
- s/ sor/számnév

OSZTÁLYZATTA ALAKÍTÁS

0 - 27	elégtelen
28 - 47	elégséges
48 - 66	közepes
67 - 86	jó
87 - 100	jелеs

Témazáró mérőlap
Általános iskola
Nyelvtan, 8.osztály

C/ változat

Név: .....
Osztály: .....

SZÓTAN

1. Egészítsd ki!

Ragnak nevezzük azt a toldalékot, amely .....
.....
.....

a	
1	

2. Csoportosítsd az alábbi szavakat a megadott szempontok szerint!

domb, suttog, csikorog, hegy, halom, süvít, hörög

Hangutánzó: .....

Rokon értelmű: .....

a	b	c	d	e	f	g	
1	1	1	1	1	1	1	

3. Csoportosítsd a következő szavakat a hangalak és a jelentés viszonya szempontjából! Írd a tábla felső rovataiba a csoportok nevét, majd sorold be a szavakat!

tavas, könyv, fej, nyelv, daru

a	b	c	d	e	f	g	
1	1	1	1	1	1	1	

4. Bontsd elemeire a következő három szót, és írd be a szó-elemeket a táblázatba!

lámpák, asztalról, vadász

Szótag	Képző	Jel	Rag

a	b	c	d	e	f	g
1	2	1	2	1	1	

5. Mit nevezünk igének?

.....

.....

.....

.....

.....

a	b	c	d	e	f	g
1	1	1	1	2	2	2

6. Állapítsd meg a táblába beírt igékről, hogy milyen ragozott alakban állnak! Töltsd ki az üres rovatokat minden ige mellett!

Igealak	Milyen mód?	Milyen idő?	Milyen szám?	Hányadik személy?	Milyen ragozás?
nézem	a/	b/	c/	d/	e/
húzzatok	f/	g/	h/	i/	j/
vinnének	k/	l/	m/	n/	o/

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	3	1	1	1

7. Írd le az alábbi igék megjelölt ragozott alakjait! A jelzések: E = egyes szám, T = többes szám, 1. = első személy
2. = második személy, 3. = harmadik személy

a/ Alanyi ragozás, kijelentő mód,

jelen idő, T. 3.: = robban: . . . . .

b/ Alanyi ragozás, felszólító mód,

T. 1.: végez: . . . . .

c/ Tárgyas ragozás, felszólító mód,

E. 2.: elhárít: . . . . .

d/ Alanyi ragozás, felszólító mód,

T. 2.: úzen: . . . . .

e/ Tárgyas ragozás, kijelentő mód,

jövő idő, E. 3.: elhárít: . . . . .

a	b	c	d	e	f
2	3	2	2	4	

8. Mi a névmás? . . . . .
 . . . . .
 . . . . .
 . . . . .

a	b	c	d	e	f
1	1	1	1		

9. Írd le helyesen az alábbi tulajdonneveket!

a/ baranya megye: . . . . .

b/ szamos part: . . . . .

c/ svéd ország: . . . . .

d/ esti hírlap: . . . . .

e/ állattenyésztők és növénytermesztők szakbizottsága:

. . . . .
 . . . . .

f/ földközi tenger: . . . . .

a	b	c	d	e	f
2	2	1	2	2	2

8/4.C

10. Írd le az alábbi melléknevek fokozott alakjait!

AlapfokKözépfokFelsőfok

jóízű	a/	.....	b/	.....
külső	c/	.....	d/	.....
heves	e/	.....	f/	.....

a	b	c	d	e	f	
4	3	1	2	1	1	

11. Mi a névutó?

.....

.....

.....

a	b	c	
1	2	2	

12. Mit nevezünk módosító szónak?

.....

.....

a	b	
1	2	

Teljesítmény: ....%pont

SZORGAIMI FELADATOK

13. A következő ragtalan főneveket lásd el a táblázatban elfoglalt helyüknek megfelelő birtokos személyraggal!
A személyragos alakot írd be a ragtalan főnév mellé!

		Egy birtok	Több birtok
Egyes számú birtokos	1. személy	---	c/ kő:
	2. személy	---	d/ rúd:
	3. személy	a/ fűt:	---
Többes számú birtokos	1. személy	---	e/ kát:
	2. személy	b/ fűt:	
	3. személy	---	-/ föld:

a	b	c	d	e	f	
2	2	2	2	2	2	

14. Írd a következő szavakat a megfelelő szófaj neve mellé!

valakinek, kedvező, bizonyítani, hajrá, valahol,
kiszabja, szablya, vállalva, mert, a, kedvesebb,
után, többet, igen

- a/ ige: . . . . . i/ határozói
igenév: . . . . .
b/ főnév: . . . . . j/ igező: . . . . .
c/ főnévi
igenév: . . . . . k/ kötőszó: . . . . .
d/ melléknév: . . . . . l/ névelő: . . . . .
e/ melléknévi
igenév: . . . . . m/ névutó: . . . . .
f/ számnév: . . . . . n/ módosító szó: . . . . .
g/ névmás: . . . . . o/ indulatszó: . . . . .
h/ határozószó: . . . . .

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	

15. Határozd meg, és írd a szavak mellé, hogy milyen szófajokhoz tartoznak! Azt is jelöld, hogy a szófajon belül milyen csoportba sorolhatók! Például: birtokos névmás, alapfokú melléknév, sorszámnév stb.

Szó	Szófaj	Szófajon belüli csoport
legizgalmasabb	a/	b/ . . . . .
Élet és Tudomány	c/	d/ . . . . .
ki	e/	f/ . . . . .
aki	g/	h/ . . . . .
hatvan	i/	j/ . . . . .
béka	k/	l/ . . . . .
harmad	m/	n/ . . . . .
egymásnak	o/	p/ . . . . .
hatvanadik	r/	s/ . . . . .

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	

A szorgalmi feladatok értéke: ...%pont
Érdemjegy: . . . . .

Ez a teszt - az OM és az OPI támogatásával - a JATE Pedagógiai
Tanszékén készült.

Csoportvezető: Dr.Orosz Sándor kandidátus

Az újrasokszoroztatásért felelős: . . . . .

Javítókulcs, 8. osztályC/ változat

SZÓTAN

1. a/ Megmutatja, hogy a szó
/vagy/ milyen része a
mondatnak.
2. Hangutánzó:
  - a/ suttog
  - b/ csikorgó
  - c/ süvít
  - d/ hörögRokon értelmű:
  - e/ domb
  - f/ hegy
  - g/ halom
3. a/ Az "egyjelentésű szavak"
csoportjának megnevezése.
  - e/ fej: több jelentésű
  - f/ nyelv: több jelentésű
  - g/ daru: több jelentésű
4. a/ lámpa: szótő
  - b/ -k: jel
  - c/ asztal: szótő
  - d/ -ról: rag
  - e/ vad: szótő
  - f/ -ász: képző
5. A megfogalmazás tetszőleges.
A szükséges jegyek:
  - a/ szófaj
  - b/ cselekvést jelent
  - c/ vagy történést jelent
  - d/ vagy létezést jelent
  - e/ és kifejezi, hogy ki cselekszik, kivel történik valami
  - f/ és kifejezi a cselekvés módját
  - g/ és kifejezi a cselekvés idejét
6. a/ kijelentő mód
  - b/ jelen idő
  - c/ egyes szám
  - d/ 1. személy
  - e/ tárgyas ragozás
  - f/ felszólító mód
  - g/ jelen idő
  - h/ többes szám
  - i/ 2. személy
  - j/ alanyi ragozás
  - k/ feltételes mód
  - l/ jelen idő
  - m/ többes szám
  - n/ 3. személy
  - o/ alanyi ragozás
7. a/ robbannak Csak hibátlan helyesírással fogadható el!
  - b/ végezzünk
  - c/ hárd el
  - d/ üzenjétek
  - e/ el fogja hárítani
8. A megfogalmazás tetszőleges.
A szükséges jegyek
  - a/ szófaj
  - b/ főneveket helyettesít
  - c/ vagy melléknéveket helyettesít
  - d/ vagy számneveket helyettesít
9. a/ Baranya-megye
  - b/ Szamos-part
  - c/ Svédország
  - d/ Esti Hírlap
  - e/ Állattenyésztők és Növénytermesztők Szakbizottsága
  - f/ Földközi-tenger

10. Csak kifogástalan helyes-
írással fogadható el!
a/ jobb ízű
b/ legjobb ízű
c/ külsőbb
d/ legkülsőbb
e/ hevesebb
f/ leghevesebb
11. A megfogalmazás tetszőle-
ges.
A szükséges jegyek:
a/ szófaj
b/ névszóval együtt fejezi
ki
c/ a cselekvés körülményeit
/Elfogadható, ha felsorol-
ja a lehető körülményeket
hiánytalanul/
12. A megfogalmazás tetszőleges.
A szükséges jegyek:
a/ szófaj
b/ a mondat értelmét módosít-
ja
13. a/ fűrtje
b/ fiatalok
c/ köveim
d/ rúdjaik
e/ kútjaink
f/ földjeik
14. a/ szabja
b/ szablya
c/ bizonyítani
d/ kedvesebb
e/ kedvező
f/ többet
- g/ valakinek
h/ valahol
i/ vállalva
j/ ki-
k/ mert
l/ a
m/ után
n/ igen
c/ hajrá
15. a/ melléknév
b/ felsőfokú /melléknév/
c/ főnév
d/ tulajdonnév
e/ névmás
f/ kérdő/névmás/
g/ névmás
h/ vonatkozó /névmás/
i/ számnév
j/ tő/számnév/
k/ főnév
l/ köznév
m/ számnév
n/ tört/számnév/
o/ névmás
p/ kölcsönös
r/ számnév
s/ sor/számnév/
- OSZTÁLYZATTÁ ALAKÍTÁS
0 - 36	elégtelen
37 - 53	elégséges
54 - 70	közepes
71 - 89	jó
90 - 100	jeles

Témazáró mérőlap

D/ változat

Általános iskola

Név: .....

Nyelvtan, 8.osztály

Osztály: .....

SZÓTAN

1. Egészítsd ki!

Hangutánzó szavaknak nevezzük azokat a szavakat, amelyek

.....
.....

a	
1	

2. Csoportosítsd a következő szavakat a hangalak és a jelentés szempontjából! Írd a tábla felső rovataiba a csoportok nevét, majd sorold be a szavakat!

toll, kormány, ceruza, keres, kertész

a	b	c	d	e	f	g	
1	1	1	1	1	1	1	

3. Csoportosítsd az alábbi szavakat a megadott szempontok szerint!

kunyhó, koppán, zizeg, ház, zörög, épület, sziszeg

Hangutánzó: .....

Rokon értelmű: .....

a	b	c	d	e	f	g	
1	1	1	1	1	1	1	

4. Bontsd elemeire a következő három szót, és írd be a szó-elemeket a táblázatba!

széknél, szó, ollók

Szótő	Képző	Jel	Rag

a	b	c	d	e	f	
1	2	1	2	1	2	

5. Állapítsd meg a táblázatba beírt igékről, hogy milyen ragozott alakban állnak! Töltsd ki az üres rovatokat minden ige mellett!

Igealak	Milyen mód?	Milyen idő?	Milyen szám?	Hányadik személy?	Milyen ragozás?
vetettek volna	a/	b/	c/	d/	e/
szerettük	f/	g/	h/	i/	j/
hidd el	k/	l/	m/	n/	o/

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	
2	1	1	2	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	

6. Mit nevezünk igének?

.....

.....

.....

a	b	c	d	e	f	g	
1	1	1	1	3	3	2	

7. Írd le az alábbi igék megjelölt ragozott alakjait! A je-
lölések: E = egyes szám, T = többes szám, 1. = első sze-
mély, 2. = második személy, 3. = harmadik személy.

a/ Tárgyas ragozás, felszólító mód,

E.2.: megszárit: . . . . .

b/ Alanyi ragozás, kijelentő mód,

jelen idő, T.3.: koppan: . . . . .

c/ Tárgyas ragozás, feltételes mód,

múlt idő, T.2.: javít: . . . . .

d/ Tárgyas ragozás, kijelentő mód,

jelen idő, E. 3.: bemárt: . . . . .

e/ Alanyi ragozás, felszólító mód,

T.1.: fedez: . . . . .

a	b	c	d	e	
2	2	3	2	3	

8. Mit nevezünk főnévnek?

. . . . .
 . . . . .
 . . . . .
 . . . . .

a	b	c	d	e	
1	1	1	2		

9. Írd le helyesen az alábbi tulajdonneveket!

a/ nők lapja: . . . . .

b/ közoktatási és népművelési tanács: . . . . .

. . . . .

c/ borsod megye: . . . . .

d/ olasz ország: . . . . .

e/ keleti tenger: . . . . .

f/ körös part: . . . . .

a	b	c	d	e	f	
2	1	2	1	1	2	

8/4.D.

10. Írd le az alábbi melléknevek fokozott alakjait!

AlapfokKözépfokFelsőfok

hátsó

a/

b/

nagyfokú:

c/

d/

hangos:

e/

f/

a	b	c	d	e	f	
1	4	5	3	1	1	

11. Mit nevezünk kötőszónak:

.....

.....

.....

a	b	c	
1	1	1	

12. Mi a határozószó?

.....

.....

a	b	
1	1	

Teljesítmény: .....%pont

15. Határozd meg, és írd a szavak mellé, hogy milyen szófajhoz tartoznak! Azt is jelöld, hogy a szófajon belül milyen csoportba sorolhatók! Például: birtokos névmás, alaplafokú melléknév, scrszámnév, stb.

A szó	Szófaj	Szófajon belüli csoport
magunkkal:	a/	b/ . . . . .
hetvenharmadik:	c/	d/ . . . . .
valamennyi:	e/	f/ . . . . .
hatalmasabb:	g/	h/ . . . . .
amennyi:	i/	j/ . . . . .
Balaton:	k/	l/ . . . . .
ötöd:	m/	n/ . . . . .
ólom:	o/	p/ . . . . .
húsz:	r/	s/ . . . . .

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	r	s		
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2		

A szorgalmi feladatok értéke: ...%pont

Érdemjegy: . . . . .

Ez a teszt - az OM és az OPI támogatásával - a JATE Pedagógiai Tanszéken készült.

Csoportvezető: Dr.Orosz Sándor kandidátus

Az újrasokszorosításért felelős: .....

Javítókulcs, 8. osztályD/ változat

SZÓTAN

1. a/ Hangalakjukkal élőlények vagy dolgok hangját utánozzák.
2. a/ Az "egyjelentésű szavak" csoportjának megnevezése.
b/ ceruza: egyjelentésű
c/ kertész: egyjelentésű
d/ A "több jelentésű szavak" csoportjának megnevezése.
e/ toll: több jelentésű
f/ kormány: több jelentésű
g/ keres: több jelentésű
3. Hangutánzó:
a/ koppan
b/ zizeg
c/ zörög
d/ sziszeg
Rokon értelmű:
e/ kunyhó
f/ ház
g/ épület
4. a/ szék: szótő
b/ -nél: rag
c/ só: szótő
d/ -z: képző
e/ olló: szótő
f/ -k: jel
5. a/ feltételes mód
b/ múlt idő
c/ többes szám
d/ 2. személy
e/ alanyi ragozás
f/ kijelentő mód
g/ múlt idő
h/ többes szám
i/ 1. személy
5. j/ tárgyas ragozás
k/ felszólító mód
l/ jelen idő
m/ egyes szám
n/ 2. személy
o/ tárgyas ragozás
6. A megfogalmazás tetszőleges.
A szükséges jegyek:
a/ szófaj
b/ cselekvést jelent
c/ vagy történetet jelent
d/ vagy létezését jelent
e/ és kifejezi, hogy ki cselekszik, kivel történik valami
f/ és kifejezi a cselekvés módját
g/ és kifejezi a cselekvés idejét
7. a/ szárítsd meg
b/ koppannak
c/ javítottatok volna
d/ hemártja
e/ fedezzük
8. A megfogalmazás tetszőleges.
A szükséges jegyek:
a/ szófaj
b/ élőlényeket nevez meg
c/ vagy élettelen dolgokat nevez meg
d/ vagy gondolati dolgokat /fogalmakat/ nevez meg
9. a/ Nők Lapja
b/ Köznevelési és Népművelési Tanács
c/ Borsod megye
d/ Olaszország

9. e/ Keleti-tenger
f/ Körös-part
10. Csak kifogástalan helyes-
írással!
a/ hátsóbb
b/ leghátsó
c/ nagyobb fokú
d/ legnagyobb fokú
e/ hangosabb
f/ leghangosabb
11. A megfogalmazás tetszőleges.
A szükséges jegyek:
a/ szófaj
b/ tagmondatokat kapcsol
c/ vagy mondatrészeket kap-
csol
12. A fogalmazás tetszőleges.
A szükséges jegyek:
a/ szófaj
b/ a cselekvés körülményeit
határozza meg
13. a/ kövem
b/ anyja
c/ kútjuk
d/ kardjaid
e/ szánjaink
f/ kertjeik
14. a/ száll
b/ szál
c/ versenyezni
d/ fehér
e/ zörgő
f/ tizedik
g/ valamilyen
h/ együtt
i/ látva
j/ be-
14. k/ hogy
l/ a
m/ miatt
n/ sem
o/ jaj
15. a/ névmás
b/ visszaható
c/ számnév
d/ sor/számnév/
e/ névmás
f/ határozatlan
g/ melléknév
h/ középfokú
i/ névmás
j/ vonatkozó
k/ főnév
l/ tulajdonnév
m/ számnév
n/ tört/számnév/
o/ főnév
p/ köznév
r/ számnév
s/ fő/számnév/

OSZTÁLYZATTÁ ALAKÍTÁS

0 - 33	elégtelen
34 - 50	elégséges
51 - 68	közepes
69 - 85	jó
86 -100	jeles

3. Összesített eredmények tesztváltozatokként

Ez a tematikus egység - mint jeleztük - az 5. és 6. osztályban tanult szótani ismeretek összefoglalását - rendszerezését szolgálja. Már találkoztunk ilyen funkciójú tematikus egységgel a 8. osztályban /lásd e könyv I. fejezetét!/. Ott is végeztünk összehasonlításokat arra vonatkozóan, hogy mit eredményez a tananyag koncentrikus elrendezéssel történő "bővített újratanítása". Most tulajdonképpen nem ez a helyzet: a nyolcadikos szótani téma nem tartalmaz új elemeket, hanem az összefoglalást - rendszerezést szolgálja. Ilyen formán az összehasonlítás csak úgy lehetséges, ha a korábbi témánkénti eredményeket együttesen vetjük egybe a tematikus egység eredményeivel. Még kell azonban azt is jegyeznünk, hogy ez a mérőlap nem szolgálhatta az ismeretek totális ellenőrzését, hiszen ezt a tudásanyagot az 5. és 6. osztályban négy tematikus egységben dolgozták fel. Minden lényeges ismeret tudását mértük azonban a reprodukálás szintjén, alkalmazási feladatok viszont nem szerkeszthettünk minden ismeret ellenőrzésére. Az összehasonlítás sem lehet tehát teljes, minden elemre kiterjedő, hanem elsősorban átlagok és megoszlások összevetésére terjedhet ki. Ezt a célt szolgálja a 42. táblázat.

Ha az 5. és 6. osztályban tanult négy tematikus egység tudására vonatkozó összevont adatokat vetjük egybe a nyolcadikos eredményekkel, a következő megállapításokat tehetjük:

a/ Az átlag 9,1 %ponttal magasabb a nyolcadik osztályban, mint korábban volt. Ezt természetesen nem lehet a teljesítményszint emelkedésének abszolút értékeként tekinteni, hiszen a nyolcadikos átlaghoz 2,4-es, az alsóbb évfolyamok átlagához általában 3,5-es konfidencia intervallum tartozik, így a bizonyítható emelkedés $9,1 - /2,4 + 3,5/ = 3,2$ %pont. Ez bizony igen csekély javulást jelent:

b/ Javult viszont az eredmények eloszlása: a korábbi szélsőséges szórás /47,1 %/ csökkent /30,6 %/, de még így is erős. Azaz továbbra is nagy a különbség a tanulói teljesítmények között.

Az eloszlás javulására utal az a tény is, hogy a 40 %pontnál gyengébb eredményt elért tanulók aránya jelentősen csökkent. Semmivel sem emelkedett viszont a 80 %pont felett teljesítők aránya.

34. tábla

A IV/A változat összefoglaló adatai

A tanulók száma	246
Átlag $\bar{x}$	59,22
Konfidencia intervallum $\pm \Delta$	2,21
Pontossági követelmény %	3,73
Szórás $\pm s$	17,69
Relatív szórás %	29,87

35. tábla

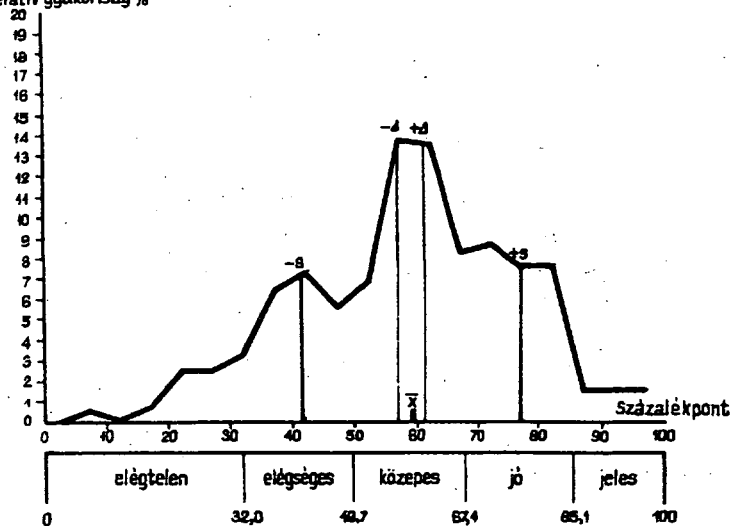
Eloszlás

%pont	Tanuló %/
0,1 - 5,0	0,0
5,1 - 10,0	0,4
10,1 - 15,0	0,0
15,1 - 20,0	0,8
20,1 - 25,0	2,4
25,1 - 30,0	2,4
30,1 - 35,0	3,2
35,1 - 40,0	6,5
40,1 - 45,0	7,3
45,1 - 50,0	5,6
50,1 - 55,0	6,9
55,1 - 60,0	13,8
60,1 - 65,0	13,4
65,1 - 70,0	8,1
70,1 - 75,0	8,5
75,1 - 80,0	7,7
80,1 - 85,0	7,7
85,1 - 90,0	1,6
90,1 - 95,0	1,6
95,1 - 100,0	1,6

A IV/A VÁLTOZAT EREDMÉNYEINEK ELOSZLÁSA

45. ábra

Relatív gyakoriság %

36. tábla

A IV/B változat összefoglaló adatai

A tanulók száma	220
Átlag $\bar{x}$	56,48
Konfidencia intervallum $\pm \Delta$	2,56
Pontossági követelmény %	4,53
Szórás $\pm s$	19,39
Relatív szórás %	34,33

37. tábla

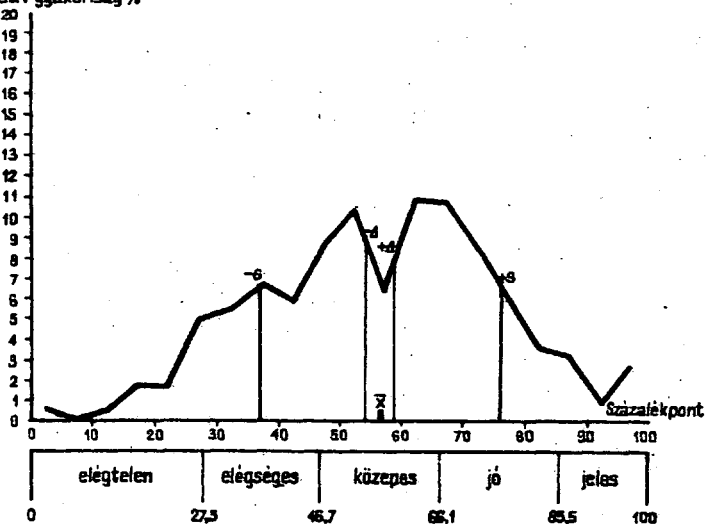
Eloszlás

%pont	Tanuló /%/
0,1 - 5,0	0,4
5,1 - 10,0	0,0
10,1 - 15,0	0,4
15,1 - 20,0	1,8
20,1 - 25,0	1,8
25,1 - 30,0	5,0
30,1 - 35,0	5,4
35,1 - 40,0	6,8
40,1 - 45,0	5,9
45,1 - 50,0	8,6
50,1 - 55,0	10,4
55,1 - 60,0	6,3
60,1 - 65,0	10,9
65,1 - 70,0	10,9
70,1 - 75,0	8,6
75,1 - 80,0	5,9
80,1 - 85,0	3,6
85,1 - 90,0	3,1
90,1 - 95,0	0,9
95,1 - 100,0	2,7

46. ábra

A IV/B VÁLTOZAT EREDMÉNYEINEK ELOSZTLÁSA

Relatív gyakoriság %

38. tábla

A IV/C változat összefoglaló adatai

A tanulók száma	215
Átlag $\bar{x}$	62,02
Konfidencia intervallum $\pm \Delta$	2,37
Pontossági követelmény %	3,83
Szórás $\pm s$	17,77
Relatív szórás %	28,66

39. tábla

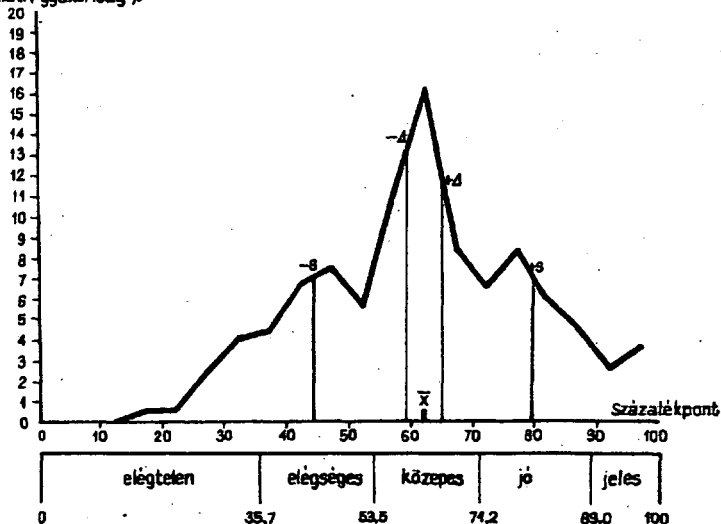
Eloszlás

%pont	Tanuló /%/
0,1 - 5,0	0,0
5,1 - 10,0	0,0
10,1 - 15,0	0,0
15,1 - 20,0	0,4
20,1 - 25,0	0,4
25,1 - 30,0	2,3
30,1 - 35,0	4,1
35,1 - 40,0	4,6
40,1 - 45,0	6,9
45,1 - 50,0	7,4
50,1 - 55,0	5,5
55,1 - 60,0	11,1
60,1 - 65,0	16,2
65,1 - 70,0	8,3
70,1 - 75,0	6,5
75,1 - 80,0	8,3
80,1 - 85,0	6,0
85,1 - 90,0	4,6
90,1 - 95,0	2,7
95,1 - 100,0	3,7

47. ábra

A IV/C VÁLTOZAT EREDMÉNYEINEK ELOSZLÁSA

Relatív gyakoriság %

40. tábla

A IV./D. változat összefoglaló
adatai

A tanulók száma	219
Átlag $\bar{x}$	59,01
Konfidencia intervallum $\pm \Delta$	2,30
Pontossági követelmény %	3,91
Szórás s	17,42
Relatív szórás %	29,52

41. tábla

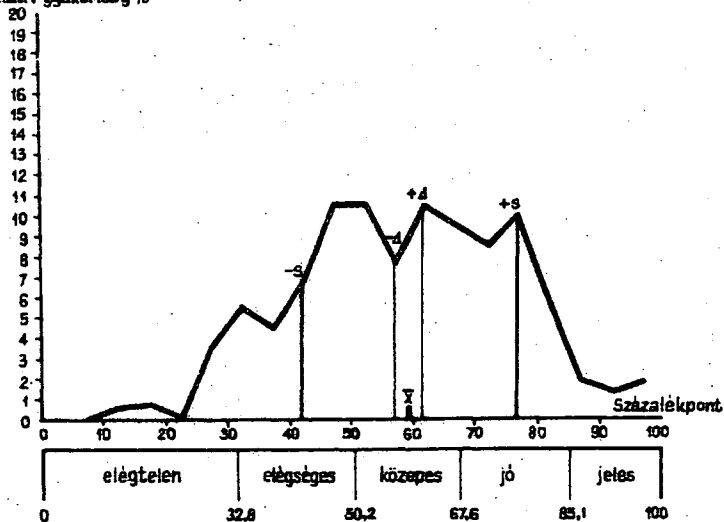
Eloszlás

%pont	Tanuló %/
0,1 - 5,0	0,0
5,1 - 10,0	0,0
10,1 - 15,0	0,4
15,1 - 20,0	0,9
20,1 - 25,0	0,0
25,1 - 30,0	3,6
30,1 - 35,0	5,4
35,1 - 40,0	4,5
40,1 - 45,0	6,8
45,1 - 50,0	10,5
50,1 - 55,0	10,5
55,1 - 60,0	7,7
60,1 - 65,0	10,5
65,1 - 70,0	9,5
70,1 - 75,0	8,6
75,1 - 80,0	10,0
80,1 - 85,0	5,4
85,1 - 90,0	1,8
90,1 - 95,0	1,3
95,1 - 100,0	1,8

A IV./D VÁLTOZAT EREDMÉNYEINEK ELOSZLÁSA

48. ábra

Relatív gyakoriság %

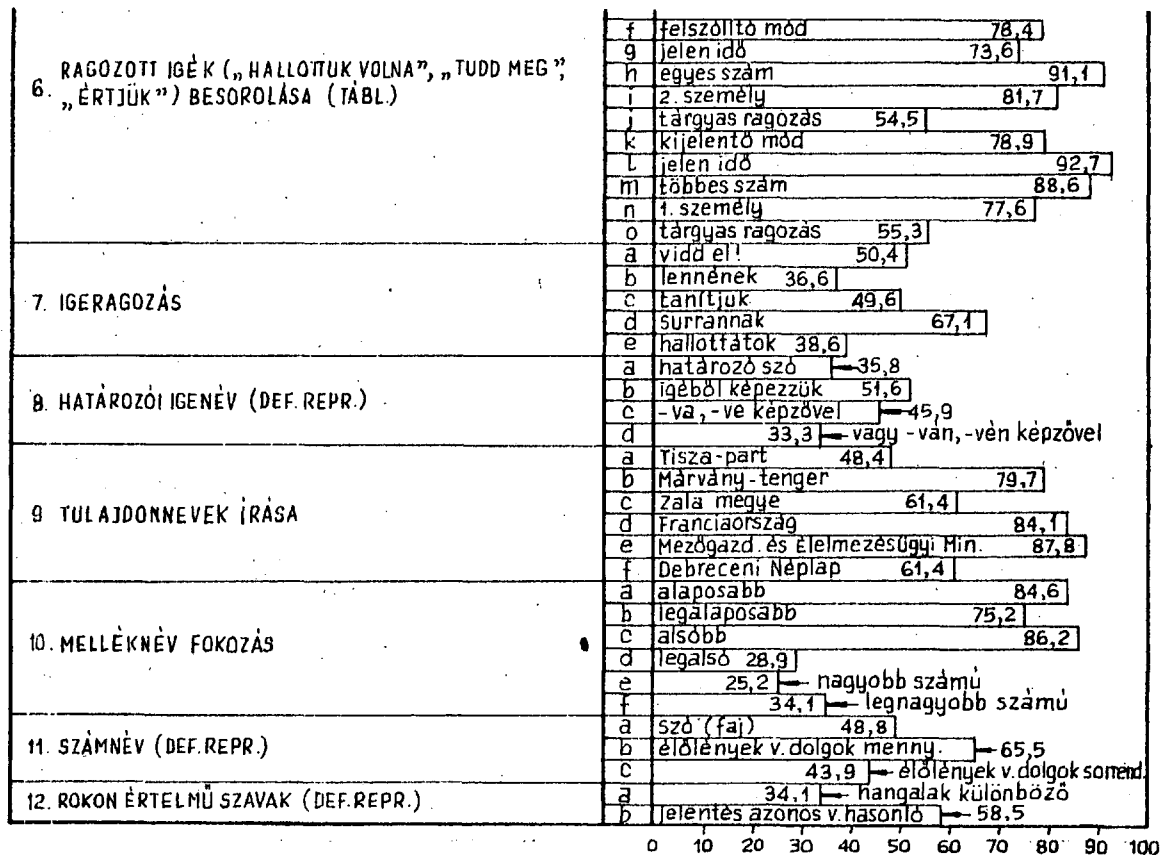

A IV/A VÁLTOZAT EREDMÉNYEI

49. ábra
százalék

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

1. HANGUTÁNZÓ SZÓ (DEF.KIEG.)	a	hangalakkal utához	62,6
	a	süvölt: hangut.	96,7
	b	csobban: hangut.	96,3
	c	zakatol: hangut.	95,5
2. SZAVAK BESOROLÁSA	d	csivitel: hangut.	88,6
	e	tő	95,5
	f	tenger > rokon ért.	91,9
	g	állóvíz	95,1
	a	egyjel. szavak csop.megn.	74,8
	b	nyár: egyjelentésű	74,8
	c	asztal: egyjel.	74,6
3. SZAVAK BESOROLÁSA HANGALAK ÉS JEL.VISZ.SZER.(TÁBL.)	d	több jel. szavak csop.megn.	73,2
	e	nap: több jel.	71,5
	f	körte: több jel.	73,2
	g	láb: több jel.	62,6
	a	könyv: szóto	93,9
4. SZAVAK ELEMEIKRE BONTÁSA (TÁBL.)	b	-val: rag	72,8
	c	ás: szóto	88,6
	d	-ó: képző	73,6
	e	autó: szóto	90,7
	f	-k: jel	69,1
	a	szóto	63,0
	b	cselekvést jelent	95,1
	c	vagy történet jel.	93,9
5. IGE (DEF.REPR.)	d	vagy létezést jel.	83,3
	e	30,5 — és: ki csel., kívül tört.	
	f	16,7 — és kif. a csel. módját	
	g	22,4 — és kif. a csel. idejét	
	a	feltételes mód	70,3
	b	múlt idő	78,9
	c	többes szám	92,7
	d	1 személy	78,9
	e	tárgyas ragozás	56,1

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

A IV/B VÁLTOZAT EREDMÉNYEI

50. ábra
százalék

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

1. A JEL FOGALMA (DEF.KIEG.)	a	módosítja a szó jelentését	71,8
	a	egyjel. szavak csop. megn.	73,6
	b	qép: egyjel.	66,8
	c	növény: egyjel.	70,0
2. SZAVAK BESOROLÁSA HANGALAK ÉS JELENTÉS VISZONYA SZERINT (TÁBL.)	d	több jel. szavak csop. megn.	74,5
	e	zár: több jel.	72,3
	f	faqu: több jel.	38,6
	g	gerinc: több jel.	48,2
	a	loccsan: hangut.	91,4
	b	zúg: hangut.	88,6
3. SZAVAK BESOROLÁSA	c	nyikorog: hangut.	90,5
	d	locsog: hangut.	84,5
	e	patak	91,4
	f	folyó } rokon ért.	91,4
	g	folyam	87,7
	a	óra: szótó	89,1
	b	-k: jel	64,1
4. SZAVAK ELEMEIKRE BONTÁSA (TÁBL.)	c	ceruza: szótó	90,9
	d	-t: rag	58,2
	e	ír: szótó	87,7
	f	-ó: képző	74,1
	a	felszólító mód	65,9
	b	jelen idő	76,8
	c	többes szám	90,9
	d	2. személy	85,0
	e	alany ragozás	59,5
	f	feltételes mód	69,1
	g	mult idő	77,3
	h	többes szám	86,8
5. RAGOZOTT IGÉK („ÍRJATOK”, „OLVASTUK VOLNA”, „LÁTJA”) BESOROLÁSA (TÁBL.)	i	1. személy	80,5
	j	tárgyas ragozás	57,3
	k	kijelentő mód	72,7
	L	jelen idő	87,3

	m	egyes szám	88,2
	n	3. személy	85,0
	o	tárgyas ragozás	58,6
	a	szófa	65,0
	b	cselekvést jelent	95,0
	c	vagy történet jel.	95,6
	d	vagy létezés jel.	88,2
	e	36,8	és: kicsel., kívül tört.
	f	20,5	és kif. a csel. módját
	g	26,8	és kif. a csel. idejét
6. IGE (DEF. REPR.)	a	zuhanak	77,3
	b	irányultsá	55,9
	c	19,5	el fogják hinni
	d	adjon	33,6
	e	vallottatok	34,5
	a	szófa	32,7
	b	igéhez kapcs.	40,5
	c	módosítja a jel.-t	43,6
	d	37,7	v. megváltoztatja a jel.-t.
	a	Görögország	86,8
	b	Veszprém megye	68,2
	c	Duna - part	52,3
	d	öntözés és vízgazd. társ.	75,5
	e	Egri Hírlap	63,2
	f	Egei -tenger	81,4
	a	jobb módú	27,3
	b	legjobb módú	32,3
	c	erősebb	84,5
	d	legerősebb	79,5
	e	felsőbb	71,8
	f	legfelsőbb	44,5
	a	szófa	40,5
	b	előlénytul.-t nev. meg	62,7
	c	v. dolgoztul.-t nevezi meg	52,3
	a	hangalakhoz kétfő v. többj	53,2
	b	19,5	jelentések összefüggének
11. MELLÉKNÉV (DEF. REPR.)			
12. TÖBB JELENTÉSŰ SZÓ (DEF. REPR.)			

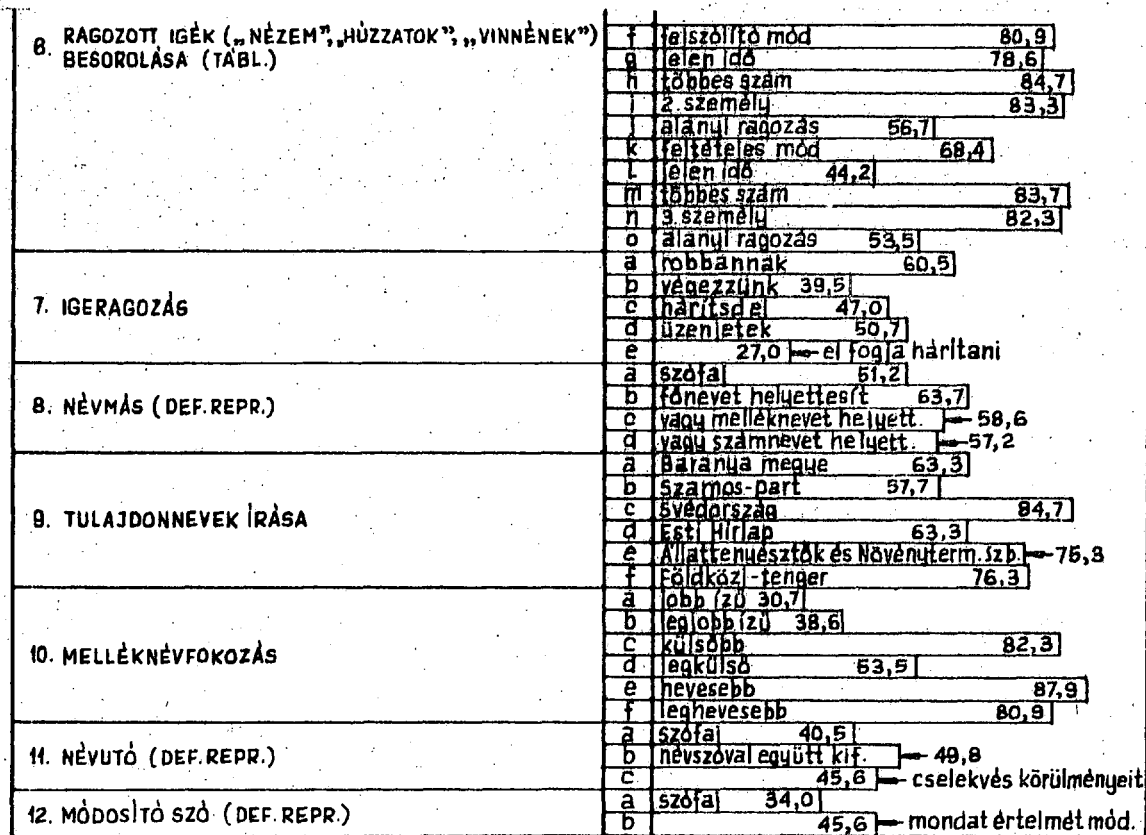
0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

A IV/C VÁLTOZAT EREDMÉNYEI

54. ábra
Százalék

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

1. RAG (DEF.KIEG.)	a mutatja a szó milyen mr. — 53,0
	a sutfog: hangut. 91,6
	b csikorog: hangut. 94,0
	c süvít: hangut. 94,4
2. SZAVAK BESOROLÁSA	d hörög: hangut. 89,3
	e domb 92,6
	f hegy rokon ért. 94,0
	g halom 92,6
	a egyjel. szavak csop. megn. 84,2
	b tavasz: egyjel. 82,8
	c könyv: egyjel. 79,1
3. SZAVAK BESOROLÁSA HANGALAK ÉS JELENTÉS VISZONYA SZERINT (TÁBL.)	d több jel: szavak csop. megn. 82,3
	e fel: több jel. 77,7
	f nyelv: több jel. 79,1
	g daru: több jel. 82,3
	a lámpa: szótő 87,0
4. SZAVAK ELEMEIKRE BONTÁSA (TÁBL.)	b -k: jel 67,4
	c asztal: szótő 92,6
	d -ról: rag 75,3
	e vad: szótő 83,7
	f -ász: képző 67,9
	a szófal 64,7
	b cselekvést jel. 96,3
	c vagy történet jel. 96,7
5. IGE (DEF.REPR.)	d vagy létezés jel. 84,7
	e 34,0 — és: ki csel., kívül tört.
	f 25,1 — és kif. a csel. módját
	g 25,6 — és kif. a csel. idejét
	a kijelentő mód 86,5
	b jelen idő 95,8
	c egyes szám 94,9
	d 1. személy 92,6
	e tárgyias rag 55,3

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

A IV/D VÁLTOZAT EREDMÉNYEI

52. ábra

Százalék

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

1. HANGUTANZÓ SZÓ	a	hangalakkal utánoz	73,1
	a	egyjel. szavak csop. megn.	74,9
	b	ceruza: egyjel.	74,0
	c	kertész: egyjel.	71,2
2. SZAVAK BESOROLÁSA HANGALAK ÉS JELENTÉS VISZONYA SZERINT (TÁBL.)	d	több jel. szavak csop. megn.	75,3
	e	toll: több jel.	68,5
	f	kormány: több jel.	73,1
	g	keres: több jel.	57,1
	a	koppan: hangut.	92,2
	b	zizeg: hangut.	92,7
	c	zörög: hangut.	93,6
3. SZAVAK BESOROLÁSA (TÁBL.)	d	sziszeg: hangut.	94,5
	e	kunyhó	90,9
	f	ház rokon ért.	94,5
	g	épület	92,5
	a	szék: szótő	95,4
	b	-nél: rag	69,9
4. SZAVAK ELEMEIKRE BONTÁSA (TÁBL.)	c	só: szótő	92,7
	d	-z: képző	74,0
	e	olló: szótő	88,6
	f	-k: jel	73,1
	a	feltételes mód	73,1
	b	múlt idő	75,8
	c	többes szám	86,3
	d	3. személy	50,2
	e	alanyi ragozás	50,2
	f	kijelentő mód	75,3
	g	múlt idő	87,7
	h	többes szám	86,3
	i	1. személy	76,3
	j	tárgyas ragozás	53,0
5. RAGOZOTT IGÉK („VETETTEK VOLNA”, „SZERETTÜK”, „HIDD EL”) BESOROLÁSA (TÁBL.)	k	felszólító mód	69,9
	l	jelen idő	83,6

	m	egyus szám	85,4
	n	2. személy	79,0
	o	tárgyas ragozás	52,1
	a	szófa	54,8
	b	cselekvést jel.	94,5
	c	vagy történet jel.	93,6
	d	vagy létezés jel.	86,3
	e	27,9 — és: ki csel., kívül tört.	
	f	16,4 — és: kif. a csel. módját	
	g	24,5 — és: kif. a csel. idejét	
	a	szárltsd meg	54,8
	b	Koppannak	53,0
	c	32,0 — javítottatok volna	
	d	bernártja	60,3
	e	fedézzük	37,4
	a	szófa	49,8
	b	előlányeket nevez meg	74,0
	c	vagy előttem nevez meg	76,3
	d	42,0 — vagy fogalmát nevez meg	
	a	Nők Lapja	56,2
	b	Közköztársasági és Népművelési Tanács	79,9
	c	Borsod megye	67,1
	d	Olaszország	87,7
	e	Keleti-tenger	83,1
	f	Körös-part	55,3
	a	hátsóbb	82,6
	b	legnagyobb	31,1
	c	24,2 — nagyobb fokú	
	d	31,5 — legnagyobb fokú	
	e	hangosabb	87,7
	f	leghangosabb	82,2
	a	szófa	39,7
	b	tagmondatokat kapcsol	65,0
	c	vagy mondatrészeket kapcsol	59,4
	a	szófa	35,6
	b	csel. körülményeit hat meg	53,9

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

42. tábla

A szótani ismeretek tudásának összehasonlítása

Osz- tály	Tematikus egység	Átlagos tudás / %pont /	Relatív szórás / % /	40 %pont- nál ala- csonyabb eredm. / % /	80 %pont- nál maga- sabb ered- mény / % /
5.	Az ige	38,8	57,3	57,1	4,9
	A névszók	57,8	43,1	26,3	22,9
	A névmások	52,7	43,8	31,3	15,8
	Egyéb szó- fajok	51,2	44,3	31,8	12,1
5.- 6.	Az összes szótani téma öz- szevontan	50,1	47,1	36,6	13,9
8.	A szavak	59,2	30,6	15,9	12,5

Összegezve: A gyenge teljesítményt elért tanulók egy része az évek folyamán felzárkózott a "középmezőnyhöz" /erre utal az is, hogy az eloszlási diagramok alakja közelíti a normál eloszlású Gauss-görbéjének harangalakját; lásd a 45., 46., 47. és 48. ábrát!/, ezáltal némileg emelkedett az országos átlageredmény is. A legjobbak viszont semmit sem nyertek az ismétléssel.

4. Az eredmények témánként és feladattípusonként

A részletes elemzéskor - a korábbiakhoz hasonlóan - külön vizsgáljuk az elméleti ismeretek tudását és az alkalmazó feladatok eredményeit. Az összesített eredmények vizsgálata azt mutatja, hogy nem jelentős a javulás az 5. és a 6. osztályos eredményekhez képest. Érdekes lesz utánanéznünk /ahol egyáltalán lehetséges az összehasonlítás/, hogy mely részletekben, mely tudáselemek elsajátítási szintjében történt változás.

Elméleti ismeretek

/53. ábra/

Az összehasonlításban a könnyebb hivatkozás érdekében az 5. osztályos eredményeket elemző kötetet STT 1., a hatodikost STT 2. jelzéssel idézzük.

Hasonlítsuk össze előbb néhány fogalom-definíció tudását a reprodukálás szintjén!

A hangutánzó szó definícióját az 5. osztályban /STT 1., 147.o./ a tanulók 62,6 %-a, a nyolcadikban 67,8 %-a tudta.

A rokon értelmű szó meghatározásában: a "hangalak különböző" jegyet 5. osztályban 33,2 %, 8. osztályban 34,1 %, a "jelentés hasonló" jegyet ötödikben 60,4 %, nyolcadikban 58,5 % tudta.

Az ige fogalmi definícióját az ötödik osztályban nem kértük számon, de a besorolási feladatokból egyértelműen az látható, hogy a "létezést jelentő" jegyet tudják a legkevésbé a tanulók. Ez a jelenség nyilvánvaló a nyolcadik osztályban is.

A főnév definíciójában az egyes jegyek tudása így alakul a 6. osztályban /STT 2., 60.o./ és a 8. osztályban:

43. tábla

A főnév fogalmi jegyeinek tudása

	6.o.	8.o.
Szófaj /szó/	38,6	49,8
Élőlényt nevez meg	78,7	74,9
Élettelen dolgot nevez meg	70,1	76,3
Fogalmat nevez meg	48,0	42,0

ELMÉLETI ISMERETEK

53. ábra

Százalék

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

A/1 HANGUTANZÓ SZÓ (DEF. KIEG.)	a	hangalakkal utánoz	62,6
D/1 HANGUTANZÓ SZÓ (DEF. KIEG.)	a	hangalakkal utánoz	73,1
A/12 ROKON ÉRTELMI SZAVAK (DEF. REPR.)	a	34,1 — hangalak különböző	
	b	jelentés azonos v. hasonló	58,5
B/12 TÖBB JELENTÉSŰ SZÓ (DEF. REPR.)	a	hangalokhoz kétfő v. többj	53,2
	b	19,5 — jelentések összefüggének	
C/1 RAG (DEF. KIEG.)	a	mutatja a szó milyén mrt.	63,0
B/1 A JEL FOGALMA (DEF. KIEG.)	a	módosítja a szó jelentését	71,8
	a	szófa	63,0
	b	cselekvést jelent	95,1
	c	vagy történet jelent	93,9
	d	vagy létezés jelent	83,3
	e	30,5 — és: ki csel., kívül tört.	
	f	16,7 — és kif. a cselekvés módját	
	g	22,4 — és kif. a cselekvés idejét	
	a	szófa	65,0
	b	cselekvést jelent	95,0
	c	vagy történet jelent	95,6
	d	vagy létezés jelent	88,2
	e	36,8 — és: ki csel., kívül tört.	
	f	20,5 — és: kif. a cselekvés módját	
	g	26,8 — és kif. a cselekvés idejét	
	a	szófa	64,7
	b	cselekvést jelent	96,3
	c	vagy történet jelent	96,7
	d	vagy létezés jelent	84,7
	e	34,0 — és: ki csel., kívül tört.	
	f	25,1 — és kif. a cselekvés módját	
	g	25,6 — és kif. a cselekvés idejét	
	a	szófa	54,8
	b	cselekvést jelent	94,5
	c	vagy történet jelent	93,6
	d	vagy létezés jelent	86,3

	a	27,9	és: ki csel., kívül tört.
	f	16,4	és kif. a cselekvés módját
	g	24,5	és kif. a cselekvés idejét
D/8 FŐNÉV (DEF. REPR.)	a	szófa	49,8
	b	előlányeket nevez meg	74,9
	c	vagy élettelen nevez meg	76,3
	d		42,0
B/11 MELLÉKNÉV (DEF. REPR.)	a	szófa	40,5
	b	előlány tul-t nev. meg	62,7
	c	v. dolog tul-t nev. meg	52,3
A/11 SZÁMNÉV (DEF. REPR.)	a	szó (faj)	48,8
	b	előlányek v. dolgok menny.-t	65,0
	c		43,9
	a	szófa	51,2
C/8 NÉVMÁS (DEF. REPR.)	b	főnevet helyettesít	63,7
	c	vagy melléknevet hely.	58,6
	d	vagy számnevet hely.	57,2
D/12 HATÁROZÓSZÓ (DEF. REPR.)	a	szófa	35,6
	b	csej. körülményt hat. m.	53,9
	a	határozószó.	35,8
A/8 HATÁROZÓI IGENÉV (DEF. REPR.)	b	igéből képezzük	51,6
	c	-va, -ve képzővel	45,9
	d		33,3
	a	szófa	32,7
B/8 IGEKÖTŐ (DEF. REPR.)	b	igéhez kapcs.	40,5
	c		43,6
	d		37,7
	a	szófa	40,5
C/11 NÉVUTÓ (DEF. REPR.)	b	névszóval együtt kif.	49,8
	c	cselekvés körülm.-t	45,6
D/11 KÖTŐSZÓ (DEF. REPR.)	a	szófa	39,7
	b	tagmondatokat kapcsol	65,8
	c	v. mondatrészeket kapcsol	59,4
C/12 MÓDOSÍTÓ SZÓ (DEF. REPR.)	a	szófa	34,0
	b	mondat értelmét m.	45,6

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

Ha az összes jegy tudását együttesen nézzük, az állapítható meg, hogy a 6. osztályban a tanulók 58,9 %-a, a 8. osztályban 60,8 %-a adott helyes választ. Itt sem állapítható hát meg fejlődés.

A további részletezés helyett vizsgáljuk meg a 44. tábla segítségével a szófajok definíciójának a tudását!

44. tábla

A szófajok definíciójának tudása

Szófaj megnevezése	A tanulók hány %-a tudta?	
	6. osztály	8. osztály
Melléknév	60,7	52,5
Számnév	68,8	52,6
Névmás	69,5	57,7
Határozószó	55,7	44,7
Határozói igenév	67,3	41,7
Igeköto	71,5	38,6
Névutó	78,3	45,3
Kötőszó	83,3	54,9
Módosító szó	78,9	39,8

E táblázatból világosan látszik, hogy a nyolcadikosok mennyire elfelejtették a legtöbb szófaj definícióját.

Feladatok I. /Szótan/

/54. ábra/

Három fajta besorolási feladat megoldásának eredményeit láthatjuk az ábrán. Mindhárom válfaj szerepel minden tesztváltozaton.

Az első feladatban A_2 , B_3 , C_2 , D_3 / négy-négy hangutánzó és három-három rokon értelmű szót kellett a tanulóknak besorolniuk. Az átlagos eredmény kimagaslóan jó: a tanulók 92 %-a végezte el helyesen a besorolásokat.

Ennek az eredménynek az ötödik osztályos teljesítményhez való viszonyítása nem lenne reális, hiszen ott /STT I. 146-47.o./ más jellegű feladatokban ellenőriztük a rokon értelmű szavak tu-

dását: négy feladat két-két mondatában a "csinál" igét kellett rokon értelművel helyettesíteni; másik négy feladatban megadott szóhoz három rokon értelműt kellett keresniük a tanulóknak; további négy feladatban egy-egy tárgy vagy állat körülírt hangjának megnevezésére hangutánzó igét irattunk; végül négy feladatban megadott két-két tárgy jellemző hangját kellett megfelelő hangutánzó igével érzékeltetniük.

Azon az alapon, hogy a "csinál" helyettesítése az ötödikesek 74 %-ának sikerült, vagy hogy adott szóhoz egy rokon értelműt 73 %, kettőt 62 %, hármat pedig csak 45 % ír, nem mondhatjuk a nyolcadikosok 92 %-os eredményére, hogy jobb az ötödikesekénél, mivel egészen más szerkezetű feladatban alkalmazták a rokon értelmű szavakról tanult ismereteiket.

Hasonlóképpen összemérhetetlen a hangutánzó szavak tudását ellenőrző feladatok ötödik és nyolcadik osztályos eredménye.

Nem lenne megalapozott továbbá a szavak alakjának és jelentésének viszonyára vonatkozó ismeretek összehasonlítása sem, mivel ugyancsak eltérő jellegű feladatokkal történt az ellenőrzés. Így csupán az állapítható meg, hogy a hangalak és jelentés viszonya szerinti besorolást jóval gyengébb átlaggal végzik nyolcadikosok /A₃, B₂, C₃, D₂ feladat/, mint a hangutánzó és a rokon értelmű szavakét. Ráadásul egyetlenebb is a teljesítmény: erősebb az eredmények szóródása.

A szavak szóelemekre bontását kívánó ötödikes és nyolcadikos /A₄, B₄, C₄, D₄/ feladatok eredményeinek összeméréséhez több alapunk van, annak ellenére, hogy az ötödikben a toldalékokat nem differenciáltatjuk, a nyolcadikban viszont igen. /A feladat jellege hasonló, mivel mindkét osztályban táblázat segítségével kértük a besorolást./ Az összehasonlítás eredménye ez: mind a szó-tó /70,2 - 90,1 %/, mind a toldalékok /49,7 - 69,8 %/ besorolását 20 %-kal több nyolcadikos végzi el helyesen, mint ahány ötödikes.

Feladatok II. /Ige/

/55. ábra/

Megalapozottan végezhető az ötödik és a nyolcadik osztályos eredmények összehasonlítása.

Az 55. ábrán kétféle feladatot megoldó tanulók százalékos

FELADATOK I. (SZÓTAN)

54. ábra

Százalék

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

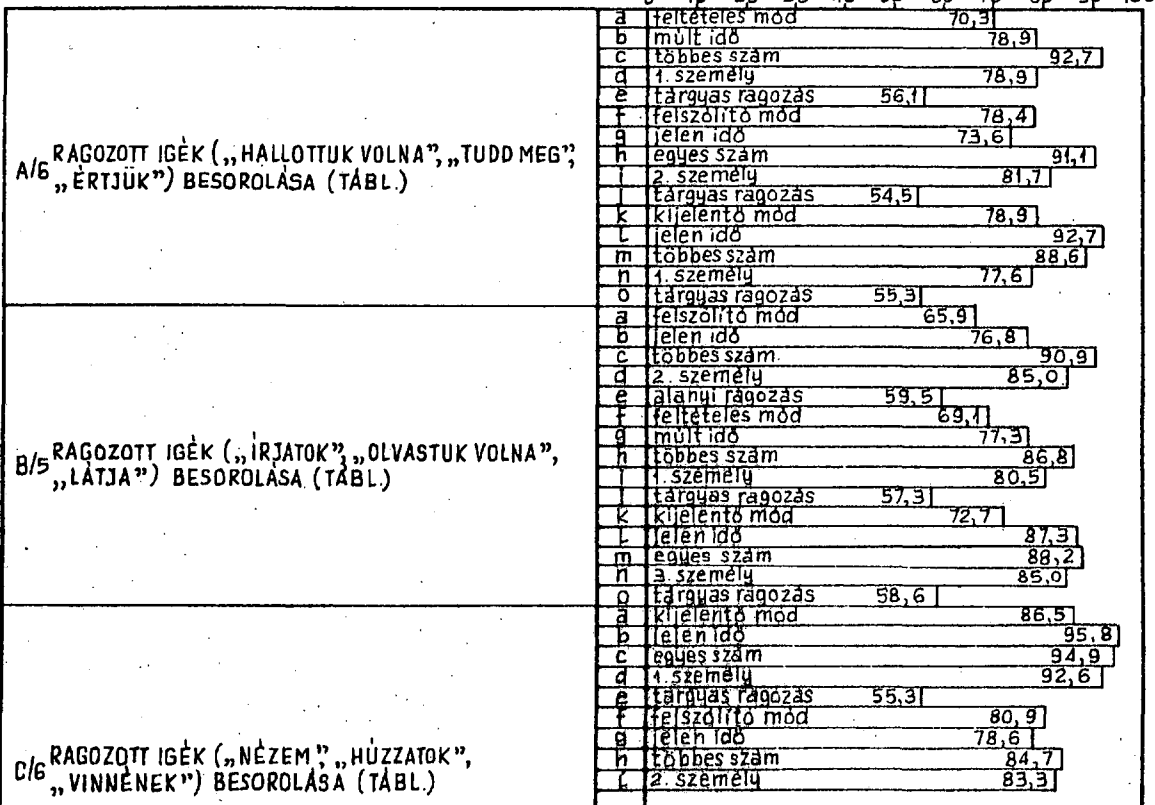
A/2 SZAVAK BESOROLÁSA	a	süvölt: hangut.	96,7
	b	csobban: hangut.	96,3
	c	zakatol: hangut.	95,5
	d	csivitel: hangut.	88,6
	e	to	95,5
	f	tenger	} rokon ért.
	g	állóvíz	
			91,9
			95,1
B/3 SZAVAK BESOROLÁSA	a	loccsan: hangut.	91,4
	b	zúg: hangut.	88,6
	c	nyikorog: hangut.	90,5
	d	locsoq: hangut.	84,5
	e	patak	} rokon ért.
	f	folyo	
	g	folyam	91,4
			87,7
			91,6
C/2 SZAVAK BESOROLÁSA	a	suttog: hangut.	91,6
	b	csikorog: hangut.	94,0
	c	süvít: hangut.	94,4
	d	hörög: hangut.	89,3
	e	domb	} rokon ért.
	f	hegy	
	g	halom	92,6
			92,2
			92,7
D/3 SZAVAK BESOROLÁSA	a	koppan: hangut.	92,2
	b	zizeg: hangut.	92,7
	c	zörög: hangut.	93,6
	d	sziszeg: hangut.	94,5
	e	kunyhó	} rokon ért.
	f	ház	
	g	épület	94,5
			92,2
			74,8
A/3 SZAVAK BESOROLÁSA HANGALAK ÉS JELENTÉS VISZONYA SZERINT (TÁBL.)	a	egyjel. szavak csop. megn.	74,8
	b	nyár: egyjelentésű	74,8
	c	asztal: egyj.	74,6
	d	több jel. szavak csop. megn.	73,2
	e	nap: több jel.	71,5
	f	körte: több jel.	73,2
	g	lább: több jel.	62,6
	a	egyjel. szavak csop. megn.	73,6
	b	gép: egyjel.	66,8
	c	nővény: egyjel.	70,0

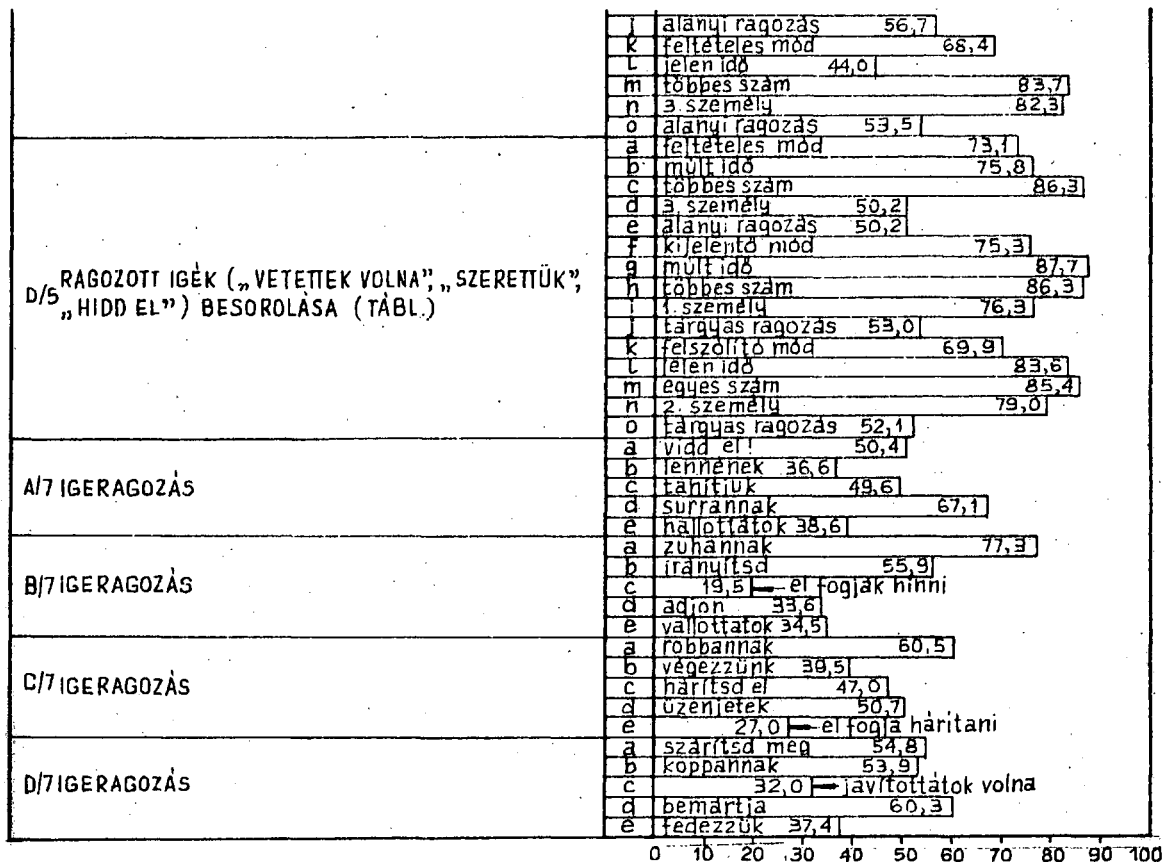
B/2 SZAVAK BESOROLÁSA HANGALAK ÉS JELENTÉS VISZONYA SZERINT (TÁBL.)	d több jel. szavak csop. megn. 74,5 e zár: több jel. 72,3 f tagu: több jel. 38,6 g gerinc: több jel. 48,2
C/3 SZAVAK BESOROLÁSA HANGALAK ÉS JELENTÉS VISZONYA SZERINT (TÁBL.)	a egyjel. szavak csop. megn. 84,2 b tavasz: egyjel. 82,8 c könyv: egyjel. 79,1 d több jel. szavak csop. megn. 82,3 e jel: több jel. 77,7 f nyelv: több jel. 79,1 g daru: több jel. 82,3
D/2 SZAVAK BESOROLÁSA HANGALAK ÉS JELENTÉS VISZONYA SZERINT (TÁBL.)	a egyjel. szavak csop. megn. 74,9 b ceruza: egyjel. 74,0 c kértész: egyjel. 71,2 d több jel. szavak csop. megn. 75,3 e toll: több jel. 68,5 f kormány: több jel. 73,1 g keres: több jel. 57,1
A/4 SZAVAK ELEMEIKRE BONTÁSA (TÁBL.)	a könyv: szótó 93,9 b -val: rag 72,8 c as: szótó 88,6 d -ó: képző 73,6 e autó: szótó 90,7 f -k: jel 69,1
B/4 SZAVAK ELEMEIKRE BONTÁSA (TÁBL.)	a óta: szótó 89,1 b -k: jel 64,1 c ceruza: szótó 90,9 d -t: rag 58,2 e ír: szótó 87,7 f -ó: képző 74,1
C/4 SZAVAK ELEMEIKRE BONTÁSA (TÁBL.)	a lámpa: szótó 87,0 b -k: jel 67,4 c asztal: szótó 92,6 d -ról: rag 75,3 e vad: szótó 83,7 f -asz: képző 67,9
D/4 SZAVAK ELEMEIKRE BONTÁSA (TÁBL.)	a szék: szótó 95,4 b -nél: rag 69,9 c só: szótó 92,7 d -z: képző 74,0 e oltó: szótó 88,6 f -k: jel 73,1

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

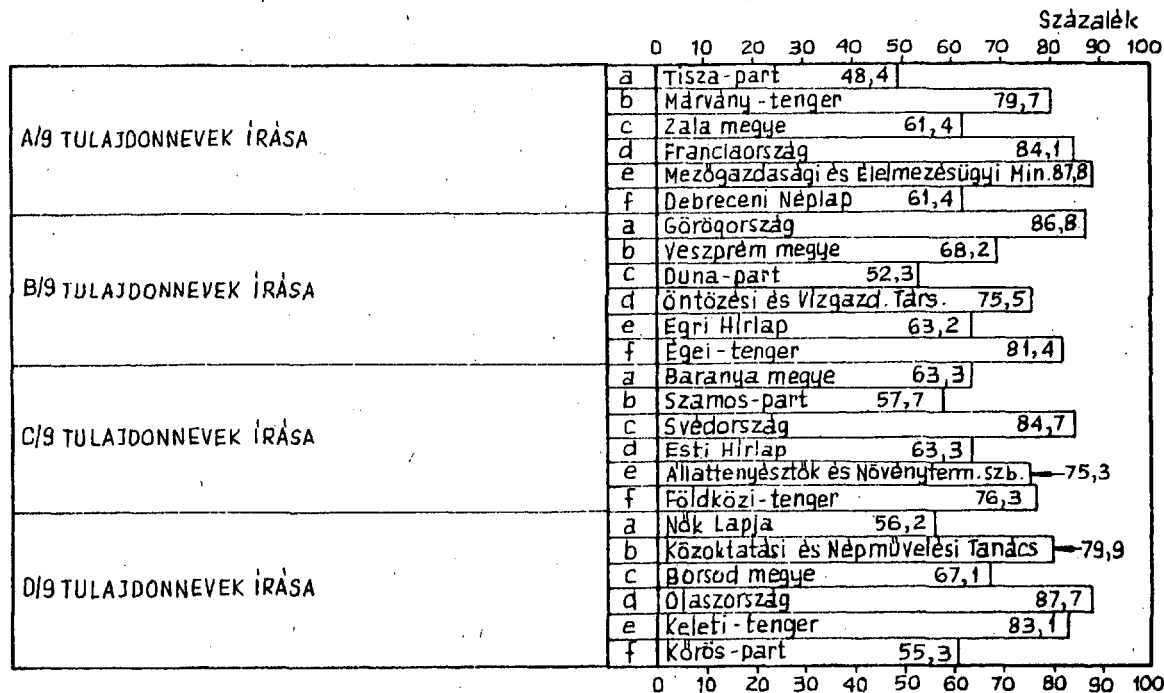
FELADATOK II. (IGE)

55. ábra
Százalék

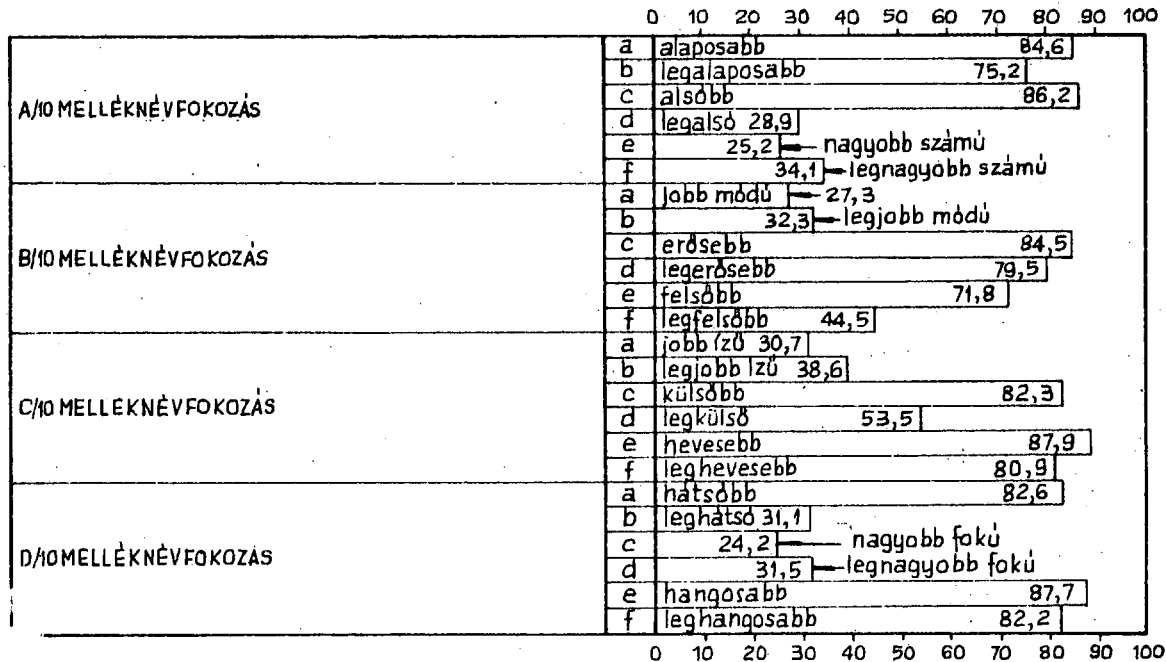

FELADATOK III. (FŐNÉV, MELLÉKNÉV)

arányát tüntettük fel: Az A_6 , B_5 , C_6 , D_5 feladatokban ragozott igealakokat soroltattunk be táblázat segítségével. Hasonló feladatok eredményeit feltűntő táblát találunk a ISTT 1. 213. oldalán.

Pusztán ránézésre is megállapítható, hogy a nyolcadikosok megoldási aránya sokkal jobb az ötödikesekénél. De a nyolcadikban is egyenetlen az eredmény: jó az átlag /75 % fölötti/, mert az igeidőt és a cselekvő számát, személyét 80 %-nál több tanuló tudja megállapítani, az igemódot már jóval kevesebben, és az alanyi, III. tárgyas ragozás szerinti besorolásra átlagosan alig több, mint a tanulók fele képes.

Az A_7 , B_7 , C_7 és D_7 feladatokban megadott igéknek előírás szerinti ragozott alakjait kellett a tanulóknak leírniuk. Az előző kognitív feladatokkal szemben itt tehát operatív tevékenységet végeztek. Természetesen csak hibátlan helyesírással fogadtuk el a jó megoldásokat.

Mint az ábra mutatja, a feladat megoldásában egyáltalán nem remekeltek a nyolcadikosok: a helyes megoldást adók aránya 45,8 %, és rendkívül egyenetlen a teljesítmény. Ezt jelzi a 57,8-es rang, illetőleg a 25 %-os relatív szórás. Ezt az eredményt akkor sem foghatjuk fel kielégítőnek, ha tekintetbe vesszük, hogy az ötödik osztályban "Az ige" c. tematikus egység tudása milyen alacsony szintű volt /a felső tagozatos összes tematikus egység közül a leggyengébb!/, és hogy ennek viszonyítva valamelyes fejlődés állapítható meg a nyolcadik osztályban.

Feladatok III. /Főnév, melléknév/

/55. ábra/

Mind a nyolc operatív feladat.

Az A_9 , B_9 , C_9 és D_9 feladatban a tulajdonnevek helyesírását ellenőriztük.

Nem szükséges részletes elemzést végeznünk: jól látható, hogy a megyék, a folyóiratok, valamint a -part utótagu folyók nevének írásában nagy a bizonytalanság nyolcadikosaink körében.

Az A_{10} , B_{10} , C_{10} , D_{10} feladatokban három-három szó közép és felső fokát kellett leírniuk a tanulóknak. Ezek egyike egyszerű melléknév, a második összetett melléknév, a harmadik határozó szó.

Az egyszerű melléknevek közép- és felső fokát átlagosan a tanulók 80 %-a alkotja meg helyesen. Ez jó eredmény. Jóval kevesebben /átlagosan 45 %/ adják meg azonban az összetett melléknevek közép- és felső fokát. Hasonlóan problematikus a határozószók felső foka is. Ez utóbbi oka nyilván az, hogy a középfokban felveszik a szabályos fokjelet, a felső fokban azonban általában nem; ez a különféle viselkedés okoz dilemmát a tanulóknak.

A FELHASZNÁLT IRODALOM

- Hernádi Sándor - Szemere Gyula
Magyar nyelvtan az általános iskolák 5. osztálya számára. Ötödik kiadás. Tankönyvkiadó, 1967. 108. o.
- Hernádi Sándor - Szemere Gyula
Magyar nyelvtan az általános iskolák 6. osztálya számára. Hatodik kiadás. Tankönyvkiadó, 1969. 102 o.
- Hernádi Sándor - Szemere Gyula
Magyar nyelvtan az általános iskolák 7. osztálya számára. Ötödik kiadás. Tankönyvkiadó, 1969. 104 o.
- Hoffmann Ottó - Rózsa Józsefné
Magyar nyelvtan az általános iskolák 8. osztálya számára. Negyedik kiadás. Tankönyvkiadó, 1969. 96 o.
- Nagy József
A témazáró tudásszintmérés gyakorlati kérdései. Tankönyvkiadó, 1972. 148 o.
Az "Eredménymérés az iskolában" sorozatban
- Orosz Sándor
Standardizált témazáró tesztek. Magyar nyelvtan. Általános iskola 5. osztály. Acta Universitatis Szegediensis. Sectio Paedagogica. Series Specifica 1. 1973/a. 228. o.
Standardizált témazáró tesztek. Magyar nyelvtan. Általános iskola 6. osztály. Acta Universitatis Szegediensis. Sectio Paedagogica. Series Specifica 2. 1973/b. 200.o.
Standardizált témazáró tesztek. Magyar nyelvtan. Általános iskola 7. osztály. Acta Universitatis Szegediensis. Sectio Paedagogica. Series Specifica 3. 1974. 161 o.
- Tanterv /Szerk.: Miklósvári Sándor/
Tanterv és utasítás az általános iskolák számára. Tankönyvkiadó, 1963. 672.o.

Tájékoztató az általános iskolák magyar nyelv és irodalom tananyagának csökkentéséhez. Tankönyvkiadó, 1973. 50.o.

2.sz. melléklet a művelődésügyi miniszter 114/1973.M.K.9./MM. számú utasításához. Az általános iskolai tantervek módosítása. Magyar nyelv és irodalom 5-8. osztály

A TÁBLÁK JEGYZÉKE

Oldal

1. A tevékenységek összehasonlítása	14
2. Az ötödikes és a nyolcadikos eloszlás összehasonlítása	48
3. Az I/A változat összefoglaló adatai	50
4. Az I/A változat eredményeinek eloszlása	50
5. Az I/B változat összefoglaló adatai	51
6. Az I/B változat eredményeinek eloszlása	51
7. Az I/C változat összefoglaló adatai	52
8. Az I/C változat eredményeinek eloszlása	52
9. Az I/D változat összefoglaló adatai	53
10. Az I/D változat eredményeinek eloszlása	53
11. A mondatfajták és a mondatrészek tudásának összehasonlítása	63
12. Fogalom-névhez konkrét individuum besorolása	74
13. Individuumhoz fogalom-megnevezés I.	76
14. Individuumhoz fogalom-megnevezés II.	77
15. Egyazon individuum besorolása két-két különböző rendszerbe tartozó fogalom-névhez	78
16. "Az összetett mondat" tevékenységei	87
17. A II/A változat összefoglaló adatai	120
18. A II/A változat eredményeinek eloszlása	120
19. A II/B változat összefoglaló adatai	121
20. A II/B változat eredményeinek eloszlása	121
21. A II/C változat összefoglaló adatai	122
22. A II/C változat eredményeinek eloszlása	122
23. A II/D változat összefoglaló adatai	123
24. A II/D változat eredményeinek eloszlása	123
25. Két egyszerű mondat összetetté alakítása	141
26. A III/A változat összefoglaló adatai	190
27. A III/A változat eredményeinek eloszlása	190
28. A III/B változat összefoglaló adatai	191
29. A III/B változat eredményeinek eloszlása	191
30. A III/C változat összefoglaló adatai	192
31. A III/C változat eredményeinek eloszlása	192
32. A III/D változat összefoglaló adatai	193
33. A III/D változat eredményeinek eloszlása	193

34. A IV/A változat összefoglaló adatai	252
35. A IV/A változat eredményeinek eloszlása	252
36. A IV/B változat összefoglaló adatai	253
37. A IV/B változat eredményeinek eloszlása	253
38. A IV/C változat összefoglaló adatai	254
39. A IV/C változat eredményeinek eloszlása	254
40. A IV/D változat összefoglaló adatai	255
41. A IV/D változat eredményeinek eloszlása	255
42. A szótani ismeretek tudásának összehasonlítása	264
43. A főnév fogalmi jegyeinek tudása	265
44. A szófajok definíciójának tudása	268

AZ ÁBRÁK JEGYZÉKE

	Oldal
1. "A mondat" fogalmai	8
2. Az I/A változat eredményeinek eloszlása	50
3. Az I/B változat eredményeinek eloszlása	51
4. Az I/C változat eredményeinek eloszlása	52
5. Az I/D változat eredményeinek eloszlása	53
6. Az 5. és a 8. osztály eredményei	48
7. Az I/A változat eredményei elemenként	54
8. Az I/B változat eredményei elemenként	56
9. Az I/C változat eredményei elemenként	58
10. Az I/D változat eredményei elemenként	60
11. Elméleti ismeretek tudása	64
12. Mondatok besorolása tartalom és szerkezet szerint	66
13. Mondatbővítés	68
14. Mondatelemzés I.	69
15. Mondatelemzés II.	70
16. Mondatelemzés III.	72
17. "Az összetett mondat" fogalmai	82
18. A II/A változat eredményeinek eloszlása	120
19. A II/B változat eredményeinek eloszlása	121
20. A II/C változat eredményeinek eloszlása	122
21. A II/D változat eredményeinek eloszlása	123
22. A II/A változat eredményei elemenként	124
23. A II/B változat eredményei elemenként	126
24. A II/C változat eredményei elemenként	128
25. A II/D változat eredményei elemenként	130
26. Elméleti ismeretek	134
27. Mondatelemzés, mondatalkotás	136
28. Mondat-átalakítás I.	139
29. Mondat-átalakítás II.	140
30. Helyesírási eredmények	143
31. "A szóalkotás" fogalmai	146
32. A III/A változat eredményeinek eloszlása	190
33. A III/B változat eredményeinek eloszlása	191
34. A III/C változat eredményeinek eloszlása	192
35. A III/D változat eredményeinek eloszlása	193

36. A III/A változat eredményei elemenként	194
37. A III/B változat eredményei elemenként	196
38. A III/C változat eredményei elemenként	198
39. A III/D változat eredményei elemenként	200
40. Elméleti ismeretek	204
41. Feladatok I.	206
42. Feladatok II.	208
43. Feladatok III.	212
44. Feladatok IV.	210
45. A IV/A változat eredményeinek eloszlása	252
46. A IV/B változat eredményeinek eloszlása	253
47. A IV/C változat eredményeinek eloszlása	254
48. A IV/D változat eredményeinek eloszlása	255
49. A IV/A változat eredményei elemenként	256
50. A IV/B változat eredményei elemenként	258
51. A IV/C változat eredményei elemenként	260
52. A IV/D változat eredményei elemenként	262
53. Elméleti ismeretek	266
54. Feladatok I. /Szótan/	270
55. Feladatok II. /Ige/	272
56. Feladatok III. /Főnév, melléknév/	274

FÜGGELÉK

A témazáró mérőlapok használatának gyakorlati kérdései⁺

1. A mérésre való felkészülés és a mérés lebonyolítása

A témazáró mérés egy viszonylag nagy tematikus egység feldolgozása után értékeli a tanulók tudásszintjét. Ez semmiképpen sem jelentheti azt, hogy az óráról órára való készülés, tanulás biztosítását elhanyagolhatjuk. A hagyományos eszközökkel továbbra is biztosítani kell, hogy a napról napra való tanulás fegyelme ne lazuljon meg. Egyébként ugyanis a tanuló a mérés előtti napokban nem lesz képes az egész tematikus egység anyagának elsajátítására. De a néhány napra koncentrált tanulás a többi tantárgyra való folyamatos készülést is akadályozná.

Régi didaktikai követelmény, hogy a tanulónak ne csak tanórákra szabdalt tudása legyen, hanem a témát végül is a maga egészében, összefüggéseiben, strukturájában lássa. Ezért a témazáró ismétlésnek, rendszerezésnek eddig is nagy szerepe volt. A témazáró tudásszintmérés fokozottan épít a témazáró ismétlésre és rendszerezésre.

Követelményként fogalmazhatjuk meg, hogy a tematikus egység feldolgozását követő alapos ismétlés és gondos rendszerezés nélkül nem szabad témazáró mérést végezni.

Minden tematikus egységhez legalább négy mérőlapváltozat készül. E változatokban azonos feladatok nincsenek. Ezért a változatok sakktáblaszerű kiosztásával a közvetlen szomszédok mérőlapjairól való másolás kiküszöbölhető. De e módszer következtében az egyéb típusú puskázás is minimálisra csökken. Ehhez az is hozzájárul, hogy a szorgalmi feladatok lekötik a gyorsabban dolgozó tanulók idejét.

Komolyabb veszélyt csak akkor jelenthet a mérőlapok előzetes ismerete a tanuló által, ha a tanuló mindig ugyanazt a mérőlapvál-

---

⁺ Kivonat dr. Nagy József: A témazáró tudásszintmérés gyakorlati kérdései /Tankönyvkiadó, 1972./ c. könyvéből

tozatot kapja /pl. mindig az A/ változatot/. Egy mérőlapváltozat tudásanyaga ugyanis viszonylag nem nagy, ezért fennáll a bemagolás veszélye.

A mérőlapok kiosztásakor ügyelni kell arra, hogy a véletlenül muljon: adott tanuló a mérőlapok melyik változatát kapja.

Itt szólnunk a hiányzó tanulókról. A témazáró mérések rendszeres alkalmazása esetén - ha nem ügyelünk rá - előfordulhat, hogy a mérések napján megnövekszik a hiányzó tanulók száma.

A témazáró mérésekben minden tanulónak részt kell vennie. Nem tenetünk kivételeket. Ezért a mérés napján hiányzó tanulók számára biztosítani kell, hogy pótlólag oldják meg a mérőlap feladatait. Javasoljuk, hogy az ilyen pótlólagos mérés a tanóra keretein belül történjék, külön ültetve az adott tanulót.

Nagyon fontos, hogy megakadályozzuk a mérés napján esetlegesen bekövetkező nagyobb mérvű hiányzásokat, mert a pótlások miatt a tanuló állandó időzavarba, feszültségbe kerülhet. Ez pedig nevelési szempontból is káros lenne. De a nem kívánatos mértékű pótlások az iskolai munka rendes menetét is zavarnák.

2. A mérőlapok javítása

A mérőlapon és a javítókulcsban arab számmal jelölt feladatok vannak. Minden feladat úgynevezett alternatív elemekből áll. Ezeket az ábécé kisbetűivel jelöljük. A betűjelek az adott alternatív elemének és a hozzá tartozó pontértékeknek az azonosítására szolgálnak.

Az alternatív elem a feladat olyan részlete, amelynek minőségéről csak alternatív döntés lehetséges: vagy kifogástalanul jó az adott alternatív elem megoldása, vagy teljesen rossz. A megoldatlan elem is hibának számít.

A javítást egyszerűen úgy végezzük, hogy a hibásan megoldott vagy megoldatlan alternatív elemek betűjelét és a betűjel alatt lévő pontértéket áthúzzuk.

A javítást nem tanulónként végezzük, hanem feladatonként. Ha ugyanis tanulónként javítanánk, akkor minden tanulónál újból és újból meg kellene nézni, hogy hogyan kell javítani az egyes feladatokat. A következő tanulóhoz érve ugyanis újból és újból elfe-

lejtjük a szükséges adatokat. Mire valamennyi szükséges adatot megtanulnánk, a javítással el is készülnénk. A feladatonkénti javítás azt jelenti, hogy magunk elé vesszük az adott mérőlapváltozat minden mérőlapját és megvizsgáljuk az 1. feladat javítási módját, és elvégezzük a javítást: áthúzzuk a hibás elemeket, és összeadjuk a hibátlan elemek százalékpontjait, az összeget beírjuk az üres négyzetbe. Ezután a következő tanuló 1. feladatán véghezük el ugyanezt a munkát és így tovább. Így lapozzuk a mérőlapokat, amíg valamennyin ki nem javítottuk az 1. feladatot. Majd ugyanazt tesszük sorban az összes feladattal. Mivel mindig csak egyetlen feladat javítási módját kell fejben tartani, a javítás gyorsan és csaknem mechanikusan végezhető.

A javítási eljárásnak két alapvető típusa van.

Az egyik esetben a javitást értelemszerűen végezhetjük. Ilyenkor a javítókulcsban a megfelelő feladat sorszáma mellett gyakran "értelemszerűen" bejegyzés található. Ha adottak is az egyes alternatív elemek helyes megoldásai, azoknak csak az a szerepük, hogy a pedagógus emlékezetébe idézzék a helyes megoldást, vagy megszabadítsák az "utánaszámolástól". Az ilyen típusú feladatok esetében a javítókulcs pusztán tájékoztató jellegű. A pedagógus nélküle is el tudná végezni a javítást.

Ez azért lehetséges, mert a feladat úgy van megszerkesztve, hogy magában a feladatban az alternatív elemek betűjele kétszer fordul elő. Először a feladat alatti négyzetrácsban, másodszor a feladat megfelelő alternatív eleménél. Ily módon pontosan megállapíthatjuk, hogy melyik elemről van szó, és miután eldöntöttük, hogy az adott elem megoldása jó-e, a négyzetrácsban levő betűjelet és a hozzá tartozó pontértéket áthúzhatjuk vagy áthúzatlanul hagyhatjuk.

A másik típusú feladatok esetében a fenti eljárás nem alkalmazható. Az ilyen feladatok jellege miatt ugyanis a mérőlapon nem lehet megadni az alternatív elem betűjelének azonosító párját. Ezért az ilyen feladatokat csak a javítókulcs segítségével lehet kijavítani.

A javitókulccsal javítható feladatok leggyakrabban definíciók, szabályok, törvények, felsorolások és operatív feladatmegoldások. Ezeknek a feladatoknak az alternatív elemei kötetlen

sorrendűek. Az adott definíció, szabály, törvény más szórenddel is megfogalmazható, a felsorolás más sorrendben is megadható, a feladatmegoldás menetét sem köthetjük meg. Ez az oka annak, hogy az ilyen feladatok javításakor a javítókulcs segítségével kell elvégezni az adott alternatív elemek és a nekik megfelelő pontértékek azonosítását.

Az ilyen feladatoknál a javítókulcsban adott helyes megoldásokat nem betű szerint kell értelmezni. Ha pl. a javítókulcsban az áll: "a/ kémiai folyamat", akkor nem szabad betű szerint ragaszkodni a két szóhoz. Értelmszerűen: a tartalom a mérvadó. Ezért ha a tanuló azt írja, hogy: "kémiai változás", "kémiai reakció", "reakció", az adott alternatív elem nyilvánvalóan jó. A javítókulcsban nem lehet felsorolni minden alternatív elem minden lehetséges megfogalmazási formáját. De nincs is erre szükség, hiszen a javítást szakember végzi, ezért félreértés általában nem adódhat.

Az alternatív elemekhez tartalmilag viszont ragaszkodni kell.

A javítókulcs segítségével javítható feladatok további sajátossága, hogy a megoldás akkor is rossz lehet, ha külön-külön minden egyes alternatív elem jó. Egyébként az ilyen eset viszonylag ritkán fordul elő.

Például az a feladata a tanulóknak, hogy írjon fel egy adott kémiai egyenletet. A tanuló mindent rendben fel is ír, tehát valamennyi alternatív elem jó, de az egyenlethez hozzáír még egy vegyületet. Ezáltal az egészet elrontotta.

Vagy: a tanuló által leírt definícióban valamennyi szükséges jegy szerepel, vagyis minden alternatív elem külön-külön nézve jó. Mégis az egész definíció a jegyek viszonyainak összecserélése, teljesen oda nem illő jegyek beírása, a zavaros megfogalmazás miatt értelmetlen.

Az ilyen válaszok, megoldások esetén eltekintünk attól, hogy az egyes elemek külön-külön vizsgálva jók, és az összes elem pontértékét áthúzzuk.

Mint említettük, a feladatok egy része mellett a javítókulcsban az "értelmszerűen" kifejezés áll. Az ilyen feladatok javítása vagy annyira evidens, hogy az elemek tartalmát felesleges megjelölni, vagy pedig a feladatok egy sajátos típusát, az

ugynevezett nem teljes felsorolást /NTF/ igénylő feladatokat képviselik. Például: "Nevezd meg három olyan magyar várost, ahol konzervgyár van!"

Az ilyen kérdések mindig tartalmazzák, hogy a tanulónak hány elemet kell felsorolnia. De, hogy a tanuló konkrétan mit fog felsorolni, azt nem tudhatjuk előre. Ezért a javítókulcsban a feladat sorszáma mellett csak ez állhat: "értelemszerűen" és az NTF jelzés.

E feladatok javítása az alábbi módon történik.

Ha a tanuló az előírt mennyiségnél többet sorol fel, azokat figyelmen kívül hagyjuk, függetlenül attól, hogy jók-e vagy rosszak.

Az előírt mennyiségű elemek közül megszámláljuk a hibás elemeket, és a feladat alatt lévő négyzetrács utolsó betűiből /pontértékeiből/ annyit húzunk át, ahány felsorolt elem hibás.

Ha a fenti kérdésre a tanuló azt írja, hogy "Szeged, Csongrád, Kecskemét", akkor az utolsó egy betűt húzzuk át, mivel egy válasz helytelen /Csongrádon nincs konzervgyár/.

Javítókulcsban: értelemszerűen, NTF!

a	b	c	2,5
1	1,5	2	

3. Az egyes tanulók tudásszintjének és érdemjegyének meghatározása

A százalékpontok összeadása

A javítás eredményeként a hibás alternatív elemeket áthúztuk. Az adott tanuló tudásszintjét úgy határozzuk meg, hogy az áthúzatlan alternatív elemek pontértékeit összegezzük. Az összegezés eredményeként a tanuló teljesítményét százalékban, százalékpontban kapjuk meg. A kötelező feladatok pontértékei összesen 100-at tesznek ki. Ezért ezeket a pontokat százalékpontnak nevezzük.

A teljesen hibátlanul megoldott összes kötelező feladat 100 %-os /százalékpontos/ teljesítményt ad.

A százalékpontok összeadása két lépésben történik.

Az adott feladat javításakor nyomban összeadjuk a helyesen megoldott alternatív elemek százalékpontjait, és az összeget beírjuk az üres négyzetbe. Ha minden elem rossz, az üres négyzetbe nullát célszerű írni, vagy ajánlatos áthuzni.

A második lépésben az egyes feladatok után lévő üres négyzetekbe beírt százalékpontokat adjuk össze feladatonként. A végösszeget a kötelező feladatok alatt lévő megjelölt helyre írjuk be. A feladatonként összegezett százalékpontok összeadását néhány megbízható tanulóval is elvégeztethetjük. De megfelelő tanár-tanuló viszony esetén a javítási órán magukkal a tanulókkal is. Megadván az osztályzattá alakítás kulcsát, az osztályzattá alakítást is esetleg a tanulóval végeztethetjük. Mivel a pirossal végzett javítás és a feladatonkénti - tanár által beírt - százalékpont nem másítható meg, azért az összeadásban elkövetett esetleges csalás könnyen ellenőrizhető. Tapasztalatunk szerint a munkát a tanulók nagy élvezettel és becsülettel végzik. /Néhány perces munkáról van szó! Mégis meg kell fontolnia a pedagógusnak, hogy saját maga végzi-e az összeadást, megbízható tanulókkal vagy az osztállyal végezteti-e.

A százalékpontban kifejezett teljesítményt át kell alakítani standard osztályzattá.

Az osztályzat meghatározása a kötelező feladatokra kapott százalékpontok összegéből indul ki. Ennek alapján olvassuk le az osztályzattá alakítási kulcsról a standard osztályzatot.

E kulcs a következő formában adott minden mérőlapváltozathoz külön-külön:

Jóles	90,8 - 100,0
Jó	90,7 - 69,5
Közepes	48,1 - 69,4
Elégséges	26,8 - 48,0
Elégtelen	0,0 - 26,7

Az osztályzattá alakítási kulcsok az adott mérőlapváltozat országos tudásszintjéhez alkalmazkodnak. Az országos tudásszint adatai alapján számítottuk ki azokat. Tekintettel arra, hogy vannak hátrányos helyzetben lévő iskolák, és vannak gyenge összetételű osztályok, az osztályzattá alakítás kulcsának alkalma-

zásában az alábbi kompromisszumhoz lehet folyamodni. Azokban a gyenge osztályokban, ahol a tanulók egyharmada vagy több kapna elégtelent a megadott kulcs alapján, javasoljuk az elégtelen osztályzat határának a leszállítását. Így megnövekszik az elégséges érdemjegyű tanulók száma, és ugyanakkor az elégséges tanulók osztályzatainak elvész az összehasonlíthatósága. A többi érdemjegy határa továbbra is érintetlen marad, ennél fogva az országban mindenütt azonos értéket képvisel a jeles, a jó és a közepes osztályzat.

Az osztályzattá alakítás a kulcsból való kikereséssel nem ér véget.

Még kell vizsgálni a szorgalmi feladatokat, és azokat is figyelembe kell venni. Azt javasoljuk, hogy a szorgalmi feladatok fél osztályzatnyival emelhessek az érdemjegyet. Vagyis az a tanuló, aki az adott osztályzat intervallumának közepe felett teljesített, egy osztályzattal magasabbat kaphat, ha a jó szorgalmi feladatok százalékpontértéke legalább fél osztályzatnyit ér.

4. Az osztály, az évfolyam tudásszintjének tartalmi elemzése

Tekintettel arra, hogy a mérőlapváltozatokban az adott tantervi téma teljes tudásanyaga szerepel, a mérőlapokon kapott eredmények tükrözik a téma oktatásában elért eredményeket és problémákat.

Ha az adott évfolyamon csak egy tanulócsoporthoz tanítunk, akkor a tartalmi elemzést az alábbi becsléssel célszerű elvégezni.

Ezt a becslést úgy végezhetjük eredményesen, hogy az adott mérőlapváltozatot feladatonként újból és újból végiglapozgatjuk.

Tehát az adott mérőlapváltozathoz vesszük az első feladatot, és minden mérőlapon megvizsgáljuk az adott feladathoz tartozó alternatív elemeket. Kiírjuk azokat az elemeket, amelyeket sok tanuló nem tudott megoldani. Nyomban megkíséreljük keresni az okot is. Vajon miért éppen az adott elemet nem tudják a tanulóim? Feltevé-sünket is bejegyezzük, valamint a javításra, pótlásra és a következő tanévre utaló szándékunkat is.

Igy megyünk sorra a feladatokon, a mérőlapváltozatokon.

Ezenkívül érdemes az azonos típusu, jellegű feladatokat csoportosítani /pl. külön vizsgálni az operatív feladatmegoldásokat/, és megnézni, hogy melyik területen milyen eredményt értünk el.

Egy osztály mérőlapjai alapján végzett ilyen önvizsgálat általában 2-3 órás munkát igényel. Azt tapasztaltuk, hogy az önmagukkal szemben igényes pedagógusok ezernyi más elfoglaltságuk ellenére is érdeklődéssel és szívesen végzik a tartalmi elemzést. A témazáró tudásszintmérés egyébként éppen ebben a vonatkozásban nyújthat a legkézzelfoghatóbb módon közvetlen segítséget a tanítás eredményességének javításához.

A pedagógus közvetlen és pontos visszajelzést kaphat saját munkájára vonatkozóan is. Ezeket a tapasztalatokat részben azonnal hasznosíthatja a dolgozat értékelésekor, amikor is a súlyosabb problémát az osztállyal közösen tisztázzák. Erre a munkára még akkor se sajnáljunk 10-20 percet fordítani, ha a téma elsajátításának általános színvonala megnyugtató, és nincsenek alapvető hiányok a tanulók többségénél az egyes területeken. Ugyanis - miután a tanuló megpróbálkozott a feladat megoldásával - közvetlenül érdekelt a helyes megoldás megismerésében. A motiváció e régóta használt módjára ezúttal is érdemes felhívni a figyelmet. Az elemzés alapján gyűjtött tapasztalatok közvetett felhasználásának lehetősége is igen fontos. Az alacsony színvonalon megoldott feladatok, alternatív elemek ismerete módszertani kultúránk fejlesztésének egyik fontos eszköze lehet.

Ha az adott évfolyamon több párhuzamos osztályunk van, külön-külön osztályonként értelmetlen tartalmi elemzést végezni. Hiszen nem az egyes osztályokban elért tartalmi eredmények és problémák megismerése a közvetlen cél, hanem a saját munkánké. Ezért miután valamennyi párhuzamos osztályban megtörtént a mérés, mérőlap-változatokként csoportokba válogatjuk az összes osztály mérőlapjait.

Ily módon az egy adott változatot megoldó tanulók száma jelentősen megnövekszik, ezért következtetéseink is biztonságosabbak lehetnek. Ha minden osztályunkban baj van az adott elemmel, az adott feladattípussal, az adott témarészlettel, akkor ez igen fontos jelzés lehet számunkra.

Több párhuzamos osztály esetén is elvégezhetjük a fentiek-

ben leírt becsléssel történő tartalmi elemzést, az önelemzést. De több párhuzamos osztály esetén számításokat is végezhetünk.

Alternatív elemenként megállapíthatjuk, hogy hány tanuló oldotta meg jól az adott alternatív elemet. Meghatározzuk, hogy ez az adott mérőlapváltozatot megoldó összes tanulóhoz viszonyítva hány százalékot tesz ki. Így minden alternatív elemre megkapjuk, hogy hány százalékos teljesítményt értünk el az évfolyamon. E százalékok már pontosabban mutatják az eredményeket és problémákat. /Egy osztály alapján azért nem indokolt számításokat végezni, mert egy-egy mérőlapváltozatra igen kevés, 4-10 tanuló jut/.

Az országos felmérés adatai alapján a megfelelő táblázatban adott, hogy az egyes alternatív elemeket a tanulók hány százaléka oldotta meg helyesen országos szinten.

Ennek következtében módunkban áll a saját évfolyamunkon elért eredményeket és a felmerülő problémákat az országos helyzettel összehasonlítani.

Ez a típusú tartalmi elemzés már több munkával jár. Három-osztálynyi mérőlap elemzése egy teljes délutánt is igénybe vehet. Egy-egy problematikus témával kapcsolatban mégis érdemes megfontolni az elemzés elvégzését.

TARTALOM

Oldal

ELŐSZÓ	3
BEVEZETŐ	5
I. FEJEZET	
"A mondat" c. tematikus egység	7
1. A tematikus egység ismeretanyaga	7
2. A mérőlapok és a javítókulcsok	17
3. Összesített eredmények változatónként	47
4. Az eredmények témánként és feladattípusonként	62
II. FEJEZET	
"Az összetett mondat" c. tematikus egység	81
1. A tematikus egység ismeretanyaga	81
2. A mérőlapok és a javítókulcsok	91
3. Összesített eredmények változatónként	119
4. Az eredmények témánként és feladattípusonként	132
III. FEJEZET	
"A szóalkotás" c. tematikus egység	145
1. A tematikus egység ismeretanyaga	145
2. A mérőlapok és a javítókulcsok	157
3. Összesített eredmények változatónként	189
4. Az eredmények témánként és feladattípusonként	202
IV. FEJEZET	
"A szavak" c. tematikus egység	215
1. A tematikus egység ismeretanyaga	215
2. A mérőlapok és a javítókulcsok	221
3. Összesített eredmények változatónként	251
4. Az eredmények témánként és feladattípusonként	265
A felhasznált irodalom	278
A táblák jegyzéke	280
Az ábrák jegyzéke	282
Függelék	285

ES4-26.

A 88135

A SOROZAT KÖTETEI:

Dr. NAGY József: A témazáró tudásszintmérés
gyakorlati kérdései /Tankönyvkiadó, 1972/

Dr. OROSZ Sándor: Magyar nyelvtan

1. Általános iskola 5.o. /Megjelent/
2. Általános iskola 6.o. /Megjelent/
3. Általános iskola 7.o. /Megjelent/
4. Általános iskola 8.o. /Megjelent/

Dr. KUNSÁGI Elemér-dr. VIDA Mihályné: Kémia

5. Általános iskola 7.o. /Megjelent/
6. Általános iskola 8.o. /Megjelent/

Dr. DOBÓ Géza: Élővilág

7. Általános iskola 5.o. /Megjelent/
8. Általános iskola 6.o. /Megjelent/
9. Általános iskola 7.o. /Megjelent/
10. Általános iskola 8.o. /1975/

Dr. GAZSÓ István: Számtan-mértan

11. Általános iskola 5.o. /1975/
12. Általános iskola 6.o. /Megjelent/
13. Általános iskola 7.o. /Megjelent/
14. Általános iskola 8.o. /1975/

Dr. VEIDNER János: Fizika

15. Általános iskola 6.o. /Megjelent/
16. Általános iskola 7.o. /1974/
17. Általános iskola 8.o. /1975/

Dr. NAGY József:

18. A témazáró tesztek reliabilitása és validitása /1975/